

Jaarboek onderwijs in cijfers
2010

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
**	= nader voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2009-2010	= 2009 tot en met 2010
2009/2010	= het gemiddelde over de jaren 2009 tot en met 2010
2009/'10	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2009 en eindigend in 2010
1999/'00-2009/'10	= oogstjaar, boekjaar enz., 1999/'00 tot en met 2009/'10

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk

OBT bv, Den Haag

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Prijs: € 26,30 (exclusief verzendkosten)

ISBN: 978-90-357-1544-8

ISSN: 1388-9737

Oplage: 750

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2010.

Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Voorwoord	5
1. Uitgelicht	7
1.1 Ruim een eeuw primair onderwijs in cijfers	7
1.2 Achterstandsleerlingen per regio	13
1.3 Succes in het hoger onderwijs naar inkomsten van de ouders	19
1.4 De achtergrond van instromers in het mbo	24
1.5 Leraren	30
1.6 De prijs van een diploma in het hoger onderwijs	37
2. Onderwijs algemeen	45
2.1 Kerncijfers 2009/'10	45
2.2 Leerlingenstromen van 2007/'08 naar 2008/'09	47
2.3 Gemiddelde onderwijsverwachting	48
2.4 Opleidingsniveau van de bevolking	49
3. Kerncijfers per onderwijssoort	53
3.1 Primair onderwijs	53
3.2 Voortgezet onderwijs	56
3.3 Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	61
3.4 Hoger onderwijs	65
3.5 Levenlang leren	69
3.6 Onderwijsuitgaven	70
4. Stromen in het onderwijs	87
4.1 Doorstroom vanuit vmbo naar havo/mbo	87
4.2 Doorstroom vanuit havo naar vwo, mbo of hbo	89
4.3 Doorstroom vanuit vwo naar hbo of universiteit	91
4.4 Doorstroom binnen het mbo	92
4.5 Doorstroom vanuit mbo-niveau 4 naar het hbo	94
5. Studievoortgang	101
5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs	101
5.2 Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs	107
5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs	110

6. Voortijdig schoolverlaten	125
6.1 Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken	125
6.2 Herintreders van het cohort voortijdig schoolverlaters van 2004/'05. .	129
6.3 Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar.	131
6.4 EU-doelstelling 2010	133
7. Overgang naar de arbeidsmarkt	137
7.1 Arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden.	137
7.2 De arbeidsmarktpositie van voortijdig schoolverlaters	140
7.3 Afgestudeerden uit het hoger onderwijs op de arbeidsmarkt	141
7.4 Arbeidspositie zonder en met startkwalificatie.	143
8. Uitgaven voor onderwijs	151
8.1 Nederlandse onderwijsuitgaven	151
8.2 Internationale indicatoren onderwijsuitgaven.	153
9. Mobiele studenten in het hoger onderwijs	161
Algemene toelichting	169
Onderwijs op de CBS-website	175
Lijst van afkortingen	177
Medewerkers aan deze uitgave	179

Voorwoord

In het *Jaarboek onderwijs in cijfers 2010* presenteert het CBS de meest actuele informatie over het onderwijs. Het boek is bedoeld voor iedereen die beroepshalve of op een andere manier geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland.

De nieuwe editie is iets anders van opzet dan de vorige. In plaats van een indeling in onderwijssoorten zijn de hoofdstukken nu thematisch ingericht. Er zijn bijvoorbeeld hoofdstukken over stromen in het onderwijs, studievoortgang in de diverse onderwijssoorten, over voortijdig schoolverlaten, over de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt en over studeren in het buitenland.

Dit zijn enkele conclusies uit het boek:

- In 2009 is 38 miljard euro uitgegeven aan het onderwijs, 2 miljard euro meer dan in 2008.
- Het aantal deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs is met 2 procent toegenomen, het aantal studenten hoger onderwijs steeg zelfs met 5 procent.
- Het aantal leerlingen dat een diploma haalde in het voortgezet onderwijs is iets gedaald, het aantal mbo'ers en hbo'ers dat slaagde voor hun examen nam toe met 3 procent, en 5 procent meer universitair geschoolde studenten kregen hun bul.
- Het aantal achterstandsleerlingen is ten opzichte van het schooljaar 2000/'01 meer dan gehalveerd.
- Na het behalen van een diploma in het voortgezet onderwijs stromen meer leerlingen door naar vervolgonderwijs. Er gaan meer gediplomeerde vmbo'ers naar het mbo, terwijl de (voortijdige) uitstroom flink is gedaald. Ook de doorstroom van havo naar het hoger beroepsonderwijs is weer wat gestegen.
- Uit multivariate analyse van voortijdig schoolverlaten blijkt dat vertraging in schoolloopbanen en lage inkomsten van het huishouden zeer belangrijke verklarende factoren zijn. Herkomstgroepering speelt alleen een rol in samenspel met andere factoren.
- In de jaren volgend op het jaar van schooluitval haalt een kwart van de uitgevalen leerlingen alsnog een startkwalificatie of volgt onderwijs.

De vaste bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gaat dit keer over de carrièremogelijkheden van leraren.

Het *Jaarboek onderwijs in cijfers 2010* is verlevendigd met grafieken in de tekst en tabellen achter elk hoofdstuk. De cijfers sluiten aan bij de tekst. Meer cijfers en

meer informatie is te vinden op de themapagina onderwijs en in de statistische databank StatLine op de website van het CBS (www.cbs.nl).

De Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, december 2010

1. Uitgelicht

1.1 Ruim een eeuw primair onderwijs in cijfers

De eerste statistieken van het primair onderwijs die het CBS heeft verzameld, gingen over 1845. Hierin werden de aantallen lagere scholen, leerlingen en leerkrachten gegeven (CBS, 1929). In dit artikel wordt een tijdreeks gepresenteerd vanaf 1900 met de ontwikkelingen van het aantal leerlingen, de uitgaven en het aantal scholen voor primair onderwijs.

Leerlingen en uitgaven

In 1900 is de leerplicht voor 6- tot 12-jarigen ingevoerd. Op dat moment volgden 755 duizend kinderen gewoon lager onderwijs (glo), bijna 118 duizend volgden kleuteronderwijs en ongeveer 0,5 duizend deden buitengewoon onderwijs, het huidige speciaal onderwijs. De overheid gaf in dat jaar ongeveer 7 miljoen euro uit om deze kinderen naar school te laten gaan. Dat is 8 euro per leerling. Ter vergelijking: in 2009 besteedde de overheid 6,5 duizend euro per leerling aan het primair onderwijs. Het totaal aantal leerlingen bedroeg 1 626 duizend.

Aantal leerlingen afhankelijk van bevolkingscijfers en leerplicht

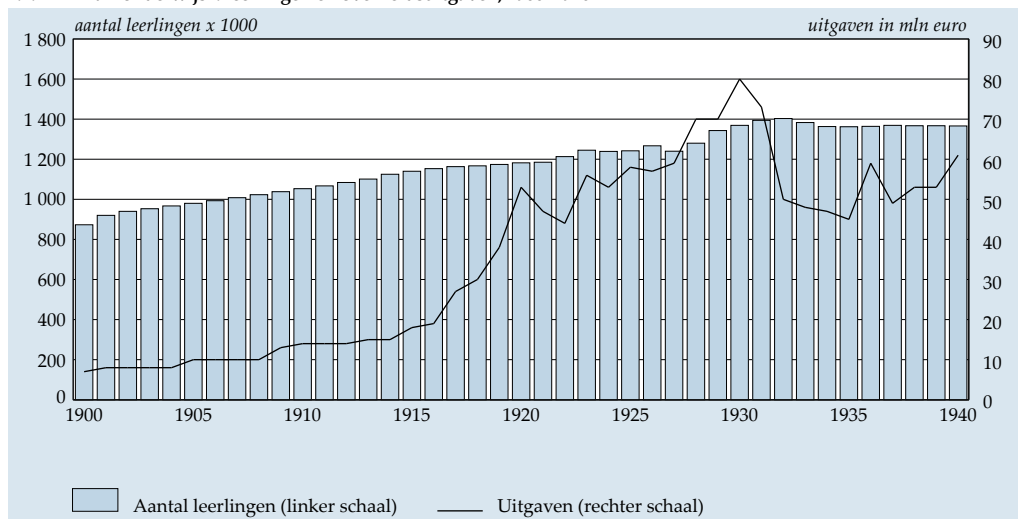
De ontwikkeling van het aantal leerlingen in het primair onderwijs is natuurlijk sterk afhankelijk van het aantal kinderen van die leeftijd. Daarnaast zijn de bepalingen van de leerplicht van invloed. Het aantal leerplichtige jaren steeg van zes jaar in 1900 naar zeven jaar in 1921 en acht jaar in 1950. Daarna is de leerplicht nog verlengd tot negen jaar in 1969 en tot tien jaar in 1975, maar dit had meer gevolgen voor de deelname aan het voortgezet onderwijs. De vervroeging van de leerplicht van 6 jaar naar 5 jaar in 1985 had wel weer gevolgen voor de deelname aan het primair onderwijs.

1900–1932

Tussen 1900 en 1932 nam het aantal leerlingen toe. Dit ging samen met de ontwikkeling van de geboorten en met de invoering van de 7-jarige leerplicht in de twintiger jaren. De 7-jarige leerplicht werd ingevoerd in 1921, maar in 1924 weer herroepen als gevolg van een bezuinigingsoperatie van de overheid. In 1928 werd de 7-jarige leerplicht opnieuw ingevoerd. De daling van het aantal leerlingen in 1927 is het gevolg van de splitsing van het gewoon lager onderwijs (glo) en het uitgebreid lager onderwijs (ulo). Vanaf dat jaar worden de ulo-leerlingen niet meer tot het primair onderwijs gerekend.

In de Lageronderwijswet van 1920 werd onder meer de financiële gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs geregeld, die al in 1917 in artikel 23 van de

1.1.1 Primair onderwijs¹⁾: leerlingen en overheidsuitgaven, 1900–1940

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek, Statistiek van de overheidsuitgaven).

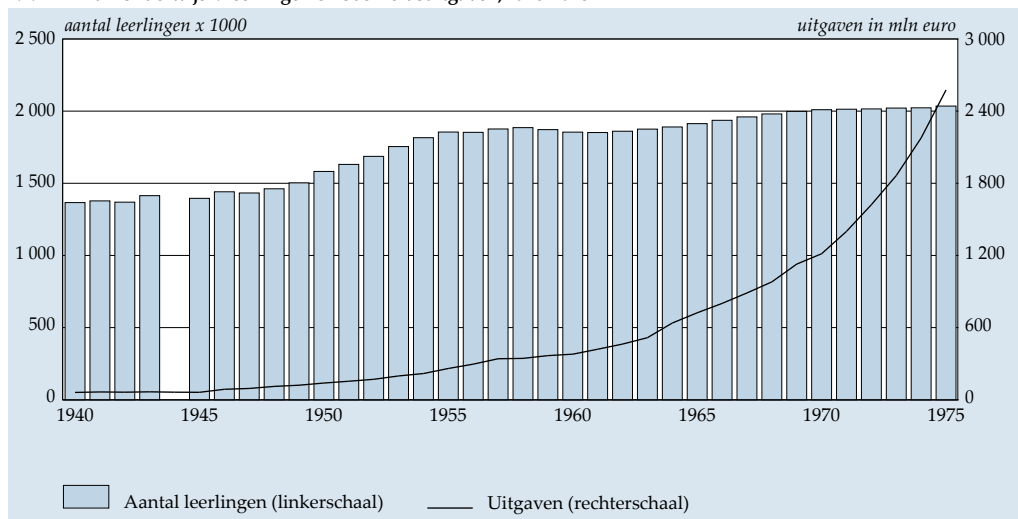
¹⁾ Basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en de basisafdelingen van het speciaal onderwijs.

Grondwet was vastgelegd. Vanaf die tijd hebben bijzondere scholen recht op dezelfde financiële steun van de overheid als openbare scholen. In die periode is ook een duidelijke stijging van de overheidsuitgaven aan het primair onderwijs zichtbaar. In 1930 werd het hoogste vooroorlogse niveau bereikt. In dat jaar besteedde de overheid 80 miljoen euro aan het primair onderwijs, bijna 60 euro per leerling. Omgekeerd naar de prijzen van nu is dat ongeveer duizend euro per leerling. In de crisisjaren na 1930 daalden de overheidsuitgaven aan het primair onderwijs scherp.

1945–1975

In 1943 werd het voortgezet lager onderwijs (vglo) ingevoerd. Het bestond uit twee leerjaren aansluitend op het gewoon lager onderwijs. Hierdoor nam het aantal leerlingen in het primair onderwijs met 11 procent toe ten opzichte van het jaar ervoor. Over 1944 zijn geen deelnamecijfers bekend. In dat jaar waren veel scholen gesloten. De *babyboom* na de Tweede Wereldoorlog en de verlenging van de leerplicht naar acht jaar in 1950 zorgden in de volgende jaren voor een flinke stijging van het aantal leerlingen. De overheidsuitgaven voor het primair onderwijs stegen in verhouding nog veel meer. In de periode 1950–1975 nam het leerlingaantal toe van 1 574 duizend tot 2 014 duizend, de uitgaven stegen van 139 miljoen (1950) naar 2,6 miljard euro (1975). Dat is dus bijna twintig keer zo veel. Het prijspeil verdrievoudigde in deze periode. Tijdens deze economische bloeiperiode gaf de overheid extra veel uit aan onderwijs. De totale overheidsuitgaven aan onderwijs als percentage van het bruto binnenlands product (bbp) stegen van 2,7 procent in 1950 naar 7,2 procent in 1975.

1.1.2 Primair onderwijs¹⁾: leerlingen en overheidsuitgaven, 1940–1975

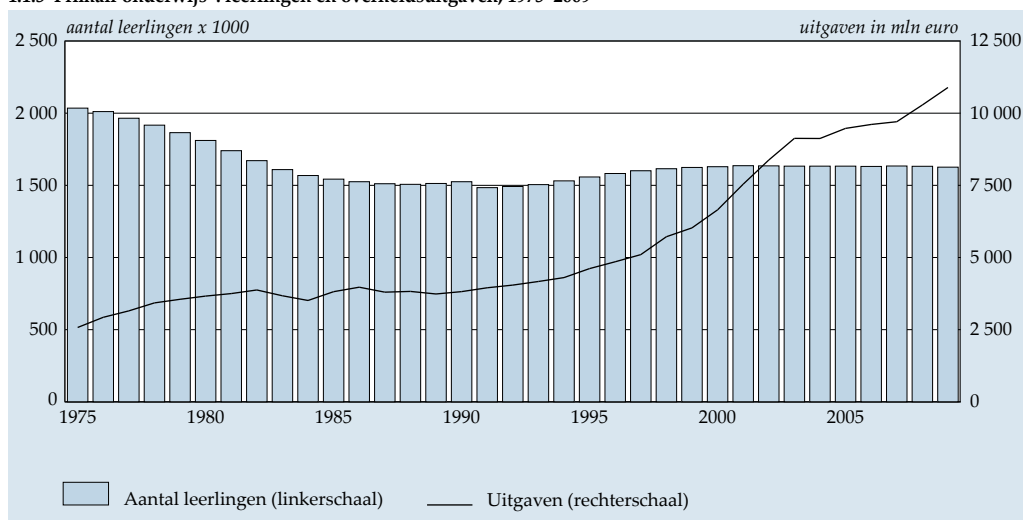
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ Basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en de basisafdelingen van het speciaal onderwijs.

Na 1975: daling aantal leerlingen, uitgaven blijven stijgen

Vanaf 1975 nam het aantal leerlingen in het primair onderwijs sterk af als gevolg van de daling van het geboortecijfer. Deze daling werd mede veroorzaakt door een aantal sociale factoren, zoals secularisatie, emancipatie, individualisatie en de

1.1.3 Primair onderwijs¹⁾: leerlingen en overheidsuitgaven, 1975–2009

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ Basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en de basisafdelingen van het speciaal onderwijs.

beschikbaarheid van de anticonceptiepil. Verder heerste bij een groot deel van de Nederlandse bevolking een dreigend gevoel van overbevolking (De Graaf, 2008). Ondanks de daling van het aantal kinderen in het primair onderwijs vanaf 1975 bleven de overheidsuitgaven nog tot 1982 stijgen. Na 1982 werd er als gevolg van een recessie bezuinigd in Nederland, ook op de onderwijsuitgaven. Onder onderwijsminister Deetman werd onder meer de groepsgrootte in het basisonderwijs vergroot en werden de salarissen van het onderwijzend personeel gekort. In het primair onderwijs gaf de overheid in 1983 en 1984 per leerling minder uit. Dat zorgde in combinatie met de genoemde daling van het aantal leerlingen, voor een relatief forse daling van de totale uitgaven aan het primair onderwijs.

Start basisonderwijs in 1985

In 1985 werd het kleuteronderwijs samengevoegd met het gewoon lager onderwijs tot het basisonderwijs (bao). Tegelijkertijd werd de leerplicht vervroegd van 6 jaar naar 5 jaar. Kinderen mogen naar school op de dag dat ze 4 jaar worden. Hierdoor kwam de afname van het aantal leerlingen in het primair onderwijs tot staan. Met de invoering van het basisonderwijs stegen ook de uitgaven voor het primair onderwijs. Na 1986 namen de totale uitgaven weer af, ondanks een lichte toename van het aantal leerlingen aan het eind van de jaren tachtig. In 1982 gaf de overheid bijna 3,9 miljard euro uit aan het primair onderwijs. In 1990 was dat ondanks het inmiddels hogere prijsniveau bijna 60 miljoen euro minder.

1990–2009

Na 1990 nam het aantal leerlingen toe tot 1 636 duizend in 2001, waarna een daling volgde tot 1 625 duizend in 2009/10. De uitgaven stegen in diezelfde periode van 3,8 miljard euro tot boven de 10 miljard euro in 2009. De uitgaven per leerling namen hiermee toe van 2,6 duizend euro in 1990 tot 6,5 duizend euro in 2009. De klassenverkleining in het basisonderwijs rond de eeuwwisseling was een belangrijke oorzaak van deze stijging, die ook reëel gezien (dat wil zeggen omgerekend naar de prijzen van nu) opmerkelijk groot is (Elbers en Kaashoek, 2010).

Leerlingen en scholen

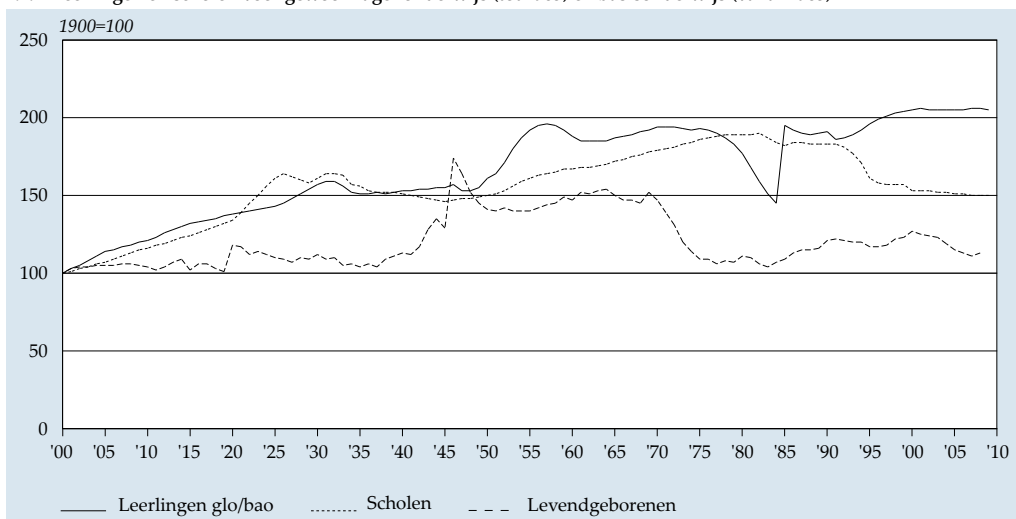
In 1922 gemiddeld 151 leerlingen op een lagere school

In 1900 waren er 4,6 duizend scholen voor gewoon lager onderwijs. Daarna groeide het aantal scholen tot 7,6 duizend in 1932. De sterke stijging in 1922 had te maken met de invoering van de Lageronderwijswet van 1920. In deze wet is onder andere bepaald dat op een school niet meer dan 400 leerlingen mochten zitten. Het gemiddeld aantal leerlingen per school daalde van 174 in 1915 naar 151 in 1922. De stijging van het aantal scholen werd onderbroken in 1927. De oorzaak hiervan was de afsplitsing van de ulo.

Groei leerlingen na 1945 groter dan groei scholen

Tussen 1932 en 1945 daalde zowel het aantal scholen als het aantal leerlingen in het primair onderwijs. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog nam het aantal scholen weer toe, maar niet genoeg om de enorme stijging van het aantal leerlingen als gevolg van de naoorlogse *babyboom* op te vangen. Het gemiddeld aantal leerlingen per school nam toe van 169 in 1948 tot 196 in 1955. Na 1957 daalde de gemiddelde schoolgrootte weer, eerst geleidelijk, maar vanaf het midden van de jaren zeventig fors tot 130 leerlingen per school voor glo in 1984. De forse daling was het gevolg van de eerdergenoemde sterk afnemende geboorten een aantal jaren daarvoor.

1.1.4 Leerlingen en scholen voor gewoon lager onderwijs (tot 1985) en basisonderwijs (vanaf 1985) ¹⁾

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Dat wil zeggen: tot 1985 exclusief en vanaf 1985 inclusief het onderwijs aan kleuters.

Grotere scholen door schaalvergroting

Met de invoering van het basisonderwijs in 1985 werden kleuter- en gewoon lager onderwijs samengevoegd in één school. Doordat het aantal kleuters vanaf 1985 is meegeteld in de cijfers voor het bao, terwijl het aantal scholen voor basisonderwijs ten opzichte van het aantal scholen voor glo zelfs iets afnam, steeg de gemiddelde schoolgrootte in 1985 tot 175 leerlingen.

Vanaf de jaren negentig in de vorige eeuw werd schaalgrootte een speerpunt in het onderwijsbeleid. Om schaalvoordelen te kunnen benutten, moesten scholen steeds groter worden. Terwijl het aantal leerlingen aanvankelijk nog flink toenam, daalde het aantal scholen flink, tot 6,9 duizend in 2009. Het gemiddeld aantal leerlingen per school steeg tot 225 in 2007. Daarna stabiliseerde dit aantal.

Referenties

CBS, 1929, Statistiek van het gewoon en uitgebreid lager onderwijs. 's-Gravenhage.

CBS, 1950, Statistiek van het gewoon, voortgezet en uitgebreid lager onderwijs 1939–1948. Utrecht.

Elbers, H. en R. Kaashoek, 2010, Onderwijsuitgaven reëel bekeken. CBS, Den Haag/Heerlen.

Graaf, A. de, 2008, Vruchtbaarheid in de twintigste eeuw. CBS, Bevolkingstrends 1e kwartaal 2008. CBS, Voorburg/Heerlen.

Toelichting

Leerlingaantallen

In de cijfers voor de leerlingaantallen in het primair onderwijs tot en met 1990 is 70 procent van het aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs (buo) meegenomen. Het buo is de voorloper van het speciaal onderwijs en kende geen onderscheid tussen een basis en een voortgezet deel. Als schatting voor het aantal leerlingen in het basisdeel van het buo is de verhouding genomen van het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs en het basisdeel van de speciale scholen ten opzichte van het totaal aantal leerlingen in het speciaal onderwijs in 1991 (70 procent).

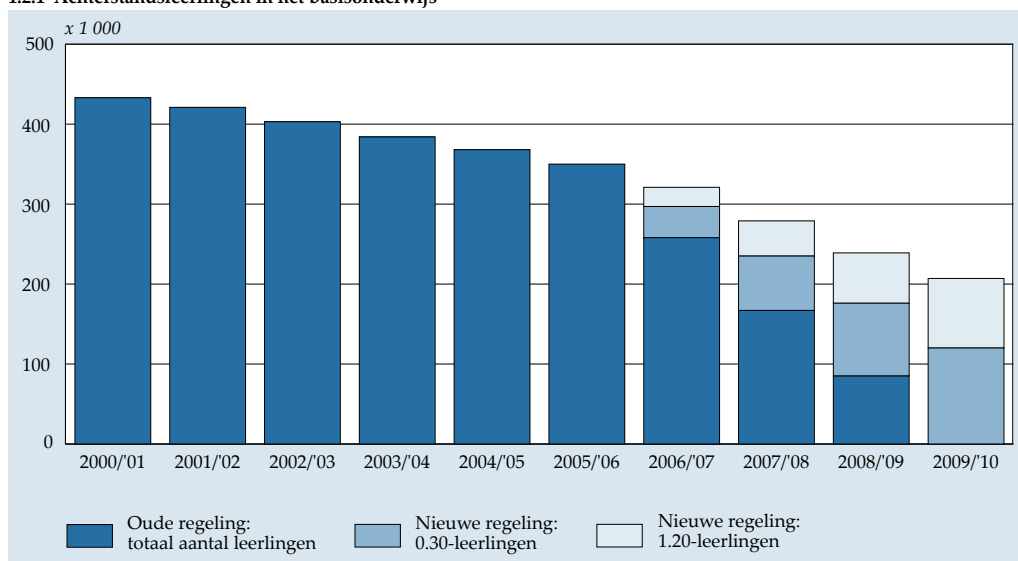
1.2 Achterstandsleerlingen per regio

In het schooljaar 2009/'10 telde het basisonderwijs 207 duizend achterstandsleerlingen. Dat is minder dan de helft in vergelijking met 2000/'01. Naarmate een gebied meer verstedelijkt is, neemt op een basisschool doorgaans het percentage achterstandsleerlingen toe. Er zijn in deze gebieden ook meer leerlingen met relatief zeer laag opgeleide ouders. Maar ook in minder verstedelijkte gebieden als Oost-Groningen, de Kop van Overijssel, de Veluwe en Zeeland behoren relatief veel kinderen tot een achterstandscategorie.

207 duizend achterstandsleerlingen in het basisonderwijs

In het schooljaar 2009/'10 behoorden 207 duizend basisschoolleerlingen tot een achterstandscategorie. Zij vallen onder de nieuwe regeling voor achterstandsleerlingen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze kinderen vormen ruim 13 procent van het totaal aantal leerlingen in het basisonderwijs. Ze zijn te verdelen in zogeheten 0.30- en 1.20-leerlingen (zie technische toelichting). Van de bijna 120 duizend 0.30-leerlingen hebben beide ouders een laag opleidingsniveau, dat wil zeggen hooguit de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg in het vmbo of een voorganger daarvan. Van de ruim 87 duizend 1.20-leerlingen zijn beide ouders zeer laag opgeleid of is de ene ouder laag en de andere ouder zeer laag opgeleid. Dat laatste wil zeggen: hooguit basisonderwijs of (voortgezet) speciaal onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen. Van zowel de 0.30- als 1.20-leerlingen zijn vrijwel evenveel jongens als meisjes.

1.2.1 Achterstandsleerlingen in het basisonderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

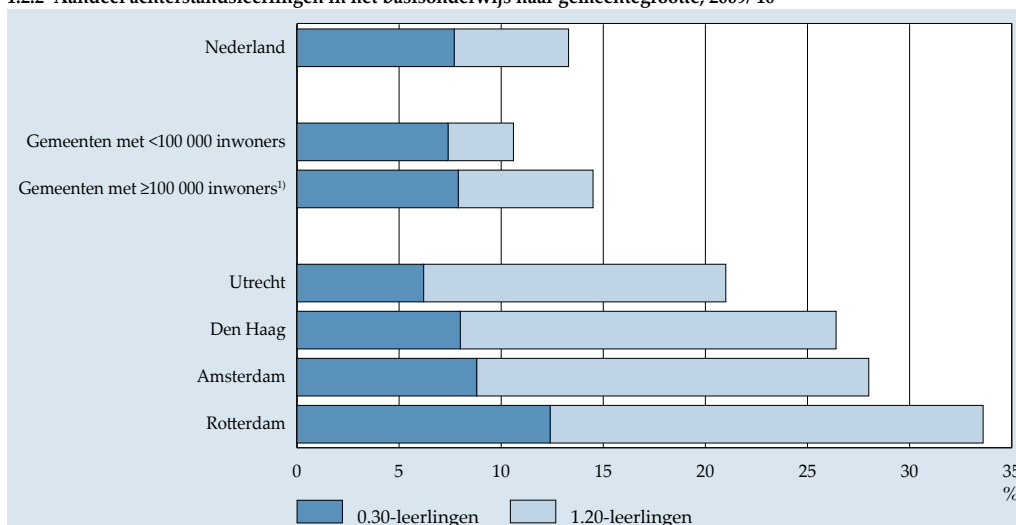
In vergelijking met het schooljaar 2000/'01 is in het basisonderwijs het aantal achterstandsleerlingen meer dan gehalveerd. De daling is onder meer een gevolg van de invoering van de nieuwe regeling voor achterstandsleerlingen. Daarnaast speelt een rol dat het opleidingsniveau van de ouders in de loop der jaren is gestegen.

Relatief veel achterstandsleerlingen in de vier grote steden

In 2009/'10 was in Zuid-Holland 18 procent en in Noord-Holland 14 procent van de kinderen in het basisonderwijs een achterstandsleerling. In Friesland behoorde slechts 8 procent van de basisschoolleerlingen tot een achterstandscategorie. Het landelijk gemiddelde is ruim 13 procent.

Naarmate een gebied meer verstedelijkt is, neemt doorgaans niet alleen het percentage achterstandsleerlingen toe, maar zijn er verhoudingsgewijs ook meer 1.20- dan 0.30-leerlingen. Deels zal dit het gevolg zijn van een sterke concentratie van dikwijls laag opgeleide niet-westerse allochtonen in de grote steden. Zo is op de basisscholen in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht tezamen ruim 28 procent een achterstandsleerling. Van deze kinderen heeft twee derde zeer laag opgeleide ouders. Het hoogst is het percentage achterstandsleerlingen in Rotterdam. In de overige gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners is bijna 15 procent van de kinderen in het basisonderwijs een achterstandsleerling. Van hen behoort 45 procent tot de 1.20-leerlingen. In de kleinere gemeenten is daarentegen nog geen 11 procent van de basisschoolleerlingen een achterstandsleerling, van wie 30 procent vanwege zeer laag opgeleide ouders.

1.2.2 Aandeel achterstandsleerlingen in het basisonderwijs naar gemeentegrootte, 2009/'10

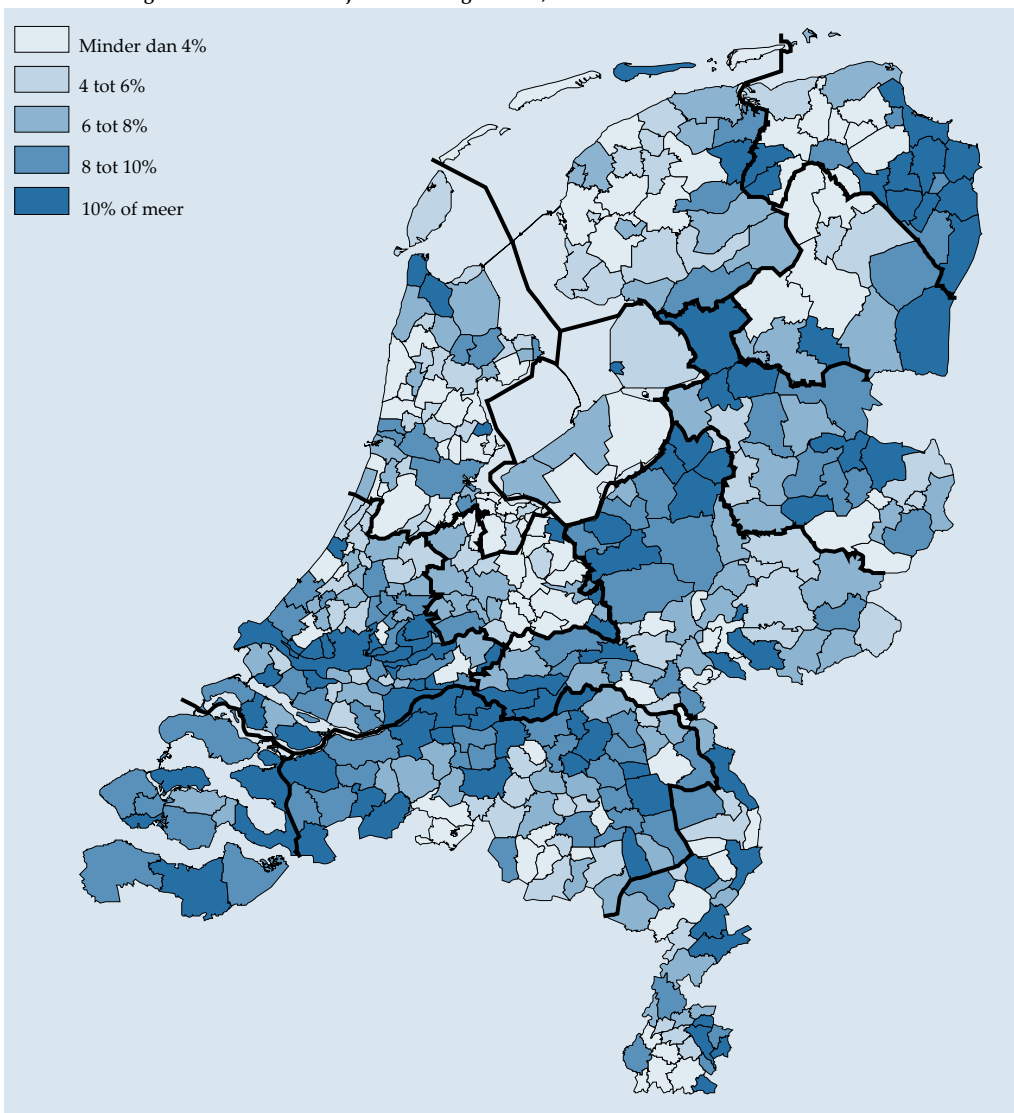
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Exclusief de vier grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

Relatief veel 0.30-leerlingen in zuidwesten

In 2009/10 waren er in Groningen, Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant relatief veel basisschoolleerlingen met laag opgeleide ouders. In deze provincies was in ruim een kwart van de gemeenten 10 procent of meer van de basisschoolleerlingen een 0.30-leerling. Voor Oost-Groningen gold dit zelfs voor driekwart van alle gemeenten (zie kaart 1.2.3). Daarnaast telden de basisscholen in het noor-

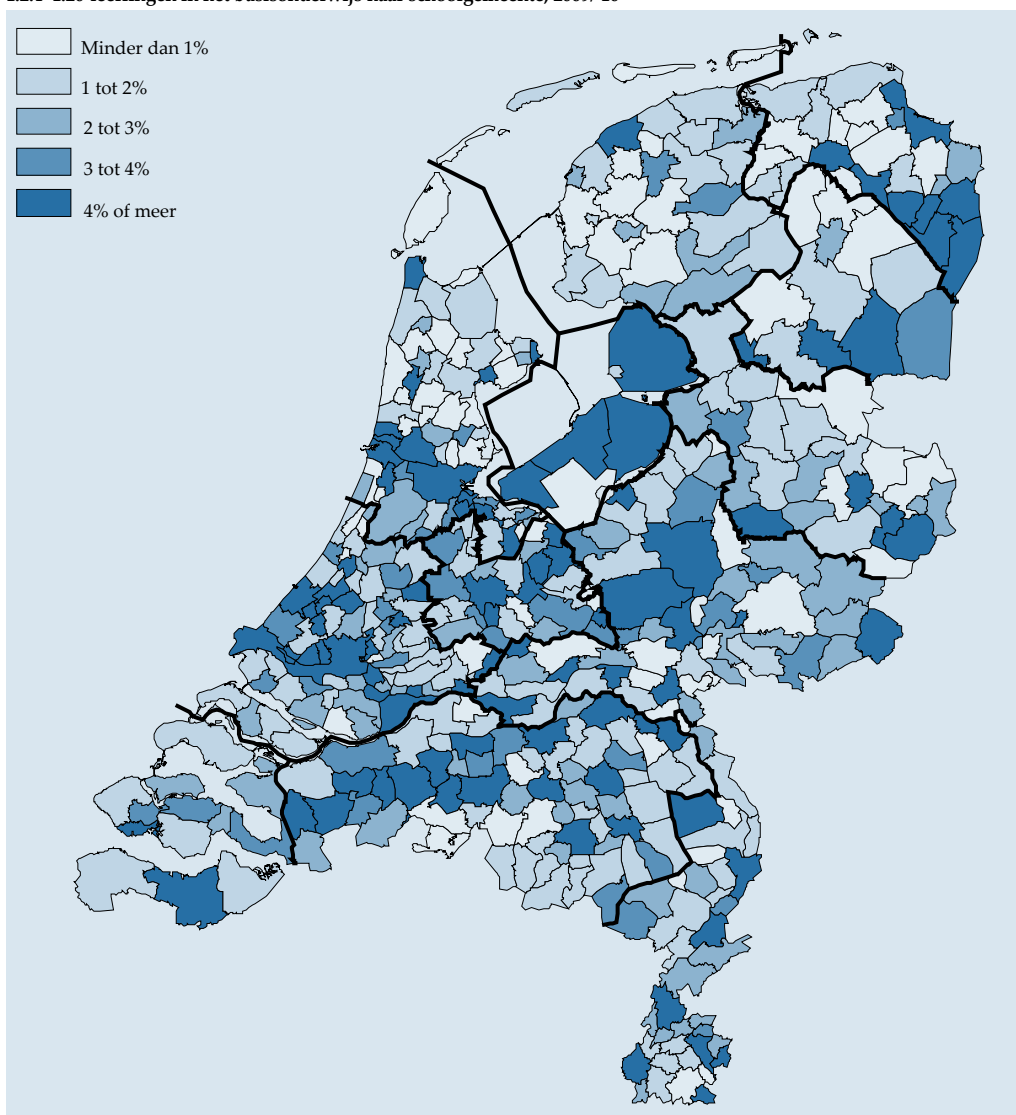
1.2.3 0.30-leerlingen in het basisonderwijs naar schoolgemeente, 2009/10

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

den en midden van Overijssel, op de Veluwe en in de Brabantse stedenrij relatief veel 0.30-leerlingen. Daarentegen zijn er in Utrecht, Noord-Holland, Flevoland en Drenthe weinig leerlingen met laag opgeleide ouders. In deze provincies was in ongeveer een derde van de gemeenten minder dan 4 procent van alle basisschoolleerlingen een 0.30-leerling. Op de basisscholen in het landelijk gebied rond de steden Groningen en Leeuwarden zaten eveneens weinig 0.30-leerlingen.

1.2.4 1.20-leerlingen in het basisonderwijs naar schoolgemeente, 2009/10

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Relatief veel 1.20-leerlingen in sterk verstedelijkte gebieden

De achterstandsleerlingen met zeer laag opgeleide ouders zijn meer over het land verspreid dan de 0.30-leerlingen (zie kaart 1.2.4). In 2009/'10 waren er vooral in Oost-Groningen, Zuid-Drenthe, Flevoland, het gebied rond het Noordzeekanaal, de regio Den Haag-Rotterdam-Dordrecht en de Brabantse stedenrij relatief veel 1.20-leerlingen. Met uitzondering van laatstgenoemd gebied was in al deze regio's in meer dan de helft van de gemeenten 4 procent of meer van alle basisschoolleerlingen een 1.20-leerling. Dit geldt ook voor de overige verspreid liggende gemeenten met meer dan 50 duizend inwoners. Daarentegen kwamen in het basisonderwijs in Friesland, en niet eerder genoemde gebieden in de provincies Groningen, Drenthe en Noord-Holland verhoudingsgewijs zeer weinig 1.20-leerlingen voor. In deze minder verstedelijkte gebieden woonden in 2009 betrekkelijk weinig niet-westerse allochtonen. Deze veelal laag opgeleide inwoners vormden er ruim 6 procent van de bevolking. In de rest van ons land waren dit er procentueel bijna twee keer zoveel (12 procent).

Toelichting

Achterstandsleerlingen in het basisonderwijs

Achterstandsleerlingen zijn leerlingen die volgens het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap tot een achterstandscategorie behoren en voor wie de scholen extra financiële middelen kunnen krijgen. Scholen ontvangen alleen extra financiële middelen als het percentage achterstandsleerlingen boven een drempelwaarde komt.

Tot en met het schooljaar 2005/'06 zijn op basis van herkomst, opleidingsniveau en het beroep van de ouders vier categorieën achterstandsleerlingen onderscheiden. Vanaf het schooljaar 2009/'10 worden uitsluitend op basis van het opleidingsniveau van de ouders twee andere categorieën achterstandsleerlingen onderscheiden. In de tussenliggende schooljaren (2006/'07–2008/09) was er een overgangssituatie waarbij afhankelijk van de leeftijd van de leerling de oude of nieuwe regeling van toepassing was. De twee categorieën achterstandsleerlingen van de nieuwe regeling worden aangeduid met 0.30- en 1.20-leerlingen. De getallen staan voor de gewichten die de hoogte bepalen van de extra financiële middelen die de scholen voor deze leerlingen kunnen krijgen.

Tabel 1.2
Leerlingen in het basisonderwijs en aandeel achterstandsleerlingen naar geslacht, provincie en schoolgemeenten, 2009/'10

	Leerlingen	Aandeel achterstandsleerlingen		
		totaal	0.30- leerlingen	1.20- leerlingen
	x 1 000	%		
Totaal	1 548,4	13	8	6
Geslacht				
Jongens	781,9	13	8	6
Meisjes	766,6	14	8	6
Provincie				
Groningen	49,0	12	9	3
Friesland	62,8	8	6	2
Drenthe	48,1	11	8	3
Overijssel	114,0	12	8	4
Flevoland	44,1	12	7	5
Gelderland	194,5	12	8	4
Utrecht	120,8	11	5	6
Noord-Holland	242,5	14	6	7
Zuid-Holland	322,8	18	9	9
Zeeland	34,8	13	10	3
Noord-Brabant	224,9	13	8	5
Limburg	90,2	13	8	4
Schoolgemeente				
Vier grote steden	177,3	28	9	19
w.v.				
Amsterdam	58,5	28	9	19
Rotterdam	50,1	34	12	21
Den Haag	43,2	26	8	18
Utrecht	25,6	21	6	15
Overige gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	276,7	15	8	7
w.o.				
Eindhoven	16,9	20	10	10
Tilburg	17,4	19	10	8
Almere	21,4	12	6	6
Groningen	12,1	15	10	5
Breda	15,4	12	6	6
Nijmegen	12,1	15	8	7
Enschede	13,5	19	9	9
Apeldoorn	14,3	13	8	4
Haarlem	12,0	15	6	9
Arnhem	12,3	17	8	10
Zaanstad	14,1	16	9	7
Amersfoort	15,8	9	4	5
Gemeenten met minder dan 100 000 inwoners	1 094,5	11	7	3

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

1.3 *Succes in het hoger onderwijs naar inkomsten van de ouders*

Met het stijgen van de inkomsten van de ouders groeit ook het slagingspercentage in het hoger onderwijs. Bovendien stijgt het aandeel wo-gediplomeerden sneller dan het percentage hbo-geslaagden naarmate de inkomsten van de ouders toenemen. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen en voor zowel autochtonen als allochtonen. De samenhang tussen de inkomsten van de ouders en succes in het hoger onderwijs is bij vrouwen en niet-westerse allochtonen echter iets sterker.

Het behalen van een diploma vormt een belangrijke basis voor het toekomstige beroepsleven. Hoe succesvoller in het onderwijs, hoe groter de kans is op een succesvolle carrière. Hoewel opleidingsniveau vaak gezien wordt als een indicator voor sociaaleconomische status (Kardal en Lodder, 2008) kan andersom ook de vraag gesteld worden of sociaaleconomische status van invloed is op de hoogte van het opleidingsniveau.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de samenhang van één van de sociaaleconomische factoren, te weten de inkomsten van de ouder(s), met het al dan niet halen van een diploma hoger onderwijs. Nagegaan wordt hoe het aandeel gediplomeerden in het hoger onderwijs varieert naar sociaaleconomische status, en of studenten van rijkere ouders succesvoller zijn dan studenten met minder rijke ouders.

Meer geslaagden als inkomsten toenemen

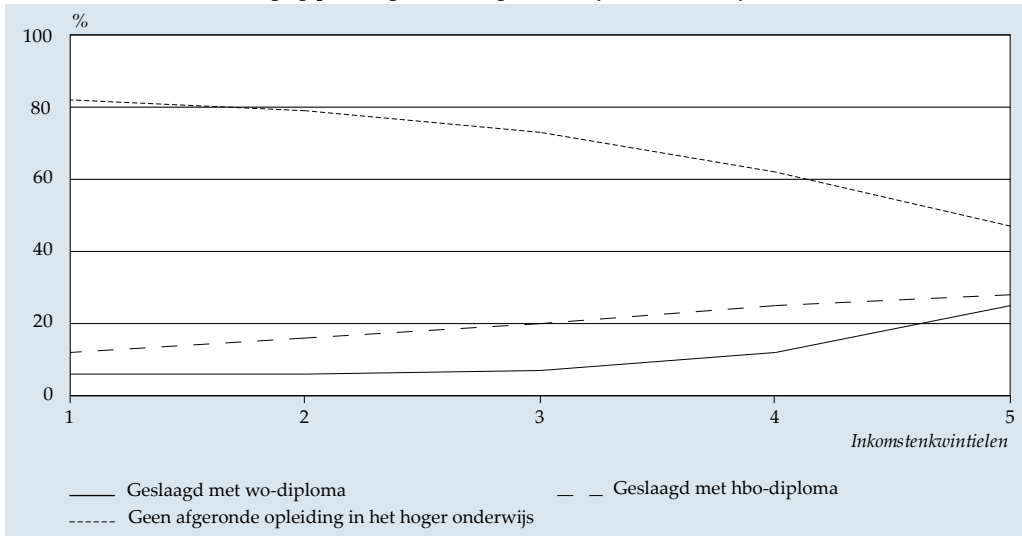
Van het cohort dat op 1 oktober 1999 16 jaar was (leeftijdscohort 1999; zie toelichting) heeft 31 procent na tien jaar een diploma behaald in het hoger onderwijs: 20 procent heeft een hbo-diploma, 11 procent heeft een wo-diploma. Het cohort bestaat uit vijf groepen die zijn ingedeeld naar de inkomsten van de ouder(s).

Succes in het hoger onderwijs blijkt samen te hangen met de inkomsten van de ouder(s). Van de 16-jarigen uit het laagste inkomstenkwintiel heeft 18 procent na tien jaar een diploma en in de daarop volgende kwintielen loopt het slagingspercentage geleidelijk op, tot 53 procent in het hoogste inkomstenkwintiel. Het aandeel hbo-gediplomeerden ligt in alle inkomstengroepen hoger dan het aandeel wo-gediplomeerden. Daar staat tegenover dat dit laatste aandeel sneller toeneemt met de inkomsten dan het aandeel hbo-gediplomeerden.

Hetzelfde beeld ontstaat als niet de gehele bevolking maar alleen de eerstejaarsstudenten worden gevolgd: hoe hoger de inkomsten van de ouders ten tijde van de instroom, des te meer eerstejaars zijn na negen jaar geslaagd. Het slagingspercentage loopt op van 65 procent in het laagste inkomstenkwintiel tot 78 procent in het hoogste kwintiel.

Van alle studenten die in het studiejaar 1999/'00 in het hoger onderwijs zijn begonnen heeft na negen jaar 53 procent een hbo-diploma behaald, 19 procent heeft een

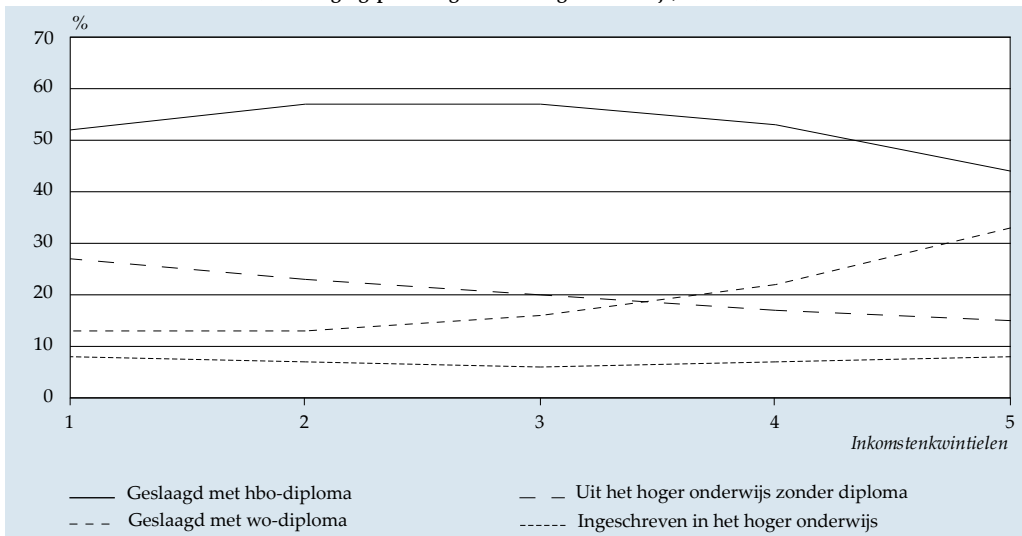
1.3.1 Inkomsten ouder(s) en slagingspercentage¹⁾ in het hoger onderwijs, 2008/09 (leeftijdscohort 1999)

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het eerst behaalde eindexamen. Doorgaans is dit in het hbo een bachelordiploma en in het wetenschappelijk onderwijs een doctoraal- of bachelordiploma.

1.3.2 Inkomsten van de ouder(s) en slagingspercentage¹⁾ in het hoger onderwijs, 2007/08 (instroomcohort 1999)

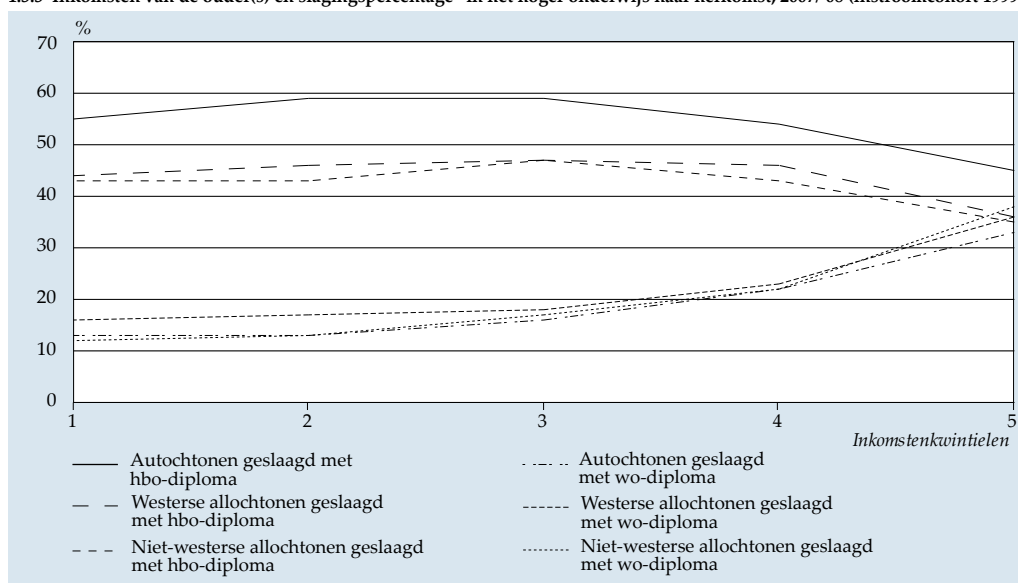
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het eerst behaalde eindexamen. Doorgaans is dit in het hbo een bachelordiploma en in het wetenschappelijk onderwijs een doctoraal- of bachelordiploma.

wo-diploma. Hoewel het aandeel hbo-gediplomeerden onder de geslaagde instromers in alle vijf inkomstengroepen hoger ligt dan het aandeel wo-gediplomeerden, verandert de verhouding hbo- en wo-geslaagden met het stijgen van de inkomsten ten gunste van de wo-gediplomeerden. Hoe hoger de inkomsten van de ouders des te vaker de geslaagde instromers een wo-diploma hebben.

Studenten van rijkere ouders halen dus vaker een diploma hoger onderwijs dan studenten van minder rijke ouders en in verhouding is dat vaker een wo-diploma. Dit geldt voor mannen en vrouwen. Het percentage geslaagden én het percentage wo-gediplomeerden neemt bij de vrouwen net iets sterker toe met de inkomsten dan bij de mannen. De samenhang tussen succes in het hoger onderwijs en de hoogte van de inkomsten van de ouders is dus iets sterker voor vrouwen.

1.3.3 Inkomsten van de ouder(s) en slagingspercentage¹⁾ in het hoger onderwijs naar herkomst, 2007/08 (instroomcohort 1999)

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het eerst behaalde einddiploma. Doorgaans is dit in het hbo een bachelordiploma en in het wetenschappelijk onderwijs een doctoraal- of bachelordiploma.

Niet-westerse allochtonen: sterkste verband tussen succes en inkomen

Het verband tussen diplomasucces en de inkomsten bestaat ook voor de verschillende herkomstgroeperingen. Opvallend is dat het percentage wo-gediplomeerden bij de allochtonen net iets hoger ligt dan bij de autochtonen. Met het stijgen van de ouderlijke inkomsten stijgt het percentage wo-diploma's onder de niet-westerse allochtonen het meest. De samenhang tussen succes in het hoger onderwijs en sociaaleconomische status is bij deze laatste groep dus het sterkst.

Referenties

Kardal, M. en B. Lodder, 2008, De gezonde levensverwachting naar sociaal-economische status. CBS, Den Haag/Heerlen.

Toelichting

Leeftijdscohort

Het leeftijdscohort bestaat uit 176 duizend personen die op 1 oktober 1999 16 jaar oud waren, ingeschreven stonden in de Gemeentelijke Basisadministratie en van wie de inkomsten van de ouder(s) bekend zijn. Van deze personen is onder andere nagegaan welk percentage na tien jaar, dat wil zeggen uiterlijk in het studiejaar 2008/09, een diploma in het hoger onderwijs behaald heeft.

Het cohort is ingedeeld in kwintielen (20-procentsgroepen) op basis van de inkomsten van de ouders. Indien de ouders geen gezamenlijk huishouden voeren dan betreft het de inkomsten van de moeder. De inkomsten zijn van de laatste vrijdag van september 1999.

Instroomcohort

Het instroomcohort bevat alle eerstejaarsstudenten (89 duizend) in het hoger onderwijs in het studiejaar 1999/00 van wie de inkomsten van de ouder(s) ten tijde van de instroom bekend zijn. Van deze personen is bekeken welk percentage na negen jaar, dat wil zeggen uiterlijk in het studiejaar 2007/08, een diploma hoger onderwijs heeft behaald. Dit cohort is op dezelfde wijze in kwintielen ingedeeld als het leeftijdscohort.

Tabel 1.3.1
Diplomerings in het hoger onderwijs, 2008/09, leeftijdscohort 1999 ¹⁾

	Totaal		w.v. inkomsten ouder(s) in kwintielen ²⁾				
			1	2	3	4	5
	x 1 000	%					
Totaal	176	100	100	100	100	100	100
w.o.							
geen afgeronde opleiding in het hoger onderwijs	121	69	82	79	73	62	47
geslaagd in het hoger onderwijs ³⁾	55	31	18	21	27	38	53
w.o.							
geslaagd met hbo-diploma	35	20	12	16	20	25	28
geslaagd met wo-diploma	20	11	6	6	7	12	25

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het betreft alle personen die op 1 oktober 1999 16 jaar oud waren, ingeschreven stonden in de Gemeentelijke Basisadministratie en waarvan de toentertijd geldende inkomsten van de ouder(s) bekend zijn.

²⁾ Dit zijn 20 procentsgroepen, waarbij groep 1 de groep is met de laagste inkomsten en groep 5 de groep met de hoogste inkomsten.

³⁾ Het eerst behaalde eindexamen. Doorgaans is dit in het hbo een bachelordiploma en in het wetenschappelijk onderwijs een doctoraal- of bachelordiploma.

Tabel 1.3.2
Diplomering en uitval van studenten in het hoger onderwijs, 2007/08, instroomcohort 1999¹⁾

	Totaal		w.v. inkomsten ouder(s) in kwintielen ²⁾				
			1	2	3	4	5
	<i>x 1 000</i>	%					
Totaal	89	100	100	100	100	100	100
w.o.							
ingeschreven in het hoger onderwijs ³⁾	6	7	8	7	6	7	8
uit het hoger onderwijs zonder diploma	18	21	27	23	20	17	15
geslaagd in het hoger onderwijs ⁴⁾	64	72	65	70	74	76	78
w.o.							
geslaagd met hbo-diploma	47	53	52	57	57	53	44
geslaagd met wo-diploma	17	19	13	13	16	22	33
Geslacht							
Mannen	42	100	100	100	100	100	100
w.o.							
ingeschreven in het hoger onderwijs	4	10	10	9	9	10	11
uit het hoger onderwijs zonder diploma	10	24	31	27	23	20	18
geslaagd in het hoger onderwijs	28	66	59	65	68	69	71
w.o.							
geslaagd met hbo-diploma	20	48	47	52	52	48	40
geslaagd met wo-diploma	8	19	12	12	16	22	31
Vrouwen	47	100	100	100	100	100	100
w.o.							
ingeschreven in het hoger onderwijs	2	5	6	5	4	4	5
uit het hoger onderwijs zonder diploma	8	18	24	21	18	14	11
geslaagd in het hoger onderwijs	36	78	70	75	78	82	84
w.o.							
geslaagd met hbo-diploma	27	58	56	61	62	59	49
geslaagd met wo-diploma	9	20	13	13	16	23	36
Herkomstgroepering							
Autochtonen	76	100	100	100	100	100	100
w.o.							
ingeschreven in het hoger onderwijs	5	6	6	6	5	7	7
uit het hoger onderwijs zonder diploma	15	20	26	22	20	16	14
geslaagd in het hoger onderwijs	56	74	68	72	75	77	78
w.o.							
geslaagd met hbo-diploma	41	55	55	59	59	54	45
geslaagd met wo-diploma	15	20	13	13	16	22	33
Westerse allochtonen	7	100	100	100	100	100	100
w.o.							
ingeschreven in het hoger onderwijs	1	10	10	10	9	10	11
uit het hoger onderwijs zonder diploma	2	25	30	27	26	22	18
geslaagd in het hoger onderwijs	4	65	60	63	65	69	72
w.o.							
geslaagd met hbo-diploma	3	44	44	46	47	46	36
geslaagd met wo-diploma	1	22	16	17	18	23	36
Niet-westerse allochtonen	7	100	100	100	100	100	100
w.o.							
ingeschreven in het hoger onderwijs	1	14	14	14	13	15	10
uit het hoger onderwijs zonder diploma	2	28	31	30	23	20	17
geslaagd in het hoger onderwijs	4	59	55	56	64	65	73
w.o.							
geslaagd met hbo-diploma	3	43	43	43	47	43	35
geslaagd met wo-diploma	1	16	12	13	17	22	38

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het betreft alle eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs in studiejaar 1999/00, waarvan de inkomsten van de ouder(s) ten tijde van de instroom bekend zijn.

²⁾ Dit zijn 20 procenten groepen, waarbij 1 de groep betreft met de laagste inkomsten en 5 de groep met de hoogste inkomsten.

³⁾ Het betreft de ingeschrevenen zonder ho-diploma.

⁴⁾ Het eerst behaalde eindexamen. Doorgaans is dit in het hbo een bachelordiploma en in het wetenschappelijk onderwijs een doctoraal- of bachelordiploma.

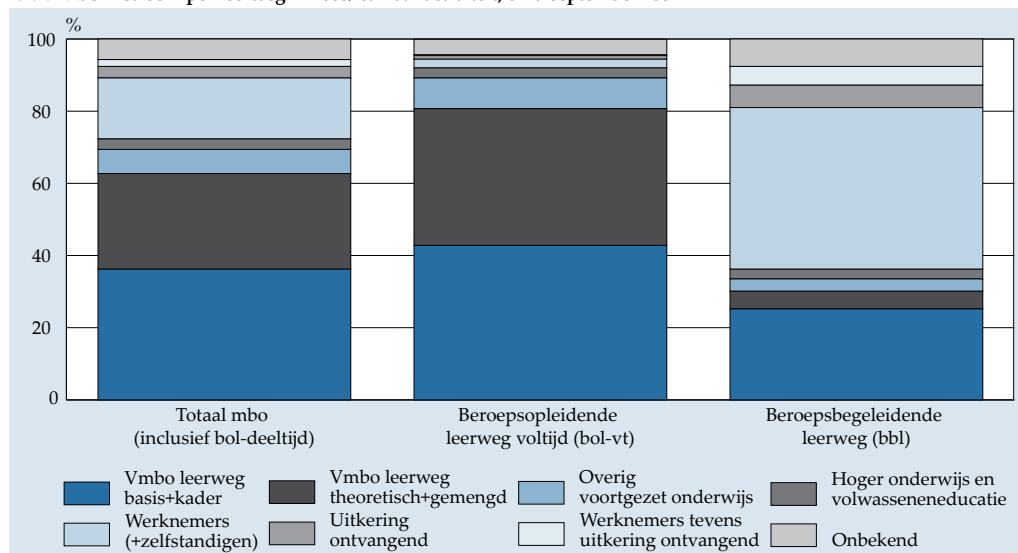
1.4 De achtergrond van instromers in het mbo

In het schooljaar 2008/'09 zijn 146 duizend deelnemers ingestroomd in het middelbaar beroepsonderwijs. Van hen kwam 36 procent direct uit de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo en 26 procent uit de gemengde- en theoretische leerwegen van het vmbo. Zeven procent van de directe instroom kwam uit het overig voortgezet onderwijs, 3 procent was afkomstig uit het volwassenenonderwijs (vavo) en het hoger onderwijs. Negentien procent van de instromende deelnemers had het voorafgaande jaar werk, al dan niet gecombineerd met een uitkering, 3 procent had een uitkering. Van 6 procent is de maatschappelijke positie onbekend.

Ruim helft bbl-instroom van buiten het onderwijs

De meeste instromers in de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo zijn afkomstig uit het vmbo. In vrijwel gelijke aantallen volgden zij het vmbo-gt (gemengd of theoretisch) of het vmbo-bk (basis- of kaderberoeps). Acht procent

1.4.1. Mbo-instroom per leerweg in 2008/'09 naar activiteit, eind september 2007

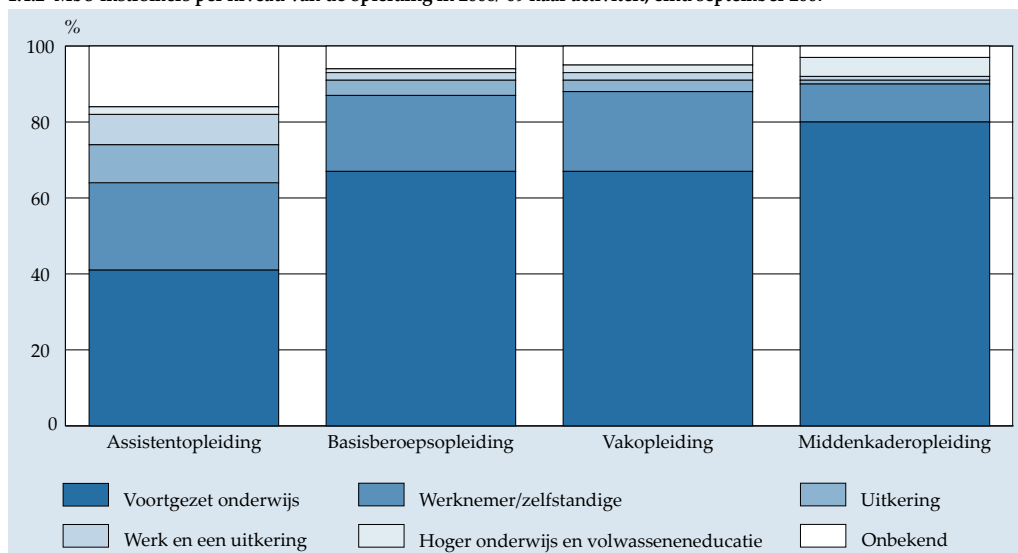
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

van de instromers in de beroepsopleidende leerwegen van het mbo (voltijd bol) zat in het voorafgaande jaar niet op school. Deze instromers hadden een baan of een uitkering, of het was onbekend wat ze deden. De bol-instromers vanuit werk hadden over het algemeen lage maandinkomsten.

Bij de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) daarentegen kwam meer dan de helft van buiten het onderwijs. De leerlingen die uit het vmbo afkomstig waren, kwamen voornamelijk uit het vmbo-bk. Van 8 procent van de instromers was niet bekend wat ze deden voordat ze weer naar school gingen.

Binnen ieder niveau in het mbo volgde de grootste groep instromers het voorafgaande jaar voortgezet onderwijs, variërend van 41 procent voor de assistentopleidingen (niveau 1) tot 81 procent voor de middenkaderopleiding (niveau 4). Het aandeel instromers vanuit werk is voor de laagste drie niveaus iets meer dan 20 procent, bij de middenkaderopleidingen 10 procent.

1.4.2 Mbo-instromers per niveau van de opleiding in 2008/09 naar activiteit, eind september 2007

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Instromers vanuit werk kiezen vooral basisberoepsopleiding

De grootste groep instromers komt dus vanuit het voortgezet onderwijs. Deze leerlingen gaan bij voorkeur naar de middenkader- of specialistenopleidingen (niveau 4) of de basisberoepsopleidingen (niveau 2). De opleidingen op het laagste niveau, de assistentopleidingen, zijn het meest populair bij de instromers die een uitkering hadden al dan niet in combinatie met werk. Instromers die werk hadden, kozen het meest voor de basisberoepsopleidingen, maar ook wel voor de vak- en middenkaderopleidingen (niveau 3 en 4). De kleine groep instromers uit het hoger onderwijs of de volwasseneneducatie hebben duidelijk een voorkeur voor de mbo-opleidingen op het hoogste niveau, middenkader- of specialistenopleiding. Meer dan de helft kiest daarvoor.

Meeste mannen kiezen mbo-techniek

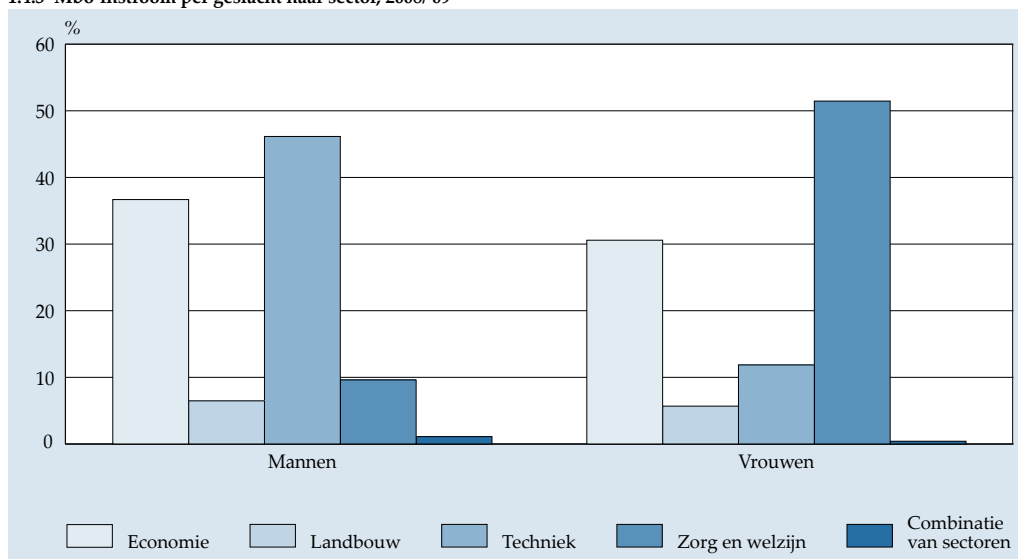
Vrijwel alle instromers vanuit het voortgezet onderwijs zijn 15 tot 20 jaar. Dit is natuurlijk niet verrassend, omdat deze deelnemers de gebruikelijke route volgen van vmbo naar mbo. Onder de instromers die een jaar eerder een baan of een uitkering hadden, zijn relatief weinig jongeren en ook weinig ouderen (50-plus). Weinig verschilt de leeftijdsverdeling van de deelnemers tussen 20 en 50 jaar die vanuit werk, vanuit een uitkering of een combinatie daarvan een mbo-opleiding gaan volgen.

Onder de instromers blijkt de sector economie aantrekkelijk te zijn voor zowel mannen als vrouwen. Vrouwen kiezen vooral voor een opleiding in de sector zorg en welzijn. Techniek is voor de mannen zowel vanuit onderwijs als vanuit werk of een uitkering de populairste sector. De voorkeur voor een bepaalde sector hangt dus niet samen met het feit of de instromers werk hadden of niet. Bij instroom is in de sector zorg en welzijn ongeveer één op de zes deelnemers een man, in de sector techniek is ongeveer één op de vijf instromers een vrouw.

Opleiding sluit aan bij werk

Twee derde van de instromers die in het voorafgaande jaar geen onderwijs volgde was in dat jaar bekend als werknemer of zelfstandige, al dan niet met een uitkering. Velen van hen zullen ook in het schooljaar waarin ze instromen werkzaam zijn, bijvoorbeeld omdat ze een opleiding volgen in de beroepsbegeleidende leerweg (bb). Een aandeel van 85 procent van de instromers volgt de beroepsbegeleidende leerweg vanuit werk.

1.4.3 Mbo-instroom per geslacht naar sector, 2008/09

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Staat 1.4.1
Instroom vanuit werk ¹⁾ in het middelbaar beroepsonderwijs naar bedrijfstak en mbo-sector, 2008/09

	Totaal	Economie	Land- bouw	Techniek	Zorg en Welzijn	Combi- naties
Instroom vanuit werk	27 570	7 970	2 240	8 560	8 360	450
Bedrijfstak						
Landbouw, bosbouw, visserij	350	50	130	100	70	0
Nijverheid	5 070	560	1 180	2 810	400	120
Bouwnijverheid	1 330	150	10	1 120	50	0
Autobranche, groot- en tussenhandel	1 380	640	60	490	160	40
Detailhandel en reparatie voor particulieren	3 000	1 770	70	510	640	0
Horeca	1 210	670	30	240	270	0
Vervoer, opslag en communicatie	1 440	560	60	480	160	190
Financiële instellingen	610	480	30	50	60	-
Zakelijke dienstverlening (geen uitzendbureaus)	1 650	600	160	480	400	20
Uitzendbureaus e.d.	3 570	1 150	250	1 540	590	50
Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	1 620	720	130	300	450	20
Onderwijs	220	50	10	50	110	-
Medische en veterinaire diensten	990	120	30	80	760	0
Welzijnszorg	4 350	200	40	140	3 970	0
Milieu, cultuur, recreatie en overige dienstverlening	800	280	60	170	280	0
Onbekend	10	-	-	0	0	-

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Werk is hier de verzameling van personen die werknemer of zelfstandige waren aan het eind van september 2007, al dan niet gecombineerd met een uitkering.

Staat 1.4.2
Instroom vanuit werk ¹⁾ in het middelbaar beroepsonderwijs naar bedrijfstak en mbo-niveau, 2008/09

	Totaal	Assistent- opleiding (niveau 1)	Basis- beroeps- opleiding (niveau 2)	Vak- opleiding (niveau 3)	Midden- kader- en specia- listen- opleiding (niveau 4)
Instroom vanuit werk	27 570	4 270	11 000	6 580	5 720
Bedrijfstak					
Landbouw, bosbouw, visserij	350	20	170	100	50
Nijverheid	5 070	2 270	1 580	770	450
Bouwnijverheid	1 330	70	850	150	260
Autobranche, groot- en tussenhandel	1 380	220	650	290	220
Detailhandel en reparatie voor particulieren	3 000	130	1 210	870	790
Horeca	1 210	120	530	270	290
Vervoer, opslag en communicatie	1 440	190	800	210	250
Financiële instellingen	610	30	60	50	470
Zakelijke dienstverlening (geen uitzendbureaus)	1 650	180	680	530	270
Uitzendbureaus e.d.	3 570	610	1 710	750	510
Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen	1 620	70	710	250	580
Onderwijs	220	0	80	60	80
Medische en veterinaire diensten	990	80	380	220	310
Welzijnszorg	4 350	190	1 350	1 820	990
Milieu, cultuur, recreatie en overige dienstverlening	800	80	240	240	230
Onbekend	10	0	0	0	0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Werk is hier de verzameling van personen die werknemer of zelfstandige waren aan het eind van september 2007, al dan niet gecombineerd met een uitkering.

Veel van de instromers vanuit werk gaan naar een sector in het mbo die aansluit bij de bedrijfstak waarin ze het vorige jaar werkten. Mbo'ers uit de bedrijfstakken nijverheid en bouwnijverheid volgen vaak op school een opleiding in de sector techniek. Instromers uit de detailhandel en reparatie, horeca, en financiële instellingen doen vaak een opleiding in de sector economie, en deelnemers die gewerkt hebben in de bedrijfstakken onderwijs, medische en veterinaire diensten, en welzijnszorg kiezen vaak voor een opleiding in de sector zorg en welzijn. De meeste instromers vanuit werk kiezen voor een mbo-opleiding op mbo-niveau 2, de basisberoepsopleidingen. Slechts een op de vijf doet een opleiding op middenkaderniveau. Er zijn ook uitzonderingen. Zo volgen drie op de vier instromers vanuit werk uit de bedrijfstak financiële instellingen een mbo-opleiding op het niveau van middenkader.

Toelichting

Maatschappelijke positie vóór aanvang van de mbo-opleiding

Voor de maatschappelijke positie vóór aanvang van de mbo-opleiding wordt eerst gekeken of iemand het vorige schooljaar onderwijs volgde, daarna wordt gekeken of deze persoon een baan had of een uitkering kreeg. De jonge instromers kunnen in het voorafgaande jaar voortijdig schoolverlater zijn geweest, dat wil zeggen dat ze niet een opleiding volgden en ook geen startkwalificatie bezaten.

Directe instroom

De directe instroom bestaat uit leerlingen afkomstig uit het voortgezet onderwijs (vmbo, havo, vwo, praktijkonderwijs, brugperiode), hoger onderwijs (hbo, wo) en volwasseneneducatie (vavo, educatie).

Indirecte instroom

De indirecte instroom bestaat uit werknemers en zelfstandigen, uitkeringsontvangers en personen van wie geen activiteit bekend is. Deze kunnen dus bijvoorbeeld speciaal onderwijs of particulier onderwijs hebben gevolgd.

Instromers

Het is de bedoeling de instromers in het mbo te beperken tot de personen die voor de eerste keer in hun leven mbo-onderwijs volgen. Het CBS beschikt pas een aantal jaar over individuele onderwijsgegevens van het mbo. Dit betekent dat mensen die vóór 2004/'05 in het mbo zaten en nu weer opnieuw instromen in het mbo, instromers worden genoemd, wat ze eigenlijk niet zijn.

We komen voor 2008/'09 tot 146 duizend personen die voor het eerst in het mbo onderwijs volgen. Hoewel er ook mensen op latere leeftijd voor het eerst mbo gaan volgen, lijkt de totale groep instromers te hoog ten opzichte van een geboortecohort van zo ongeveer 180 duizend mensen.

Tabel 1.4
Instroom in het middelbaar beroepsonderwijs naar leerweg, 2008/09

	Totaal (mbo)	Beroeps- opleidende leerweg, voltijd (bol-vt)	Beroeps- opleidende leer- weg, deeltijd (bol-dt)	Beroeps- begeleidende leerweg (bbl)
	<i>x 1 000</i>			
Instroom in het mbo	146,5	96,3	3,3	46,9
Activiteiten in het voorafgaande jaar				
Voortgezet onderwijs	101,7	85,9	0,1	15,7
w.v.				
vmbo basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	53,1	41,2	0,0	11,8
vmbo theoretische en gemengde leerweg	38,8	36,5	0,0	2,3
havo en vwo	6,8	6,2	0,0	0,6
praktijkonderwijs	2,5	1,4	0,1	1,0
overig voortgezet onderwijs	0,6	0,5	0,0	0,0
Ander onderwijs	4,2	2,7	0,3	1,2
w.v.				
hoger onderwijs	2,3	1,5	0,1	0,7
vavo	1,1	1,0	0,0	0,2
educatie	0,8	0,2	0,2	0,4
Uit werk ¹⁾	27,6	2,6	1,6	23,5
w.v.				
werknemers of zelfstandigen, zonder uitkering	24,8	2,4	1,4	21,0
werknemers met een uitkering	2,8	0,2	0,2	2,4
Uitkering, geen werk	4,7	1,0	0,8	2,9
Onbekend	8,3	4,2	0,6	3,6
Geslacht				
Mannen	76,8	46,2	1,1	29,5
Vrouwen	69,7	50,1	2,2	17,4
Sector in het mbo				
Economie	49,5	36,2	0,8	12,5
Landbouw	8,9	5,1	0,1	3,8
Techniek	43,7	23,3	0,8	19,6
Zorg en welzijn	43,2	31,2	1,7	10,3
Combinaties van sectoren	1,1	0,5	0,0	0,6
Niveau van de mbo-opleiding				
Assistentopleiding	14,1	6,2	0,8	7,2
Basisberoepsopleiding	49,9	23,7	0,8	25,5
Vakopleiding	29,1	19,2	0,9	9,0
Middenkader- /specialistenopleiding ²⁾	53,3	47,2	0,9	5,2

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Werk is hier de verzameling van personen die werknemer of zelfstandige waren ultimo september 2007, al dan niet gecombineerd met een uitkering.

²⁾ Bij de instromers komen weinig specialisten opleidingen voor. Deze opleidingen worden vooral na de vakopleiding gevolgd.

1.5 Leraren ¹⁾

In het actieplan LeerKracht van Nederland staan plannen voor de aanpak van kwalitatieve en kwantitatieve tekorten op de onderwijsarbeidsmarkt. Voor de kwaliteit van het onderwijs en de gewenste verhoging daarvan is het cruciaal dat er voldoende goede docenten zijn. Zonder goede docenten kan een plaats in de top vijf niet worden bereikt. Uit onderzoek blijkt dat een tekort aan (gekwalficeerde) docenten leidt tot minder goede prestaties van leerlingen en studenten.

Convenant LeerKracht van Nederland

De basis voor de plannen uit het actieplan werd aangereikt door de Commissie Leraren, onder leiding van Alexander Rinnooy Kan. Het advies van deze commissie is door het kabinet bijna in zijn geheel in het actieplan overgenomen. Na instemming van de Tweede Kamer zijn tripartiete afspraken gemaakt met werkgevers- en werknemersorganisaties in het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar en hoger beroepsonderwijs. In 2008 zijn deze afspraken per sector vastgelegd in het convenant *LeerKracht van Nederland* en vervolgens door sociale partners verder uitgewerkt in de verschillende onderwijs-cao's. Met het convenant *LeerKracht van Nederland* investeert de overheid in de kwaliteit van het leraarschap: leraren krijgen een betere beloning, vakinhoudelijke en beroepsmatige versterking van het leraarsberoep en professionelere scholen.

Meer leraren in hogere salarisschalen

Schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs krijgen extra geld om meer leraren in hogere schalen te belonen. Dit verbetert de zogenoemde 'functiemix' en vergroot de loopbaanmogelijkheden van leraren. Voor vo-scholen in de Randstad-regio's zet de overheid extra middelen in, omdat hier de tekortproblematiek groter is. De afspraken over de functiemix maken het voor veel leraren in de komende jaren mogelijk om promotie te maken naar een hogere salarisschaal. Hierdoor verbeteren de carrièremogelijkheden van leraren structureel.

In het primair onderwijs zijn de middelen waarmee scholen de functiemix kunnen versterken per augustus 2010 verstrekt. In het basisonderwijs is het beschikbare budget toereikend om in 2014 ongeveer 42 procent van de leraren (dat zijn circa 50 duizend leraren) in een hogere schaal te belonen (40 procent van salarisschaal LA naar LB en 2 procent naar LC). In het speciaal (basis)onderwijs is ruimte om 14 procent van de leraren een hogere schaal te geven (van salarisschaal LB naar LC).

In het voortgezet onderwijs is vanaf begin 2009 geld ter versterking van de functiemix voor scholen beschikbaar gekomen. Een meerderheid van de leraren wordt nu betaald in schaal LB en een minderheid in LC en LD. De beschikbare middelen stellen scholen in staat in 2014 een landelijke functiemix te bereiken waarbij een derde van de leraren in LB, een derde in LC en een derde in LD worden betaald. Bij

vo-scholen in de Randstadregio's kan in 2014 bijna de helft van de leraren (49 procent) een hogere schaal toegekend krijgen dan in 2008, bij vo-scholen buiten de Randstadregio's is dit bijna een kwart (21 procent). In totaal betreft het circa 25 duizend van de leraren in het voortgezet onderwijs.

In voortgezet onderwijs eerste resultaten zichtbaar

Bij vo-scholen in de Randstad zijn sinds 2008 de resultaten zichtbaar. Deze scholen hebben als eerste functiemixmiddelen ontvangen. Het aandeel leraren in (de laagste) salarisschaal LB is op deze scholen gedaald. Het aandeel leraren in LC is gestegen: van 19 procent naar 29 procent in anderhalf jaar tijd. Ook het aandeel leraren in de (veelal hoogste) salarisschaal LD daalt niet langer, maar is gestabiliseerd. Het aandeel leraren in de LD-schaal moet nog wel toenemen op weg naar de doelstelling van eind 2011.

Staat 1.5.1
Leraren in het voortgezet onderwijs naar salarisschaal

	Niveau					Doelstelling	
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2014
	<i>% voltijdbanen</i>						
Schaal							
LB	64,5	64,3	64,2	60,6	59,4	52	33
LC	17,0	17,9	18,6	22,2	23,5	29	38
LD	18,2	17,5	16,9	16,8	16,9	19	29
LE	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0	0

Bron: Ministerie van OCW, bewerking CentERdata (peildatum 1 oktober, 1 maart voor 2010).

Grote belangstelling voor Lerarenbeurs

Het actieplan *LeerKracht van Nederland* ondersteunt leraren om de kwaliteit van hun onderwijs en opleidingsniveau te verbeteren. De belangstelling voor de Lerarenbeurs is groot, vooral bij leraren in het primair en voortgezet onderwijs. De Lerarenbeurs is een subsidieregeling waardoor een leraar eenmalig een flinke bijscholing kan volgen. Leraren kunnen de beurs in verschillende aanvraagrondes c.q. tranches aanvragen. In de vierde tranche van de beurs hebben 8 250 leraren een beurs aangevraagd. Daarvan zijn er 6 830 toegekend, omdat het beschikbare budget niet toereikend was voor alle aanvragen. Het budget voor de vierde tranche bedraagt 37 miljoen euro. Inmiddels zijn ruim 20 duizend beurzen toegekend sinds de Lerarenbeurs is ingevoerd.

Ruim de helft van de beurzen ging naar leraren in het primair onderwijs (basis-onderwijs en speciaal (voortgezet) onderwijs) en bijna een derde naar leraren in het voortgezet onderwijs. De rest ging naar leraren in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs. De Lerarenbeurs verhoogt niet alleen het opleidingsniveau, hij draagt ook bij aan de positie van de leraar.

Staat 1.5.2**Aanvragen en toekenningen Lerarenbeurs (afgerond op tientallen)**

	1e tranche	2e tranche	3e tranche	4e tranche	Totaal
<i>abs.</i>					
Aanvragen	7 600	4 150	5 680	8 250	25 680
Toekenningen	4 700	3 620	5 180	6 830	20 330

Bron: IB-Groep, bewerking IVA, 2010.

Werkgelegenheid

De afgelopen jaren is vooral in het primair en voortgezet onderwijs het aantal leraren flink gestegen, namelijk van 150 duizend voltijdbanen in 2001 naar 170 duizend in 2009. Voor een deel komt dat doordat het aantal leerlingen is gegroeid, vooral in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Maar het komt ook doordat ongeveer tien jaar geleden in het basisonderwijs de grootte van de groepen is verkleind. Daarnaast zijn er door functiedifferentiatie in het primair en voortgezet onderwijs meer ondersteunende functies bijgekomen, van 31 duizend voltijdbanen in 2001 naar 43 duizend in 2009. Het gaat dan zowel om onderwijsondersteunend personeel (oop) als om organisatie- en beheerspersoneel (obp). Tegelijk is in deze periode het aantal schoolleiders en directeuren afgenomen van 15,5 duizend voltijdbanen naar 14,7 duizend (Ministerie van OCW, 2006 en 2010).

In het middelbaar beroepsonderwijs²⁾ is het aantal leraren in de periode 2001–2009 iets afgenomen, namelijk van 22,8 duizend in 2001 naar 22,2 duizend in 2009. In dezelfde periode is daarentegen het aantal leerlingen (deelnemers) met bijna 50 duizend gegroeid. Dat betekent dat er minder leraren beschikbaar zijn voor de deelnemers. Wel is er meer ondersteunend personeel bijgekomen: van ruim 11 duizend voltijdbanen in 2001 naar ruim 16 duizend in 2009. Onderwijsondersteunend personeel heeft een deel van de (lesgevende) taken overgenomen.

Veel oudere leraren

Op de arbeidsmarkt is het aantal 50- tot 65-jarigen in de periode van 1996 tot 2008 gestegen van 970 duizend naar ongeveer 1,9 miljoen (CBS, 2009). Vooral in het onderwijs werken relatief veel 50-plussers. Gemiddeld voor de hele arbeidsmarkt is ongeveer één op de vier werknemers 50 jaar of ouder. In 2009 is in het primair onderwijs 37 procent van de leraren 50 jaar of ouder, in het voortgezet onderwijs is dat 44 procent en in het middelbaar beroepsonderwijs 57 procent (Ministerie van OCW, 2010).

Minder openstaande vacatures

In het schooljaar 2009–2010 telde het onderwijs (po, vo en mbo) 1 070 openstaande vacatures voor onderwijspersoneel (voltijdbanen). Dit betekent een daling ten opzichte van het jaar ervoor, want in het schooljaar 2008–2009 stonden 1 540 vaca-

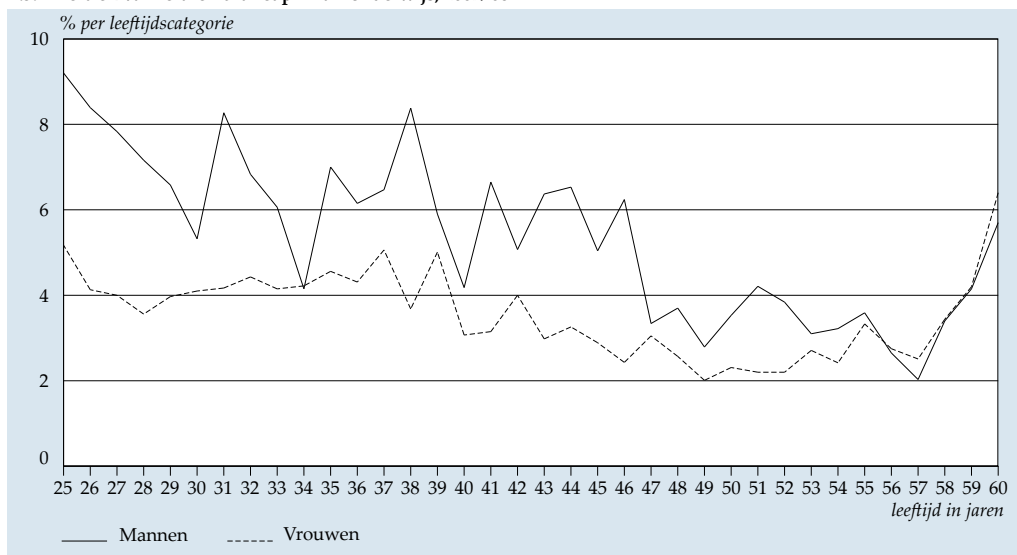
tures open (voltijdbanen). Deze daling komt vooral doordat het aantal openstaande vacatures voor leraren in het primair onderwijs is afgenomen. Waren er vorig jaar nog 670 openstaande vacatures, in het schooljaar 2009–2010 is dat gedaald naar 320 (voltijdbanen) (ResearchNed/ECORYS, 2010).

Staat 1.5.3
Openstaande vacatures (voltijdbanen)

	2001/02	2005/06	2009/10
	<i>abs.</i>		
Primair onderwijs			
Directie	250	150	160
Leraren	1 300	190	320
Onderwijsondersteunend personeel	390	70	60
Totaal primair onderwijs	1 940	410	540
Voortgezet onderwijs			
Directie	60	20	50
Leraren	500	150	210
Onderwijsondersteunend personeel	130	40	30
Totaal voortgezet onderwijs	690	210	290
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie			
Directie	20	10	30
Leraren	110	130	110
Onderwijsondersteunend personeel	140	110	100
Totaal middelbaar beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	270	250	240
Totaal po, vo en bve	2 900	870	1 070

Bron: ECORYS en ResearchNed, Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo.

1.5.1 Vertrek van leraren uit het primair onderwijs, 2007/08

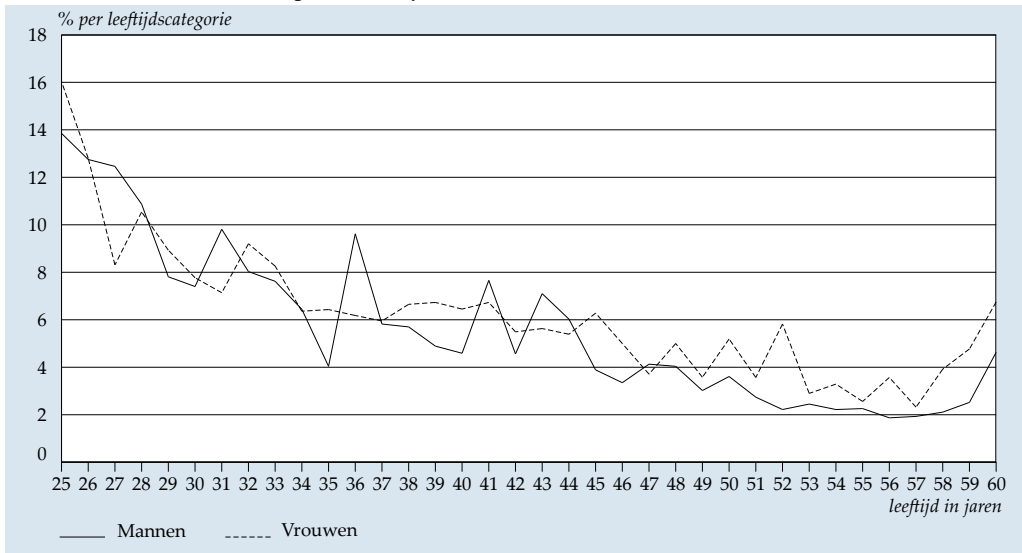

Bron: Ministerie van OCW, bewerking CentERdata.

Mobiliteit leraren

Veel leraren vertrekken vanwege pensioen, maar er zijn ook leraren die vertrekken naar een andere (onderwijs)sector. Dat laatste komt relatief vaker voor bij leraren in het voortgezet onderwijs dan bij leraren in het primair onderwijs. Ook jongere leraren vertrekken wat vaker uit de sector dan leraren in de leeftijdscategorie 35 tot 60 jaar. Leraren in deze laatste leeftijdscategorie vertrekken minder snel uit hun sector. In het primair onderwijs vertrekken mannelijke leraren van alle leeftijden relatief vaker dan hun vrouwelijke collega's. In het voortgezet onderwijs vertrekken daarentegen juist vrouwen van 45 tot 60 jaar relatief vaker uit het onderwijs dan mannen van deze leeftijd.

1.5.2 Vertrek van leraren uit voortgezet onderwijs, 2007/08

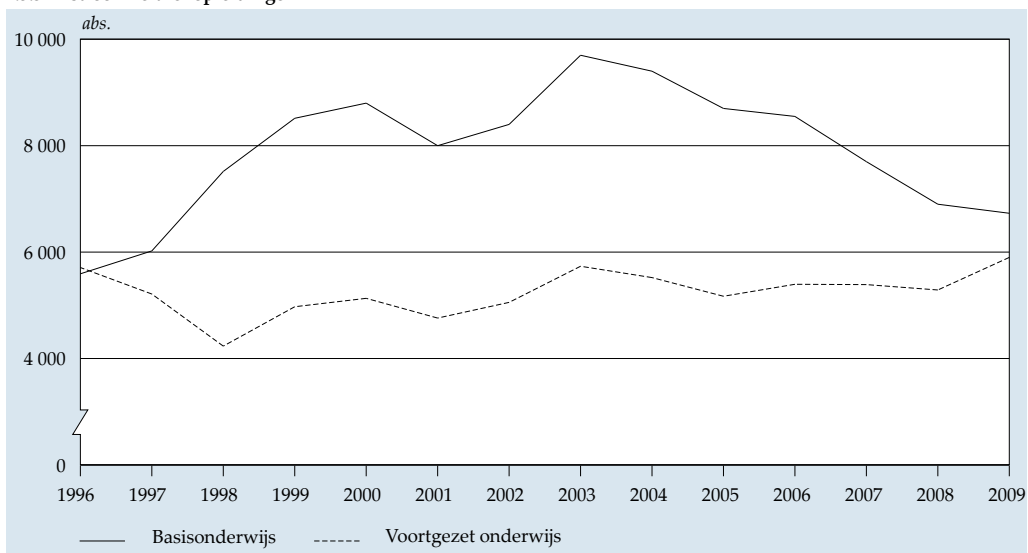
Bron: Ministerie van OCW, bewerking CentERdata.

Stijging instroom lerarenopleiding voortgezet onderwijs, daling bij pabo

Er gaan steeds meer studenten naar de lerarenopleiding voortgezet onderwijs. De instroom steeg van bijna 5 300 in 2008 naar 5 750 in 2009. Vooral de tweedegraadslerarenopleidingen Engels, Geschiedenis en Nederlands zijn volgens de HBO-raad populair (HBO-raad, 2010).

De instroom in de lerarenopleiding basisonderwijs (pabo) is in 2009 gedaald. Van 6 900 in 2008 naar 6 770 in 2009. Zo laag is de instroom de afgelopen tien jaar niet geweest. Wanneer de cijfers van 2009 vergeleken worden met die van 2005, is het aantal startende studenten aan de pabo zelfs met bijna tweeduizend gedaald. Een oorzaak voor deze daling zou de introductie van de reken- en taaltoets kunnen

1.5.3 Instroom lerarenopleidingen

Bron: Ministerie van OCW, 1 cijfer HO.

zijn. Wellicht is dit voor aankomend studenten een reden geweest om zich bij voorbaat al niet voor de pabo in te schrijven.

Stijging aantal studenten voor eerstegraadsbevoegdheid

Het aantal studenten dat in opleiding is voor een eerstegraadsbevoegdheid neemt toe. In het hoger beroepsonderwijs is het aantal studenten dat gestart is met een master gestegen van 375 in 2006 naar bijna 900 in 2009 (1 cijfer HO). Deze stijging wordt voor een deel veroorzaakt door de introductie van de Lerarenbeurs.

Ook de universitaire lerarenopleiding is de afgelopen paar jaar populairder geworden onder studenten. Het aantal ingeschrevenen lag de afgelopen jaren zo rond de 1 100. In 2009 is het gestegen naar bijna 1 300.

Het is ook hard nodig dat er meer hoger gekwalificeerde leraren komen. De komende jaren stromen veel oudere leraren uit die vervangen moeten worden. Relatief veel van hen hebben een eerstegraadsbevoegdheid. Daarnaast wordt verwacht dat er in 2016–2017 ongeveer 30 duizend leerlingen méér in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs zitten dan in 2009–2010 (Ministerie van OCW, 2009). Daardoor neemt de vraag naar eerstegraadsleraren toe met ruim 1 500.

Referenties

CBS, 2009, Vrouwen motor achter groeiende arbeidsdeelname ouderen. In: CBS, Webmagazine 14 oktober 2009.

HBO-raad, 2010, Feiten en cijfers. Studentenaantallen in het hoger beroepsonderwijs, februari.

Ministerie van OCW, 2009, Referentieramingen 2009. (Den Haag 2009)

Ministerie van OCW, 2006, Kerncijfers 2001–2005. (Den Haag 2006)

Ministerie van OCW, 2010, Kerncijfers 2005–2009. (Den Haag 2010)

ResearchNed/ECORYS, Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo 2009–2010 (vacatures over het hele schooljaar), nog te verschijnen.

Toelichting

Vertrekkende leraren

Het gaat om leraren die tussen 1 oktober 2007 en 1 oktober 2008 vertrokken uit het primair en voortgezet onderwijs. Dit hoeft niet altijd te betekenen dat deze leraren verloren zijn voor het onderwijs. Een deel van hen kan zijn overgestapt naar een andere onderwijssector, of op een later moment weer in het onderwijs instromen.

Randstadregio's

De Randstadregio's zijn de vier grote steden plus Almere en de omliggende regio's, te weten: de RPA-gebieden Zuidelijk Noord-Holland, Rijn-Gouwe, Haaglanden, Rijnmond, Gooi en Vechtstreek, Eemland en Utrecht-Midden.

Salarisschaal

In het primair onderwijs worden de meeste leraren in salarisschaal LA betaald. In het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs zijn dit de schalen LB (laagste) tot en met LE (hoogste).

Tranche

Leraren kunnen de Lerarenbeurs in verschillende aanvraagrondes of tranches aanvragen. Tot nog toe zijn er vier tranches geweest. De vijfde tranche start op 1 april 2011.

Noten in de tekst:

- 1) Deze bijdrage is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- 2) Exclusief leraren groen onderwijs (aoc's).

1.6 De prijs van een diploma in het hoger onderwijs

De gemiddelde route vanaf groep 1 in het basisonderwijs naar een universitair master-diploma kostte in 2009 bijna 154 duizend euro, de route naar een hbo-diploma ruim 146 duizend euro. Afhankelijk van het voortraject kunnen die kosten hoger of lager uitvallen. Van de uitgaven voor een universitaire master kwam 91 procent voor rekening van de overheid. Bij het hbo-diploma lag dit iets lager (89 procent).

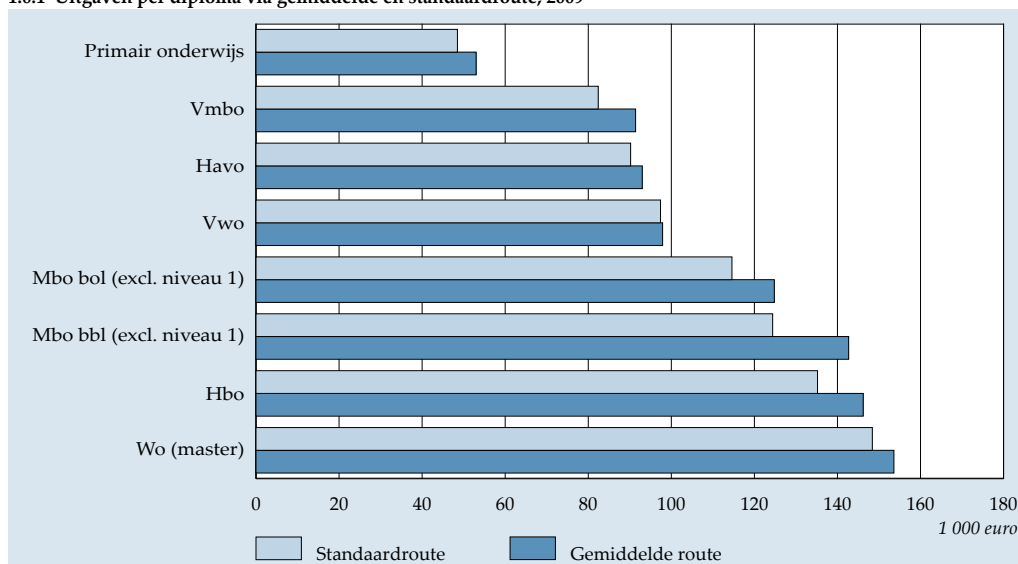
Uitgaven per diploma berekend

Het CBS heeft recentelijk een statistiek ontwikkeld die informatie geeft over wat het kost om een leerling op te leiden tot een diploma. De uitkomsten geven geen historisch overzicht van de gemaakte kosten maar laten per jaar zien wat het opleidingstraject naar een bepaald diploma kost. De exercitie is uitgevoerd aan de hand van de onderwijsfinanciering en de werking van het onderwijssysteem in het betreffende jaar. De statistiek heeft als startjaar 1998. Bij de uitgaven voor de diverse diploma's zijn ook de uitgaven opgenomen van het primair onderwijs. Dit onderwijs wordt weliswaar niet met een diploma afgesloten, maar is wel een vast onderdeel van elk traject naar een eindexamen.

Prijs, tijd en route

Drie factoren zijn van invloed op de uitgaven per diploma: de uitgaven per jaar voor een bepaalde opleiding, de duur van het verblijf in het onderwijs en de route die de student volgt door het onderwijssysteem. De verwachte tijd in alle mogelijke

1.6.1 Uitgaven per diploma via gemiddelde en standaardroute, 2009

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

(deel-)opleidingen naar een eindexamen is berekend en vermenigvuldigd met de uitgaven op jaarbasis van elke opleiding. De aldus verkregen uitkomst geeft de uitgaven per diploma via de gemiddelde route.

Het is mogelijk een hbo-diploma te halen via de volgende route: basisonderwijs, vmbo, havo, vwo, hbo. Het kan echter ook via de route basisonderwijs, vmbo, mbo, hbo, en vele andere routes. Ter vergelijking is ook berekend hoeveel tijd deelnemers in het onderwijs doorbrengen als zij hun eindexamen via de zogeheten standaardroute behalen. Voor het hbo loopt die route via basisonderwijs, havo, hbo. De volgende paragraaf belicht vooral welk effect de twee routes hebben op de prijs van het hbo-diploma en het wo-masterdiploma.

De diploma's van het hbo en de universiteit vergen de hoogste uitgaven in vergelijking met de andere diploma's die het Nederlandse onderwijssysteem kent, die van het speciaal onderwijs niet meegerekend. Dit komt door de langere duur van het traject om ze te behalen. Zo duurde het behalen van een wo-masterdiploma in 2009 via de gemiddelde route ruim 21 jaar. Voor een hbo-diploma was dit 19,5 jaar.

Staten 1.6.2a en 1.6.2b laten zien wat de totale uitgaven voor de beide diploma's zijn, zowel via de gemiddelde als via de standaardroute. De gemiddelde route maakt zichtbaar welke afwijkende routes (ten opzichte van de standaardroute) leerlingen hebben genomen en welke gevolgen dit heeft gehad voor de prijs van het eindexamen. Daarnaast worden de verschillen tussen beide routes getoond in termen

Staat 1.6.2a
Prijseffecten binnen de routes naar het hbo-diploma, 2009

	hbo-diploma			
	gemiddeld	standaard	verschil	verschil
	1 000 euro		euro	jaren
Totaal	146,16	135,24	10 927	1,05
w.v. deel				
bao	47,72	47,90	-181	-0,03
sbao	0,68	-	683	0,06
so-wec	0,96	-	962	0,04
vso-wec	0,32	-	322	0,01
avo	15,78	16,12	-341	-0,04
pro	-	-	-	-
lwoo	1,46	-	1 455	0,11
vmbo	5,69	-	5 694	0,71
havo	13,91	26,18	-12 270	-1,53
vwo	5,67	-	5 670	0,71
vavo (vmbo-t/havo)	0,09	-	85	0,02
vavo (vwo)	0,03	-	31	0,01
mbo-bbl	-	-	-	-
mbo-bol	10,37	-	10 369	1,15
hbo	42,21	45,03	-2 824	-0,32
hbo (deeltijd)	0,45	-	454	0,06
wo	0,82	-	817	0,10
wo (deeltijd)	-	-	-	-

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Staat 1.6.2b
Prijseffecten binnen de routes naar het wo-diploma, 2009

	wo-diploma		verschil	verschil
	gemiddeld	standaard		
	1 000 euro		euro	jaren
Totaal	153,6	148,4	5 231	0,52
w.v. deel				
bao	47,9	47,9	-26	-0,00
sbao	0,1	-	106	0,01
so-wec	0,2	-	168	0,01
vso-wec	0,1	-	57	0,00
avo	16,1	16,1	-38	-0,00
pro	-	-	-	-
lwoo	0,2	-	177	0,01
vmbo	1,0	-	998	0,12
havo	5,4	-	5 398	0,67
vwo	25,6	33,4	-7 723	-0,96
vavo (vmbo-t/havo)	0,0	-	27	0,01
vavo (vwo)	0,2	-	176	0,05
mbo-bbl	-	-	-	-
mbo-bol	1,2	-	1 159	0,13
hbo	9,4	-	9 426	1,08
hbo (deeltijd)	0,0	-	10	0,00
wo	46,0	51,0	-5 044	-0,64
wo (deeltijd)	0,4	-	359	0,05

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

van zowel geld als tijd. Elke 'omweg' in het voortraject heeft uiteraard invloed op de prijs van het einddiploma, maar vergroot wel de kans dat er een (hoger) einddiploma wordt behaald.

Routes naar een hbo-diploma

Via de standaardroute (dus rechtstreeks via de havo) naar het hbo-diploma zit een student langer op de havo dan via de gemiddelde route. Het hbo zelf duurt dan 0,3 jaar langer. Maar dat effect wordt ruimschoots gecompenseerd doordat dan geen tijd wordt doorgebracht in andere vooropleidingen. Het verschil tussen de gemiddelde en de standaardroute naar het hbo-diploma is een jaar. In geld is het verschil 11 duizend euro.

Er zijn twee belangrijke prijsverhogende effecten in de gemiddelde route naar het hbo-diploma. Ten eerste brengt de student meer tijd door in het mbo, maar ook in het speciaal onderwijs en het lwoo. Bovendien hangen aan die opleidingen hogere prijskaartjes. Via de standaardroute komen deze onderwijsvormen niet aan bod. De kortere duur in het hbo zelf, die veelal het gevolg is van in het mbo behaalde vrijstellingen, werkt het prijsverschil niet weg.

Routes naar een wo-masterdiploma

De verschillen in de routes naar het wo-masterdiploma zijn kleiner. Het tijdsverschil tussen de twee routes naar het wo-masterdiploma is minder groot. De standaardroute naar dit diploma loopt na het basisonderwijs via het vwo.

De gemiddelde route leidt tot een korter verblijf in het vwo, want er worden dan ook andere vormen van voortgezet onderwijs bezocht. Het prijseffect is daardoor beperkt. De diverse vormen van het speciaal onderwijs komen nauwelijks aan bod. Het verschil wordt vooral veroorzaakt doordat de gemiddelde route ook via het mbo en het hbo loopt. Beide opleidingen kosten per jaar meer dan het voortgezet onderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Hoewel de tijdsduur in het wo-deel zelf korter is dan in de standaardroute, is de totale onderwijstijd een halfjaar langer en liggen de uitgaven 5 duizend euro hoger.

Routes naar andere diploma's

De prijsverschillen tussen gemiddelde en standaardroute zijn verder alleen in het mbo vrij groot. In de trajecten naar een eindexamen in het voortgezet onderwijs lopen de verschillen uiteen van 500 euro voor het vwo-diploma en 3 duizend euro voor het havo-diploma, tot 9 duizend euro voor het vmbo-diploma. Bij de routes naar het vmbo-diploma valt op dat het verschil in tijdsduur tussen beide routes bijna nihil is. De oorzaak van het prijsverschil zit in de 'omwegen' die via het duurdere speciaal onderwijs en lwoo lopen. De prijsverschillen bij het havo- en het vwo-diploma zijn vrijwel geheel terug te voeren op de verblijfsduur omdat de omwegen via het speciaal onderwijs hier nauwelijks een rol spelen.

Diploma's vooral betaald uit publieke middelen

De overheid is traditioneel verreweg de grootste contribuant van de onderwijsinstellingen. Tussen 1998 en 2009 is het aandeel van de overheid in de onderwijs-

Staat 1.6.3
Private en publieke uitgaven per diploma

Diploma via gemiddelde route	Totaal	w.v.			
		privaat		publiek	
	1 000 euro	%	1 000 euro	%	
1998					
Wo (master)	102	10	92	90	
Hbo	88	11	77	87	
Mbo bbl ¹⁾	79	18	61	77	
Mbo bol ¹⁾	69	6	63	92	
Vwo	55	2	53	96	
Havo	52	2	51	96	
Vmbo	50	2	48	97	
Primair onderwijs	28	0	28	99	
2009					
Wo (master)	154	15	139	91	
Hbo	146	16	130	89	
Mbo bbl ¹⁾	143	28	114	80	
Mbo bol ¹⁾	125	7	117	94	
Vwo	98	3	95	97	
Havo	93	2	91	98	
Vmbo	91	2	89	98	
Primair onderwijs	53	0	53	99	

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ Exclusief de assistentopleiding (niveau 1).

financiering zelfs nog iets toegenomen. Per onderwijssoort kan het aandeel echter flink uiteen lopen. Het deel dat de overheid bijdroeg varieerde in 2009 van 80 tot 99 procent.

Primair onderwijs en voortgezet onderwijs

De financiële bijdragen van private partijen aan instellingen in het primair en voortgezet onderwijs bestaan vooral uit ouderbijdragen en andere bijdragen aan schoolactiviteiten van leerlingen. In de periode 1998–2009 is het aandeel van huishoudens in de totale uitgaven per diploma geleidelijk aan lager geworden. Dit betekent niet dat de ouderbijdragen op zich zijn gedaald. In lopende prijzen zijn ze wel degelijk omhoog gegaan, maar naar verhouding minder dan de bijdragen van de overheid. Die verhouding veranderde bijvoorbeeld in 2005 door de afschaffing van het wettelijk lesgeld voor leerlingen van 16 jaar en ouder in het voortgezet onderwijs. Een nieuwe verschuiving trad op in 2009, toen in de bijdrage van de overheid aan de onderwijsinstellingen de betaling van de schoolboeken in het voortgezet onderwijs werd verdisconteerd.

Middelbaar beroepsonderwijs

Bij de uitgaven voor een mbo-diploma maakt het verschil of die via de beroepsopleidende leerweg (bol) of via de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) wordt behaald. Het mbo-diploma via de bbl kost meer dan via de bol. Aan de bbl-variant leveren private partijen – met name de leerbedrijven in het kader van de beroepspraktijkvorming – een veel grotere bijdrage dan aan de bol. Dat verklaart voor een groot deel het prijsverschil. Wat de publieke uitgaven betreft zit er tussen beide varianten per saldo betrekkelijk weinig verschil, ondanks het gemiddeld kortere verblijf van de bbl'ers in het reguliere voortgezet onderwijs. Dit laatste wordt namelijk gecompenseerd doordat in het voortraject naar het mbo-bbl meer gebruik wordt gemaakt van het relatief dure speciaal onderwijs en het lwoo. Het leeuwendel van de kosten voor deze onderwijssoorten (niet opgenomen in de overzichten) komt voor rekening van de overheid.

De uitgaven per diploma zijn voor zowel de bol als de bbl in de periode 1998–2009 met meer dan 80 procent gestegen. De publieke uitgaven namen daarbij iets sterker toe dan de private. Bij de private uitgaven zijn vooral de uitgaven van de bedrijven aan de beroepspraktijkvorming gestegen. Loonkosten zijn daarvan de belangrijkste component.

Hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs

De bijdragen van private partijen aan het traject naar een hbo-diploma of een wo-masterdiploma zijn procentueel iets afgenomen. Beroepspraktijkvorming vindt in het traject naar het hbo-diploma voornamelijk plaats in de vorm van stages, zowel in het hbo zelf als in het mbo. Dit maakt dat de totale tijd doorgebracht in opleidingen waaraan bedrijven een financiële bijdrage leveren, een substantieel

onderdeel vormt van het hele traject. In 2009 was de bijdrage van bedrijven in de uitgaven voor het hbo-diploma 6 duizend euro en van huishoudens 11 duizend euro.

In het traject naar een wetenschappelijk diploma komen de uitgaven vooral op het conto van de huishoudens, omdat er tijdens het traject naar het wo-masterdiploma gemiddeld genomen maar weinig onderwijssoorten worden bezocht waaraan bedrijven een financiële bijdrage leveren. Dit betekent dat de financiële bijdrage van huishoudens aan een wo-masterdiploma hoger is dan aan elk ander diploma. Uit de berekeningen in dit artikel is het effect weggelaten van de studiefinanciering, omdat die niet aan de onderwijsinstellingen wordt betaald maar aan de onderwijsdeelnemers. Bovendien bestaat de studiefinanciering voor een deel uit bijdragen in kosten die niet direct met het onderwijs zelf te maken hebben, zoals de bijdragen in de kosten voor levensonderhoud van uitwonende studenten. Duidelijk is wel dat wijzigingen in de studiefinanciering, zoals de stijging van de leningen effect hebben gehad op de totale kosten die huishoudens hebben tijdens de trajecten naar de diverse einddiploma's.

Toelichting

Uitgaven per diploma

De uitgaven per diploma omvatten het geld dat door de samenleving is besteed aan onderwijsinstellingen voor het verzorgen van gesubsidieerd onderwijs. Bij de uitgaven van de rijksoverheid, provincies en gemeenten aan onderwijsinstellingen betreft het de *lumpsum* financiering, de apparaatskosten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de uitgaven voor contractonderzoek. De uitgaven van huishoudens aan onderwijsinstellingen bestaan uit de les- en collegegelden aan bekostigde onderwijsinstellingen, ouderbijdragen en uitgaven aan schoolactiviteiten. Onder uitgaven van bedrijven vallen de uitgaven die leerbedrijven doen in het kader van de beroepspraktijkvorming.

Buiten dit kader vallen uitgaven aan particulier onderwijs, onderzoek en ontwikkeling (R&D), studiefinanciering en uitgaven van huishoudens voor boeken en overige leermiddelen. Ook eventuele inkomsten van bedrijven in relatie tot de beroepspraktijkvorming blijven buiten beschouwing, evenals de eventuele vergoedingen die zij betalen aan duale leerlingen en stagiaires. In de diplomaprijs zijn de kosten van 'voortijdig schoolverlaten' niet meegenomen.

Opleidingsduur

In deze bijdrage is de opleidingsduur van de gemiddelde route berekend op basis van gegevens uit diverse bronnen. De berekeningsmethode verschilt van de methode die in hoofdstuk 2 van dit jaarboek is gebruikt om gemiddelde (verwachte) verblijfsduur in het onderwijs te berekenen. De belangrijkste bronnen die zijn

gebruikt voor de methode in dit artikel zijn de zogeheten onderwijsmatrix en gegevens uit bestanden waarin leerlingen van jaar tot jaar worden gevolgd in hun onderwijs carrière. De standaardroute is de relatief (procentueel) meest genomen route naar een eindexamen. Ook deze route is berekend uit de genoemde bronnen. De vertragingen die deelnemers kunnen oplopen door zittenblijven zijn hierin verdisconteerd. Vanwege de opzet van het Nederlandse onderwijssysteem leidt die standaardroute als regel ook rechtstreeks naar een eindniveau. De gemiddelde route is een statistisch begrip waarin alle mogelijke varianten op de weg naar een eindexamen zijn verwerkt. De uitkomsten van de berekeningen zijn dan ook gemiddelden die niet op één enkele student te betrekken zijn.

Beroepspraktijkvorming

Leren in de praktijk maakt deel uit van iedere opleiding in het beroepsonderwijs. Dit praktijkgedeelte wordt beroepspraktijkvorming genoemd. Hierin bestaan twee vormen:

Bij een stage maakt een leerling kennis met de praktijk binnen een leerbedrijf. Stages komen voor in de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo en in de voltijdopleidingen van het hbo.

Bij duaal onderwijs gaat een leerling, gedurende de hele studie, één of twee dagen in de week naar school en werkt de overige dagen in de praktijk. Duaal onderwijs heeft betrekking op de leerwerktrajecten van het vmbo, de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) van het mbo en de duale opleiding van het hbo.

2. *Onderwijs algemeen*

2.1 *Kerncijfers 2009/'10*

Meer deelnemers bij het middelbaar beroeps- en hoger onderwijs

In het schooljaar 2009/'10 volgden 3,81 miljoen personen onderwijs aan een door de overheid bekostigde instelling. Dit zijn er 36 duizend meer dan een jaar eerder. Bijna 1,66 miljoen leerlingen bezochten het primair onderwijs, bijna evenveel als in het jaar ervoor. Onder het primair onderwijs vallen het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen voor kinderen met een handicap. De deelname aan het voortgezet onderwijs (vo) bleef met 935 duizend leerlingen gelijk. Het aantal deelnemers bij het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) nam met 2 procent toe tot 524 duizend. De groei in het hoger onderwijs was sterker. Zowel in het hoger beroepsonderwijs (hbo) als het wetenschappelijk onderwijs (wo) steeg het aantal ingeschrevenen met 5 procent. In 2009/'10 telde het hbo 403 duizend studenten en het wo 233 duizend studenten.

Sterke toename van het aantal afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs

In 2008/'09 slaagden in het voortgezet onderwijs 171 duizend kandidaten voor het eindexamen. Dat is ruim 1 procent minder dan een jaar eerder. In hetzelfde schooljaar kregen in het mbo bijna 161 duizend deelnemers een diploma uitgereikt, een toename van 3 procent ten opzichte van 2007/'08. Het aantal afgestudeerden voor een hbo-bacheloropleiding steeg in 2008/'09 met 3 procent tot ruim 62 duizend. In het wo behaalden bijna 29 duizend studenten hun doctoraal of master, 5 procent meer dan in het jaar ervoor.

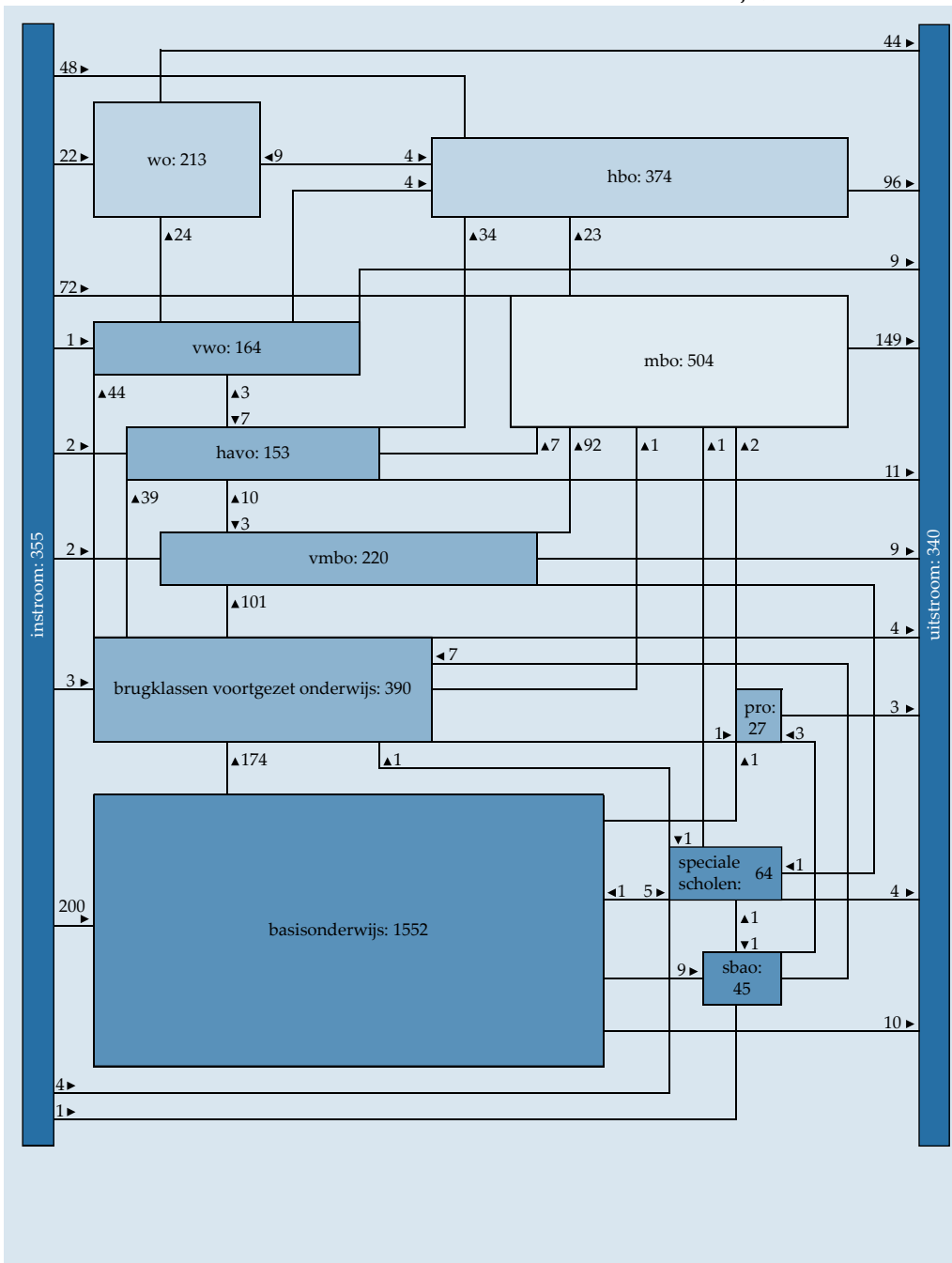
Aantal onderwijsinstellingen iets afgenomen

In 2009/'10 is in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en het mbo het aantal door de overheid bekostigde instellingen ten opzichte van 2008/'09 iets afgenomen. Bij het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo), het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs bleef het aantal instellingen gelijk.

Onderwijsuitgaven rond Europese gemiddelde

In 2009 hebben overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties bijna 38 miljard euro uitgegeven aan het Nederlandse onderwijs. Dit is 6,6 procent van het bruto binnenlands product. Ons land staat met de overheidsuitgaven aan onderwijs en uitgaven aan onderwijsinstellingen in 2007 op een positie rond het Europese gemiddelde. Voor de uitgaven per student in het hoger onderwijs heeft Nederland een derde plaats in Europa.

2.2.1 Standen in 2007/08 en stromen¹⁾ van 2007/08 naar 2008/09 in het Nederlandse onderwijs (x 1 000)

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix 2008 OCW (DUO Zoetermeer), CBS.

¹⁾ Stromen met minder dan 500 leerlingen, deelnemers of studenten zijn in dit schema niet weergegeven. De deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) zijn bij de leerlingen in het voortgezet onderwijs geteld.

2.2 *Leerlingenstromen van 2007/'08 naar 2008/'09*

Ieder jaar gaan kinderen voor het eerst naar school en begint een deel van de volwassenen aan een nieuwe opleiding. Andere leerlingen gaan naar een volgend leerjaar, blijven zitten of veranderen van onderwijssoort. Weer anderen verlaten het onderwijs, al dan niet met een diploma op zak. Al deze veranderingen worden jaarlijks beschreven in de onderwijsmatrix van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het CBS. In het stroomdiagram 2.2.1 is op basis van voorlopige cijfers uit de onderwijsmatrix 2008 weergegeven hoeveel leerlingen elke onderwijssoort in 2007/'08 telde en hoe de geschatte leerlingenstromen van 2007/'08 naar 2008/'09 verliepen. De aantallen in dit stroomdiagram kunnen iets afwijken van die in hoofdstuk 4 over stromen in het onderwijs, omdat de onderwijsmatrix gebaseerd is op voorlopige cijfers en het vavo voor de eenvoud van het diagram bij het voortgezet onderwijs is geteld. Bovendien zijn in hoofdstuk 4 de cijfers over de stromen in het voortgezet onderwijs en het mbo uitsluitend gebaseerd op gediplomeerden.

Primair onderwijs

Aan het eind van het schooljaar 2007/'08 verlieten 199 duizend kinderen het basisonderwijs. Daarvan ging ruim 87 procent naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo. Bijna 8 procent kwam in een andere onderwijssoort, zoals het speciaal basisonderwijs, terecht en 5 procent verliet het bekostigd onderwijs. Na afloop van hetzelfde schooljaar stroomden bijna 12 duizend kinderen uit het speciaal basisonderwijs (sba). Daarvan ging 57 procent naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo en 29 procent naar het praktijkonderwijs (pro). Slechts 2 procent verliet het onderwijs. De rest van de kinderen (12 procent) ging naar een speciale school of het basisonderwijs. Daarnaast verlieten na het schooljaar 2007/'08 bijna 9 duizend leerlingen de speciale scholen voor kinderen met een handicap. Van hen maakte 19 procent de overstap naar het (speciaal) basisonderwijs en ging 32 procent naar een onderwijssoort binnen het voortgezet onderwijs of naar het middelbaar beroeps-onderwijs. Verder ging bijna de helft in 2008/'09 niet meer naar school.

Voortgezet onderwijs

Van de ruim 6 duizend leerlingen die aan het eind van het schooljaar 2007/'08 het praktijkonderwijs verlieten, ging 37 procent naar het mbo en 10 procent naar een andere onderwijssoort. Ruim de helft volgde daarna geen onderwijs meer. Na hetzelfde schooljaar sloten 190 duizend leerlingen de brugperiode in het voortgezet onderwijs af. Van hen ging ruim de helft naar het vmbo, een vijfde naar de havo en bijna een kwart naar het vwo. De overige 3 procent ging naar een andere onderwijssoort of zei het onderwijs vaarwel. Van de bijna 112 duizend vertrekkende vmbo'ers stroomde 82 procent door naar het mbo en 9 procent door naar de havo. Van de rest stroomde bijna iedereen het onderwijs uit. Aan het eind van het

schooljaar 2007/'08 verlieten bijna 58 duizend leerlingen de havo. Hiervan ging 59 procent naar het hbo. Een beperkt aantal leerlingen koos voor het mbo (13 procent). Ook gingen kleine groepen naar het vmbo en vwo. Ruim 19 procent van de havisten verliet het onderwijs. Van de 44 duizend vertrekkende vwo'ers stroomde ruim de helft door naar het wetenschappelijk onderwijs. Verder maakte 16 procent de overstap naar de havo en ging 10 procent naar het hbo. Eén op de vijf stopte al dan niet tijdelijk met studeren.

Middelbaar beroepsonderwijs

Na afloop van het schooljaar 2007/'08 stroomden ruim 173 duizend deelnemers uit het mbo. Veruit de meesten (86 procent) verlieten het onderwijs, de helft met een diploma en ruim een derde zonder diploma. De rest koos vrijwel uitsluitend voor een hbo-studie.

Hoger onderwijs

Van de ruim 105 duizend hbo'ers die in 2007/'08 hun opleiding al dan niet succesvol beëindigden, schreef 8 procent zich het jaar daarna in voor een wetenschappelijke opleiding. Omgekeerd maakte 9 procent van de uitstroom uit het wetenschappelijk onderwijs de overstap naar het hbo. De rest van de hbo'ers en wo'ers zette een punt achter hun schoolloopbaan.

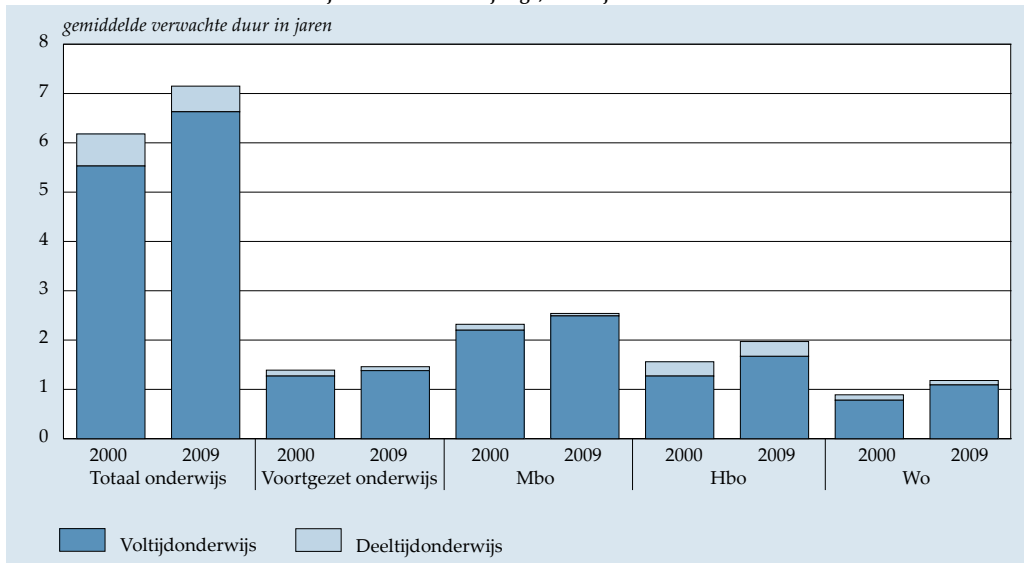
2.3 Gemiddelde onderwijsverwachting

Jongeren blijven langer onderwijs volgen

Steeds meer jongeren blijven na afloop van de volledige leerplicht in het onderwijs of keren daarin terug. In het schooljaar 2000/'01 bedroeg de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige 5,5 jaar. Als deelname aan het deeltijdonderwijs wordt meegerekend, bedroeg dit gemiddelde ruim zes jaar. In 2009/'10 was de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige toegenomen tot 6,6 jaar, inclusief deelname aan het deeltijdonderwijs was dit ruim zeven jaar. De onderwijsverwachting is het gemiddelde van de verwachte resterende verblijfsduur in het onderwijs voor een willekeurige 16-jarige. Het gemiddelde is berekend over alle 16-jarigen in de bevolking, inclusief degenen die op dat moment geen onderwijs (meer) volgen.

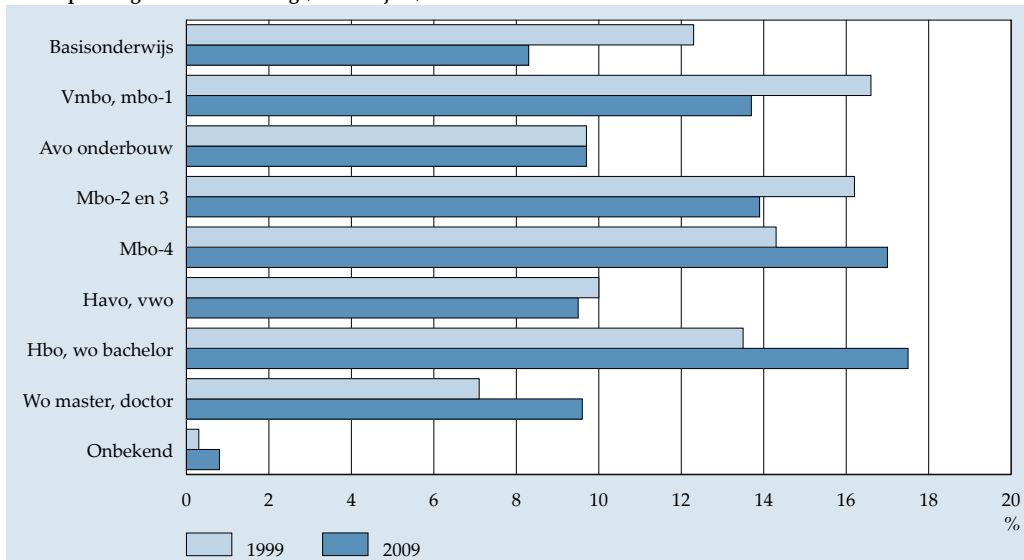
De verwachte verblijfsduur die een 16-jarige gemiddeld nog in het voltijd voortgezet onderwijs zal doorbrengen is in de periode 2000–2009 toegenomen van 1,3 jaar tot 1,4 jaar en in het voltijd mbo van 2,2 jaar tot 2,5 jaar. De gemiddelde onderwijsverwachting voor een 16-jarige in het hoger onderwijs is nog iets sterker toegenomen. In het voltijd hbo steeg dit gemiddelde de afgelopen negen jaar met 0,4 jaar tot bijna 1,7 jaar en in het voltijd wo nam het met ruim 0,3 jaar toe tot 1,1 jaar.

2.3.1 Gemiddelde verwachte onderwijsduur voor een 16-jarige, schooljaren 2000/'01 en 2009/'10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.4.1 Opleidingsniveau bevolking (15 tot 65 jaar)

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

2.4 Opleidingsniveau van de bevolking

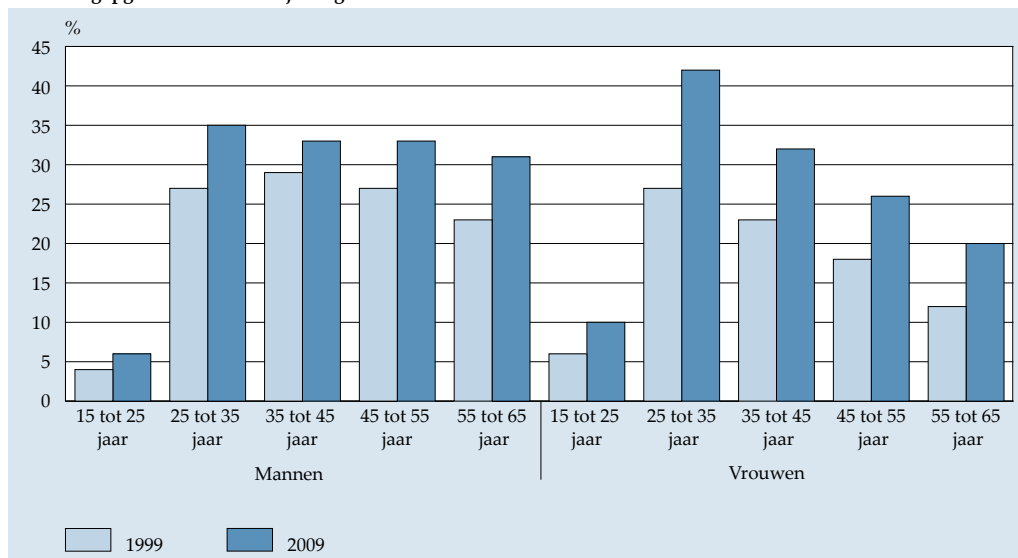
Meer hoogopgeleiden, minder laagopgeleiden

Nederland kent steeds meer hoger opgeleiden. In 2009 had 27 procent van de 15- tot 65-jarigen een hbo- of wo-diploma. Tien jaar eerder was dit nog 21 procent. Daarnaast hebben steeds meer personen een startkwalificatie, dat wil zeggen minimaal een diploma van mbo-niveau 2 of een havo-, vwo-diploma. Het aantal personen dat een startkwalificatie heeft is toegenomen van 61 procent in 1999 tot 68 procent in 2009.

Veel meer hoogopgeleide vrouwen

Vooral jongere vrouwen hebben vaker dan voorheen een hbo- of wo-diploma. Dit komt vooral naar voren bij vrouwen van 25 tot 35 jaar, van wie het merendeel is uitgeleerd. In 1999 was nog 27 procent van hen hoger opgeleid, in 2009 is dit 42 procent. Het aantal hoogopgeleide mannen van deze leeftijd nam toe van 27 procent (1999) tot 35 procent (2009).

2.4.2 Hoogopgeleiden naar leeftijd en geslacht

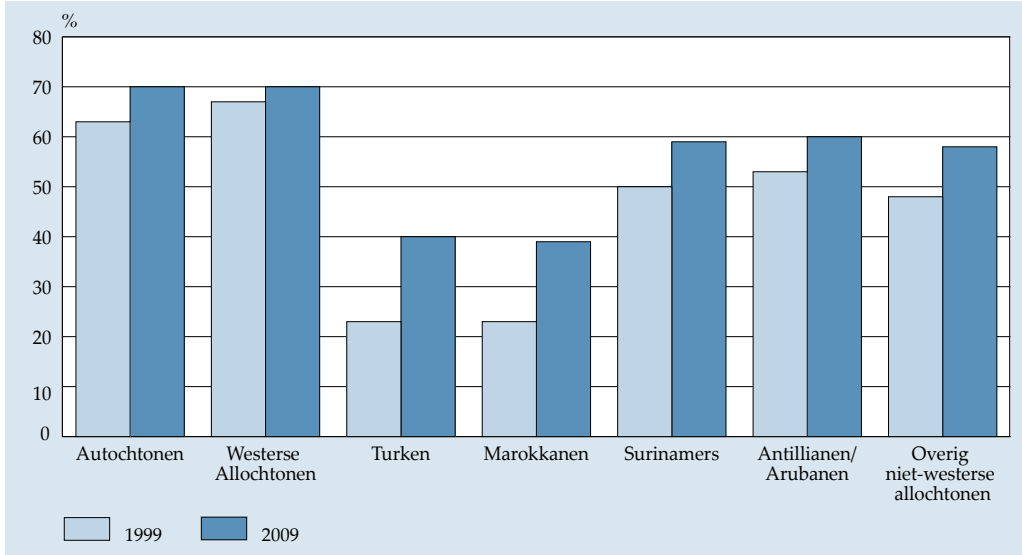
Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Meer Turken en Marokkanen met startkwalificatie

In 1999 was nog geen 25 procent van de Turken en Marokkanen in het bezit van een startkwalificatie. In 2009 is dit gestegen tot 40 procent. De toename wordt deels verklaard door het feit dat de tweede generatie Turken en Marokkanen in Neder-

land gemiddeld hoger is opgeleid dan hun ouders. Hiermee lopen Turken en Marokkanen hun achterstand in opleidingsniveau enigszins in. Van de Surinamers, Antillianen en Arubanen beschikt ruim 60 procent over een startkwalificatie, van de autochtonen 70 procent.

2.4.3 Personen met startkwalificatie naar herkomst

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Tabel 2.1
Kerncijfers onderwijs¹⁾

	Eenheid	2000/'01	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
Leerlingen/studenten						
Primair onderwijs	1 000	1 644	1 657	1 662	1 664	1 659
Voortgezet onderwijs ²⁾	1 000	894	940	941	935	935
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	452	484	510	514	524
Educatie (exclusief vavo)	1 000	.	.	38	37	35
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1 000	24	15	13	15	17
Hoger beroepsonderwijs	1 000	313	357	375	384	403
Wetenschappelijk onderwijs	1 000	166	206	213	221	233
Geslaagden/afgestudeerden³⁾						
Voortgezet onderwijs	1 000	153	168	173	171	.
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	129	146	156	161	.
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1 000	5	4	5	6	.
Hoger beroepsonderwijs (bachelor)	1 000	53	59	60	62	.
Wetenschappelijk onderwijs (bachelor)	1 000	0	19	25	26	.
Wetenschappelijk onderwijs (master/doctoraal)	1 000	20	29	28	29	.
Instellingen						
Primair onderwijs	1	7 759	7 619	7 552	7 546	7 529
Voortgezet onderwijs ²⁾	1	850	666	658	660	657
Middelbaar beroepsonderwijs	1	73	70	71	70	69
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1	41	37	37	37	37
Hoger beroepsonderwijs	1	62	52	51	51	51
Wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13	13
	Eenheid	2000	2006	2007	2008	2009*
CBS Uitgaven aan onderwijs⁴⁾						
Als % van het bruto binnenlands product	mld euro	23,1	32,8	34,3	36,0	37,9
	%	5,5	6,1	6,0	6,0	6,6
OESO Overheidsuitgaven aan onderwijs⁵⁾						
Als % van het bruto binnenlands product	mld euro	20,7	29,5	30,3	32,5	33,9
	%	5,0	5,5	5,3	5,5	5,9
CBS/OESO Uitgaven aan onderwijsinstellingen						
Als % van het bruto binnenlands product	mld euro	21,5	30,2	31,6	33,4	35,4
	%	5,1	5,6	5,6	5,6	6,2

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken en Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs; alleen de gegevens over onderwijsuitgaven hebben betrekking op zowel bekostigd als particulier onderwijs.

²⁾ Het voortgezet onderwijs omvat vwo, havo, vmbo inclusief lwoo, svo en praktijkonderwijs.

³⁾ Voorlopige cijfers in 2008/'09.

⁴⁾ De uitgaven van overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties aan onderwijs. Van ieder sector worden de uitgaven gesaldeerd met de ontvangsten en bij elkaar opgeteld tot de totale uitgaven aan onderwijs voor Nederland. Voor dubbelstellingen wordt gecorrigeerd. (Aflissingen op) studieleningen worden buiten beschouwing gelaten.

⁵⁾ De OESO-indicator Overheidsuitgaven aan onderwijs is inclusief de studieleningen aan huishoudens en exclusief de terugontvangsten van de overheid zoals aflissingen op studieschuld.

3. *Kerncijfers per onderwijssoort*

In het schooljaar 2009/'10 zaten ruim 1,5 miljoen leerlingen in het basisonderwijs. Dat is iets minder dan een jaar eerder. Het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs nam verder af en kwam uit op ruim 43 duizend. Het aantal leerlingen op speciale scholen steeg naar bijna 68 duizend. De schoolbesturen voor primair onderwijs hadden in 2008 dankzij hoge rentebaten een positief exploitatieresultaat.

Het voortgezet onderwijs telde 935 duizend leerlingen, vrijwel evenveel als in 2008/'09. De afgelopen jaren is het aantal vmbo'ers licht gedaald en is het aantal havisten en vwo'ers sterk gestegen. In 2008/'09 hebben 171 duizend leerlingen een diploma gehaald, een fractie minder dan in het jaar ervoor.

Aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) namen 524 duizend personen deel, bijna 10 duizend meer dan een jaar eerder. Het aantal deelnemers aan de educatie nam opnieuw af en kwam uit op bijna 35 duizend. Hiertegenover staat een verder herstel van het aantal deelnemers in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) tot ruim 17 duizend. Het aantal geslaagden in het mbo steeg in 2008/'09 naar bijna 161 duizend. In het vavo behaalden ruim 6 duizend deelnemers een diploma. Voor het eerst in ruim tien jaar boekten de mbo-instellingen een negatief exploitatieresultaat.

Het hoger onderwijs telde in het studiejaar 2009/'10 een recordaantal studenten. In het hoger beroepsonderwijs stonden 403 duizend studenten ingeschreven en in het wetenschappelijk onderwijs ruim 233 duizend. In 2008/'09 haalden ruim 62 duizend hbo'ers het bachelordiploma en bijna 29 duizend wo'ers hun doctoraal of master. De hogescholen en universiteiten investeerden in 2008 voor 1,1 miljard euro in gebouwen, inventaris en apparatuur.

3.1 *Primair onderwijs*

In het schooljaar 2009/'10 bezochten 1 548 duizend leerlingen het basisonderwijs, een fractie minder dan een jaar eerder. Volgens de Referentieraming 2010 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs de komende tien jaar verder afnemen tot 1 422 duizend leerlingen in 2019/'20.

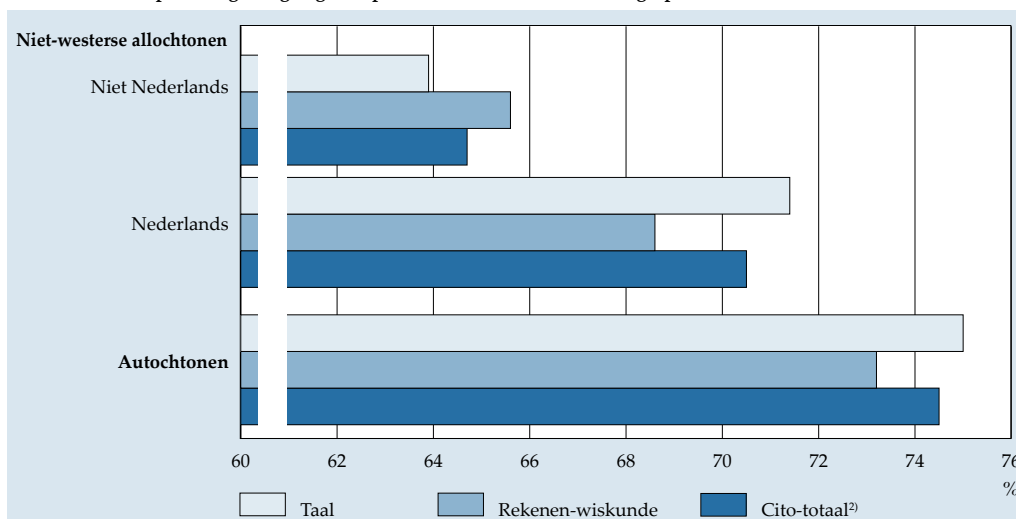
Kinderen die meer hulp nodig hebben bij het opvoeden en leren dan het basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op het speciaal basisonderwijs. Dit telde in het schooljaar 2009/'10 ruim 43 duizend leerlingen. Sinds 2003/'04 is het aantal leerlingen in deze onderwijssoort voortdurend afgenomen. De afgelopen decennia is het beleid van de overheid er op gericht om zoveel mogelijk leerlingen in het basisonderwijs te houden. OCW verwacht dan ook dat het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs de komende tien jaar met een kwart afneemt tot bijna 33 duizend leerlingen in 2019/'20.

In het schooljaar 2009/10 zaten bijna 68 duizend leerlingen op speciale scholen. Hieronder vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan onder andere visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Ten opzichte van 2008/09 is het totaal aantal leerlingen op deze scholen met 2 procent gestegen. Het aantal kinderen in het basisonderwijs nam er voor het tweede jaar op rij iets af. Hiertegenover staat dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs op speciale scholen opnieuw sterk steeg. In vergelijking met het schooljaar 2000/01 is het zelfs meer dan verdubbeld. Volgens OCW zal het aantal leerlingen op speciale scholen de komende tien jaar toenemen tot bijna 73 duizend leerlingen in 2019/20.

Taal die thuis gesproken wordt van invloed op schoolprestaties

Aan het eind van de basisschool blijven de prestaties van niet-westers allochtone leerlingen achter bij die van autochtone leerlingen. Dat blijkt uit resultaten van de Eindtoets Basisonderwijs van Cito. In 2008 hadden kinderen met een niet-westers allochtone achtergrond gemiddeld 67 procent van de vragen goed bij zowel het onderdeel taal als het onderdeel rekenen-wiskunde. Autochtone kinderen scoorden 75 procent bij taal en 73 procent bij rekenen-wiskunde. De taal die thuis wordt gesproken blijkt hierbij van invloed te zijn. Leerlingen met een niet-westers alloch-

3.1.1 Gemiddeld percentage vragen goed op Cito-toets naar taal die thuis¹⁾ gesproken wordt, 2008

Bron: Cito, CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ De taal die bij de leerlingen thuis wordt gesproken, is door de leerkracht ingevuld op het antwoordblad 1e toetsdag van de Eindtoets Basisonderwijs van Cito. Bij ongeveer 3 procent van de leerlingen is de thuistaal niet ingevuld. In deze groep zijn de allochtonen oververtegenwoordigd. Cito heeft geen mogelijkheid om de juistheid van de ingevulde thuistaal te controleren.

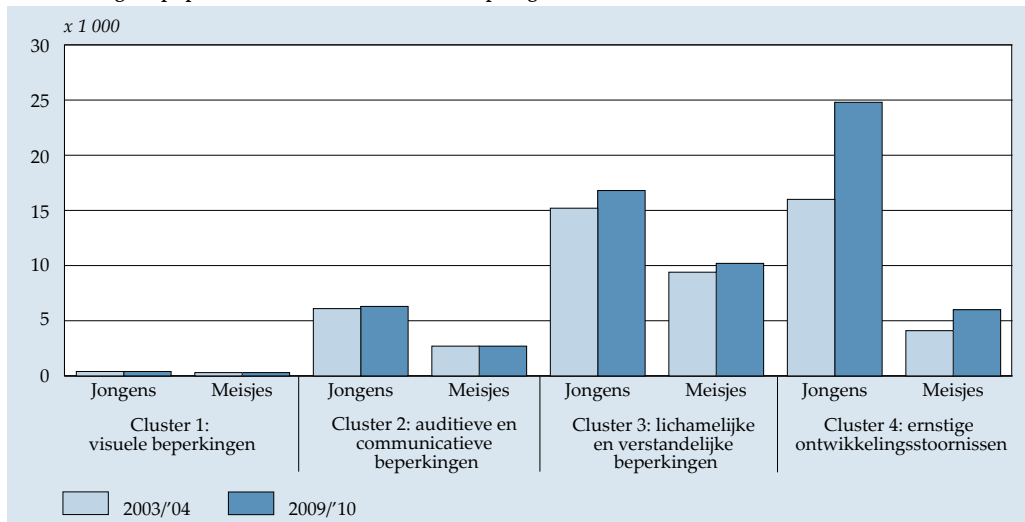
²⁾ Voor de totaalscore op de Eindtoets Basisonderwijs wordt de score op de onderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievoordigheden samengenomen.

tone achtergrond die thuis geen Nederlands spreken scoren veel lager op de Eindtoets Basisonderwijs van Cito dan leerlingen die thuis wel Nederlands spreken. De verschillen zijn, zoals verwacht, vooral groot op het onderdeel taal, maar de thuistaal hangt ook samen met de score op rekenen-wiskunde.

Jongens op speciale scholen veruit in de meerderheid

In het schooljaar 2009/'10 zaten in het basisonderwijs evenveel jongens als meisjes. In het speciaal basisonderwijs waren twee op de drie leerlingen jongens en op de speciale scholen zeven op de tien. Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn de leerlingen op speciale scholen op basis van hun handicaps en stoornissen onderverdeeld in vier clusters. Bij alle clusters zijn de jongens in de meerderheid. De afgelopen zes jaar is vooral het aantal jongens met een ernstige ontwikkelingsstoornis (cluster 4) sterk toegenomen. Bijna twee derde van deze jongens is zeer moeilijk opvoedbaar.

3.1.2 Leerlingen op speciale scholen¹⁾ naar soort handicap en geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het betreft hier de speciale scholen voor basis- en voortgezet onderwijs tezamen.

Steeds minder scholen in primair onderwijs

In het schooljaar 2009/'10 waren er in ons land ruim 7,5 duizend scholen voor primair onderwijs. Ten opzichte van 2000/'01 is het aantal scholen voor het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs in een afnemend tempo gedaald. Het aantal speciale scholen is sinds 2005/'06 gelijk gebleven. De 6 895 basisscholen waren verspreid over 7 062 vestigingen. Gemiddeld telde een vestiging 219 leerlingen. De 311 scholen voor speciaal basisonderwijs hadden 344 vestigingen met gemiddeld

'slechts' 126 leerlingen. De 323 speciale scholen waren over relatief veel vestigingen (519) verspreid, waardoor de gemiddelde vestigingsgrootte beperkt bleef tot 130 leerlingen.

Veruit de meeste kinderen op een school voor bijzonder onderwijs

In 2009/10 gingen in het basisonderwijs zeven op de tien leerlingen naar het bijzonder onderwijs en drie op de tien naar het openbaar onderwijs. Het overig bijzonder onderwijs wordt maar weinig bezocht. Bij het bijzonder onderwijs gaat het vooral om scholen met een katholieke of protestants-christelijke grondslag. In het speciaal basisonderwijs ging driekwart van leerlingen naar het bijzonder onderwijs en op de speciale scholen zelfs 82 procent. Op de speciale scholen, en in mindere mate ook in het speciaal basisonderwijs, bezochten relatief veel leerlingen een school voor overig bijzonder onderwijs. Het gaat daarbij vrijwel uitsluitend om scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

Werkgelegenheid in het primair onderwijs verder toegenomen

In 2009/10 waren er bijna 136 duizend voltijdbanen (fte's) in het primair onderwijs. Dat is een fractie meer dan in de direct voorafgaande jaren. Ten opzichte van 2000/01 is het totaal aantal voltijdbanen met bijna een kwart gestegen. Vooral in het basisonderwijs en op speciale scholen nam de werkgelegenheid toe. Binnen het basisonderwijs is 82 procent van het personeel docent. De overigen hebben een leidinggevende of onderwijsondersteunende functie. Op speciale scholen is het aantal voltijdbanen met de toename van het aantal leerlingen zelfs bijna verdubbeld. Opmerkelijk is dat het aantal voltijdbanen in het basisonderwijs de afgelopen negen jaar met ruim 17 procent is gestegen, terwijl het aantal leerlingen slechts met 0,1 procent toenam.

3.2 Voortgezet onderwijs

In het schooljaar 2009/10 telde het voortgezet onderwijs ruim 935 duizend leerlingen. Dit zijn er vrijwel evenveel als in het jaar ervoor. Het ministerie verwacht dat dit aantal na een lichte daling in 2010/11 zal stijgen tot bijna 977 duizend leerlingen in 2015/16. Voor de jaren daarna gaat men er van uit dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs als gevolg van demografische ontwikkelingen zeer sterk zal dalen. Tot het voortgezet onderwijs behoren het vwo, de havo, het vmbo (inclusief het leerwegondersteunend onderwijs; lwoo) en het praktijkonderwijs.

In 2009/10 zat 41 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs (vo) in een algemeen leerjaar. Ruim 22 procent volgde vmbo, 16 procent havo, 18 procent vwo en 3 procent praktijkonderwijs. In de afgelopen negen jaar is het aantal leerlingen in het praktijkonderwijs verdubbeld tot bijna 27 duizend. Het aantal vmbo'ers nam in dezelfde periode met 7 procent af tot ruim 207 duizend. Daarentegen nam zowel

het aantal havisten als vwo'ers met ruim een kwart toe tot respectievelijk 149 duizend en 164 duizend leerlingen. Binnen het vmbo steeg het aandeel leerlingen met een indicatie voor het lwoo de afgelopen negen jaar van 16 naar 23 procent. Gelijktijdig nam het aandeel leerlingen dat de theoretische of gemengde leerweg binnen het vmbo volgde toe van 45 naar 49 procent. De basis voor al deze trends werd vooral in de beginjaren van deze eeuw gelegd. Toen volgde nog 25 procent van de leerlingen vmbo, 13 procent havo en 14 procent vwo.

Bijna 800 leerlingen per vestiging

In 2009/'10 waren er in ons land 657 scholen voor voortgezet onderwijs. Dat zijn er drie minder dan in het jaar ervoor. In de periode 2000/'01–2005/'06 verdwenen er onder andere door fusies gemiddeld nog 37 scholen per jaar. In 2009/'10 waren de scholen voor voortgezet onderwijs (exclusief het praktijkonderwijs) verspreid over 1 147 vestigingen. Gemiddeld telde een vestiging 792 leerlingen.

In 2009/'10 is de werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs opnieuw iets toegenomen. Gerekend in voltijdbanen bood deze onderwijssoort aan 88 duizend personen werk. Dat is 6 procent meer dan in 2005/'06.

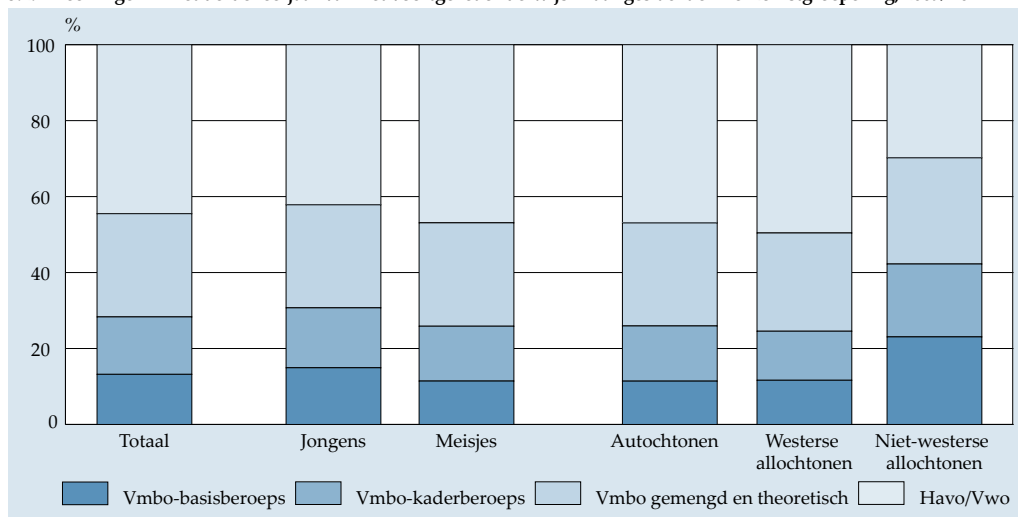
Relatief veel niet-westerse allochtonen in het praktijkonderwijs

In het schooljaar 2009/'10 was van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs 79 procent autochtoon, 6 procent westers allochtoon en 15 procent niet-westers allochtoon. Het aantal jongens en meisjes was vrijwel gelijk. Per onderwijssoort zijn er in deze verdelingen wel verschillen. In het praktijkonderwijs zijn bijna zes op de tien leerlingen van het mannelijk geslacht en bijna een derde van niet-westerse herkomst. In de lagere leerwegen van het vmbo (de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg) zijn jongens en niet-westerse allochtonen ook oververtegenwoordigd. Bovendien hebben niet-westers allochtone vmbo'ers gemiddeld iets vaker een indicatie voor het lwoo. Dit komt doordat zij vaker de basisberoepsgerichte leerweg volgen waarbinnen de overgrote meerderheid van de lwoo-indicaties wordt toegekend.

Binnen de basisberoepsgerichte leerweg hebben niet-westerse leerlingen net zo vaak een lwoo-indicatie als autochtone leerlingen. Omgekeerd zijn meisjes en autochtonen vooral op het vwo duidelijk in de meerderheid. Bij deze hoogste onderwijssoort binnen het voortgezet onderwijs is 54 procent van de leerlingen een vrouw, en 84 procent is autochtoon. Er is wel een trend dat niet-westerse jongeren steeds vaker naar de havo en het vwo gaan.

Illustratief voor genoemde verschillen is de situatie in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs in 2009/'10. Er waren toen ruim 187 duizend derdeklassers (exclusief het praktijkonderwijs). Van deze leerlingen volgde 13 procent de basisberoepsgerichte leerweg en 15 procent de kaderberoepsgerichte leerweg. Ruim 27 procent ging naar een van de hogere leerwegen in het vmbo, dat wil zeggen de theoretische en gemengde leerweg. De overige 45 procent zat in de derde klas van

3.2.1 Leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs¹⁾ naar geslacht en herkomstgroepering, 2009/'10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs (geen leerjaren).

de havo of het vwo. Meisjes volgden in dat leerjaar gemiddeld iets hogere opleidingen dan jongens. In nog sterkere mate geldt dit voor autochtone en westerse allochtone derdeklassers in vergelijking met niet-westerse allochtone derdeklassers.

Vmbo'ers kiezen steeds vaker voor intersectoraal programma

In de laatste leerjaren van het voortgezet onderwijs kiezen de leerlingen in het vmbo een sector en in de havo en het vwo een profiel. De vmbo'ers kunnen in het derde en vierde leerjaar kiezen uit de vier sectoren: landbouw, techniek, economie en zorg en welzijn. De leerlingen van de gemengde leerweg kiezen ook uit deze sectoren, maar dat geldt maar voor één praktijkvak. Vanaf 2007/'08 is het in het vmbo ook mogelijk om voor een intersectoraal programma te kiezen.

Binnen de leerjaren 3 en 4 van het vmbo volgden de afgelopen drie jaar bijna de helft van de jongens de sector techniek en ruim de helft van de meisjes de sector zorg en welzijn. In toenemende mate kiezen beide seksen voor een intersectoraal programma. Bij deze verdeling zijn de derde- en vierdeklassers die de theoretische leerweg volgden buiten beschouwing gelaten, omdat de beschikbare bronnen geen informatie over de sectoren van deze leerweg bevatten.

Opmerkelijke verschuivingen in profielkeuze op havo en vwo

In de hoogste leerjaren van havo en vwo kunnen de leerlingen uit vier profielen kiezen: natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en

cultuur en maatschappij. Havisten en vwo'ers kunnen eveneens voor een combinatie van deze profielen kiezen.

Op de havo kozen in 2009/'10 zowel jongens (49 procent) als meisjes (38 procent) het meest voor economie en maatschappij. Bij de meisjes is het profiel cultuur en maatschappij de afgelopen twee jaar sterk in populariteit gedaald. Dit hangt samen met de invoering van de vernieuwde tweede fase in het schooljaar 2007/'08. Daarbij zijn wiskunde en economie bij laatstgenoemd profiel geen verplichte vakken meer. Omdat wiskunde en/of economie voor veel hbo-studies een vereiste is, kiezen de meisjes de laatste twee jaar kennelijk eerder voor het profiel economie en maatschappij.

Op het vwo is de profielkeuze wat gelijkmatiger verdeeld dan binnen de havo. Met uitzondering van cultuur en maatschappij bij de jongens en natuur en techniek bij de meisjes worden alle profielen geregeld gekozen. Opvallend is dat de afgelopen twee jaar steeds meer jongens en meisjes een combinatie van profielen hebben gevolgd. Zo is door een aanpassing van het vakkenpakket in de vernieuwde tweede fase het profiel natuur en gezondheid in toenemende mate gecombineerd met natuur en techniek en, zij het in iets mindere mate, het profiel cultuur en maatschappij met economie en maatschappij.

Laagste slagingspercentages voor havisten

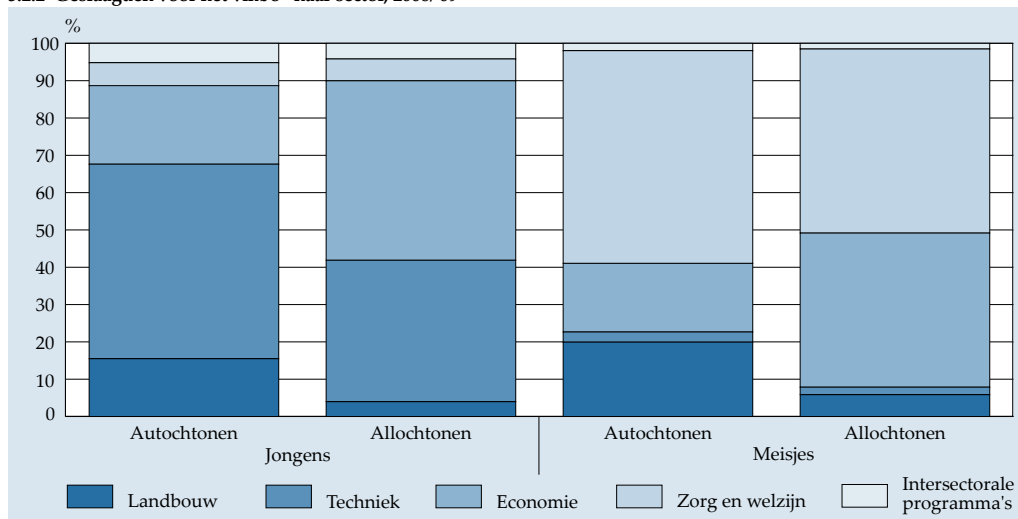
In 2008/'09 waren de kandidaten die examen deden voor de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg in het vmbo het meest succesvol. Van hen slaagde 95 procent. Binnen het vmbo bleven de eindexamenkandidaten van de theoretische en gemengde leerweg daar met een slagingspercentage van 94 nauwelijks bij achter. Bij de vwo'ers kon 91 procent na het examen de vlag uithangen. Evenals in voorgaande jaren vielen de havisten met een slagingspercentage van 87 procent bij deze resultaten enigszins uit de toon.

Aantal geslaagden in voortgezet onderwijs iets afgenomen

In het schooljaar 2008/'09 behaalden in het voortgezet onderwijs 171 duizend leerlingen een diploma. In vergelijking met een jaar eerder is het aantal geslaagden bij het vmbo en de havo iets afgenomen. Bij het vmbo gingen minder kandidaten op voor het eindexamen, terwijl bij de havo het slagingspercentage daalde. Het iets hogere aantal geslaagden bij het vwo is uitsluitend het gevolg van meer eindexamenkandidaten, want het slagingspercentage nam iets af. Binnen het vmbo heeft ruim de helft van de geslaagden de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg gevolgd en iets minder dan de helft de theoretische of gemengde leerweg. Van alle vmbo-geslaagden had ruim een vijfde een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs.

Van de jongens die in 2008/'09 voor het vmbo waren geslaagd, had ruim de helft van de autochtonen de sector techniek gevolgd en bijna de helft van de allochtonen de

3.2.2 Geslaagden voor het vmbo¹⁾ naar sector, 2008/09*

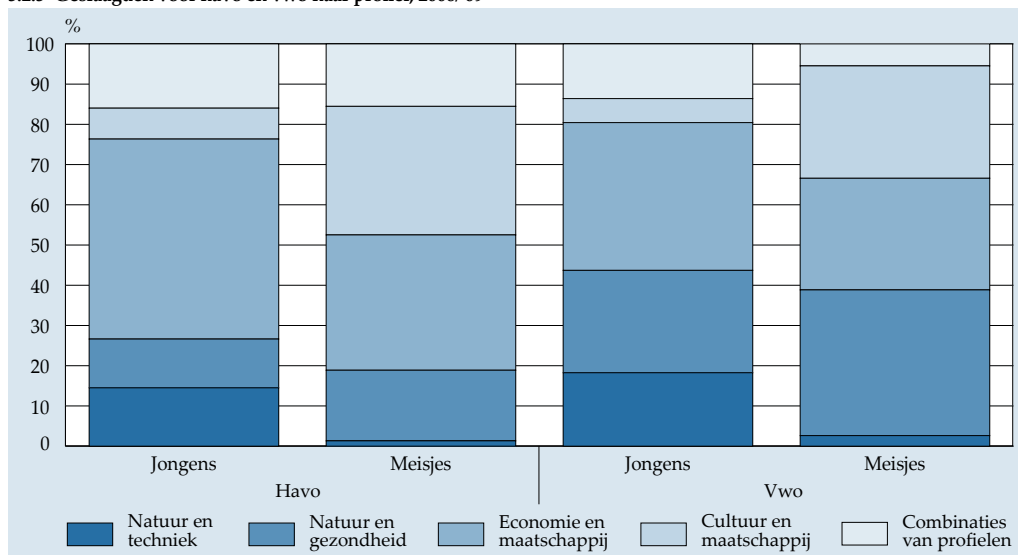

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Exclusief de theoretische leerweg, omdat het CBS geen informatie over de sectoren van deze leerweg heeft.

sector economie. Bij de meisjes was zowel bij de autochtonen als allochtonen de sector zorg en welzijn het populairst. Daarnaast slaagden allochtone meisjes relatief vaak voor de sector economie en de autochtone meisjes voor de sector landbouw.

3.2.3 Geslaagden voor havo en vwo naar profiel, 2008/09*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Meeste diploma's in profiel economie en maatschappij

Op de havo werden in 2008/'09 zowel aan de jongens als meisjes de meeste diploma's uitgereikt voor het profiel economie en maatschappij. Daarnaast sloten de jongens de havo relatief vaak af met een diploma voor natuur en techniek en de meisjes met een diploma voor cultuur en maatschappij.

In het vwo waren onder de geslaagden in 2008/'09 economie en maatschappij en natuur en gezondheid bijna even populair. Met een aandeel van respectievelijk 32 en 31 procent van alle geslaagden deden deze profielen nauwelijks voor elkaar onder. De jongens kregen relatief wat vaker een diploma voor economie en maatschappij, de meisjes voor natuur en gezondheid. Daarnaast sloten ook bij deze onderwijssoort de jongens het vwo relatief vaak af met een diploma voor natuur en techniek en de meisjes met een diploma voor cultuur en maatschappij.

3.3 Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

In het schooljaar 2009/'10 telde het middelbaar beroepsonderwijs 524 duizend deelnemers, bijna 10 duizend meer dan in het jaar ervoor. Van alle mbo'ers volgde twee derde een opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol). De overigen deden de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Deze opleidingsvorm is een combinatie van werken en leren.

In 2009/'10 volgden 352 duizend deelnemers de bol. Dat is 3 procent meer dan in het jaar ervoor. Na een forse toename in 2008/'09 nam het aantal deelnemers in de bbl nauwelijks toe. Het kwam opnieuw uit op bijna 172 duizend personen. Volgens het Ministerie van OCW zal het aantal deelnemers in de bol de komende twee jaar sterk toenemen tot ruim 379 duizend en in de bbl sterk dalen tot ruim 146 duizend. Vanaf het schooljaar 2012/'13 verwacht het ministerie in beide leerwegen een geleidelijke afname. Daarbij gaat het ministerie er van uit dat in 2019/'20 de bol 358 duizend deelnemers telt en de bbl 126 duizend.

Ruim helft van deelnemers in de bol volgt opleiding op hoogste niveau

In 2009/'10 waren in de bol de vrouwen nipt in de meerderheid, terwijl de populatie in de bbl voor twee derde deel uit mannen bestond. In de bol waren ruim zeven op de tien deelnemers tussen 15 en 20 jaar, in de bbl slechts drie op de tien. In deze leerweg waren vooral de 35-plussers sterk vertegenwoordigd. In de bol zijn drie op de tien en in de bbl bijna twee op de tien deelnemers allochtoon. Vooral deelnemers van niet-westers allochtone herkomst kozen relatief vaak voor de bol. Zowel in de bol als de bbl worden vijf opleidingstypen onderscheiden op vier niveaus. In de bol volgde ruim de helft een middenkaderopleiding (niveau 4) en bijna een kwart een vakopleiding (niveau 3).

In de bbl waren de basisberoepsopleidingen (niveau 2) en de vakopleidingen (niveau 3) het meest in trek. Van alle deelnemers in de bbl volgde respectievelijk

38 en 35 procent deze opleidingsniveaus. In de bol was gezondheidszorg en welzijn met een aandeel van 24 procent van het totaal aantal deelnemers het populairst. Op enige afstand volgden handel, administratie en juridische ondersteuning (21 procent) en persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid (20 procent). In de bbl volgden de deelnemers relatief vaak een opleiding in de richting techniek, industrie en bouw (39 procent). Daarnaast waren bij deze leerweg de drie eerder genoemde opleidingsrichtingen van belang.

Bij al deze cijfers speelt het verschil in nominale duur van de mbo-opleidingen een belangrijke rol. Zo leggen middenkaderopleidingen, die doorgaans 3 of 4 jaar duren, bij gemaakte verdelingen meer gewicht in de schaal dan bijvoorbeeld assistentopleidingen, die binnen een half of één jaar kunnen worden afgerond.

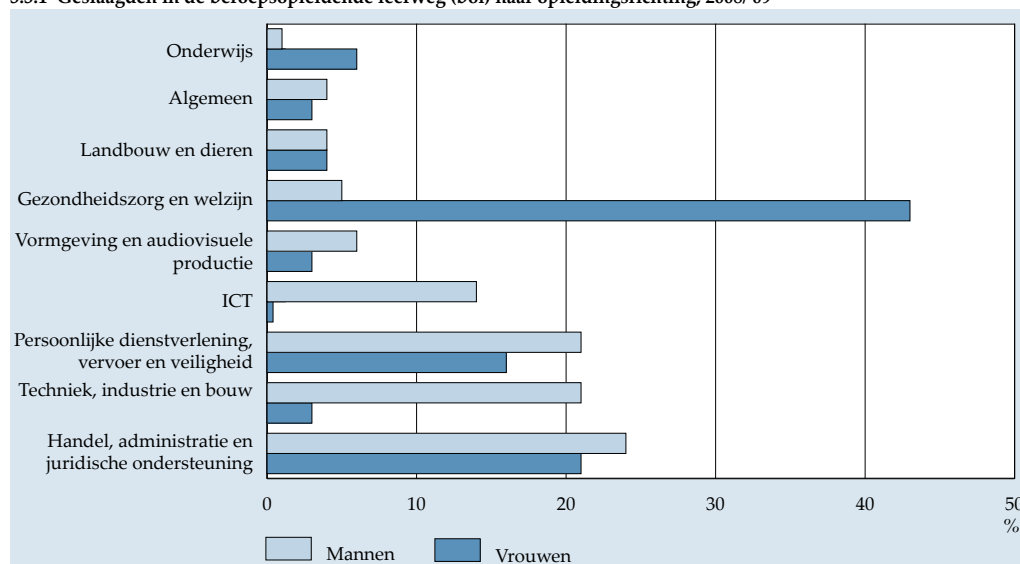
Sterke toename aantal geslaagden in de bbl

In 2008/'09 rondden bijna 161 duizend deelnemers in het mbo hun opleiding succesvol af. In de bol kregen bijna 86 duizend deelnemers een diploma, in de bbl ruim 55 duizend. Tegenover een lichte afname in de bol staat een forse toename van het aantal geslaagden in de bbl. Daarnaast waren er in 2008/'09 bijna 20 duizend geslaagden van wie de leerweg onbekend is. Deze groep volgde in het laatste schooljaar geen onderwijs in de bol of bbl maar stond slechts ingeschreven voor het doen van een examen.

Vrouwen succesvol bij gezondheidszorg en welzijn, mannen bij techniek

In de bol werden aan vrouwen veruit de meeste diploma's uitgereikt in de oplei-

3.3.1 Geslaagden in de beroepsopleidende leerweg (bol) naar opleidingsrichting, 2008/'09*

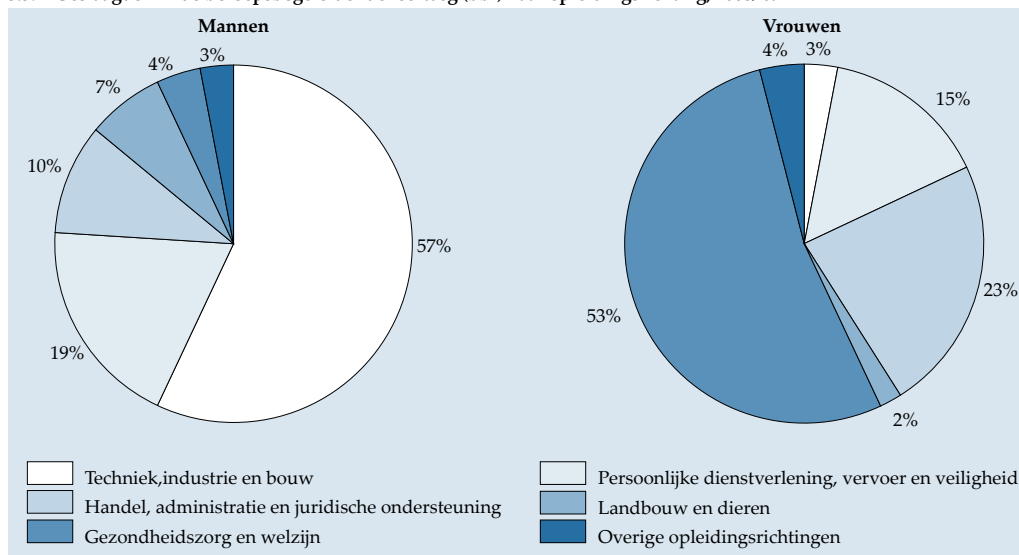

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

dingsrichting gezondheidszorg en welzijn: 43 procent van het totaal. Op ruime afstand volgden handel, administratie en juridische ondersteuning en persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid. Mannen rondden ook vaak een opleiding in de twee laatstgenoemde opleidingsrichtingen met succes af, maar kregen ook vaak een diploma voor een opleiding op het gebied van techniek, industrie en bouw of ICT.

Bij de geslaagden in de bbl is het verschil in opleidingsrichting tussen beide seksen nog groter. Bij de mannen mocht in 2008/09 ruim de helft van de geslaagden een diploma voor een opleiding op het gebied van techniek, industrie en bouw in ontvangst nemen. Bij de vrouwen was dat voor een opleiding in de richting gezondheidszorg en welzijn. Daarnaast waren er zowel bij de mannen als vrouwen relatief veel geslaagden voor een opleiding op het gebied van persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid of handel, administratie en juridische ondersteuning.

3.3.2 Geslaagden in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) naar opleidingsrichting, 2008/09*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Minder deelnemers bij de educatie

In het schooljaar 2009/10 namen op 1 oktober volgens voorlopige cijfers bijna 35 duizend volwassenen deel aan de educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd. Dat is 5 procent minder dan in het jaar ervoor. Twee op de drie deelnemers zijn vrouwen. Ruim driekwart van de deelnemers volgde een opleiding op niveau 1 of niveau 2, ook wel basiseducatie ge-

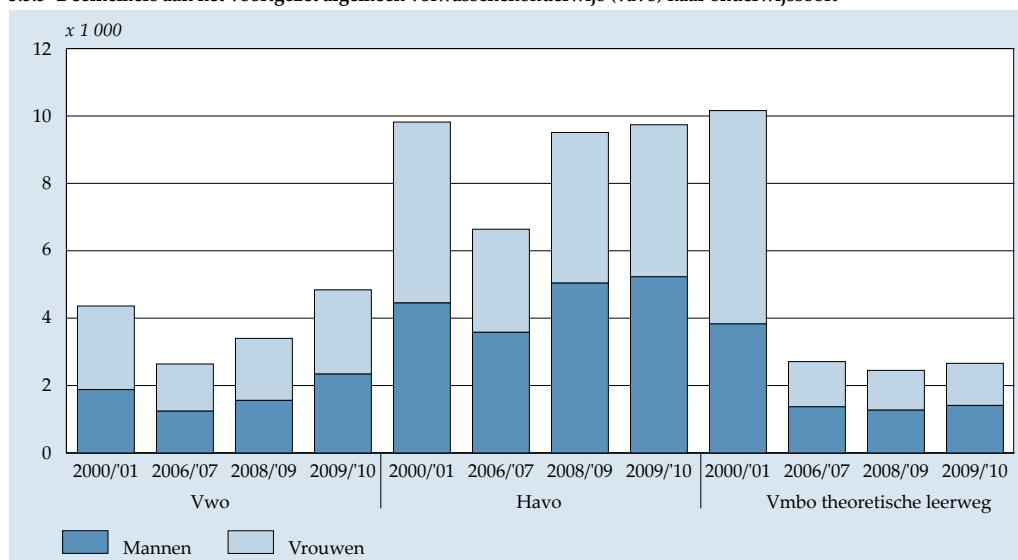
noemd. De opleidingen op deze twee laagste niveaus zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Behalve naar niveau zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar typen. In 2009/10 volgde 64 procent van de deelnemers een opleiding die gericht is op sociale redzaamheid en 31 procent een opleiding waarbij het accent ligt op de professionele redzaamheid. Slechts 6 procent van de deelnemers ging naar een opleiding die gericht is op educatieve redzaamheid of naar een alfabetiseringscursus voor allochtonen.

Negen op de tien autochtone deelnemers aan de educatie volgden een opleiding waarbij het accent op sociale redzaamheid ligt. Van de deelnemers met een westerse of niet-westerse achtergrond was dat de helft. Daarnaast volgden de allochtonen vooral opleidingen voor professionele redzaamheid. Westers allochtone deelnemers stonden relatief vaak ingeschreven bij opleidingen op de twee hoogste niveaus. Niet-westers allochtone deelnemers volgden daarentegen dikwijls een opleiding op het laagste niveau van de educatie.

Herstel van het aantal deelnemers en geslaagden bij het vavo

In 2009/10 telde het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) ruim 17 duizend deelnemers. Dat is 12 procent meer dan in het jaar ervoor. In 2000/01 gingen ruim 24 duizend deelnemers naar het vavo. In 2006/07 was dit aantal gehalveerd, maar in de jaren daarna zat het vavo weer in de lift. Dit kwam vooral door een toename van het aantal mannelijke en vrouwelijke deelnemers aan havo en vwo. Deels hangt dit samen met de invoering van de vernieuwde tweede fase in

3.3.3 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) naar onderwijssoort

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

het voortgezet onderwijs. Niet elke school voor havo of vwo bood leerlingen die voor het eindexamen waren gezakt, de gelegenheid om een jaar later het eindexamen van de oude tweede fase over te doen. In het vavo was dit wel mogelijk. De zeer sterke daling van het totaal aantal deelnemers aan het vavo in de beginjaren van deze eeuw vond voor meer dan de helft plaats bij de theoretische leerweg van het vmbo. Daarbij lieten vooral de vrouwen het afweten om via het vavo alsnog een vmbo-diploma te halen.

In 2008/09 werd aan ruim 6,1 duizend deelnemers van het vavo een diploma uitgereikt. Dat zijn er zo'n 900 meer dan in het jaar ervoor. Opmerkelijk is dat in het tijdvak 2000–2006 het aantal geslaagden in het vavo veel minder sterk is afgenomen dan het aantal deelnemers.

Werkgelegenheid in mbo licht gestegen

In het schooljaar 2009/10 telde het mbo 69 scholen voor de bol. Dat is er één minder dan in het jaar ervoor. Bijna al deze scholen boden ook de bbl aan. Voor het vavo konden de deelnemers de afgelopen vijf schooljaren op 37 scholen terecht. Doorgaans zijn deze verbonden aan een Regionaal Opleidingen Centrum (ROC).

Ten opzichte van het schooljaar 2000/01 is de werkgelegenheid in het middelbaar beroepsonderwijs (inclusief educatie) met bijna een zesde deel toegenomen. In voltijdbanen bood deze onderwijssoort in 2009/10 aan bijna 39 duizend personen werk. Dat is iets meer dan in voorgaande jaren.

3.4 Hoger onderwijs

In het studiejaar 2009/10 stonden 634 duizend personen ingeschreven in het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Dat is ruim 5 procent meer dan in het jaar ervoor. In de afgelopen negen jaar is zowel het aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs (hbo) als in het wetenschappelijk onderwijs (wo) voortdurend toegenomen. Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als wo-studie volgden, zijn bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. Dat gold in 2009/10 voor ruim 2 duizend personen. Binnen het hoger onderwijs als geheel worden zij slechts eenmaal meegeteld. Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs is daardoor iets lager dan de som van het aantal ingeschrevenen in het hbo en wo afzonderlijk. Het Ministerie van OCW verwacht dat zowel het aantal hbo'ers als wo'ers de komende tien jaar flink stijgt. Voor het studiejaar 2019/20 gaat men uit van ruim 486 duizend studenten in het hbo en ruim 305 duizend studenten in het wo.

Bijna iedereen volgt voltijdstudie

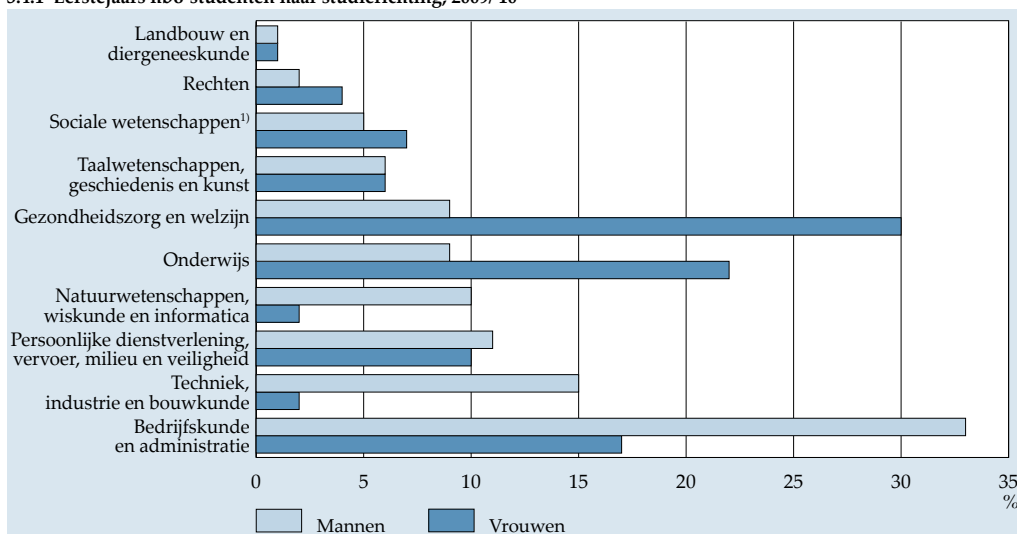
In 2009/10 telde zowel het hbo als wo iets meer vrouwen dan mannen. In beide onderwijssoorten was bijna drie kwart van de studenten autochtoon. Binnen het

hbo was daarnaast 9 procent van westers en 14 procent van niet-westers allochtone herkomst. Van een klein aantal studenten was de herkomst onbekend. Binnen het wo hielden de westers en niet-westers allochtone studenten elkaar in evenwicht. Ze maakten elk 13 procent uit van het totaal aantal wo'ers. Het hoger onderwijs kent drie opleidingsvormen: voltijd-, deeltijd- en duaal onderwijs. In het wo volgde 95 procent van de studenten een voltijdstudie. In het hbo waren dit er acht van de tien. Bij de overige studenten waren vooral deeltijdstudies in trek.

In het hoger onderwijs zijn studies op het gebied van bedrijfskunde en administratie het meest populair. In het hbo stond bijna een kwart en in het wo een vijfde van alle studenten voor deze studierichting ingeschreven. Daarna volgden in het hbo onderwijs en gezondheidszorg en welzijn, beide met een aandeel van 19 procent van het totaal aantal studenten. In het wo nam sociale wetenschappen (19 procent) de tweede plaats bij de gekozen studierichtingen in. Op enige afstand volgden gezondheidszorg en welzijn (15 procent) en taalwetenschappen, geschiedenis en kunst (14 procent).

Bij de studierichtingen in het hoger onderwijs is door het Centraal Bureau voor de Statistiek gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Het Ministerie van OCW gebruikt een indeling naar HOOP-gebieden. HOOP staat voor Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan. Bij deze indeling was in 2009/10 economie de populairste studierichting, op ruime afstand gevolgd door gedrag en maatschappij en techniek.

3.4.1 Eerstejaars hbo-studenten naar studierichting, 2009/10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

In 2009/'10 telde het hbo 100 duizend eerstejaarsstudenten. Dat is 6 procent meer dan in het jaar ervoor. Bij de mannen was bedrijfskunde en administratie veruit de populairste studierichting. Vrouwen kozen het meest voor gezondheidszorg en welzijn. Daarnaast waren bij de vrouwelijke eerstejaars studies op het gebied van onderwijs in trek. Opleidingsrichtingen die hoofdzakelijk aantrekkingskracht hebben op mannen zijn techniek, industrie en bouwkunde en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica.

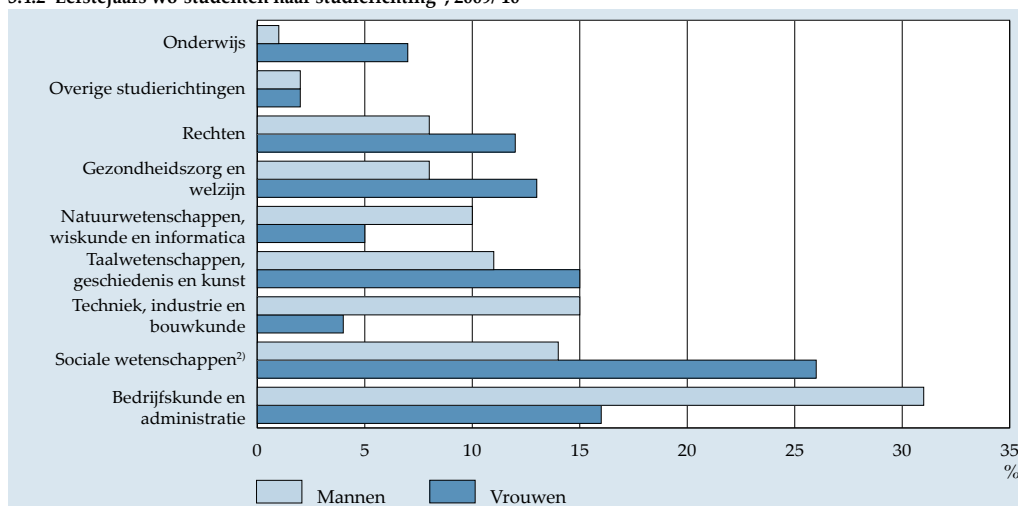
Eerstejaars wo-studenten: sterkste groei ooit

In 2009/'10 stonden bijna 53 duizend studenten voor het eerst ingeschreven bij een universiteit. Dat is 11 procent meer dan een jaar eerder en de sterkste groei ooit. Vooral de instroom in het wo van eerstejaars met een buitenlandse vooropleiding is het afgelopen studiejaar sterk gegroeid. Daarnaast is ook de instroom van gediplomeerde hbo'ers en de indirecte instroom van vwo'ers flink gestegen. Evenals in het hbo schreven mannelijke eerstejaars zich het meest in voor een studie op het gebied van bedrijfskunde en administratie. Vrouwelijke eerstejaars waren in het wo het meest geïnteresseerd in sociale wetenschappen. In tegenstelling tot het hbo oefenden studies op het gebied van onderwijs in het wo vrijwel uitsluitend aantrekkingskracht uit op vrouwen.

Verdere toename aantal afgestudeerden in hoger onderwijs

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het bachelor-masterstelsel ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidin-

3.4.2 Eerstejaars wo-studenten naar studierichting¹⁾, 2009/'10*

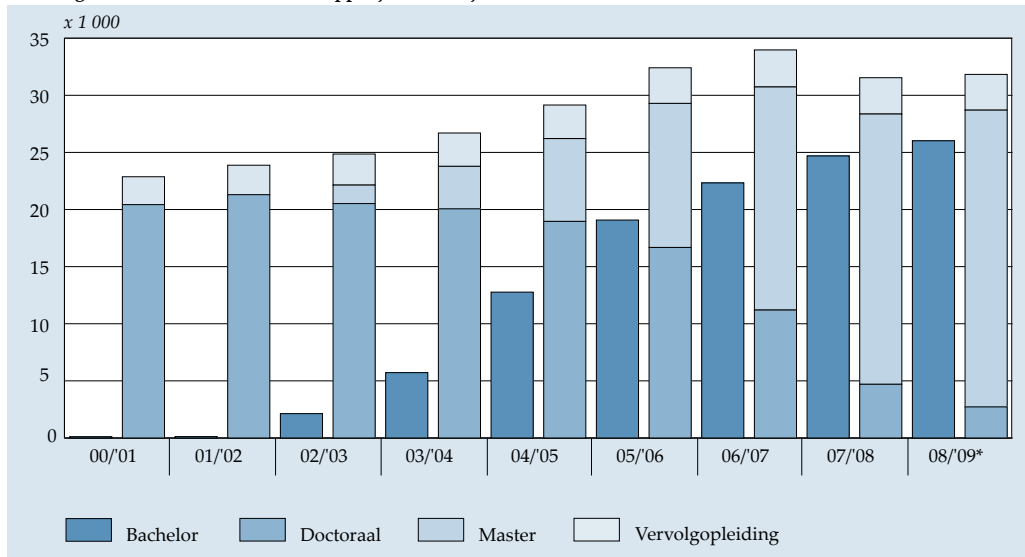
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal eerstejaars waarvan de studierichting onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

gen omgezet in bacheloropleidingen van vier jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één jaar of langer. In 2008/'09 zijn in het hbo ruim 62 duizend studenten afgestudeerd voor een bacheloropleiding. Dat is een record. Opmerkelijk is dat het aantal afgestudeerden voor een hbo-masterdiploma in 2008/'09 ten opzichte van het voorgaande studiejaar met een vijfde deel is afgenomen. In 2008/'09 werd in het wetenschappelijk onderwijs aan 26 duizend studenten het bachelordiploma uitgereikt en aan nog eens 26 duizend studenten het masterdiploma. Tegenover een verdere toename van het aantal afgestudeerden voor een masteropleiding staat een sterke afname van afgestudeerden voor een doctoraalopleiding. Met minder dan drieduizend afgestudeerden zijn deze 'oude' opleidingen in het wo bijna verleden tijd.

3.4.3 Afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Minder vervolgopleidingen, meer promoties

Voor geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde, farmacie en alle universitaire lerarenopleidingen moet een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd. In 2008/'09 is het aantal afgestudeerden voor deze studies in vergelijking met het jaar daarvoor iets afgenomen, tot ruim 3 100. Daarnaast promoveerden er 3 300 personen, 3 procent meer dan in het voorgaande studiejaar.

Meer werkgelegenheid in hoger beroepsonderwijs

In 2009/'10 waren er in ons land 64 door de overheid bekostigde instellingen voor hoger onderwijs: 51 hogescholen en 13 universiteiten. De Open Universiteit wordt ook door de overheid bekostigd, maar is bij deze aantallen niet meegeteld. Vooral door fusies is het aantal hogescholen begin deze eeuw sterk afgenomen. In 2000/'01 waren er nog 62 hogescholen.

In voltijdbanen bood het hoger onderwijs in 2008/'09 aan ruim 66 duizend personen werk. In vergelijking met een jaar eerder is vooral de werkgelegenheid in het hoger beroepsonderwijs toegenomen.

3.5 Levenlang leren

Deelname vrouwen aan post-initieel onderwijs blijft stijgen

In 2009 volgden bijna 1,5 miljoen mensen van 15 tot 65 jaar een opleiding of cursus in het kader van het post-initiële onderwijs. De participatiegraad bedroeg 15,5 procent. Ten opzichte van 2008 is de deelname iets afgenomen. Deze afname komt geheel voor rekening van de mannen. De participatiegraad van de mannen daalde van 15,3 procent in 2008 naar 14,9 procent in 2009. Vrouwen namen iets vaker deel aan post-initiële opleidingen. Hun aandeel steeg van 16,1 naar 16,2 procent.

De deelname aan post-initieel onderwijs verschilt naar enkele achtergrondkenmerken. In 2009 namen de 25- tot 30-jarigen met 23 procent relatief het meest deel aan een post-initiële opleiding. Met elke oudere leeftijdsgroep daalde de participatiegraad, tot 6 procent bij de 60- tot 65-jarigen. Mensen die al een hoge opleiding hebben, volgden vaker een opleiding of cursus dan mensen met een lage vooropleiding, en autochtone Nederlanders volgden met 15 procent minder vaak een post-initiële opleiding dan allochtone. De participatiegraad van niet-westerse allochtonen was met 19 procent het hoogst. De scholing die te maken heeft met hun inburgering neemt hier een belangrijke plaats in.

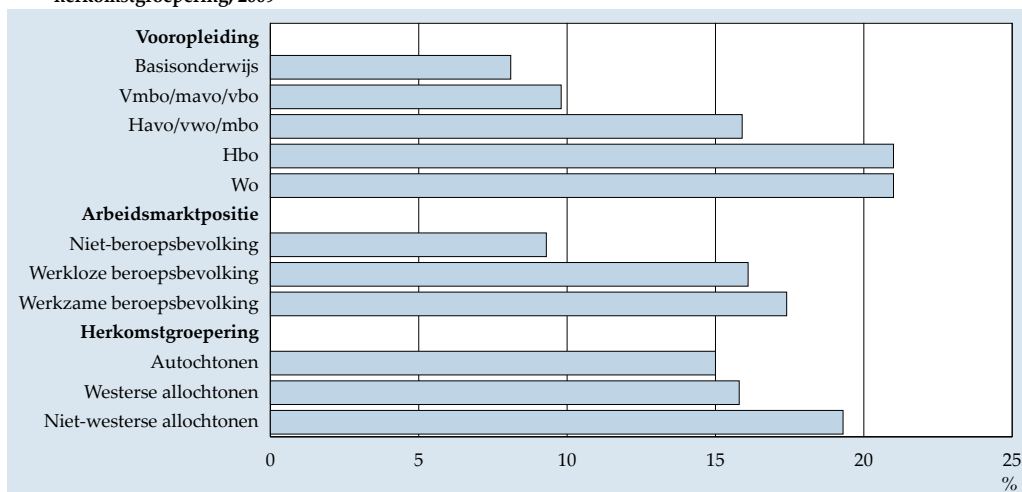
Personen die tot de werkzame beroepsbevolking behoren volgden in 2009 iets vaker een post-initiële opleiding dan personen die werkloos waren of een baan hadden van 12 uur of minder per week. Mensen die geen baan hadden van ten minste 12 uur per week en ook niet daarnaar op zoek waren volgden met 9 procent het minst vaak post-initieel onderwijs.

Het merendeel van de opleidingen en cursussen werd gevolgd in verband met de arbeidsmarkt. Voor 18 procent van de deelnemers werd de opleiding of cursus verplicht gesteld door de werkgever of uitkeringsinstantie. De overige deelnemers noemden als belangrijkste reden voor het volgen van de opleiding of cursus: 'om bij te blijven' (34 procent), 'om ander werk te kunnen doen' (25 procent), 'om promotie te kunnen maken' (17 procent) en 'om de kans op werk te vergroten' (5 procent).

Voor het eerst meer deelnemers Open Universiteit

De Open Universiteit is een instelling waar veel mensen een post-initiële opleiding volgen. In 2010 stonden ruim 13,3 duizend studenten ingeschreven die zich dat jaar voor één of meer cursussen hadden aangemeld. Dit zijn de zogeheten actieve studenten. Dat was een fractie meer dan het jaar ervoor (13,1 duizend). Vóór 2009 daalde het aantal actieve studenten voortdurend. Van de actieve studenten volgde twee derde een opleiding met het doel een diploma te behalen in het hoger onderwijs, terwijl 14 procent één of meer cursussen volgde. De overige 20 procent wist nog niet of ze door zouden gaan voor een volledig hbo- of wo-diploma.

3.5.1 Deelname¹⁾ aan het post-initieel onderwijs (15 tot 65 jaar) naar vooropleiding, arbeidsmarktpositie en herkomstgroepering, 2009*

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

¹⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

3.6 Onderwijsuitgaven

Primair onderwijs: dankzij rente nog in de plus

De totale personele en materiële lasten van scholen in het primair onderwijs waren in 2008 hoger dan de totale baten. Toch was het eindresultaat 60 miljoen euro positief. Dat kwam door een voordelig saldo uit financiële baten en lasten. In totaal werd er 94 miljoen euro aan rente ontvangen.

De lasten stegen ten opzichte van 2007 met 7 procent. Dat is een procentpunt meer dan de stijging van de baten. Het resultaat was daardoor duidelijk lager dan het jaar ervoor. De financiële positie van het primair onderwijs bleef echter zeer goed.

De solvabiliteit en de liquiditeit daalden weliswaar licht, maar liggen nog steeds op een hoger niveau dan bij de andere onderwijssectoren.

Aan de activakant van de balans springt vooral de stand van de liquide middelen in het oog. Er staat ruim 2 miljard euro op de bankrekeningen van de scholen voor (speciaal) basisonderwijs en speciaal onderwijs. Dat is 25 procent van de totale rijksbijdragen in 2008, of drie maanden bekostiging door het Ministerie van OCW. In de andere sectoren ligt de hoogte van de liquide middelen uitgedrukt in aantal maanden bekostiging tussen 2,1 maanden (mbo) en 2,6 maanden (voortgezet onderwijs).

Voortgezet onderwijs: nog steeds financieel gezond

Het voortgezet onderwijs boekte in 2008 een positief resultaat van 66 miljoen euro. Dat was een jaar eerder nog 100 miljoen euro. De personeelslasten, met 79 procent van de totale lasten de grootste kostenpost, stegen sterker dan de rijksbijdragen van het Ministerie van OCW.

Ondanks het positieve resultaat is de balanspositie van het voortgezet onderwijs iets verslechterd. Dit is te zien aan de daling van de solvabiliteit en de liquiditeit. Vooral de liquiditeit ging een flinke stap achteruit. Een verschuiving van de voorzieningen naar de kortlopende schulden ligt hieraan ten grondslag. Dit is mede het gevolg van de nieuwe richtlijn voor de jaarverslaggeving die in 2008 van kracht is geworden. Volgens de nieuwe richtlijn moeten de scholen zich meer aan de algemeen geldende accountantsvoorschriften houden. Daarin wordt het gebruik van voorzieningen steeds verder beperkt omdat Europese regelgeving het gebruik van deze post vrijwel niet toestaat.

Met een waarde van 1,4 ligt de liquiditeit nog steeds op een hoog niveau. Wenselijk is een waarde boven de 1. Met de solvabiliteit van ruim boven 0,40 is de totale financiële positie van de instellingen in het voortgezet onderwijs nog altijd zeer gezond.

Mbo: rode cijfers

In het middelbaar beroepsonderwijs waren de totale lasten in 2008 voor het eerst hoger dan de totale baten. Omdat ook het saldo uit financiële baten en lasten negatief was, kwam het eindresultaat in 2008 onder nul. Sinds de invoering van de lumpsumfinanciering in 1992 is dit nog niet eerder voorgekomen.

Volgens de MBO-raad kampen de ROC's de laatste jaren vooral met tegenvallende inkomsten uit inburgeringscursussen. De grootste daling deed zich in 2007 voor. In 2008 valt vooral de stijging van de afschrijvingslasten met bijna 11 procent op. Dit is het gevolg van hoge investeringen in vaste activa. In 2007 en 2008 is in totaal voor bijna 1,5 miljard euro door de mbo-instellingen geïnvesteerd. Het grootste deel hiervan, 1,1 miljard euro, was voor huisvesting.

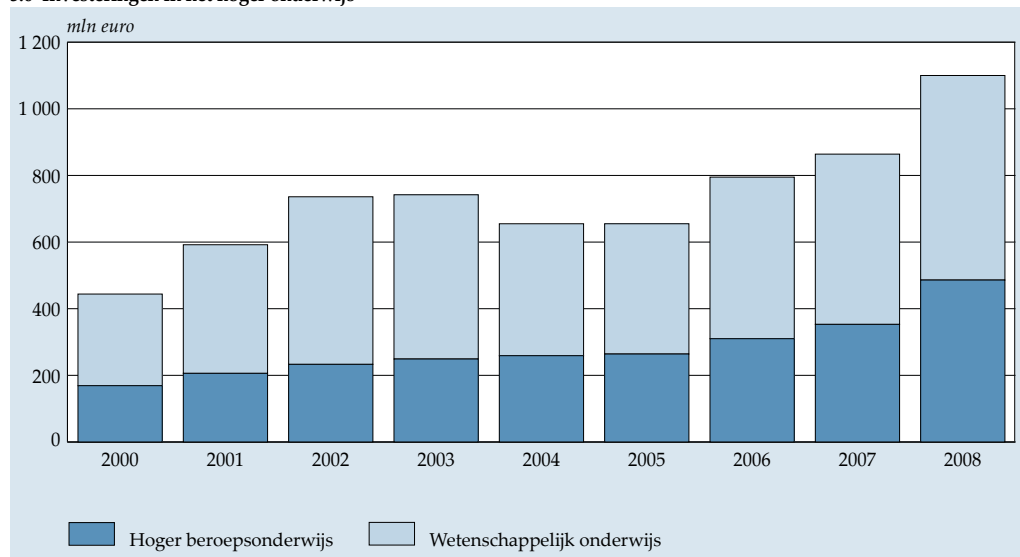
Door het negatieve resultaat en de forse investeringen verslechterde de balanspositie van de mbo-instellingen. De totale schuldenlast nam met 250 miljoen euro toe. Dit bedrag was nodig voor de financiering van de investeringen. De afname van de liquide middelen en het eigen vermogen versterkten de negatieve ontwikkeling van de solvabiliteit en liquiditeit. Vooral de solvabiliteit liep sterk terug. Tussen 2000 en 2007 daalde dit doorgaans stabiele kengetal met 5 procentpunt, maar in 2008 ging de solvabiliteit in één klap met 7 procentpunten omlaag.

Hoger onderwijs: forse investeringen

Het resultaat van de instellingen voor hoger onderwijs was in 2008 iets lager dan in voorgaande jaren, maar wel weer positief. Zowel de baten als de lasten namen flink toe, bij de universiteiten zelfs met meer dan tien procent, maar dit had nauwelijks effect op het eindresultaat.

Naast de baten en lasten stegen ook de investeringen in materiële vaste activa sterk. In 2008 werd door de hogescholen en universiteiten voor 1,1 miljard euro in gebouwen, inventaris en apparatuur geïnvesteerd. Dat is ruim 27 procent meer dan in 2007. Tegenover de hoge investeringen staat een toename van de langlopende schulden. Dit was nodig om deze uitgaven te kunnen financieren. Voor de toekomstige exploitatierekeningen zal dit betekenen dat naast de afschrijvingslasten ook de rentelasten structureel hoger worden.

3.6 Investeringen in het hoger onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Toelichting

Geslaagden en afgestudeerden

Geslaagden zijn leerlingen in het voortgezet onderwijs en deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs of voortgezet algemeen volwassenenonderwijs die met goed gevolg een eindexamen hebben afgelegd. Afgestudeerden zijn ingeschreven in het hoger onderwijs die met succes een afsluitend examen in het hoger beroeps- of wetenschappelijk onderwijs hebben afgelegd.

Herkomstgroepering

Bij de herkomstgroepering wordt onderscheid gemaakt tussen autochtonen en allochtonen. Tot de autochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. Tot de allochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen die minstens één in het buitenland geboren ouder hebben. De allochtonen zijn in twee hoofdgroepen te verdelen. Tot de westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië. Tot de niet-westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Afrika, Azië (exclusief Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

Opleidings- en studierichtingen

Bij de opleidingsrichtingen in het mbo en de studierichtingen in het hbo en wo is gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Deze classificatie maakt het mogelijk om onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Bij de hoofdindeling, die in dit jaarboek is gepresenteerd, is het ook mogelijk om een vergelijking te maken tussen het mbo, hbo en wo. Bij de toepassing van de ISCED op het mbo is wel de naamgeving van de categorieën aangepast, omdat deze oorspronkelijk sterk gericht was op het hoger onderwijs.

Personeelsleden

De cijfers over het personeel hebben betrekking alle personeelsleden die op de peildatum bij een onderwijsinstelling in dienst waren. Het gaat zowel om onderwijzend als onderwijsondersteunend personeel dat een aanstelling op een school heeft. De werkgelegenheid van het personeel is uitgedrukt in voltijdbanen.

Post-initieel onderwijs

In de indicator post-initieel onderwijs wordt de deelname van 15- tot 65-jarigen aan opleidingen weergegeven nadat zij het initiële onderwijs (de eerste, voltijdse, schoolloopbaan) hebben verlaten. De participatiegraad geeft het aandeel deelnemers van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt. Dat wil zeggen exclusief de leerlingen en studenten die nog voltijd-

onderwijs of een combinatie van werken en leren volgen en niet al eens voor vijf jaar of langer hun onderwijsloopbaan hebben onderbroken. De cijfers komen uit de Enquête beroepsbevolking.

Tabel 3.1.1
Kerncijfers primair onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10
	<i>x 1 000</i>					
Leerlingen	1 643,9	1 656,8	1 657,2	1 662,1	1 663,7	1 659,4
w.v.						
basisonderwijs	1 546,5	1 549,5	1 549,0	1 552,5	1 553,3	1 548,4
speciaal basisonderwijs	51,6	48,3	46,3	44,9	44,1	43,3
speciale scholen	45,8	59,1	61,9	64,7	66,3	67,7
w.v.						
basisonderwijs	30,3	35,1	35,8	36,4	34,5	34,2
voortgezet onderwijs	15,5	23,9	26,1	28,2	31,7	33,4
	<i>x 1</i>					
Scholen	7 759	7 619	7 584	7 552	7 546	7 529
w.v.						
basisonderwijs	7 059	6 970	6 941	6 913	6 910	6 895
speciaal basisonderwijs	368	326	320	316	313	311
speciale scholen	332	323	323	323	323	323
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden	110,3	130,5	131,5	132,0	133,7	135,7
w.v.						
basisonderwijs	91,7	105,9	105,9	105,6	106,3	107,7
w.v.						
docenten	76,4	84,8	85,9	86,7	87,2	88,3
overig personeel	15,3	21,1	20,0	18,9	19,1	19,4
speciaal basisonderwijs	7,3	8,1	7,9	7,8	7,8	7,8
speciale scholen	11,3	16,5	17,8	18,6	19,6	20,3

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW (DUO).

3.1.2
Leerlingen en vestigingen in het primair onderwijs, 2009/'10

	Basisonderwijs	Speciaal basisonderwijs	Speciale scholen
	<i>x 1 000</i>		
Leerlingen	1 548,4	43,3	67,7
	%		
Geslacht			
Jongens	50	66	71
Meisjes	50	34	29
Denominatie			
Openbaar	31	25	18
Protestants-christelijk	28	24	13
Rooms-katholiek	34	33	26
Overig bijzonder onderwijs	8	18	43
	<i>x 1</i>		
Instellingen			
Scholen	6 895	311	323
Vestigingen	7 062	344	519
Gemiddelde vestigingsgrootte	219	126	130

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Tabel 3.2.1
Kerncijfers voortgezet onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	<i>x 1 000</i>					
Leerlingen	894,1	939,9	942,8	941,1	934,6	935,4
w.v.						
speciaal voortgezet onderwijs ¹⁾	16,9					
praktijkonderwijs	13,4	27,3	27,5	27,1	26,9	26,9
algemeen leerjaar	390,3	399,5	394,1	390,0	385,4	387,7
vmbo	222,4	226,2	223,4	217,5	212,2	207,5
vmbo exclusief lwoo	191,3	182,3	177,7	169,6	163,9	159,6
vmbo met indicatie lwoo	31,0	43,9	45,7	47,9	48,3	47,9
theoretische en gemengde leerweg	101,0 ²⁾	102,1	103,6	103,1	102,3	101,8
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	121,4	124,1	119,7	114,4	109,9	105,7
havo	117,3	137,2	141,8	145,3	145,6	149,4
vwo	128,2	149,7	155,9	161,3	164,4	163,9
Geslaagden ³⁾	152,5	168,3	171,4	173,2	171,0	
w.v.						
vmbo	95,4	100,9	101,3	99,4	96,4	
vmbo exclusief lwoo	84,3	83,6	82,7	79,7	75,7	
vmbo met indicatie lwoo	11,0	17,3	18,6	19,7	20,7	
theoretische en gemengde leerweg	44,6	46,5	47,6	48,0	47,3	
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	50,7	54,4	53,7	51,3	49,1	
havo	30,2	38,1	39,8	41,4	40,6	
vwo	27,0	29,3	30,3	32,4	34,1	
	%					
Slagingspercentages						
Vmbo	95	95	95	95	95	
vmbo exclusief lwoo	.	96	95	95	95	
vmbo met indicatie lwoo	.	93	94	94	94	
theoretische en gemengde leerweg	95	95	94	94	94	
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	95	96	95	96	95	
Havo	90	89	89	89	87	
Vwo	91	93	92	92	91	
	<i>x 1</i>					
Instellingen						
Scholen	850	666	663	658	660	657
Vestigingen ⁴⁾	.	1 172	1 165	1 150	1 146	1 147
Gemiddelde vestigingsgrootte ⁴⁾	.	779	786	795	792	792
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden	72,0	82,8	84,4	85,8	86,2	88,0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW (DUO).

¹⁾ Dit omvat het voortgezet onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden en aan moeilijk lerende kinderen.

²⁾ Inclusief de vrije school.

³⁾ Voorlopig cijfer in 2008/'09.

⁴⁾ Exclusief het praktijkonderwijs.

Tabel 3.2.2
Leerlingen in het voortgezet onderwijs, 2009/'10*

	Totaal	Geslacht		Herkomstgroepering ¹⁾			
		jongens	meisjes	autochtonen	allochtonen		
					totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	<i>x 1 000</i>	%					
Totaal	935,4	50	50	79	21	6	15
Praktijkonderwijs	26,9	59	41	63	37	6	32
Algemeen leerjaar ²⁾	387,7	51	49	78	22	6	16
Vmbo	207,5	53	47	76	24	6	19
vmbo, exclusief lwoo	159,6	53	47	77	23	6	17
lwoo	47,9	52	48	70	30	6	24
theoretische en gemengde leerweg	101,8	50	50	79	21	6	15
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	105,7	55	45	73	27	5	22
Havo	149,4	49	51	82	18	6	12
Vwo	163,9	46	54	84	16	7	9

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Exclusief een klein aantal leerlingen van wie de herkomstgroepering onbekend is.

²⁾ Leerjaar 1 en 2, plus een kleine groep leerlingen in leerjaar 3 die nog geen keuze heeft gemaakt tussen havo en vwo.

Tabel 3.2.3
Sectorkeuze van leerlingen in leerjaar 3 en 4 van het vmbo ¹⁾

	Jongens			Meisjes		
	2007/'08	2008/'09	2009/'10*	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	74,1	71,9	69,8	64,3	62,7	60,7
	%					
Landbouw	12	12	12	15	16	15
Techniek	47	47	46	3	4	4
Economie	28	27	27	24	23	24
Zorg en welzijn	8	6	6	54	52	50
Intersectorale programma's ²⁾	5	8	10	4	6	7

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Exclusief theoretische leerweg.

²⁾ Binnen de intersectorale programma's kan gekozen worden voor Dienstverlening en Commercie, een ICT-route, Technologie en Commercie, Technologie en Dienstverlening, Technologie Oriëntatie en Sport en Dienstverlening en Veiligheid.

Tabel 3.2.4
Profielkeuze van leerlingen in leerjaar 4 en hoger van de havo en het vwo

	Jongens			Meisjes		
	2007/'08	2008/'09	2009/'10 *	2007/'08	2008/'09	2009/'10 *
	<i>x 1 000</i>					
Havo	51,6	52,0	53,3	53,7	53,8	55,4
	%					
Natuur en techniek	19	20	20	2	3	3
Natuur en gezondheid	16	14	15	20	21	21
Economie en maatschappij	48	49	49	31	36	38
Cultuur en maatschappij	11	8	7	41	31	29
Natuur en techniek/natuur en gezondheid	4	7	7	2	4	4
Economie en maatschappij/cultuur en maatschappij	1	2	1	3	4	5
Overig ¹⁾	1	1	1	1	1	1
	<i>x 1 000</i>					
Vwo	55,4	56,2	56,0	64,0	65,4	65,3
	%					
Natuur en techniek	25	26	27	5	7	8
Natuur en gezondheid	23	20	16	33	30	26
Economie en maatschappij	33	31	29	25	25	24
Cultuur en maatschappij	6	5	5	25	21	18
Natuur en techniek/natuur en gezondheid	10	14	17	7	10	15
Economie en maatschappij/cultuur en maatschappij	3	4	5	4	6	8
Overig ¹⁾	1	1	1	1	1	1

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Overige combinaties van twee of meer profielen, of profiel onbekend.

Tabel 3.3.1
Kerncijfers middelbaar beroepsonderwijs en educatie

	2000/'01	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	<i>x 1 000</i>					
Deelnemers						
Middelbaar beroepsonderwijs	452,0	483,8	496,2	509,6	513,9	523,8
w.v.						
beroepsopleidende leerweg (bol)	298,9	346,7	355,4	349,6	342,4	351,8
beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	153,1	137,1	140,8	160,0	171,5	171,9
Educatie	.	.	48,3	37,6	36,6	34,7
Vavo	24,3	15,0	12,0	13,1	15,4	17,2
Geslaagden ¹⁾						
Middelbaar beroepsonderwijs	128,7	146,3	148,8	156,1	160,5	
w.v.						
beroepsopleidende leerweg (bol)	79,4	85,8	88,1	86,9	85,7	
beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	49,3	46,7	45,4	51,1	55,2	
mbo alleen examendeelnemer		13,8	15,2	18,1	19,6	
Vavo	5,4	4,2	4,0	5,2	6,1	
	<i>x 1</i>					
Scholen						
Beroepsopleidende leerweg (bol)	73	70	71	71	70	69
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl) ²⁾	70	66	67	67	67	67
Vavo	41	37	37	37	37	37
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden						
Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	33,4	36,5	37,1	38,5	38,3	38,6

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW (DUO).

¹⁾ Voorlopig cijfer in 2007/'08.

²⁾ Vrijwel alle scholen van de bbl zijn verbonden aan een school voor de bol.

Tabel 3.3.2
Deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs, 2009/'10*

	Totaal	Beroepsopleidende leerweg (bol)	Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)
	<i>x 1 000</i>		
Deelnemers	523,8	351,8	171,9
	<i>%</i>		
Geslacht			
Mannen	53	47	64
Vrouwen	47	53	36
Leeftijd			
15 tot 20 jaar	58	71	30
20 tot 25 jaar	25	24	27
25 tot 30 jaar	5	2	11
30 tot 35 jaar	2	1	6
35 jaar en ouder	9	1	26
Herkomstgroepering			
Autochtonen	73	70	81
Allochtonen	26	30	18
w.v.			
westerse allochtonen	6	6	6
niet-westerse allochtonen	20	24	12
Onbekend	0	0	1
Niveau			
Assistentopleiding	5	3	8
Basisberoepsopleiding	25	19	38
Vakopleiding	27	23	35
Middenkaderopleiding	42	55	17
Specialistenopleiding	1	0	2
Opleidingsrichting			
Onderwijs	2	3	0
Vormgeving en audiovisuele productie	5	7	0
Handel, administratie en juridische ondersteuning	19	21	15
ICT	4	6	1
Techniek, industrie en bouw	21	13	39
Landbouw en dieren	4	4	5
Gezondheidszorg en welzijn	23	24	22
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	18	20	16
Algemeen	2	2	1

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Tabel 3.3.3
Deelname aan educatie ¹⁾

	2008/09	2009/10*			
		totaal ²⁾	w.o.		
			autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	<i>x 1 000</i>				
Totaal ³⁾	36,6	34,7	12,8	4,7	17,0
	%				
Geslacht					
Mannen	31	32	33	30	31
Vrouwen	69	68	67	70	69
Niveau					
Niveau 1	42	44	44	32	48
Niveau 2	32	33	43	33	25
Niveau 3	14	13	12	20	12
Niveau 4	8	4	1	13	6
Niveau onbekend	3	5	0	2	9
Educatietype					
Educatieve redzaamheid (4)	1	1	0	2	1
Sociale redzaamheid (1-4)	57	64	89	49	49
Professionele redzaamheid (1-4)	39	31	11	47	40
Alfabetisering	3	5	0	2	9

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het betreft hier uitsluitend de educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd, exclusief het vavo. Bij alle cijfers gaat het om het aantal deelnemers op 1 oktober van het betreffende schooljaar.

²⁾ Inclusief deelnemers waarvan herkomstgroepering onbekend is.

³⁾ Inclusief een zeer gering aantal deelnemers van wie het geslacht in de registratie onbekend is.

Tabel 3.4.1
Kerncijfers hoger onderwijs ¹⁾

	2000/'01	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10*
	<i>x 1 000</i>					
Ingeschrevenen	476,7	560,3	572,9	585,4	602,0	634,0
w.v.						
hoger beroepsonderwijs	312,7	356,8	366,7	374,8	383,7	403,1
wetenschappelijk onderwijs	166,3	205,9	208,6	212,7	220,5	233,3
Afgestudeerden ²⁾						
hoger beroepsonderwijs:						
bachelor ³⁾	53,1	59,5	60,0	60,3	62,4	
master/vervolgopleiding	3,0	4,5	4,8	5,0	4,0	
wetenschappelijk onderwijs:						
bachelor	0,1	19,1	22,3	24,7	26,0	
master ⁴⁾		12,6	19,5	23,7	26,0	
doctoraal	20,4	16,7	11,2	4,7	2,7	
vervolgopleiding ⁵⁾	2,4	3,1	3,2	3,2	3,1	
promoties	2,5	3,0	3,2	3,2	3,3	
	<i>x 1</i>					
Instellingen	75	65	65	64	64	64
w.v.						
hoger beroepsonderwijs	62	52	52	51	51	51
wetenschappelijk onderwijs	13	13	13	13	13	13
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden	61,7	61,4	62,2	64,3	66,3	
w.v.						
hoger beroepsonderwijs	21,7	24,5	25,6	27,4	28,6	
wetenschappelijk onderwijs	40,0	36,9	36,6	36,9	37,7	

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek), OCW (DUO).

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten en de universiteit voor Humanistiek.

²⁾ Bij afgestudeerden in 2007/'08 gaat het om voorlopige cijfers.

³⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel betreft het de hoofdfase van een hbo-studie. Na invoering van dit stelsel gaat het ook om de afgestudeerden van een associate degreeprogramma.

⁴⁾ Exclusief de afgestudeerden voor een masteropleiding geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie en de afgestudeerden van alle universitaire masteropleidingen voor leraar.

⁵⁾ Vóór invoering van het bachelor-masterstelsel betreft het afgestudeerden voor een beroepsdiploma geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie plus de afgestudeerden van alle universitaire opleidingen voor leraar. Na invoering van dit stelsel gaat het om masteropleidingen in genoemde studierichtingen.

Tabel 3.4.2
Ingeschrevenen in het hoger onderwijs, 2009/'10 *

	Totaal	Hoger beroeps- onderwijs	Wetenschappelijk onderwijs
	x 1 000		
Ingeschrevenen	634,0	403,1	233,3
	%		
Geslacht			
Mannen	48	48	49
Vrouwen	52	52	51
Herkomstgroepering			
Autochtonen	73	74	72
Allochtonen	24	23	26
w.v.			
westerse allochtonen	10	9	13
niet-westerse allochtonen	14	14	13
Onbekend	2	2	2
Opleidingsvorm			
Voltijd	86	81	95
Deeltijd	12	16	5
Duaal	2	3	0
Studierichting			
Onderwijs	13	19	4
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	9	6	14
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	38	32	49
w.v.			
sociale wetenschappen ¹⁾	11	6	19
bedrijfskunde en administratie	22	23	20
rechten	6	3	11
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	6	6	7
Techniek, industrie en bouwkunde	8	8	9
Landbouw en diergeneeskunde	1	1	1
Gezondheidszorg en welzijn	17	19	15
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	6	10	1
Onbekend	0	-	0
HOOP-gebied			
Onderwijs	11	17	1
Landbouw en natuurlijke omgeving	2	2	2
Natuur	3	-	8
Techniek	15	16	13
Gezondheid	10	9	13
Economie	29	37	16
Recht	4	-	12
Gedrag en maatschappij	17	15	21
Taal en cultuur	8	4	15
Onbekend	0	0	0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Tabel 3.4.3
Ingeschrevenen hoger onderwijs naar studierichting, 2009/10*

	HOOP-gebieden										
	Onderwijs	Landbouw en natuurlijke omgeving	Natuur	Techniek	Gezondheid	Economie	Recht	Gedrag en maatschappij	Taal en cultuur	Sector overstijgend	Totaal
	<i>x 1 000</i>										
Isced-gebieden											
Onderwijs	67,7	0,8	0,4	-	-	-	-	16,0	0,0	-	84,8
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,1	-	0,0	7,8	-	1,4	0,0	2,7	43,4	0,2	55,6
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	0,2	2,5	0,3	8,3	0,1	144,8	28,1	50,2	7,9	-	242,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	-	1,6	12,1	19,4	0,2	6,9	-	-	-	0,4	40,5
Techniek, industrie en bouwkunde	-	2,4	0,5	48,2	0,0	0,0	-	0,5	0,6	-	52,2
Landbouw en diergeneeskunde	-	5,3	-	-	1,5	-	-	-	-	-	6,8
Gezondheidszorg en welzijn	-	0,2	4,0	5,1	62,7	0,3	-	37,9	0,0	-	110,2
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	-	1,2	0,3	3,4	1,4	32,0	-	2,7	-	-	41,1
Onbekend	-	-	0,4	-	-	-	-	-	0,0	-	0,4
Totaal	68,0	14,0	18,0	92,1	65,9	185,4	28,1	110,0	52,0	0,5	634,0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW (DUO).

Tabel 3.5
Kerncijfers levenlang leren

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
	<i>x 1 000</i>					
Post-initieel onderwijs ¹⁾						
Deelnemers	1 295	1 313	1 457	1 492	1 475	
	%					
Participatie ²⁾						
Totaal	13,7	13,8	15,3	15,7	15,5	
Mannen	14,5	13,5	14,7	15,3	14,9	
Vrouwen	13,0	14,1	15,8	16,1	16,2	
	<i>x 1 000</i>					
Open Universiteit						
Deelnemers ³⁾	20,1	16,9	15,2	13,7	13,1	13,3
	%					
Programma						
Diplomastudenten	66	78	64	69	66	66
Cursusstudenten	20	10	18	12	14	14
Nog open	14	12	18	19	20	20

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking; Onderwijsstatistieken).

¹⁾ De cijfers over het post-initieel onderwijs in 2009 zijn voorlopige cijfers.

²⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

³⁾ Actieve studenten, dat wil zeggen studenten die zich in een jaar voor één of meer cursussen hebben aangemeld, stand per 1 januari.

Tabel 3.6
Kerncijfers financiën onderwijsinstellingen

		2000	2005	2006	2007	2008
Primair onderwijs ¹⁾						
Totale baten	<i>mln euro</i>	.	.	8 362	8 702	9 225
Totale lasten	<i>mln euro</i>	.	.	8 289	8 625	9 232
Saldo overige posten ²⁾	<i>mln euro</i>	.	.	71	109	68
Exploitatieresultaat ³⁾	<i>mln euro</i>	.	.	144	185	60
Solvabiliteit	1	.	.	0,60	0,60	0,58
Liquiditeit	1	.	.	2,58	2,54	2,48
Rentabiliteit	%	.	.	1,7	2,1	0,7
Voortgezet onderwijs ⁴⁾						
Totale baten	<i>mln euro</i>	4 297	5 866	6 116	6 397	6 635
Totale lasten	<i>mln euro</i>	4 272	5 786	6 026	6 346	6 610
Saldo overige posten ²⁾	<i>mln euro</i>	50	40	26	49	41
Exploitatieresultaat ³⁾	<i>mln euro</i>	75	119	115	100	66
Solvabiliteit	1	0,46	0,47	0,46	0,46	0,44
Liquiditeit	1	1,90	1,79	1,73	1,66	1,41
Rentabiliteit	%	1,8	2,0	1,9	1,6	1,0
Middelbaar beroepsonderwijs						
Totale baten	<i>mln euro</i>	2 787	3 747	3 826	4 247	4 419
Totale lasten	<i>mln euro</i>	2 716	3 644	3 730	4 226	4 428
Saldo overige posten ²⁾	<i>mln euro</i>	-7	21	-19	-1	-17
Exploitatieresultaat ³⁾	<i>mln euro</i>	64	123	78	20	-27
Solvabiliteit	1	0,51	0,51	0,48	0,46	0,39
Liquiditeit	1	1,34	1,52	1,26	0,97	0,90
Rentabiliteit	%	2,3	3,3	2,0	0,5	-0,6
Hoger beroepsonderwijs						
Totale baten	<i>mln euro</i>	1 954	2 715	2 803	2 931	3 140
Totale lasten	<i>mln euro</i>	1 889	2 602	2 723	2 861	3 100
Saldo overige posten ²⁾	<i>mln euro</i>	-31	-23	-11	-32	-14
Exploitatieresultaat ³⁾	<i>mln euro</i>	33	90	68	38	25
Solvabiliteit	1	0,23	0,33	0,36	0,36	0,36
Liquiditeit	1	0,95	0,96	0,80	0,75	0,71
Rentabiliteit	%	1,7	3,3	2,4	1,3	0,8
Wetenschappelijk onderwijs ⁵⁾						
Totale baten	<i>mln euro</i>	3 552	4 574	4 740	4 956	5 474
Totale lasten	<i>mln euro</i>	3 558	4 535	4 605	4 833	5 334
Saldo overige posten ²⁾	<i>mln euro</i>	43	0	13	25	-5
Exploitatieresultaat ³⁾	<i>mln euro</i>	38	40	147	148	135
Solvabiliteit	1	0,62	0,55	0,56	0,56	0,54
Liquiditeit	1	1,37	0,90	0,91	0,95	0,92
Rentabiliteit	%	1,1	0,9	3,1	3,0	2,5

Bron: OCW (DUO), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ Inclusief het (voortgezet) speciaal onderwijs.

²⁾ Het saldo uit overige posten bestaat onder andere uit de financiële baten en lasten zoals rentebaten, rentelasten en winst of verlies op beleggingen.

³⁾ Het exploitatieresultaat is de som van het saldo uit totale baten en lasten en het saldo uit overige posten.

⁴⁾ Inclusief praktijkonderwijs en exclusief voortgezet speciaal onderwijs.

⁵⁾ Inclusief de Open Universiteit

4. *Stromen in het onderwijs*

Na het examen in het voortgezet onderwijs staan leerlingen voor de keuze voor een vervolgstudie. De meest gangbare routes lopen van het vmbo naar mbo, van havo naar hbo en van vwo naar het wetenschappelijk onderwijs. Maar ook andere routes zijn mogelijk. Sommige leerlingen stapelen opleidingen en gaan bijvoorbeeld van vmbo naar havo om zo te kunnen instromen in het hbo. Een deel van de leerlingen kiest ervoor niet verder te leren en verlaat het onderwijs, al dan niet tijdelijk.

Ook na een diploma op het mbo kunnen leerlingen verschillende routes kiezen: gaan werken, doorleren binnen het mbo of doorstromen naar het hbo.

4.1 *Doorstroom vanuit vmbo naar havo/mbo*

Het vmbo geldt vooral als voorbereiding op het middelbaar beroepsonderwijs. Het merendeel van de vmbo-gediplomeerden vervolgt de opleiding dan ook op het mbo. Doorstroom naar een hogere opleiding is voor vmbo-leerlingen van belang, omdat een vmbo-diploma nog geen startkwalificatie oplevert. Een leerling heeft een startkwalificatie wanneer hij ten minste een havo- of vwo-diploma heeft of een diploma op mbo-niveau 2 (basisberoepsopleiding). Personen met een startkwalificatie zijn succesvoller op de arbeidsmarkt dan personen zonder zo'n kwalificatie.

Negen op de tien vmbo'ers naar mbo

Na een vmbo-diploma behaald te hebben in 2008/09 stroomde bijna 90 procent van de vmbo'ers door naar het mbo. Ongeveer 9 procent van alle vmbo-gediplomeerden ging naar de havo. Doorstroom naar de havo is alleen mogelijk voor geslaagden die de gemengde of theoretische leerweg (vmbo-gt) hebben gedaan. Vooral vanuit de theoretische leerweg wordt de overstap naar de havo veel gemaakt. In schooljaar 2009/10 stroomde 21 procent van de gediplomeerden uit 2008/09 vanuit deze leerweg door naar de havo. Bij de gemengde leerweg ging het om 7 procent. Jongens en meisjes verschillen in de doorstroom vanuit het vmbo. Jongens stapelen iets vaker dan meisjes. Meisjes stromen iets vaker door naar het mbo.

Toename doorstroom vmbo-bk naar mbo

De afgelopen jaren is de doorstroom vanuit de basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b) en de kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k) naar het mbo flink toegenomen. In 2005/06 zat 87 procent van de vmbo-b-gediplomeerden uit het schooljaar daarvoor op het mbo. Dit aandeel nam elk jaar iets toe, tot 94 procent in 2009/10. De doorstroom naar het mbo vanuit vmbo-k nam toe van 93 procent in 2005/06 naar ruim 96 procent in 2009/10.

De uitstroom uit het onderwijs is in dezelfde periode flink gedaald. Dit beeld komt naar voren bij de daling van het aandeel voortijdig schoolverlaters vanuit het vmbo. Zie hiervoor hoofdstuk 6. Vanuit de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo nam de doorstroom naar het mbo iets af ten gunste van de doorstroom naar de havo.

Vmbo'ers kiezen op de havo voor economie en maatschappij

De vmbo'ers die naar de havo gaan kiezen vooral voor het profiel economie en maatschappij. Zij hebben vaker dit profiel dan gemiddeld in havo 4. Dit geldt zowel voor jongens als voor meisjes en voor autochtonen en niet-westerse allochtonen.

Vanuit laagste niveau vmbo vaker naar bbl

Vmbo'ers die doorstromen naar het mbo volgen daar vooral de beroepsopleidende leerweg (bol). Vanuit het laagste niveau van het vmbo, de basisberoepsgerichte leerweg, wordt vaker gekozen voor de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) dan vanuit andere leerwegen. De bbl bestaat uit een combinatie van werken en leren, waarbij het grootste deel van de opleiding bestaat uit beroepspraktijkvorming. Ruim 22 procent van de gediplomeerden uit vmbo-b gaan de bbl doen, tegenover 13 procent uit vmbo-k en 3 procent vanuit vmbo-gt. Vooral jongens uit vmbo-b kiezen voor de bbl. Ruim een derde van de gediplomeerde jongens uit vmbo-b koos in 2009/10 voor de bbl. Bij de meisjes gaat het om 10 procent.

Meisjes kiezen voor zorg, jongens voor techniek of economie

Vanuit alle leerwegen van het vmbo kiezen meisjes vaker voor een opleiding in de sector zorg dan voor andere sectoren. Economie komt op de tweede plaats. Jongens die vanuit vmbo-b of vmbo-k naar het mbo gaan, kiezen vooral voor techniek. Ook hier staat economie op de tweede plaats. Vanuit vmbo-gt is economie de meest gekozen sector voor jongens op het mbo, gevolgd door techniek. Vanuit alle leerwegen wordt landbouw het minst vaak gekozen.

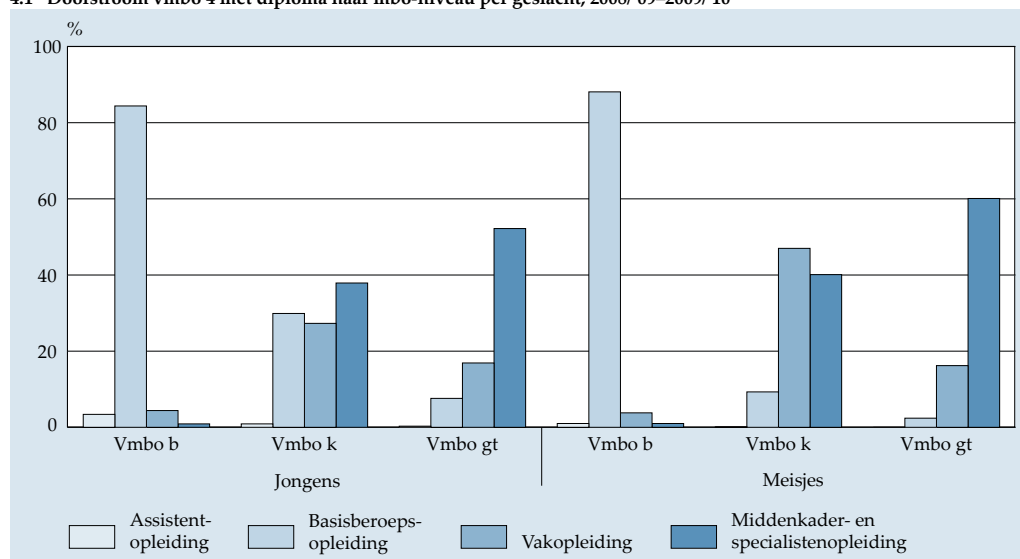
Hoe hoger leerweg vmbo, hoe hoger niveau mbo

Doorgaans geldt dat hoe hoger de leerweg in het vmbo, hoe hoger het niveau in het mbo. Opvallend is het hoge aandeel jongens uit vmbo-k die in het mbo slechts niveau 2 (de basisberoepsopleiding) volgen, terwijl deze leerweg toegang geeft tot niveau 3 (de vakopleiding) en 4 (de middenkader- en specialistenopleiding) van het mbo. Zij doen op niveau 2 vooral opleidingen tot autotechnicus, kok, timmerman, beveiliging of installateur. Op de hogere mbo-niveaus doen jongens opleidingen op het gebied van ICT, sport, administratie en *engineering*.

Meisjes kiezen vanuit alle leerwegen een hoger niveau in het mbo dan jongens. Zij doen vooral opleidingen op het gebied van maatschappelijk werk, verpleegkunde of pedagogisch werk. Leerlingen met leerwegondersteuning in het vmbo (lwoo)

volgen dezelfde niveaus in het mbo als leerlingen die deze extra ondersteuning niet hebben gehad.

4.1 Doorstroom vmbo 4 met diploma naar mbo-niveau per geslacht, 2008/'09–2009/'10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2 Doorstroom vanuit havo naar vwo, mbo of hbo

Na het behalen van een havo-diploma ligt een vervolgopleiding in het hoger beroepsonderwijs (hbo) voor de hand. Ook kan een leerling kiezen om door te leren op het vwo of het mbo.

Veel doorstroom van havo naar hbo

Het merendeel van de havo-gediplomeerden kiest voor een hbo-opleiding. Na het behalen van een havo-diploma in 2008/'09 begon in 2009/'10 ongeveer 79 procent van deze leerlingen aan een hbo-opleiding. Bijna 4 procent koos voor een vervolg in het vwo en meer dan 3 procent ging naar het mbo. Ongeveer 13 procent van de havisten verliet na het behalen van het diploma in 2008/'09 al dan niet tijdelijk het onderwijs. Zij stoppen bijvoorbeeld voor kortere of langere tijd met het volgen van onderwijs of gaan een opleiding volgen in het particulier onderwijs of in het buitenland.

De doorstroom van havo naar hbo is, na een lichte daling, recent weer iets gestegen. Stapelen vanuit de havo gebeurt juist minder dan in de voorgaande jaren. Na het behalen van het diploma in 2008/'09 stroomde bijna 4 procent van de havisten

door naar het vwo. Twee jaar eerder was deze doorstroom nog 5 procent. Ook de doorstroom naar het mbo is de afgelopen jaren iets gedaald ten gunste van uitstroom uit het onderwijs.

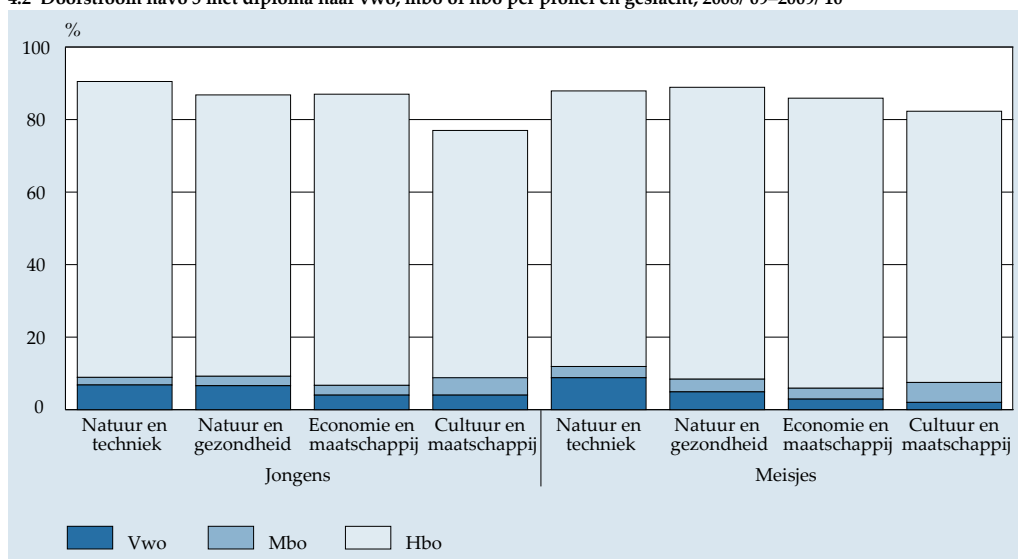
Jongens en meisjes stromen ongeveer even vaak van de havo naar het hbo. Wel verschillen jongens en meisjes in de doorstroom naar vwo of mbo. Jongens kiezen vaker voor het vwo dan meisjes. Bijna 5 procent van de jongens en ruim 3 procent van de meisjes stroomde na de havo in 2008/09 door naar het vwo. Meisjes gingen iets vaker naar het mbo (4 procent) dan jongens (bijna 3 procent).

Met cultuur en maatschappij minder doorstroom naar hbo

Havo-gediplomeerden die het profiel cultuur en maatschappij volgden, stromen minder vaak door naar het hbo dan gediplomeerden met een ander profiel. Bijna 74 procent van de havo-gediplomeerden uit 2008/09 stroomde met dit profiel door naar het hbo. Bij de andere profielen was dit 79 procent of 80 procent. Zowel jongens (68 procent) als meisjes (75 procent) stromen met dit profiel minder vaak door, maar het verschil met de andere profielen is bij de jongens groter.

De doorstroom naar het vwo vindt vooral plaats vanuit de natuurprofielen. Met het profiel natuur en techniek stromen meisjes vaker door naar het vwo dan jongens. Met dit profiel stroomt 9 procent van de meisjes met een havo-diploma uit 2008/09 door naar het vwo (jongens 7 procent). Overigens volgen slechts weinig meisjes dit profiel. Doorstroom naar het mbo gebeurt vaker met het profiel cultuur en maatschappij dan met de andere profielen.

4.2 Doorstroom havo 5 met diploma naar vwo, mbo of hbo per profiel en geslacht, 2008/09–2009/10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Doorstroom havo naar mbo vooral naar hoogste niveau

De havo bereidt leerlingen voor op een hogere beroepsopleiding. Doorstroom naar het mbo ligt daarom niet erg voor de hand. Toch kiest meer dan 3 procent van de havo-gediplomeerden uit 2008/'09 voor een vervolg op het mbo. Zij gaan dan vooral naar de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo en naar het hoogste niveau, niveau 4. Jongens doen vaker de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) dan meisjes en zij volgen ook iets vaker een lager niveau dan meisjes. Jongens gaan na de havo op het mbo vooral opleidingen doen op het gebied van horecaonderneming en sport en bewegen. Opleidingen op het gebied van horecaonderneming zijn ook populair bij meisjes die van havo naar mbo stromen. Verder volgen zij vooral opleidingen op het gebied van vormgeving en verpleegkunde.

4.3 Doorstroom vanuit vwo naar hbo of universiteit

Aan het eind van hun opleiding in het vwo staan leerlingen voor de keuze tussen een universitaire studie of een meer praktijkgerichte hbo-opleiding. De meeste vwo-gediplomeerden kiezen voor een universitaire studie.

Ruim zeven op de tien vwo-gediplomeerden naar universiteit

Na het behalen van een vwo-diploma in schooljaar 2008/'09 stroomde 71 procent van de leerlingen door naar het wetenschappelijk onderwijs in 2009/'10. Ongeveer 13 procent ging naar het hoger beroepsonderwijs. Daarnaast verliet ongeveer 16 procent van de vwo-gediplomeerden al dan niet tijdelijk het bekostigd onderwijs, bijvoorbeeld om te reizen, te werken of een opleiding in het particuliere onderwijs te gaan volgen.

De doorstroom van vwo naar de universiteit veranderde niet veel in de afgelopen jaren. De doorstroom naar het hbo vanuit het vwo nam in de afgelopen vier jaar iets af, van bijna 15 procent bij de overgang van schooljaar 2004/'05 naar 2005/'06 tot minder dan 13 procent bij de overgang van 2007/'08 naar 2008/'09. Nu stijgt de doorstroom naar het hbo weer licht naar ruim 13 procent bij de overgang van 2008/'09 naar 2009/'10.

Jongens vaker naar de universiteit

Jongens en meisjes verschillen in de keuze die zij maken voor een vervolgopleiding na het vwo. Jongens kiezen vaker voor de universiteit dan meisjes. Driekwart van de jongens en twee derde van de meisjes stroomde na het vwo-diploma in 2008/'09 door naar de universiteit. Populaire studies onder jongens zijn bedrijfskunde, rechten en economie. Meisjes kiezen voornamelijk voor psychologie, rechten, geneeskunde of pedagogiek.

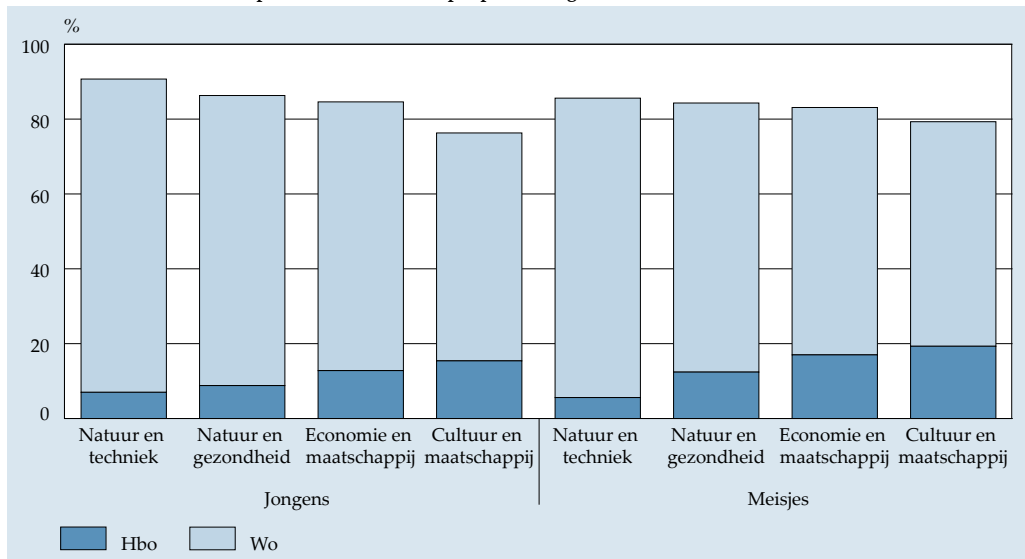
Meisjes kiezen na het vwo vaker dan jongens voor het hbo. Ongeveer 16 procent van de meisjes maakte deze keuze en 11 procent van de jongens. Meisjes kiezen op

het hbo vooral voor de pabo of een opleiding tot verpleegkundige. Jongens doen op het hbo vaak commerciële economie of werktuigbouwkunde.

Leerlingen met cultuurprofiel kiezen minder vaak voor de universiteit

De verschillende keuzes van jongens en meisjes worden deels bepaald door de profielen die zij volgen op het vwo. Meisjes volgen vaker het profiel cultuur en maatschappij dan jongens. Met dit profiel wordt minder vaak doorgestroomd naar de universiteit en vaker naar het hbo. Ongeveer zes op de tien vwo-gediplomeerden met het profiel cultuur en maatschappij stromen door naar het wetenschappelijk onderwijs. Met het profiel natuur en techniek is deze doorstroom groter (acht op de tien). Jongens en meisjes met de profielen natuur en techniek en cultuur en maatschappij verschillen weinig in de keuze die zij maken voor vervolgonderwijs. Leerlingen met de profielen natuur en gezondheid en economie en maatschappij verschillen meer in hun keuzes: meisjes kiezen vaker voor het hbo en jongens kiezen vaker voor de universiteit.

4.3 Doorstroom vwo 6 met diploma naar hbo of wo per profiel en geslacht, 2008/09–2009/10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.4 Doorstroom binnen het mbo

Deelnemers aan de mbo-niveaus 1–3 kunnen na het behalen van een diploma niet direct doorstromen naar het hoger onderwijs. Hiervoor is namelijk een diploma nodig op niveau 4 of een havo- of vwo-diploma. Wel kunnen mbo-gediplomeerden

van niveau 1–3 doorleren binnen het mbo voor een diploma op een hoger niveau. Doorstroom binnen het onderwijs is extra van belang voor mbo-gediplomeerden op de assistentopleiding (niveau 1), omdat zij nog geen startkwalificatie hebben.

Afname doorstroom naar hoger niveau vanuit mbo 1 of 2

Na het behalen van een diploma voor de assistentopleiding of basisberoepsopleiding van het mbo (niveau 1 en 2) in 2008/'09 leert bijna de helft door op een hoger niveau in het mbo in 2009/'10. Na het behalen van een diploma voor de vakopleiding (mbo-niveau 3) leert 30 procent van de deelnemers door op een hoger niveau (niveau 4).

Het aantal mbo-gediplomeerden op niveau 1 en 2 dat doorstroomt naar een hoger niveau op het mbo is de afgelopen twee jaar gedaald. Van de gediplomeerden op niveau 1 uit 2008/'09 stroomde 48 procent door naar een hoger niveau. Dit was 52 procent in 2006/'07. Van de gediplomeerden op niveau 2 nam de doorstroom af van 51 procent in 2005/'06 tot 47 procent in 2007/'08. Van de gediplomeerden op mbo-niveau 2 uit 2008/'09 stroomde weer 48 procent door naar een hoger mbo-niveau. Doorstroom naar een hoger mbo-niveau van gediplomeerden op niveau 3 is de afgelopen jaren gelijk gebleven.

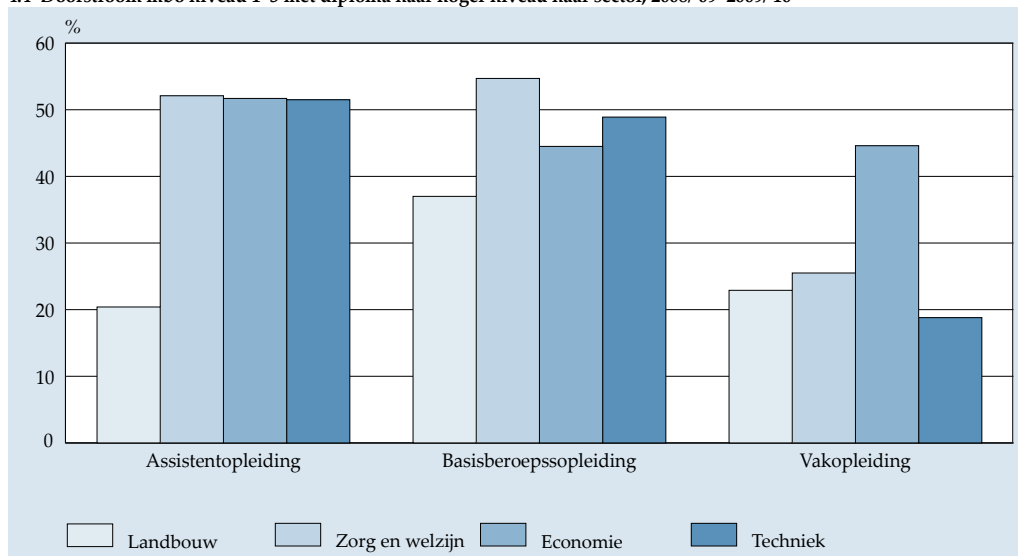
Mannen en vrouwen met een mbo diploma op niveau 1 verschillen weinig in de doorstroom binnen het mbo naar een hoger niveau. Bij niveau 2 en 3 zijn er wel wat verschillen. Vrouwen met een mbo-diploma op niveau 2 stromen vaker door naar een hoger mbo-niveau dan mannen met zo'n diploma. Met een diploma op niveau 3 stromen mannen vaker door naar een hoger niveau dan vrouwen.

Weinig doorstroom naar hoger niveau mbo vanuit sector landbouw niveau 1

De doorstroom binnen het mbo na niveau 1 ligt bij de sector landbouw vrij laag. Slechts één op de vijf gediplomeerden stroomt binnen het mbo door naar een hoger niveau. Bij de andere sectoren stroomt één op de twee gediplomeerden door na mbo-niveau 1. Bij de sector economie is ook na een diploma op niveau 3 de doorstroom in het mbo nog redelijk hoog, te weten 45 procent. Bij andere sectoren varieert de doorstroom na niveau 3 van 19 procent bij techniek tot 26 procent bij zorg.

Bij de sector landbouw stromen vrouwen na een diploma op niveau 1 minder vaak door naar een hoger mbo-niveau dan mannen. Na niveau 2 en 3 doen zij dit bij deze sector juist iets meer dan mannen. Bij zorg en welzijn is de doorstroom na niveau 1 en 2 bij zowel mannen als vrouwen redelijk hoog, ongeveer 50 procent. Na niveau 3 stromen hier minder vrouwen (25 procent) dan mannen (40 procent) door. Vanuit de sector economie is de doorstroom vanuit niveau 1 en 2 bij zowel mannen als vrouwen hoog, bij niveau 1 rond de 52 procent en bij niveau 2 rond de 45 procent. Na niveau 3 stromen bij economie minder vrouwen door (38 procent) dan mannen (49 procent). Bij techniek is het beeld omgekeerd. Bij niveau 1 en 2 verschillen mannen en vrouwen eveneens weinig, maar bij niveau 3 stromen vrouwen vaker door dan mannen (32 procent en 18 procent).

4.4 Doorstroom mbo niveau 1-3 met diploma naar hoger niveau naar sector, 2008/'09-2009/'10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Overstap van bol naar bbl

Een deel van de mbo-gediplomeerden die doorstromen binnen het mbo wisselt van de beroepsopleidende leerweg (bol) naar de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Na het behalen van een diploma op niveau 1 in 2008/'09 stroomde 10 procent van de deelnemers aan de bol door naar een hoger niveau in het mbo en wisselde van de bol naar de bbl. Daarnaast stroomde 56 procent van de bol-deelnemers door binnen het mbo en bleef bij de bol. Mannen maken vaker een overstap van bol naar bbl dan vrouwen. Na niveau 1 van de mbo-bol stroomt 14 procent van de mannen door en switcht hierbij naar de bbl. Bij de vrouwen gaat het om 6 procent.

Mbo-gediplomeerden aan de bol op niveau 2 en hoger wisselen nog maar weinig van bol naar bbl. Andersom komt doorstroom van bbl naar bol bijna niet voor.

4.5 Doorstroom vanuit mbo-niveau 4 naar het hbo

Groot deel mbo-4-gediplomeerden naar hbo

Na het behalen van een mbo-diploma ligt de overstap naar de arbeidsmarkt voor de hand. Toch besluiten twee op de vijf mbo-gediplomeerden op niveau 4 om door te leren voor een hoger niveau. Zij maken de overstap naar het hbo.

De afgelopen jaren daalde het aandeel mbo-gediplomeerden op niveau 4 dat doorstroomde naar het hbo licht van 42 procent in 2006/'07 (mbo-gediplomeerden uit 2005/'06) tot bijna 39 procent in 2008/'09. In het schooljaar 2009/'10 stijgt het weer naar 40 procent.

Mannen stromen vaker door

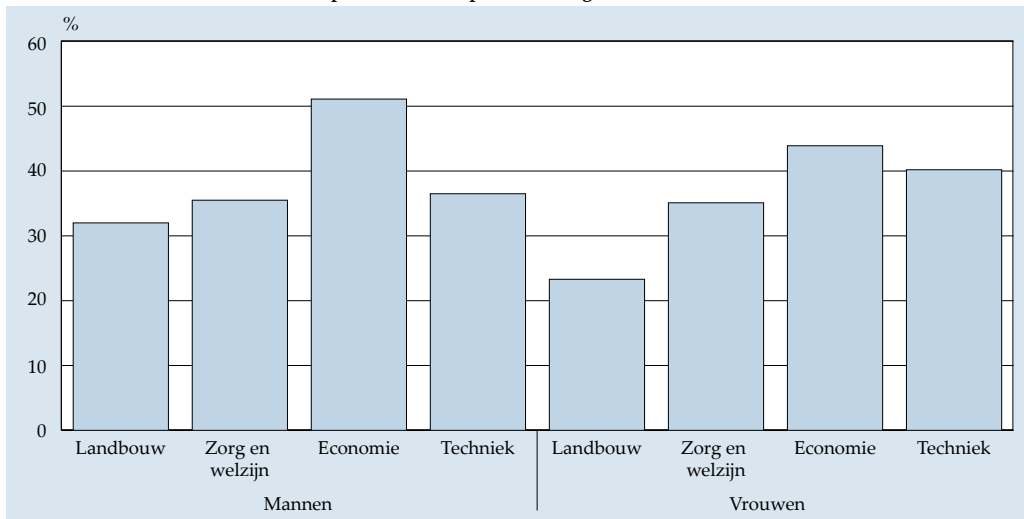
Mannen leren iets vaker door in het hbo na het halen van een mbo-4-diploma dan vrouwen. In 2009/10 ging 42 procent van de mannen die in 2008/09 een mbo-4-diploma behaalden door naar het hbo. Bij de vrouwen ging het om 38 procent. Populaire hbo-opleidingen voor de mbo-doorstromers zijn commerciële economie of bouwkunde bij mannen en pabo, maatschappelijk werk, pedagogische hulpverlening of pedagogiek bij vrouwen.

Grootste doorstroom naar hbo vanuit mbo-economie

Deelnemers aan de sector economie op het mbo stromen na het behalen van hun diploma op niveau 4 het vaakst door naar het hbo. Vaak hebben zij een opleiding gedaan op het gebied van administrateur, ondernemer groothandel, ondernemer detailhandel of horecaondernemer. Bijna de helft van de gediplomeerden aan de sector economie stroomt door naar het hbo. Zij gaan daar vooral opleidingen doen op het gebied van commerciële economie, bedrijfseconomie of rechten. De doorstroom naar het hbo vanuit de sectoren techniek (37 procent) en zorg en welzijn (35 procent) verschilt maar weinig. Vanuit techniek gaat men op het hbo vaak bouwkunde doen, vormgeving, werktuigbouwkunde of elektrotechniek. Vanuit zorg en welzijn gaat het grootste deel van de gediplomeerden de pabo doen. Andere veel voorkomende studies zijn pedagogische hulpverlening, maatschappelijk werk, pedagogiek of verpleegkunde.

De doorstroom naar het hbo vanuit de sector landbouw is met 27 procent het laagst. Vanuit deze sector wordt vaak een opleiding gedaan op het gebied van dier-

4.5 Doorstroom mbo-niveau 4¹⁾ met diploma naar hbo per sector en geslacht, 2008/09–2009/10*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Middenkader- en specialistenopleiding.

en veehouderij, educatie en kennismanagement van de groene sector of diermanagement.

Vanuit de sectoren economie en landbouw stromen mannen iets vaker door naar het hbo dan vrouwen. Na het behalen van hun diploma in 2008/'09 stroomde 51 procent van de mannen vanuit economie door en ongeveer 44 procent van de vrouwen. Bij landbouw ging het om 32 procent van de mannen en 23 procent van de vrouwen. Vanuit de sector techniek is juist de doorstroom van vrouwen groter (40 procent) dan van mannen (37 procent). Bij de sector zorg ligt de doorstroom van mannen en vrouwen rond de 35 procent.

Tabel 4.1
Trends in keuze voor vervolgonderwijs na diploma in het vo, 2004/05–2008/09*

		Eenheid	2004/05– 2005/06	2005/06– 2006/07	2006/07– 2007/08	2007/08– 2008/09	2008/09– 2009/10*
Basisjaar	Bestemmingsjaar						
Vmbo 4 basisberoeps- gerichte leerweg met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	24 520	27 000	25 780	23 960	22 500
	mbo-assistentopleiding	%	4,1	3,6	2,8	2,4	2,3
	mbo-basisberoepsopleiding	%	77,6	79,4	81,1	84,6	86,0
	mbo-vakopleiding	%	4,1	5,2	5,3	4,9	4,1
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding	%	1,0	1,2	1,1	1,2	1,0
	overig	%	0,5	0,3	0,4	0,4	0,5
	uit onderwijs ²⁾	%	12,7	10,3	9,4	6,6	6,1
Vmbo 4 kaderberoeps- gerichte leerweg met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	21 600	26 780	27 750	27 300	26 530
	mbo-assistentopleiding	%	1,1	1,0	0,7	0,4	0,5
	mbo-basisberoepsopleiding	%	18,2	19,2	19,8	21,9	20,0
	mbo-vakopleiding	%	32,0	31,7	32,5	34,0	36,8
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding	%	41,8	42,1	41,6	39,6	39,0
	overig	%	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3
	uit onderwijs ²⁾	%	6,6	5,8	5,2	3,9	3,4
Vmbo 4 gemengde en theoretische leerweg met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	41 080	46 170	47 450	48 010	47 240
	havo	%	15,1	16,1	18,7	18,8	18,6
	mbo-assistentopleiding	%	0,7	0,5	0,4	0,2	0,2
	mbo-basisberoepsopleiding	%	4,9	5,0	5,1	5,4	5,0
	mbo-vakopleiding	%	15,5	15,4	15,2	15,9	16,5
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding	%	58,7	58,3	56,0	55,8	56,1
	overig	%	0,5	0,3	0,6	0,6	0,6
uit onderwijs ²⁾	%	4,6	4,4	4,0	3,3	3,0	
Havo 5 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	35 720	38 020	39 670	41 300	40 520
	vwo	%	4,3	4,8	4,9	4,2	3,9
	mbo-assistentopleiding	%	0,1	0,0	0,0	x	x
	mbo-basisberoepsopleiding	%	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
	mbo-vakopleiding	%	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding	%	3,4	3,3	3,0	3,0	2,7
	hbo	%	79,0	78,3	77,9	77,8	78,8
	overig	%	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7
uit onderwijs	%	11,9	12,3	12,9	13,6	13,1	
Vwo 6 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	27 790	29 310	30 330	32 410	34 080
	hbo	%	14,5	13,6	13,4	12,7	13,2
	wo	%	71,3	71,7	71,4	70,8	70,9
	overig	%	0,5	0,4	0,5	0,3	0,4
	uit onderwijs	%	13,7	14,3	14,8	16,3	15,5

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ De aantallen zijn afgerond op 10-tallen. De percentages zijn berekend op de onafgeronde aantallen. Cijfers zijn geheim (x) wanneer de aantallen kleiner zijn dan 10.

²⁾ Leerlingen die met een vmbo-diploma of een diploma op mbo-niveau 1 het onderwijs verlaten zijn voortijdig schoolverlaters. Het percentage uitstroom in deze tabel kan echter afwijken van de percentages voortijdig schoolverlaters in hoofdstuk 7. Dit komt door het selecteren van een andere populatie bij het bepalen van voortijdig schoolverlaters en het gegeven dat iemand al op een eerder moment een startkwalificatie kan hebben behaald.

Tabel 4.2
Trends in keuze voor vervolgonderwijs na diploma in het mbo, 2004/'05–2008/'09*

		Eenheid	2004/'05– 2005/'06	2005/'06– 2006/'07	2006/'07– 2007/'08	2007/'08– 2008/'09	2008/'09– 2009/'10*
Basisjaar	Bestemmingsjaar						
Assistentopleiding niveau 1 met diploma	Totaal	<i>abs</i> ¹⁾	8 970	10 370	10 450	10 420	9 630
	mbo-niveau 1	%	2,0	2,6	2,8	2,8	3,8
	mbo-niveau 2	%	48,1	49,2	49,3	47,2	46,1
	mbo-niveau 3	%	1,4	2,1	1,4	1,7	1,3
	mbo-niveau 4	%	0,9	0,9	1,0	0,6	0,6
	overig	%	0,4	0,3	0,4	0,3	0,5
	uit onderwijs ²⁾	%	47,2	44,9	45,2	47,4	47,8
Basisberoepsopleiding niveau 2 met diploma	Totaal	<i>abs</i> ¹⁾	33 200	39 130	39 160	42 020	43 490
	mbo-niveau 1	%	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
	mbo-niveau 2	%	4,4	4,8	4,5	4,1	3,6
	mbo-niveau 3	%	45,2	43,4	43,2	40,6	41,7
	mbo-niveau 4	%	7,1	7,8	8,0	6,6	6,1
	overig	%	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
	uit onderwijs	%	42,6	43,3	43,7	47,9	47,9
Vakopleiding niveau 3 met diploma	Totaal	<i>abs</i> ¹⁾	32 470	35 470	35 760	36 740	38 360
	mbo-niveau 1	%	0,0	x	0,0	x	0,0
	mbo-niveau 2	%	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7
	mbo-niveau 3	%	7,0	7,4	7,0	6,6	6,4
	mbo-niveau 4	%	29,4	29,5	30,3	29,7	29,7
	overig	%	2,1	2,5	2,5	2,2	2,3
	uit onderwijs	%	60,8	59,8	59,4	60,7	60,8
Middenkader- en specialistenopleiding niveau 4 met diploma	Totaal	<i>abs</i> ¹⁾	42 910	52 350	53 910	55 290	56 240
	mbo-niveau 1	%	x	x	x	x	x
	mbo-niveau 2	%	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
	mbo-niveau 3	%	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0
	mbo-niveau 4	%	4,9	4,3	4,6	4,3	4,4
	hbo	%	41,8	41,8	40,8	38,9	39,7
	overig	%	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
uit onderwijs	%	52,2	52,7	53,3	55,5	54,6	

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

N.B. Voor de voetnoten, zie tabel 4.1.

Tabel 4.3

Keuze voor vervolgonderwijs na een diploma in het vo of mbo naar geslacht, 2008/09–2009/10*

		Eenheid	Mannen	Vrouwen
Basisjaar	Bestemmingsjaar			
Vmbo 4 basisberoeps- gerichte leerweg met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	12 580	9 920
	mbo-assistentopleiding	%	3,4	1,0
	mbo-basisberoepsopleiding		84,4	88,1
	mbo-vakopleiding		4,4	3,8
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		0,9	1,0
	overig uit onderwijs ²⁾		0,4 6,4	0,5 5,6
Vmbo 4 kaderberoeps- gerichte leerweg met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	13 770	12 760
	mbo-assistentopleiding	%	0,9	0,1
	mbo-basisberoepsopleiding		29,9	9,3
	mbo-vakopleiding		27,3	47,0
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		37,9	40,1
	overig uit onderwijs ²⁾		0,3 3,6	0,3 3,2
Vmbo 4 gemengde en theoretische leerweg met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	23 780	23 470
	havo	%	19,4	17,7
	mbo-assistentopleiding		0,3	0,0
	mbo-basisberoepsopleiding		7,6	2,4
	mbo-vakopleiding		16,9	16,2
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		52,2	60,1
overig uit onderwijs ²⁾		0,7 2,9	0,5 3,0	
Havo 5 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	19 560	20 970
	vwo	%	4,8	3,1
	mbo-assistentopleiding		0,0	0,0
	mbo-basisberoepsopleiding		0,4	0,2
	mbo-vakopleiding		0,3	0,4
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		2,0	3,5
hbo		79,3	78,4	
overig uit onderwijs		0,8 12,4	0,7 13,8	
Vwo 6 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	15 650	18 430
	hbo	%	10,6	15,5
	wo		75,4	67,0
	overig uit onderwijs		0,3 13,7	0,4 17,1
Assistentopleiding niveau 1 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	5 810	3 820
	mbo-assistentopleiding	%	4,3	2,9
	mbo-basisberoepsopleiding		46,2	45,9
	mbo-vakopleiding		1,2	1,4
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		0,5	0,7
	overig uit onderwijs ²⁾		0,5 47,3	0,5 48,6
Basisberoepsopleiding niveau 2 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	26 700	16 790
	mbo-assistentopleiding	%	0,0	0,1
	mbo-basisberoepsopleiding		4,3	2,5
	mbo-vakopleiding		41,4	42,3
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		5,2	7,4
	overig uit onderwijs		0,7 48,3	0,5 47,1
Vakopleiding niveau 3 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	17 330	21 030
	mbo-assistentopleiding	%	0,0	0,0
	mbo-basisberoepsopleiding		1,2	0,3
	mbo-vakopleiding		8,7	4,6
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		32,0	27,9
	overig uit onderwijs		2,4 55,7	2,1 65,0
Middenkader- en specialistenopleiding niveau 4 met diploma	Totaal	<i>abs¹⁾</i>	25 410	30 830
	mbo-assistentopleiding	%	0,0	0,0
	mbo-basisberoepsopleiding		0,3	0,1
	mbo-vakopleiding		1,1	0,9
	mbo-middenkader- en specialistenopleiding		5,1	3,7
	hbo		42,2	37,7
overig uit onderwijs		0,1 51,1	0,2 57,4	

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

N.B. Voor de voetnoten zie tabel 4.1.

5. Studievoortgang

Meisjes uit een vmbo-gt-brugklas komen vaker op de havo terecht dan jongens. De score op de Eindtoets Basisonderwijs speelt een rol bij deze keuze voor een brugklasniveau, maar het verschil tussen de toetsscore en het brugklasniveau heeft ook een effect op de verdere loopbaan in het voortgezet onderwijs. Van de leerlingen in een bepaald brugklasniveau komen de leerlingen met een hoger advies op basis van de score op de Eindtoets ook vaker weer terecht op dat hogere niveau.

In het middelbaar beroepsonderwijs is het slagingspercentage van vrouwen hoger dan van mannen. Vooral bij niveau 3 en 4 zijn de verschillen groot. Bij niveau 1 en 3 valt op dat een grote groep deelnemers een diploma op een hoger niveau haalt dan het niveau waarop zij de opleiding zijn gestart.

Zowel in het hoger beroepsonderwijs als in het wetenschappelijk onderwijs hebben vrouwen een duidelijk hoger studierement dan mannen. Vooral bij de studierichtingen 'onderwijs' en 'gezondheidszorg en welzijn' is het verschil in het percentage afgestudeerden erg groot. Van de voltijd hbo'ers is na vijf jaar ruim een vijfde met de studie gestopt.

5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs

In schooljaar 2005/06 zijn 190 duizend leerlingen begonnen met hun opleiding in het voortgezet onderwijs. Ongeveer 70 procent van de leerlingen is gestart in een gemengde brugklas, zoals een brugklas voor vmbo-theoretisch/havo of een brugklas voor havo/vwo. De overige leerlingen hebben in de brugklas al gekozen voor één bepaald onderwijstype en zitten bijvoorbeeld in een brugklas voor de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo of in een havo-brugklas.

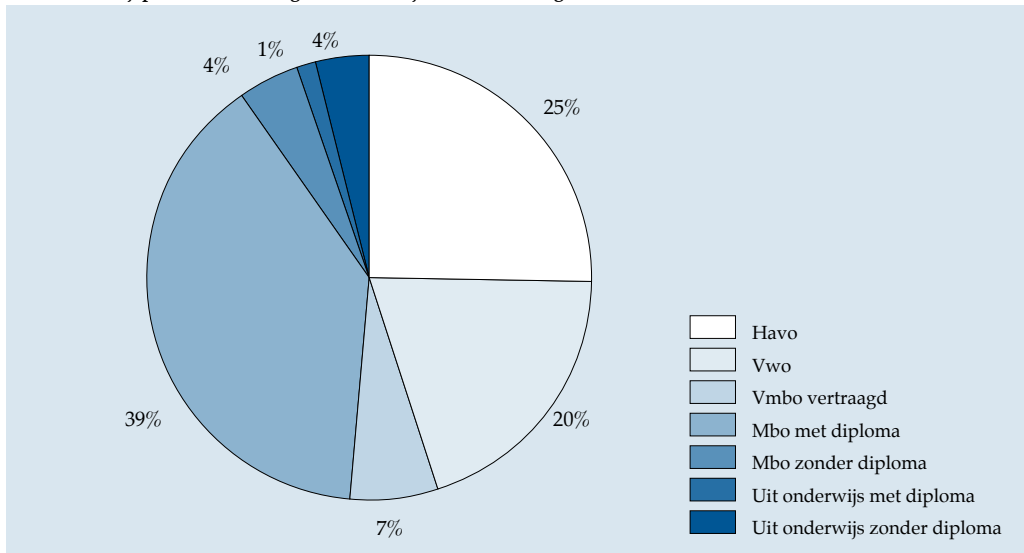
In onderstaande analyses zijn alle brugklassers uit schooljaar 2005/06 gevolgd tot en met het begin van schooljaar 2009/10. Dit is een periode van vier schooljaren plus de startpositie in het vijfde schooljaar. Dit betekent dat van de vmbo-leerlingen die niet zijn blijven zitten de uitslagen van de examens bekend zijn die ze in schooljaar 2008/09 hebben afgelegd. Daarnaast is bekend of deze vmbo-leerlingen zijn gaan doorleren op het mbo of op de havo. De havo- en vwo-leerlingen zitten in het vijfde jaar nog gewoon in het voortgezet onderwijs.

Onderwijspositie bij aanvang van het vijfde jaar

Negenendertig procent van de brugklasleerlingen uit schooljaar 2005/06 heeft aan het begin van schooljaar 2009/10 inmiddels een vmbo-diploma behaald en volgt een mbo-opleiding. Andere leerlingen hebben vertraging opgelopen en volgen nog een vmbo-opleiding (7 procent) of zitten op havo (25 procent) of vwo (20 procent). Vier procent volgt zonder een diploma te hebben behaald een mbo-opleiding, nog eens 4 procent heeft zonder diploma het onderwijs verlaten. Tot slot volgt één

procent geen onderwijs meer, maar heeft wel een diploma behaald in het voortgezet onderwijs.

5.1.1 Onderwijspositie aan het begin van schooljaar 2009/'10, brugklascohort 2005/'06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

De gang van leerlingen door het voortgezet onderwijs kan gezien worden als verschillende stromen door het onderwijs. De meeste leerlingen starten in de brugklas op een bepaald niveau en stromen binnen dit niveau door tot ze het diploma behalen en voor een vervolgopleiding kiezen in het mbo of het hoger onderwijs. De tussentijdse studieresultaten kunnen er ook toe leiden dat de leerling van niveau wisselt, waarbij hij naar een lager niveau kan afstromen of naar een hoger niveau opstromen.

Vmbo-brugklassen

Van de brugklassers uit schooljaar 2005/'06 zijn gegevens over voldoende schooljaren beschikbaar om van vmbo-leerlingen te weten of ze geslaagd zijn en voor welk examen. Een interessante vraag hierbij is of zij het vmbo-diploma halen van de leerweg waarin ze in de brugklas zijn begonnen. Van leerlingen in een specifieke vmbo-brugklas is dit eenvoudig te bepalen aangezien zij in de brugklas al voor één leerweg of niveau hebben gekozen. Zo zit van de leerlingen in een vmbo-brugklas voor de basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b) ruim de helft na vier jaar met een vmbo-b-diploma op het mbo. Ruim 17 procent volgt ook een mbo-opleiding, maar heeft in de tussentijd een kaderberoepsgericht (vmbo-k) diploma behaald. Ruim

18 procent heeft zonder diploma het vmbo verlaten, waarbij ruim één op de tien ongediplomeerd een mbo-opleiding is gaan volgen en 8 procent ongediplomeerd het onderwijs heeft verlaten.

Ruim 18 duizend leerlingen zijn in 2005/'06 begonnen in een brugklas voor de gemengde en/of theoretische leerweg van het vmbo (vmbo-gt). Deze opleiding leidt op tot een vervolgopleiding in het mbo op niveau 3 (vakopleiding) of 4 (mid-den kader/specialistenopleiding) of de havo. Bijna de helft van deze brugklas leerlingen volgt na vier jaar een mbo-opleiding met een vmbo-gt-diploma. Ruim één op de tien volgt een mbo-opleiding na een vmbo-diploma in de kaderberoeps-gerichte leerweg behaald te hebben. Een kleine groep (4 procent) is zonder diploma naar het mbo gegaan. Bijna één op de vijf leerlingen uit deze vmbo-gt-brugklas zit in het vijfde jaar op de havo. De helft hiervan ging na het behalen van het vmbo-diploma naar de havo. De andere helft deed dat al op een eerder moment.

Gemengde brugklassen

Een kleine 19 duizend leerlingen begonnen in 2005/'06 in een gemengde brugklas voor vmbo-gt en havo. De verdeling naar de keuze voor een middelbare beroeps-opleiding (vmbo en mbo) en de havo is gelijk: ruim 40 procent volgde in schooljaar 2009/'10 de havo en een vergelijkbaar grote groep volgde een mbo-opleiding. Een derde van deze brugklassers volgde die mbo-opleiding met een diploma voor vmbo-gt en 6 procent deed dit na een diploma voor vmbo-k gehaald te hebben.

Bijna 41 duizend leerlingen zaten in schooljaar 2005/'06 in een gemengde brugklas voor havo en vwo. De meeste leerlingen uit deze brugklas kwamen op de havo terecht (46 procent) en bijna vier van de tien op het vwo. Eén op de tien stroomde af en is een mbo-opleiding gaan volgen, de meesten nadat ze een diploma voor de gemengde of theoretische leerweg gehaald hadden.

Ook leerlingen die in de brugklas voor het hoogste niveau kiezen stromen wel eens af naar een lager niveau. Van de 16 duizend leerlingen die na de basisschool naar een vwo-brugklas gingen, kwam ruim één op de tien toch op de havo terecht.

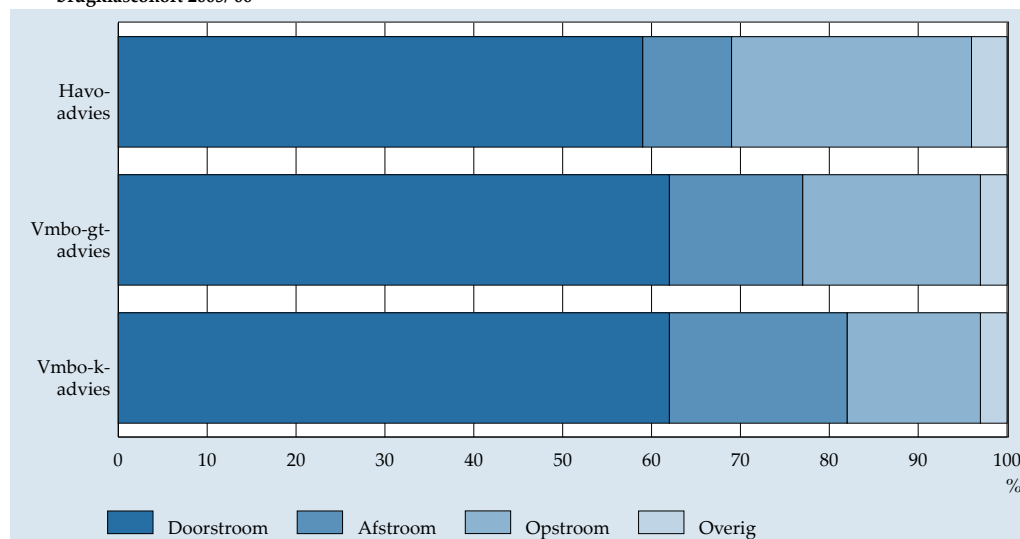
Doorstroom in vergelijking met het advies op basis van Citotoets

Aan het eind van groep 8 van de basisschool maken veel leerlingen een eindtoets die helpt bij het nemen van een beslissing voor het vervolgonderwijs. Een veel gemaakte eindtoets is de Eindtoets Basisonderwijs van CITO. Op basis van de score van deze Citotoets wordt een advies gegeven voor een brugklatype en voor een schooltype. Dit tweede advies geeft bijvoorbeeld aan dat op basis van de score die een leerling op de eindtoets heeft behaald een school met de kaderberoeps-gerichte leerweg het meest in aanmerking komt. Samen met de leerkracht en ouders kiest de leerling voor een bepaalde school en brugklas. De uiteindelijke plaatsing van een leerling kan dus afwijken van het advies op basis van de Citotoetsscore.

Leerlingen in dezelfde brugklas maar met verschillende adviezen op basis van de score op de Eindtoets doorlopen het voortgezet onderwijs op verschillende wijzen. Zo stromen onder dezelfde brugklasleerlingen de leerlingen met een hoger advies vaker op naar een hoger niveau dan leerlingen met een gelijk of lager advies. Andersom stromen leerlingen met een lager advies vaker af vanuit dezelfde brugklas. Dit is goed te zien aan de hand van de brugklastypen voor één specifiek niveau. Veel leerlingen in een brugklas voor de basisberoepsgerichte leerweg hadden ook een advies voor een school met dit onderwijstype (40 procent). Van meer dan de helft van deze brugklassers was echter geen score op de Citotoets bekend. Niet alle basisscholen gebruiken de Citotoets als eindtoets, maar maken gebruik van andere eindtoetsen zoals de Groninger Intelligentietest voor Voortgezet Onderwijs (GIVO) of de Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau (NIO). Daarnaast maken leerlingen die aan het begin van groep 8 vier jaar of korter in Nederland zijn doorgaans niet de Citotoets, evenals leerlingen die naar verwachting naar het (voortgezet) speciaal onderwijs of praktijkonderwijs gaan. Ruim 6 procent van de brugklasleerlingen in vmbo-b had een Cito-advies voor een school met de kaderberoepsgerichte leerweg. Een derde van hen stroomde na de brugklas op vmbo-b toch op naar de kaderberoepsgerichte leerweg. De groep opgestroomde leerlingen onder dezelfde brugklassers met een Cito-advies voor een school met vmbo-b was een stuk kleiner, te weten 21 procent.

Van de 6,5 duizend brugklassers in de kaderberoepsgerichte leerweg had bijna een derde ook op basis van hun Cito-score het advies voor een school met vmbo-k. Van

5.1.2 Doorstroom binnen vo van brugklasleerlingen vmbo-gt naar advies op basis van de Citotoetscore, brugklascohort 2005/06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

ruim een kwart was de score op de Citotoets onbekend en 23 procent had een advies voor een school met vmbo-b. Van deze brugklassers met een vmbo-k-advies bleef ruim de helft de kaderberoepsgerichte leerweg ook volgen, ruim een kwart kwam op de gemengde of theoretische leerweg terecht, en 12 procent stroomde af naar vmbo-b. Onder de vmbo-k-brugklassers met een advies voor de basisberoepsgerichte leerweg was het aandeel afstromers naar vmbo-b een stuk groter (21 procent) en de stijgers naar vmbo-gt een stuk kleiner (16 procent). Met een vmbo-gt-advies was het beeld omgekeerd.

Kwart van vwo-brugklassers met havo-advies alsnog naar havo

Van de leerlingen die in het schooljaar 2005/06 in een brugklas in de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo zaten, had 37 procent ook een advies gehad voor een school met vmbo-gt. Van hen bleef ruim 60 procent de gemengde of theoretische leerweg volgen. Vijftien procent stroomde af naar de kader- of basisberoepsgerichte leerweg, 20 procent kwam terecht op de havo.

Van de vmbo-gt-brugklassers was een aanzienlijke groep (21 procent) met een advies voor een school met vmbo-k. Van deze brugklassers stroomde 19 procent na de brugklas af, 15 procent kwam op de havo. Van de brugklassers vmbo-gt die een advies hadden gekregen voor een school met havo was de opstroom naar de havo weer groter dan van de andere vmbo-gt-brugklassers. Van hen volgde na vier jaar 27 procent een havo-opleiding.

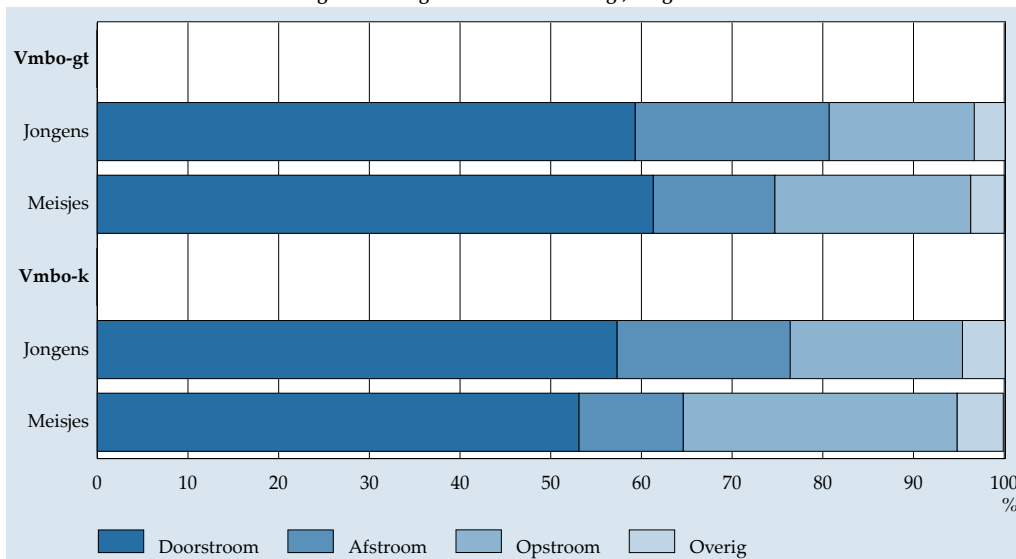
Twee op de drie leerlingen die in 2005/06 in een vwo-brugklas zaten hadden ook een advies voor een school met vwo ontvangen. Vijftien procent van de vwo-brugklassers had een havo-advies, van bijna 20 procent was het advies onbekend. De ruime meerderheid van de vwo-brugklassers met een vwo-advies volgde na vier jaar nog steeds een vwo-opleiding, bijna één op de tien volgde een havo-opleiding. Onder de vwo-brugklassers met een havo-advies lag het aandeel dat toch terecht kwam op de havo een stuk hoger (23 procent).

Meisjes stromen vaker naar een hoger niveau

Voor bijna alle brugklastypen geldt dat meisjes in de jaren na de brugklas vaker naar een hoger niveau zijn opgestroomd dan jongens. Zo kwam 30 procent van de meisjes uit een vmbo-k-brugklas terecht op minimaal vmbo-gt. Van de jongens was dat 19 procent. Ook stromen jongens uit een brugklas voor de gemengde of theoretische leerweg wat vaker af naar een van de beroepsgerichte leerwegen dan meisjes. Meisjes stromen op hun beurt wat vaker op naar de havo dan jongens.

Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat meisjes met een hoger Cito-advies naar een lagere brugklas gaan, dus dat ze eigenlijk 'slimmer' zijn dan de brugklas waar ze voor kiezen. Opmerkelijk genoeg is juist het omgekeerde het geval: meisjes kiezen vaker voor een hogere brugklas dan geadviseerd wordt op basis van hun Citotoetscore. Jongens gaan op hun beurt weer vaker naar een

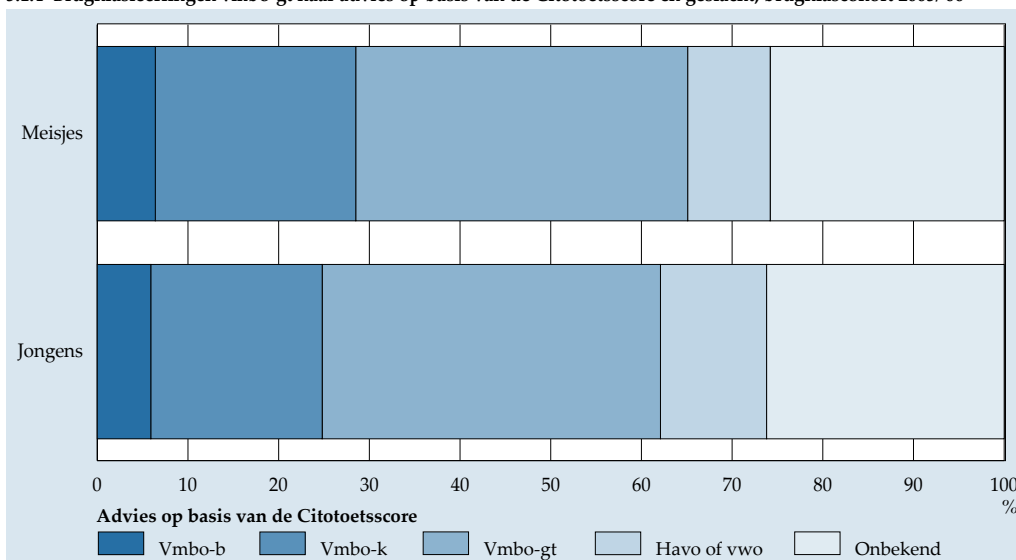
5.1.3 Doorstroom binnen vo van brugklasleerlingen vmbo-k en vmbo-gt, brugklascohort 2005/06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

lagere brugklas. Zo hebben van de brugklassers in vmbo-k jongens vaker een advies gehad voor vmbo-gt (18 procent) dan meisjes (14 procent). Meisjes in een vmbo-k-brugklas hebben weer vaker een advies voor vmbo-b gehad (25 procent) dan jongens (20 procent). Ook onder brugklassers in de gemengde of theoretische

5.1.4 Brugklasleerlingen vmbo-gt naar advies op basis van de Citotoetscore en geslacht, brugklascohort 2005/06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

leerweg hebben jongens en meisjes verschillende toetsscores behaald. Onder zowel de jongens als de meisjes had een derde ook een advies gehad voor een school met vmbo-gt. Het verschil zit echter in de andere adviezen: bijna 30 procent van de meisjes had een lager advies gehad, tegen 25 procent van de jongens. En 9 procent van de meisjes in een brugklas voor vmbo-gt had een hoger advies (havo of vwo). Voor de jongens was dit 12 procent.

5.2 *Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs*

Binnen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) worden de opleidingen verdeeld over vier verschillende opleidingsniveaus. Ieder niveau heeft een andere opleidingsduur, waardoor deelnemers per niveau op verschillende tijdstippen een diploma kunnen behalen. Een opleiding op niveau 1 (assistentopleiding) duurt een half jaar tot een jaar, een opleiding op niveau 2 (basisberoepsopleiding) heeft een duur van 2 tot 3 jaar. De vakopleiding (niveau 3) duurt 2 tot 4 jaar, de middenkaderopleiding (niveau 4) duurt 3 tot 4 jaar. Door de korte opleidingsduur van opleidingen op niveau 1 heeft de helft van de eerstejaars uit schooljaar 2005/06 al na één jaar een diploma behaald. Bij niveau 2 heeft na twee jaar de helft van de eerstejaars een diploma behaald. Op niveau 3 is na drie jaar iets meer dan de helft geslaagd. Op niveau 4 was na vier jaar het slagingspercentage 67.

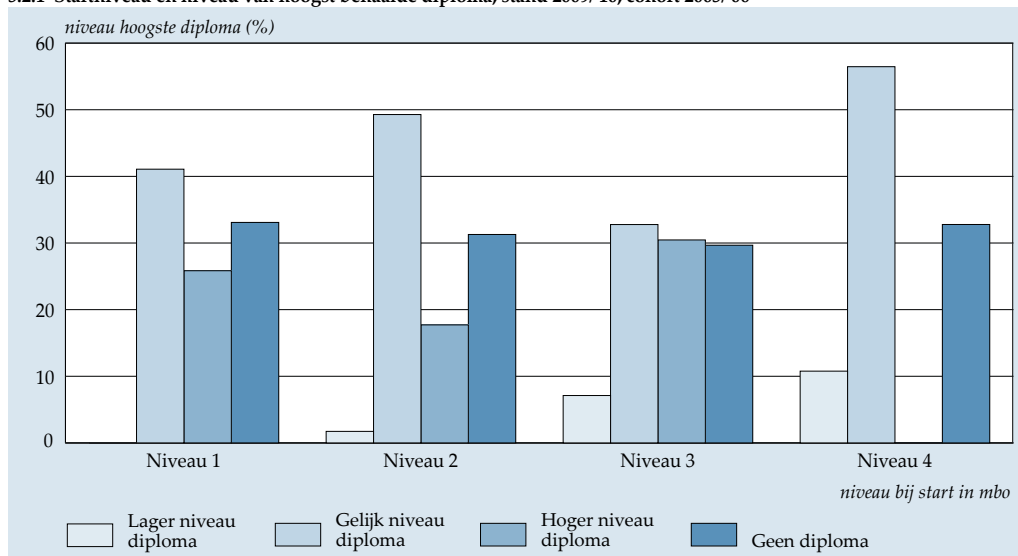
De verschillen tussen de eerstejaars uit 2005/06, 2006/07 en 2007/08 zijn voor de overeenkomstige peilmomenten zeer klein, zowel voor het totaal als voor de verschillende niveaus.

Zeventig procent van de mbo'ers heeft na vier jaar diploma

Van de eerstejaars in het mbo uit schooljaar 2005/06 is het diplomarendement na vier jaar voor alle verschillende niveaus bijna gelijk. Ongeveer 70 procent heeft dan een diploma op zak. Het merendeel van de diploma's is behaald op hetzelfde niveau als het niveau bij de start van de opleiding. Van de starters op niveau 1 had na vier jaar 41 procent van de deelnemers niveau 1 als hoogste diploma, ruim een kwart had op een hoger niveau een diploma behaald. Een op de drie deelnemers had nog geen diploma. Van de deelnemers zonder diploma staat een zesde na vier jaar nog steeds ingeschreven. Deze groep zou nog een diploma kunnen behalen.

Van de starters op niveau 2 had 49 procent een diploma op niveau 2, 18 procent had een diploma op een hoger niveau. Slechts 2 procent had een diploma op een lager niveau (niveau 1). Ruim 30 procent heeft na vier jaar nog geen diploma. Wel staat bijna een derde van deze groep nog ingeschreven. Op niveau 3 had 7 procent een diploma op een lager niveau, een derde had een diploma op hetzelfde niveau en 30 procent een diploma op niveau 4. Drie op de tien eerstejaars hebben nog geen diploma behaald. De helft van deze groep staat nog wel ingeschreven en heeft dus nog kans een diploma te behalen.

5.2.1 Startniveau en niveau van hoogst behaalde diploma, stand 2009/'10, cohort 2005/'06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Op niveau 4 had 56 procent een diploma op niveau 4, 11 procent had een diploma op een lager niveau. Bijna een derde van de deelnemers heeft nog geen diploma, maar iets meer dan de helft van deze groep staat nog ingeschreven.

Vrouwen halen vaker diploma

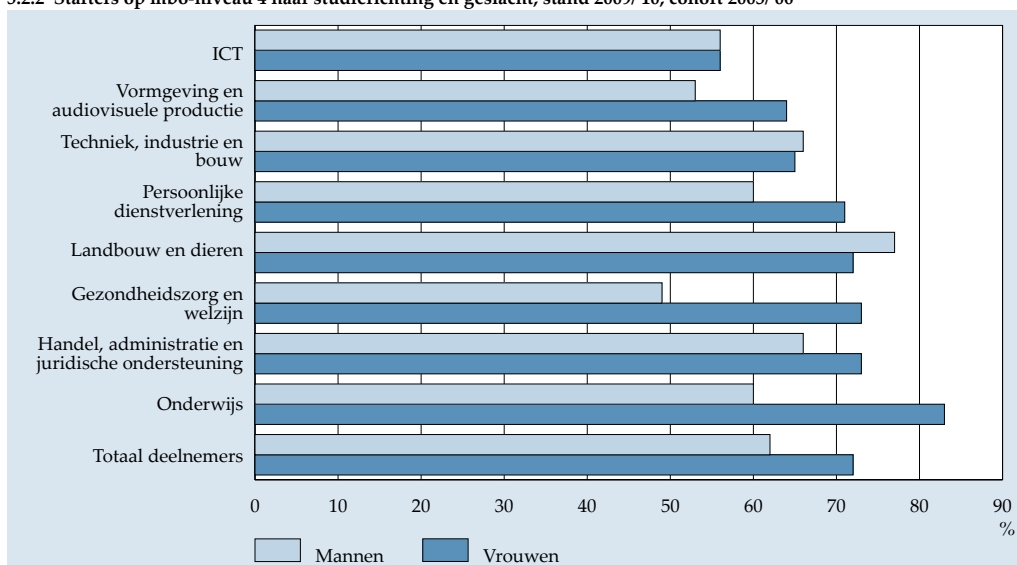
Op alle niveaus zijn de resultaten van vrouwen beter. Van de eerstejaars in 2005/'06 op niveau 1 en 2 heeft 70 procent van de vrouwen na 4 jaar een diploma behaald tegen 66 procent van de mannen op niveau 1 en 68 procent van de mannen op niveau 2. Van de eerstejaars in het mbo in schooljaar 2005/'06 heeft iets meer dan 70 procent van de vrouwen op niveau 3 en 4 na vier jaar een diploma behaald. Het verschil bij het behalen van een diploma tussen mannen en vrouwen bedraagt ongeveer 10 procentpunt. De helft van dit verschil is te verklaren doordat mannen vaker zijn gestopt met de opleiding zonder dat zij een diploma hebben behaald. De andere helft is te verklaren doordat mannen langer over de opleiding doen. Als alle mannen die nog staan ingeschreven uiteindelijk toch een diploma halen, zullen de verschillen tussen mannen en vrouwen kleiner worden, maar de resultaten van vrouwen zullen op alle niveaus toch beter blijven dan die van de mannen.

Als we het niveau bij de start van de opleiding en het niveau van het diploma vergelijken, dan zijn de percentages van mannen en vrouwen voor alle startniveaus na vier jaar gelijk bij het behalen van een diploma op gelijk niveau. Vrouwen behalen alleen iets vaker een diploma op een hoger niveau.

Van de starters op niveau 4 liggen de slagingspercentages van mannen hoger of zijn bijna gelijk aan die van vrouwen bij de richting techniek, industrie en bouw,

ICT en landbouw en dieren. Op niveau 2 en 3 is het beeld hetzelfde. Vrouwen doen het daarentegen veel beter bij de overige richtingen, met name bij de richting gezondheid en welzijn en handel en administratie. Het slagingspercentage van vrouwen bij de richting onderwijs op niveau 4 ligt zelfs boven de 80 procent. Bij de mannen is het slagingspercentage juist goed bij de richting landbouw en dieren (bijna 80 procent).

5.2.2 Starters op mbo-niveau 4 naar studierichting en geslacht, stand 2009/'10, cohort 2005/'06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Zeven op de tien autochtonen hebben na vier jaar diploma

Op alle mbo-niveaus zijn de slagingspercentages van autochtonen beter dan van allochtonen. Ongeveer zeven op de tien autochtonen en zes op de tien niet-westerse allochtonen hebben na vier jaar een diploma. Het aandeel niet-westerse allochtonen dat zonder diploma is gestopt met de opleiding ligt ongeveer vijf procentpunt hoger.

Van de niet-westerse allochtonen hebben de Turkse deelnemers op alle niveaus de hoogste slagingspercentages. Ook de uitval zonder diploma ligt op alle niveaus enkele procentpunten lager dan van deelnemers uit andere niet-westerse landen. Autochtonen op niveau 1 en 2 halen in vergelijking met niet-westerse allochtonen na vier jaar iets vaker een diploma op hetzelfde niveau in vergelijking met het startniveau. Ook halen zij vaker een diploma op een hoger niveau. Het verschil tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen met een diploma op een hoger niveau bedraagt op niveau 1 en 2 ongeveer 7 procentpunt.

Thuiswonende deelnemers met twee ouders doen het goed

Van de thuiswonende starters op niveau 1 komt een kwart uit een eenoudergezin. Dit percentage wordt lager naarmate het niveau bij de start hoger wordt. Op niveau 4 komt nog maar 15 procent van de thuiswonende starters uit een eenoudergezin.

Op alle niveaus ligt het slagingspercentage van thuiswonende deelnemers met twee ouders na vier jaar op of boven de 70. Bij thuiswonende deelnemers in een eenouderhuishouden ligt het slagingspercentage op alle niveaus onder de 60. Van deze groep studenten stopt bij niveau 1 en 2 een op de drie deelnemers zonder diploma, bij niveau 3 en 4 stopt iets meer dan een vijfde. Wel ligt op niveau 3 en 4 het percentage thuiswonende deelnemers uit eenoudergezinnen die nog staan ingeschreven zonder diploma 5 punten hoger dan van thuiswonende deelnemers met twee ouders. Zij hebben dus nog de mogelijkheid om een diploma te behalen.

Lagere slagingspercentages in vier grootste gemeenten

Zes op de tien eerstejaars uit de vier grootste gemeenten hebben na vier jaar een mbo-diploma. Dit is terug te zien bij alle verschillende niveaus. Deelnemers uit gemeenten met honderdduizend inwoners of meer doen het iets beter op alle niveaus. En deelnemers uit gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners doen het nog beter. Van deze laatste groep ligt het slagingspercentage rond 70 procent. Deelnemers uit de vier grootste gemeenten kiezen vaker voor een lager niveau bij de start in het mbo dan deelnemers uit gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners. Van de vier grootste gemeenten kiest 47 procent van de deelnemers voor een opleiding op niveau 1 en 2, in gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners is dat maar 36 procent.

Een op de drie starters op niveau 1 uit de vier grootste gemeenten staat na vier jaar niet meer ingeschreven en heeft ook geen diploma. Van de starters op niveau 2 is dat 28 procent, bij niveau 3 en 4 ligt het percentage op 21 procent. De uitvalpercentages van deelnemers in gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners liggen op alle niveaus 6 tot 9 procentpunt lager.

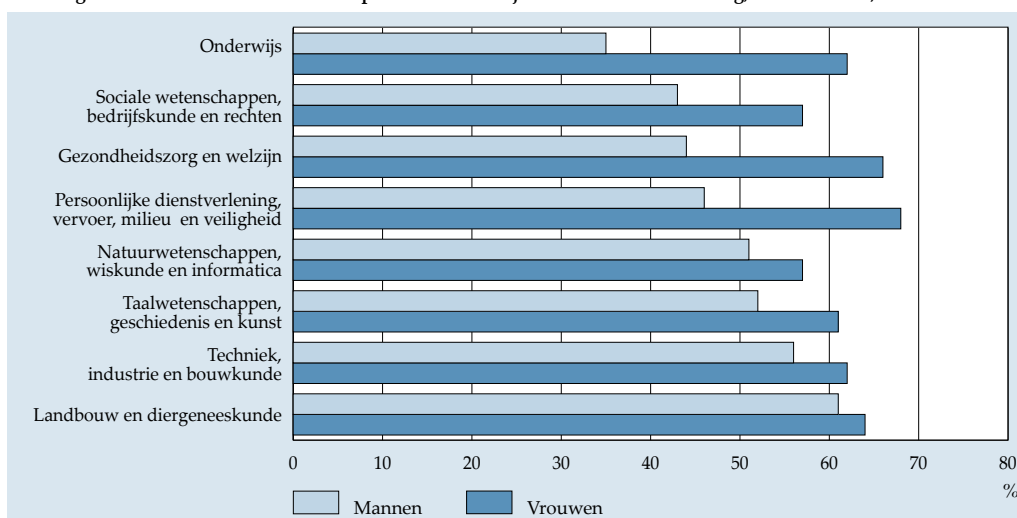
5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs

Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. Van de studenten die in de periode 2002–2004 aan een voltijdstudie begonnen, rondde ongeveer 56 procent de opleiding binnen vijf jaar af. Dit percentage is geleidelijk aan iets afgenomen. Een op de zeven studenten uit deze jaargroepen haakte al in het eerste jaar af. Na vijf jaar had een op de vijf hbo'ers het hoger onderwijs zonder diploma verlaten.

Studierendementen van hbo-studenten

In 2004/'05 begonnen ruim 76 duizend studenten aan een voltijdopleiding in het hbo. Van hen rondde 55 procent de studie binnen vijf jaar af. Van de vrouwelijke studenten had op dat moment 62 procent een bachelordiploma op zak en van de mannelijke studenten 47 procent. Bij alle studierichtingen waren de vrouwen succesvoller dan de mannen. Het verschil is het grootst bij onderwijs. Maar ook bij gezondheidszorg en welzijn en persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid is het studierendement van de vrouwen veel beter dan van de mannen.

5.3.1 Afgestudeerden voor het bachelordiploma in het voltijd hbo¹⁾ naar studierichting, stand 2009/'10, cohort 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

Vwo'ers in hbo het meest succesvol

Niet voor iedere student verloopt de studie op rolletjes. Van het cohort 2004/'05 had in het hbo na vijf jaar 44 procent nog geen diploma behaald: 23 procent was in het zesde jaar nog bezig met de studie en een vijfde was ermee gestopt.

Slechts een zeer kleine groep studenten (1 procent) presteerde het om binnen vijf jaar een bachelordiploma in het wetenschappelijk onderwijs te behalen. Zij zijn meestal na de havo en een afgeronde hbo-propedeuse naar het wo overgestapt.

Studenten met vwo als vooropleiding zijn in het voltijd-hbo het meest succesvol. Van hen heeft na vijf jaar 66 procent een hbo-diploma en 4 procent een wo-diploma. Van de vwo'ers staat daarna nog 20 procent ingeschreven en heeft slechts 10 procent de studie voortijdig beëindigd. Van de havisten heeft na vijf jaar 53 procent een hbo- of wo-diploma op zak en staat nog 30 procent in het hoger onderwijs ingeschreven.

Van de mbo'ers heeft in dezelfde periode een iets groter deel (57 procent) een hbo-diploma behaald, maar stond in het zesde jaar nog maar 17 procent ingeschreven om de studie af te maken. Een kwart van de mbo'ers had inmiddels zonder diploma een punt gezet achter de studie.

Na vijf jaar 42 procent van de niet-westers allochtone hbo'ers geslaagd

Van de autochtonen heeft na vijf jaar 58 procent een bacheloropleiding met succes afgerond. Van de westerse allochtonen was dit 53 procent en van de niet-westerse allochtonen slechts 42 procent. Bij laatstgenoemden liep het rendement uiteen van 33 procent bij de Antillianen en Arubanen tot 47 procent bij de studenten uit de groep 'overige niet-westerse allochtonen'. De niet-westerse allochtonen stonden in het zesde jaar nog wel vaak ingeschreven in het hoger onderwijs.

In het hbo heeft na vijf jaar 21 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Naast mbo'ers maakten vooral studenten met een buitenlandse vooropleiding en niet-westerse allochtonen hun studie niet af. Van de Antillianen en Arubanen was dit zelfs 30 procent.

Studierendementen van wo-studenten

Bij de invoering van de bachelor-masterstructuur in het studiejaar 2002/'03 zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van minimaal één jaar. Een aantal masteropleidingen op het gebied van gezondheidszorg (geneeskunde, tandheelkunde en farmacie), landbouw (diergeneeskunde), techniek, bètawetenschappen en onderwijs (universitaire lerarenopleidingen) hebben zelfs een officiële studieduur van twee tot drieënhalf jaar.

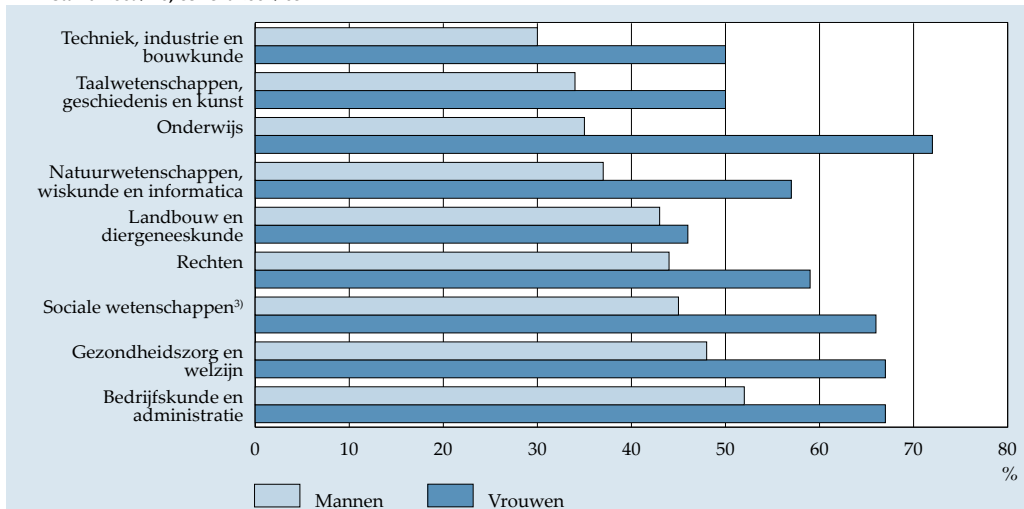
Van de ruim 21 duizend vwo'ers die in 2002 als eerste in de bachelor-masterstructuur aan de universiteit aan een voltijdstudie begonnen, had na zeven jaar ruim de helft (53 procent) een masterdiploma.

De studenten die na de invoering van de nieuwe studiestructuur van start gingen, boekten in hun eerste studiejaar vrijwel dezelfde vorderingen. Ook had van elk van deze jaargroepen na drie en vier jaar rond de 5 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten.

Bij alle studierichtingen in het wo presteerden de vrouwen beter dan de mannen. Evenals in het hbo is het verschil in studierendement tussen de seksen het grootst bij onderwijs. Uitsluitend bij landbouw en diergeneeskunde konden de mannen het studietempo van de vrouwen nog enigszins bijbenen.

Opmerkelijk is dat na zeven jaar gezondheidszorg en welzijn procentueel, op onderwijs na, de meeste afgestudeerden voor een masterdiploma telt, terwijl deze studierichting voor een belangrijk deel uit masteropleidingen van minimaal twee jaar bestaat. De tegenpool wordt gevormd door techniek, industrie en bouwkunde, een studierichting die eveneens veel lange masteropleidingen kent.

5.3.2 Afgestudeerden voor een masterdiploma in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding naar studierichting²⁾, stand 2009/10, cohort 2002/03

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

²⁾ Exclusief persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid vanwege het kleine aantal ingeschrevenen voor deze studierichting.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Vrouwen doen het veel beter dan mannen

In het wetenschappelijk onderwijs studeren vrouwen niet alleen sneller af voor een masterdiploma, maar halen ze uiteindelijk ook vaker een diploma dan mannen. Bij de voltijdstudies van het cohort 2002/03 had na zeven jaar 63 procent van de vrouwen met vwo als vooropleiding een masterdiploma, 18 procent had een wo-bachelordiploma en 7 procent een hbo-diploma. De mannen bleven daar met respectievelijk 43, 24 en 8 procent duidelijk bij achter. In het achtste jaar stonden nog twee keer zoveel mannen als vrouwen zonder diploma ingeschreven. Bovendien was van de mannen binnen zeven jaar 9 procent met studeren gestopt, van de vrouwen slechts 4 procent.

Autochtonen met vwo zijn in het wetenschappelijk onderwijs succesvoller dan westerse en niet-westerse allochtonen. Na zeven jaar had van de autochtonen 55 procent een wo-master en van de niet-westerse allochtonen 40 procent. Bij laatstgenoemde groepering loopt dit percentage uiteen van 37 bij de Surinamers tot 43 bij de Turken. De iets betere prestaties van de Turken worden onderstreept door een relatief grote groep studenten die binnen zeven jaar een wo-bachelor-diploma heeft behaald.

In het voltijd wo had na zeven jaar 7 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Vooral niet-westerse allochtonen stopten voortijdig met hun studie. De Marokkanen haakten twee keer zo vaak af dan gemiddeld. Per studierichting

komen de minste afvallers voor bij onderwijs en gezondheidszorg en welzijn (3 procent) en de meeste bij taalwetenschappen, geschiedenis en kunst, rechten en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica (9 procent).

Technische toelichting

Brugklastypen

Het kan voorkomen dat een leerling die volgens de registraties in een gemengde/brede brugklas zat (bijvoorbeeld havo/vwo) eigenlijk in een specifieke brugklas zat (bijvoorbeeld havo). De bekostiging van de scholen hangt namelijk niet af van de registratie in brugklastypen. Het vóórkomen van het omgekeerde, dat een leerling volgens de registratie in een brugklas voor vwo zit maar in de praktijk in een gemengde havo/vwo-brugklas, is niet aannemelijk.

Door-, op- en afstroom

Leerlingen die gedurende hun studietijd in het voortgezet onderwijs op hetzelfde onderwijsniveau blijven, vallen onder de categorie doorstroom. De gemengde en theoretische leerweg van het vmbo worden hierbij beschouwd als gelijk niveau. Leerlingen die gedurende hun studietijd in het vo naar een hoger niveau gaan, vallen in de categorie opstroom (bijv. van vmbo-gt naar havo). Leerlingen die naar een lager niveau gaan, vallen in de categorie 'afstroom' (bijvoorbeeld van vmbo-k naar vmbo-b). Van de leerlingen die vóór aanvang van schooljaar 2009/'10 zijn gestopt met hun studie wordt de studievoortgang tot het moment van uitstromen in beschouwing genomen.

Leerlingen die van een brede brugklas (bijvoorbeeld havo/vwo-brugklas) verder leren in één van de onderwijssoorten van deze brede brugklas (bijvoorbeeld havo) vallen onder de categorie doorstroom. Wanneer deze leerling op een later moment toch weer naar een hoger niveau gaat (in het voorbeeld naar vwo) is deze leerling vanaf dat moment opgestroomd.

Studievoortgang middelbaar beroepsonderwijs

Voor dit onderzoek is het CBS uitgegaan van deelnemers die voor het eerst naar het mbo gaan en die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom). Meestal is dit het voortgezet onderwijs (vmbo).

Binnen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) kunnen deelnemers op vier niveaus starten. Het eerste niveau, de assistentopleiding, is het laagste niveau. Een diploma op dit niveau geeft nog geen startkwalificatie. Geslaagden voor de andere niveaus hebben wel een startkwalificatie. Daarna volgen niveau 2 de basisberoepsopleiding en niveau 3 de vakopleiding. Het hoogste niveau is niveau 4 de middenkaderopleiding en specialistenopleiding.

Bij de uitwerking van geslaagd voor een mbo-diploma is uitgegaan van het hoogst behaalde niveau van het diploma. Iemand die start op niveau 2 en na twee jaar een

diploma op niveau 2 en na vier jaar een diploma op niveau 4 heeft behaald, heeft na twee jaar een diploma op gelijk niveau en na vier jaar een diploma op een hoger niveau behaald.

Tabel 5.1.1
Onderwijspositie aan het begin van jaar 5, brugklascohort 2005/06

	Totaal	Havo ¹⁾	Vwo	Vmbo ver- traagd	Mbo					Uit onderwijs ²⁾		
					totaal	met diploma			zonder diplo- ma	totaal	met diplo- ma	zonder diplo- ma
						vmbo- b	vmbo- k	vmbo- gt				
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>										
Totaal	190,3	25	20	7	43	10	12	16	4	5	1	4
Brugklatype 2005/06												
Vmbo-gt/havo/vwo	21,0	41	24	7	24	1	3	17	3	4	1	3
Vmbo/havo/vwo	11,1	31	17	8	39	5	11	18	5	5	1	4
Vmbo-basis/kaderberoeps	18,8	1	0	7	83	35	34	7	7	9	3	5
Vmbo-basisberoeps	12,1	1	0	7	81	51	17	2	11	11	3	8
Vmbo-kaderberoeps	6,5	4	0	8	83	13	47	19	5	5	2	3
Vmbo-gt	18,3	19	1	11	64	2	11	47	4	5	2	3
Havo	3,3	61	13	5	15	0	1	11	3	6	0	6
Vwo	15,7	12	84	1	1	0	0	0	0	2	0	2
Havo/vwo	40,6	46	39	3	10	0	1	7	2	2	0	2
Vmbo/havo	1,9	36	6	7	48	2	10	33	3	3	1	2
Vmbo-gt/havo	18,8	41	4	9	42	1	6	32	3	4	1	3
Vmbo alle leerwegen	22,2	7	0	10	74	21	26	19	8	9	2	7

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Leerlingen in havo kunnen op een eerder moment al een vmbo-gt-diploma hebben behaald.

²⁾ Een zeer kleine groep leerlingen volgt onderwijs in het praktijkonderwijs of voortgezet algemeen volwassenenonderwijs.

Tabel 5.1.2

Brugklatype en advies op basis van de score op de Eindtoets Basisonderwijs (Cito) naar doorstroom, cohort 2005/06

	Totaal		Doorstroom aan het begin van jaar 5 ¹⁾				
			door- stroom	afstroom	opstroom	combinatie op- en afstroom	overig
	<i>x 1 000</i>	%					
Brugklastypen ²⁾							
Vmbo-b	12,1	100	74	1	21	2	2
w.v. het advies o.b.v. score Eindtoets							
vmbo-b	4,8	40	74	1	21	3	1
vmbo-k	0,8	6	61	1	34	3	2
vmbo-gt	0,2	1	58	1	37	3	1
havo of vwo	0,0	0	72	0	24	0	4
onbekend	6,3	52	75	2	18	2	3
Vmbo-k	6,5	100	55	15	25	4	1
w.v. het advies o.b.v. score Eindtoets							
vmbo-b	1,5	23	58	21	16	4	1
vmbo-k	2,1	32	56	12	27	4	1
vmbo-gt	1,0	16	54	8	34	3	1
havo of vwo	0,2	2	47	2	47	4	1
onbekend	1,7	27	53	19	22	4	2
Vmbo-gt	18,3	100	60	17	19	3	1
w.v. het advies o.b.v. score Eindtoets							
vmbo-b	1,1	6	58	30	9	2	0
vmbo-k	3,8	21	62	19	15	3	1
vmbo-gt	6,8	37	63	15	20	3	0
havo	1,8	10	59	10	27	4	0
vwo	0,1	0	54	5	28	13	0
onbekend	4,8	26	57	19	20	3	1
Havo	3,3	100	61	18	12	7	2
w.v. het advies o.b.v. score Eindtoets							
vmbo-b of vmbo-k	0,1	2	47	42	3	5	3
vmbo-gt	0,6	19	59	25	8	8	1
havo	1,5	46	63	17	12	7	0
vwo	0,2	6	59	10	25	6	0
onbekend	0,9	27	61	16	12	6	6
Vwo	15,7	100	87	12	0	1	0
w.v. het advies o.b.v. score Eindtoets							
vmbo-b of vmbo-k	0,0	0	77	23	0	0	0
vmbo-gt	0,1	1	67	29	1	0	2
havo	2,4	15	75	23	0	1	0
vwo	10,2	65	90	9	0	0	0
onbekend	3,0	19	86	12	0	1	1

Bron: Cito, CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Van de leerlingen die vóór aanvang van schooljaar 2009/10 zijn gestopt met hun opleiding in het voortgezet onderwijs (waaronder de gediplomeerde vmbo-leerlingen) is de doorstroom meegenomen tot het moment van uitstromen uit het vo. Bij het bepalen van de doorstroom is tussen elke 2 schooljaren de onderwijspositie aan het begin van dat schooljaar vergeleken.

²⁾ De gemengde brugklastypen (bijv. brugklas havo/vwo) worden hier niet in beschouwing genomen.

Tabel 5.2.1
Rendementen en ongediplomeerde uitval van eerstejaars in het mbo ¹⁾ per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een mbo-diploma ²⁾ na				Uit mbo zonder diploma ³⁾ na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Totaal alle niveaus									
2005	93,2	6	24	47	68	10	15	18	18
2006	104,4	6	24	47		10	16	17	
2007	103,6	6	25			9	15		
Niveau 1 in startjaar									
2005	5,4	49	60	64	67	21	25	27	28
2006	5,8	50	61	65		21	26	26	
2007	5,1	51	63			19	25		
Niveau 2 in startjaar									
2005	30,0	8	48	63	69	13	20	23	23
2006	33,5	8	49	64		12	20	21	
2007	33,5	8	50			11	18		
Niveau 3 in startjaar									
2005	16,4	1	16	53	70	8	13	16	16
2006	19,2	1	16	53		9	14	16	
2007	19,6	1	16			8	13		
Niveau 4 in startjaar									
2005	41,4	1	6	30	67	8	12	14	15
2006	45,9	1	6	30		8	13	14	
2007	45,5	1	6			8	11		

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Deelnemers mbo die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom).

²⁾ Het hoogst behaalde diploma.

³⁾ Leerlingen die zonder mbo-diploma het onderwijs verlaten zijn voortijdig schoolverlaters. Het percentage uitstroom in deze tabel kan echter afwijken van de percentages voortijdig schoolverlaters in hoofdstuk 6. Dit komt door het selecteren van een andere populatie bij het bepalen van voortijdig schoolverlaters en het gegeven dat iemand al op een eerder moment een startkwalificatie (havo- of vwo-diploma) kan hebben behaald. Daarnaast is iemand die is uitgestroomd met een mbo-diploma op niveau 1 ook voortijdig schoolverlater.

Tabel 5.2.2

Diplomabezit en uitval zonder diploma van eerstejaars in het mbo ¹⁾ gestart op niveau 1 en 2 naar geslacht en herkomstgroepering, cohort van 2005/06

	Totaal	Totaal begin jaar 5								
		met mbo diploma ²⁾	zonder mbo diploma	nog in mbo			uit mbo			
				totaal	met diploma	zonder diploma	totaal	met diploma	zonder diploma ³⁾	
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Totaal niveau 1	5,4	67	33	29	23	5	71	44	28	
Geslacht										
Mannen	3,7	66	34	28	23	5	72	43	29	
Vrouwen	1,6	70	30	30	24	5	70	45	25	
Herkomstgroepering ⁴⁾										
Autochtonen	3,1	71	29	26	22	4	74	49	25	
Westerse allochtonen	0,4	62	38	27	22	5	76	46	30	
Niet-westerse allochtonen	1,9	61	39	33	27	7	66	35	31	
w.v.										
Turken	0,5	65	35	30	24	7	70	41	28	
Marokkanen	0,5	62	38	36	30	6	66	34	32	
Surinamers	0,2	52	48	35	26	9	65	26	39	
Antillianen en Arubanen	0,1	62	38	31	23	8	69	38	31	
overige niet-westerse allochtonen	0,6	62	38	35	27	8	65	35	30	
Totaal niveau 2	30,0	69	31	39	31	9	61	38	23	
Geslacht										
Mannen	18,2	68	32	38	29	9	62	39	24	
Vrouwen	11,8	70	30	41	33	8	59	37	22	
Herkomstgroepering ⁴⁾										
Autochtonen	21,7	71	29	36	29	7	64	43	21	
Westerse allochtonen	1,7	62	38	39	29	10	61	33	28	
Niet-westerse allochtonen	6,7	61	39	49	36	13	51	25	26	
w.v.										
Turken	1,9	64	36	51	39	13	49	25	24	
Marokkanen	1,6	60	40	50	37	13	50	23	27	
Surinamers	1,2	59	41	48	34	13	52	24	28	
Antillianen en Arubanen	0,5	56	44	46	31	15	54	25	29	
overige niet-westerse allochtonen	1,5	63	37	49	38	11	52	26	26	

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

¹⁾ Deelnemers mbo die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom).

²⁾ Het betreft het hoogst behaalde mbo-diploma.

³⁾ Leerlingen die zonder mbo-diploma het onderwijs verlaten zijn voortijdig schoolverlaters. Het percentage uitstroom in deze tabel kan echter afwijken van de percentages voortijdig schoolverlaters in hoofdstuk 6. Dit komt door het selecteren van een andere populatie bij het bepalen van voortijdig schoolverlaters en het gegeven dat iemand al op een eerder moment een startkwalificatie (havo- of vwo-diploma) kan hebben behaald. Daarnaast is iemand die is uitgestroomd met een mbo-diploma op niveau 1 ook voortijdig schoolverlater.

⁴⁾ Exclusief onbekend en de groep overig.

Tabel 5.2.3

Diplomabezit en uitval zonder diploma van eerstejaars in het mbo ¹⁾ gestart op niveau 3 en 4 naar geslacht en herkomstgroepering, cohort 2005/06

	Totaal	Totaal begin jaar 5								
		met mbo diploma ²⁾	zonder mbo diploma	nog in mbo			uit mbo			
				totaal	met diploma	zonder diploma	totaal	met diploma	zonder diploma ³⁾	
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Totaal niveau 3	16,4	70	30	28	14	14	72	56	16	
Geslacht										
Mannen	6,3	65	35	31	15	16	69	50	19	
Vrouwen	10,2	74	26	26	14	12	74	60	14	
Herkomstgroepering ⁴⁾										
Autochtonen	13,3	73	27	27	15	13	73	58	15	
Westerse allochtonen	0,9	59	41	31	12	19	69	47	22	
Niet-westerse allochtonen	2,3	62	38	32	14	19	68	48	20	
w.v.										
Turken	0,5	69	31	29	14	14	71	55	16	
Marokkanen	0,5	63	37	31	13	17	67	48	19	
Surinamers	0,5	60	40	32	12	20	68	46	22	
Antillianen en Arubanen	0,2	53	47	41	18	24	59	35	24	
overige niet-westerse allochtonen	0,6	58	42	35	15	20	65	43	22	
Totaal niveau 4	41,4	67	33	24	6	18	76	61	15	
Geslacht										
Mannen	20,9	62	38	28	7	21	72	55	17	
Vrouwen	20,6	72	28	20	5	15	80	67	12	
Herkomstgroepering ³⁾										
Autochtonen	33,0	69	31	24	7	17	76	63	13	
Westerse allochtonen	2,5	62	38	26	6	20	74	55	18	
Niet-westerse allochtonen	5,9	58	42	26	5	21	74	54	20	
w.v.										
Turken	1,4	63	37	26	6	20	74	57	17	
Marokkanen	1,3	57	43	25	3	22	75	54	20	
Surinamers	1,3	57	43	25	4	21	75	53	22	
Antillianen en Arubanen	0,4	54	46	29	7	22	71	49	22	
overige niet-westerse allochtonen	1,6	58	42	26	6	20	75	53	22	

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

¹⁾ Deelnemers mbo die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom).²⁾ Het hoogst behaalde diploma.³⁾ Deelnemers die zonder mbo-diploma het onderwijs verlaten zijn voortijdig schoolverlaters. Het percentage uitstroom in deze tabel kan echter afwijken van de percentages voortijdig schoolverlaters in hoofdstuk 6. Dit komt door het selecteren van een andere populatie bij het bepalen van voortijdig schoolverlaters en het gegeven dat iemand al op een eerder moment een startkwalificatie (havo- of vwo-diploma) kan hebben behaald. Daarnaast is iemand die is uitgestroomd met een mbo-diploma op niveau 1 ook voortijdig schoolverlater.⁴⁾ Exclusief onbekend en de groep overig.

Tabel 5.3.1
Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo ¹⁾ per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een hbo-bachelordiploma na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar		
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
2002	66,7	9	42	57	64	67		
2003	72,6	9	42	57	64			
2004	76,1	8	39	55				
2005	76,9	8	37					
2006	79,5	7						
	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na						
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
2002	66,7	13	17	18	19	20	21	21
2003	72,6	13	17	18	19	20	21	
2004	76,1	14	18	19	20	21		
2005	76,9	14	18	20	21			
2006	79,5	16	20	22				
2007	80,1	16	20					
2008	83,3	14						

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Tabel 5.3.2

Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding, herkomstgroepering en studierichting, cohort 2004

	Totaal	Geslaagd binnen het hoger onderwijs na 5 jaar		Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 5 jaar	Ingeschreven zonder diploma in jaar 6		
		hbo-bachelor	wo-bachelor		totaal	w.v.	
						hbo	wo
	<i>x 1 000</i>	% (cumulatief)					
Totaal	76,1	55	1	21	23	21	2
Geslacht							
Mannen	36,7	47	1	25	28	26	2
Vrouwen	39,5	62	2	17	19	16	2
Vooropleiding							
Havo	34,9	52	1	17	30	27	3
Vwo	8,1	66	4	10	20	15	5
Mbo/bol	22,1	57	0	26	17	17	1
Overig ²⁾	11,0	53	1	32	14	12	1
Herkomstgroepering							
Autochtonen	56,4	57	1	19	22	20	2
Westerse allochtonen	6,8	52	1	23	23	21	3
Niet-westerse allochtonen w.v.	10,2	41	1	26	32	29	3
Turken	1,4	41	1	27	32	29	3
Marokkanen	1,6	39	1	27	33	30	3
Surinamers	1,9	39	1	25	36	33	3
Antillianen en Arubanen	1,2	32	1	30	37	35	3
overige niet-westerse allochtonen	4,1	45	2	26	27	24	3
Onbekend ³⁾	2,7	60	0	36	4	4	0
Studierichting							
Onderwijs	12,8	55	1	22	22	20	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,2	57	2	23	19	17	2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	23,7	49	2	22	28	25	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	4,6	52	0	23	25	23	1
Techniek, industrie en bouwkunde	7,2	57	1	19	23	21	2
Landbouw en diergeneeskunde	1,2	62	1	24	14	13	1
Gezondheidszorg en welzijn	14,3	62	2	18	18	16	2
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	8,2	57	1	20	22	21	1

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

²⁾ Buitenlandse en onbekende vooropleidingen.

³⁾ Veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar van wie het geboorteland onbekend is.

Tabel 5.3.3

Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo ¹⁾ met vwo als vooropleiding per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een wo-masterdiploma na						
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar			
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
2002	21,4	4	16	34	53			
2003	22,7	4	17	33				
2004	23,7	4	16					
2005	24,9	4						
	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na						
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
2002	21,4	3	4	4	5	5	6	7
2003	22,7	3	4	5	5	6	6	
2004	23,7	3	4	5	5	6		
2005	24,9	3	4	5	5			
2006	25,6	4	5	5				
2007	26,3	4	4					
2008	28,2	4						

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Tabel 5.3.4

Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo ¹⁾ met vwo als vooropleiding naar geslacht, herkomstgroepering en studierichting, cohort 2002

	Totaal	Geslaagd binnen het hoger onderwijs na 7 jaar			Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 7 jaar	Ingeschreven zonder diploma in jaar 8		
		wo-master ²⁾	wo-bachelor	hbo-bachelor		totaal	w.v.	
							wo	hbo
	<i>x 1 000</i>	% (cumulatief)						
Totaal	21,4	53	21	8	7	12	9	3
Geslacht								
Mannen	10,3	43	24	8	9	16	12	4
Vrouwen	11,1	63	18	7	4	8	6	2
Herkomstgroepering ³⁾								
Autochtonen	17,7	55	20	8	6	11	8	2
Westerse allochtonen	1,8	47	24	6	8	15	12	3
Niet-westerse allochtonen w.o.	1,8	40	24	6	10	20	16	3
Turken	0,2	43	26	4	9	18	14	3
Marokkanen	0,2	39	21	4	15	20	17	4
Surinamers	0,4	37	21	7	10	25	21	4
Antillianen en Arubanen	0,3	40	22	9	11	18	15	3
overige niet-westerse allochtonen	0,7	42	26	5	9	18	15	3
Studierichting ⁴⁾								
Onderwijs	0,8	68	13	10	3	6	4	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,4	44	28	7	9	12	8	3
Sociale wetenschappen ⁵⁾	4,2	60	18	7	7	8	6	2
Bedrijfskunde en administratie	4,1	57	17	10	7	10	7	3
Rechten	2,6	53	17	8	9	13	11	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,0	43	26	7	9	15	12	3
Techniek, industrie en bouwkunde	1,8	33	29	12	6	20	17	4
Landbouw en diergeneeskunde	0,2	45	36	6	4	8	6	1
Gezondheidszorg en welzijn	3,1	61	20	4	3	12	11	1

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Eerder hadden deze afgestudeerden al een wo-bachelordiploma behaald.

³⁾ Exclusief een zeer gering aantal studenten van wie de herkomstgroepering onbekend is.

⁴⁾ Exclusief persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid vanwege het kleine aantal ingeschrevenen voor deze studierichting.

⁵⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

6. Voortijdig schoolverlaten

In het schooljaar 2008/'09 verliet 3,3 procent van de 12- tot 23-jarige leerlingen het voortgezet of het middelbaar beroepsonderwijs zonder startkwalificatie. Deze voortijdige schooluitval is hoger bij mannen dan bij vrouwen en hoger bij allochtone dan bij autochtone leerlingen. Verschillen in inkomsten, maar ook het leeftijdsverschil met jaargenoten spelen een belangrijke rol bij de verklaring van voortijdige schooluitval. Leerlingen uit de lagere inkomstenklassen en vertraagde, relatief oude leerlingen vallen vaker uit.

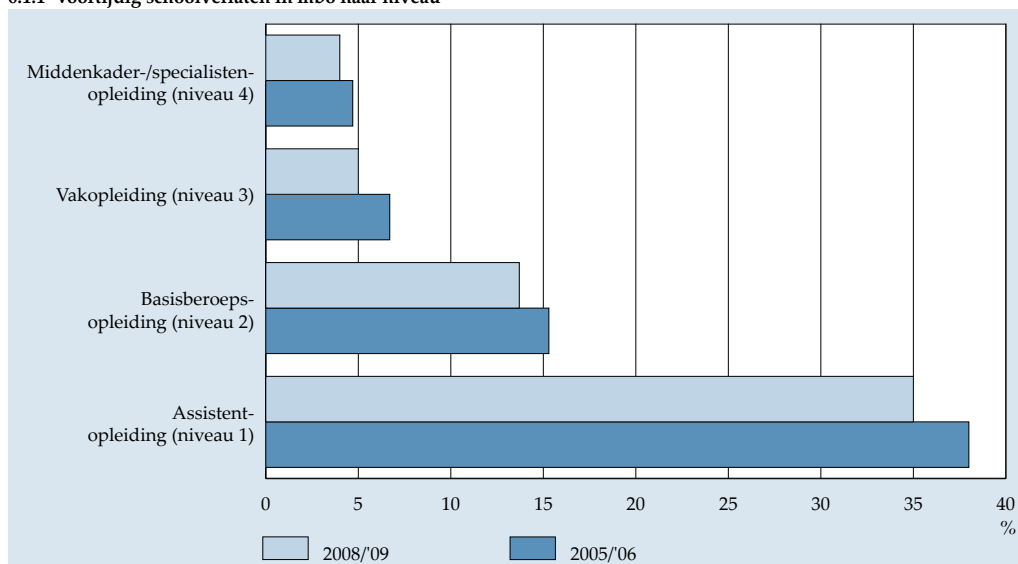
Sinds het schooljaar 2005/'06 daalt de voortijdige schooluitval met 0,3 procentpunt per jaar. Een kwart haalt naderhand alsnog een startkwalificatie of volgt onderwijs. In 2009 was 9 procent van de 15- tot 25-jarigen voortijdig schoolverlater. Dit aandeel is met 2 procentpunt afgenomen in vergelijking met 2005.

6.1 Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken

Nederland is in hoge mate een kenniseconomie. Voor volwaardige participatie hierin is het zeer belangrijk voor jongeren om op zijn minst een startkwalificatie te hebben. Regeringsbeleid is er dan ook op gericht om (voortijdige) schooluitval te voorkómen.

De meeste jongeren in Nederland hebben succes op school en behalen een startkwalificatie. Een klein deel van de jongeren onder 23 jaar verlaat het onderwijs voor-

6.1.1 Voortijdig schoolverlaten in mbo naar niveau

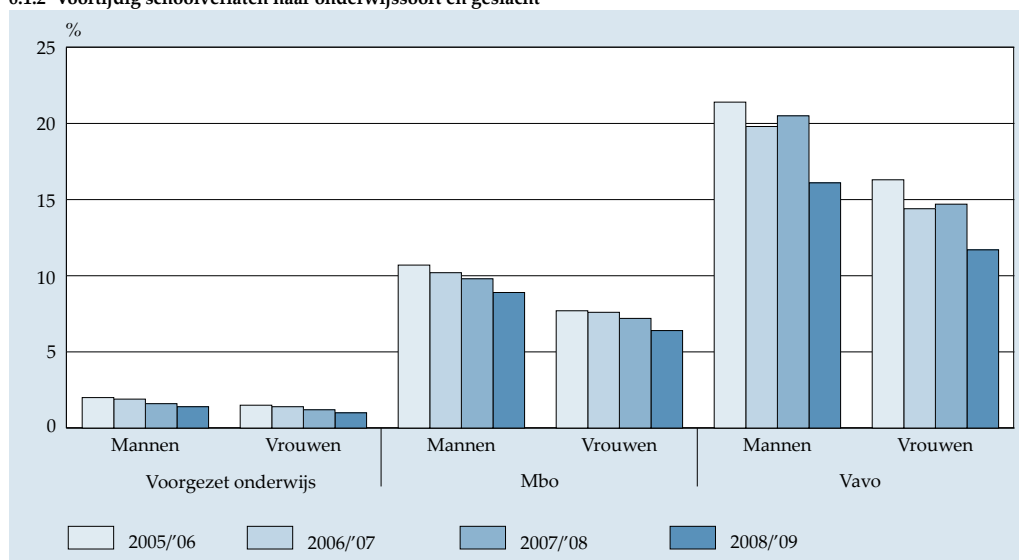
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

tijdig, zonder startkwalificatie. In de afgelopen jaren is dit aandeel gestaag gedaald naar 3,3 procent in 2008/'09. Het uitvalpercentage is 3,9 voor mannen en 2,7 voor vrouwen.

Zowel in het voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs als het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs is het aandeel voortijdige schoolverlaters (vsv'ers) in schooljaar 2008/'09 gedaald. In het voortgezet onderwijs daalde het aantal vsv'ers het sterkst onder leerlingen die het examenjaar van het vmbo met een diploma afsloten. Het aandeel is het sterkst gedaald onder examenjaar leerlingen in het vmbo die dat zonder een diploma afsloten. In het mbo-niveau 1, de assistentopleiding, blijft het aandeel voortijdig schoolverlaters met 35 procent in 2008/'09 veel hoger dan in de overige niveaus. Hierbij speelt mee dat het mbo-1 diploma geen startkwalificatie is en ook dat voor opleidingen van mbo-niveau 1 vmbo'ers van 16 jaar en ouder zonder diploma kunnen instromen. Dit is de zogeheten drempelloze instroom. Wel is de daling binnen mbo-niveau 1 met 3,1 procentpunt sterker dan de trend voor alle leerlingen.

In alle onderwijssoorten is de schooluitval onder vrouwen ongeveer een kwart lager dan onder mannen. Sinds 2005/'06 is voortijdige schooluitval wel iets sterker afgenomen onder mannen dan onder vrouwen.

6.1.2 Voortijdig schoolverlaten naar onderwijssoort en geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Daling voortijdig schoolverlaters onder verdachten van misdrijf

Leerlingen die ooit verdacht zijn geweest van een misdrijf gaan vaker voortijdig van school dan niet-verdachten. Onder leerlingen waarvoor de voorgaande drie

jaar één keer proces verbaal is opgemaakt door politie is het aandeel vsv'ers ongeveer 9 procentpunt hoger dan onder leerlingen die geen contact met politie hebben gehad. Onder leerlingen die twee of meer keer verdacht zijn geweest ligt het aantal vsv'ers nog eens ongeveer 10 procentpunt hoger. Wel neemt het aandeel vsv'ers onder deze groepen verdachten sterker af dan de algemene trend.

Grote uitval onder leerlingen uit lagere-inkomstengroepen

Voor leerlingen in eenoudergezinnen is het aandeel voortijdig schoolverlaters met 5,3 procent in 2008/09 meer dan twee keer zo hoog als voor kinderen uit twee-ouder gezinnen waar het 2,4 procent is in dat jaar. Een klein aantal leerlingen voert al een eigen huishouden. Voor de leerlingen die een eigen huishouden voeren, al dan niet met kinderen, is het aandeel voortijdig schoolverlaters met 11 procent meer dan vier keer groter dan onder leerlingen uit tweeoudergezinnen. Wel is onder deze laatste twee groepen het aandeel vsv'ers de afgelopen vier jaar met 5 procentpunt gedaald en dat is een veel grotere daling dan de nationale trend. Het aandeel vsv'ers daalt bij toenemende inkomsten. Onder leerlingen met ouders uit de hoogste inkomstenklasse (vier keer het minimumloon of meer) in 2008/09 is het aandeel vsv'ers 2,3 procent en in huishoudens met inkomsten rond het minimumloon is dit 5,5 procent. In huishoudens met minder dan dit bedrag springt het aandeel vsv'ers omhoog naar 7,3 procent. De afgelopen vier jaar is er weinig veranderd aan deze verschillen in voortijdig schoolverlaten tussen leerlingen uit diverse soorten huishoudens of huishoudens met uiteenlopende inkomsten.

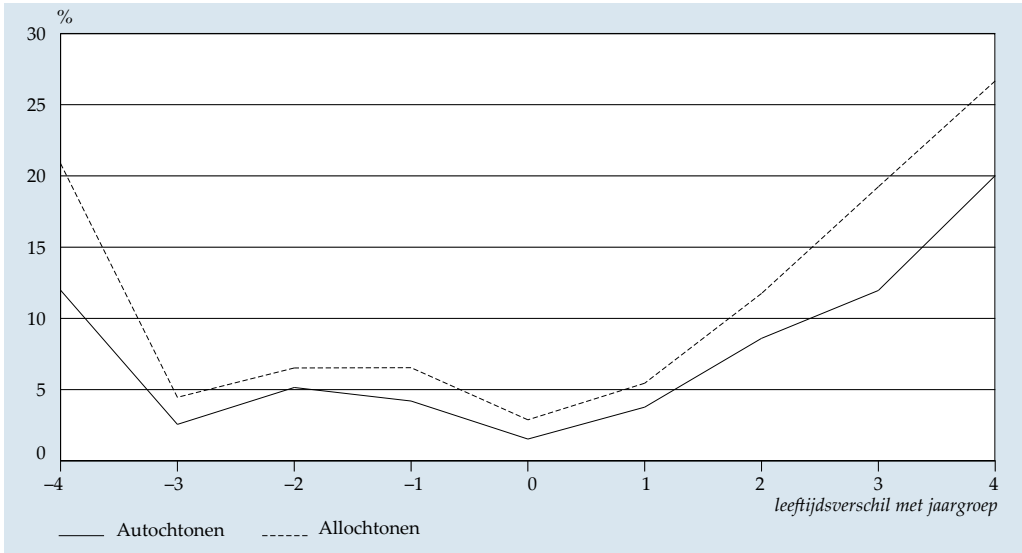
Ten slotte neemt de voortijdige schooluitval toe als leerlingen recent een verandering hebben meegemaakt in de samenstelling van het huishouden. Het aandeel voortijdig schoolverlaters uit schooljaar 2007/08 die in 2005 in een anders samengesteld huishouden leefden was 8,4 procent. Dit is beduidend hoger dan de 3,3 procent uitvallers onder leerlingen die in hetzelfde type huishouden zijn blijven wonen. De voortijdige schooluitval is met name groot als een ouder wegvalt, bijvoorbeeld na een echtscheiding of door overlijden. Onder deze leerlingen is het aandeel vsv'ers ongeveer de helft groter dan onder de gehele populatie. Jongens ondergaan deze invloed sterker, met vsv aandelen van ongeveer 6,7 procent, dan meisjes waar dit 4,3 procent is. Een tweede grote groep zijn de leerlingen die vanuit een één- of tweeoudergezin zelfstandig gaan wonen. Het aandeel voortijdig schoolverlaters in deze groep is 15 procent onder de mannen en 10 procent onder de vrouwen.

Analyse van combinaties van achtergrondkenmerken

De redenen voor schooluitval zijn divers (Herweijer, 2008). Univariate analyses kunnen dan ook een vertekend beeld geven van mogelijke oorzaken van voortijdige schooluitval. Samenhangende effecten tussen combinaties van kenmerken blijken vaak van groot belang. Grafiek 6.1.3 toont het verband tussen het leeftijds-

verschil van leerlingen met hun jaargroep, waarbij een onderscheid is gemaakt naar herkomst. Een positief leeftijdsverschil betekent dat de leerlingen ouder zijn dan hun klasgenoten, een negatief leeftijdsverschil geeft aan dat de leerlingen jonger zijn. Voor beide groepen is te zien dat een leeftijdsverschil met de jaargroep tot een grotere kans op uitval leidt.

6.1.3 Voortijdig schoolverlaten naar verschilleeftijd met jaargroep en herkomst, 2007/08

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Verder is de lijn voor allochtone leerlingen sterker gekromd, wat erop duidt dat de allochtone leerling die ouder is dan zijn klasgenoten iets vaker voortijdig het onderwijs verlaat dan een vergelijkbare autochtone leerling.

Het leeftijdsverschil met klasgenoten is de belangrijkste verklarende factor voor schooluitval. Verdacht zijn geweest van een misdrijf is een andere reden die de voortijdige schooluitval kan verklaren. Hoe vaker de leerling verdacht is geweest, des te groter is de kans op schooluitval.

Andere risicofactoren voor schooluitval, die in samenspel een meetbare invloed hebben, zijn de score op de Citotoets, de inkomsten van de ouders en de huishoudensituatie. Een hogere score leidt tot een lagere schooluitval, maar dit effect is voornamelijk bij jongere leerlingen van belang. Ook de inkomsten van het huishouden spelen een rol, wellicht omdat een hoog inkomstenniveau verband houdt met een hoog opleidingsniveau van de ouders. Ten slotte heeft ook een verandering van type huishouden of van adres een merkbaar gewicht.

Herkomst heeft op zichzelf geen meetbare invloed op schooluitval. De reden dat onder allochtone leerlingen veel uitvallers zijn komt door een combinatie van rede-

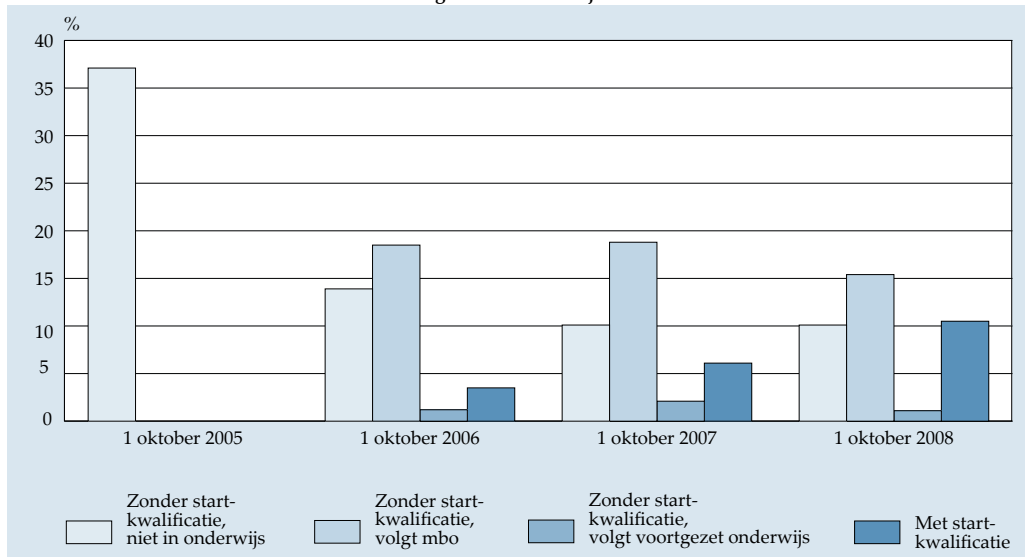
nen. Zij behoren ten eerste vaker tot de lagere inkomstenklassen. De uitvalpercentages van autochtonen en allochtonen die tot dezelfde inkomstenklasse behoren, liggen veel dicht bij elkaar. Voorts doen zij iets langer over hun schoolcarrière en hebben zij gemiddeld een iets lagere Cito-score.

6.2 Herintreders van het cohort voortijdig schoolverlaters van 2004/'05

Veel voortijdig schoolverlaters keren niet in het onderwijs terug, maar sommigen doen dat wel. Aan het eind van het schooljaar 2004/'05 waren er 55 duizend leerlingen van 22 jaar of jonger die geen startkwalificatie hadden en die geen onderwijs meer volgden in het schooljaar 2005/'06. Van deze voortijdig schoolverlaters is tot en met schooljaar 2008/'09 bekend of ze al dan niet onderwijs volgden. In deze periode ging 37 procent van de vsv'ers van 2004/'05 opnieuw naar school of behaalde een startkwalificatie.

De herkomst van deze herintreders, in 2004/'05 vlak vóór schooluitval, is voor ongeveer drie vijfde uit mbo (21,5 procent van alle vsv'ers), en twee vijfde uit voortgezet onderwijs (15,5 procent). Voor elk van de opvolgende schooljaren kunnen deze herintreders worden verdeeld over vier categorieën: degenen die voortgezet onderwijs volgen, die mbo onderwijs volgen, die inmiddels een startkwalificatie hebben behaald en degenen die nog steeds zonder startkwalificatie zijn en opnieuw geen opleiding volgen.

6.2.1 Herintreders van het cohort 2004/'05 naar categorie van onderwijs en startkwalificatie

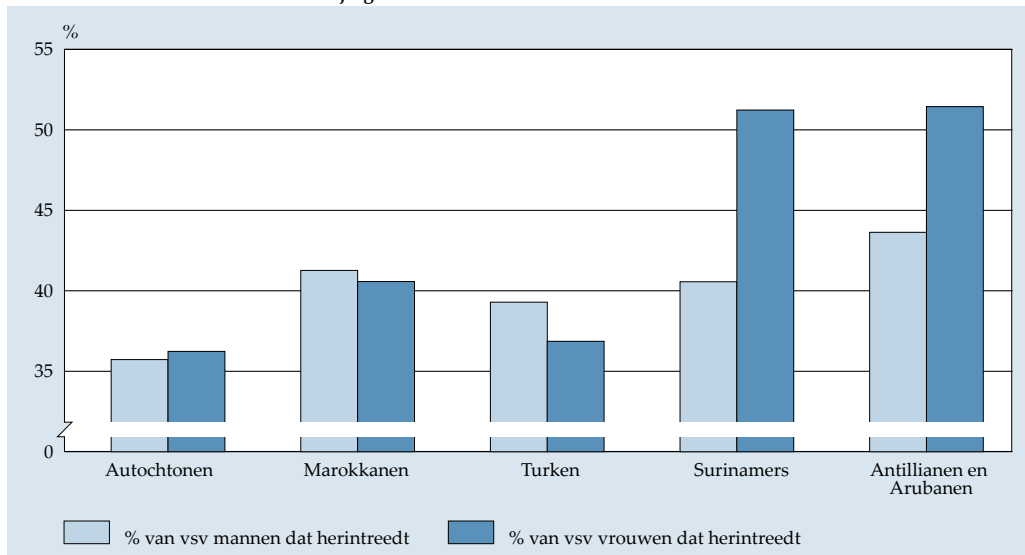
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Het valt op dat op 1 oktober 2006 3,5 procent van de vsv'ers uit 2004/'05 een startkwalificatie hebben. Deze leerlingen waren niet bij een onderwijsinstelling ingeschreven op 1 oktober van 2005, maar hebben, bijvoorbeeld als examendeelnemer, in de loop van dat schooljaar toch hun startkwalificatie behaald. Van het cohort schoolverlaters uit 2004/'05 heeft in totaal ruim 10 procent een startkwalificatie na schooljaar 2008/'09, en ruim 15 procent volgt een opleiding in dat schooljaar. Van de vsv'ers van 2004/'05 uit het voortgezet onderwijs volgt een kwart in 2008/'09 onderwijs. Eén op de tien doet dat niet meer maar heeft inmiddels wel een startkwalificatie behaald. Van de vsv'ers van 2004/'05 afkomstig uit het mbo volgt ongeveer één zesde in 2008/'09 onderwijs. Eén op de vijftien heeft inmiddels het onderwijs met een startkwalificatie verlaten.

Relatief veel herintredende Surinamers en Antillianen

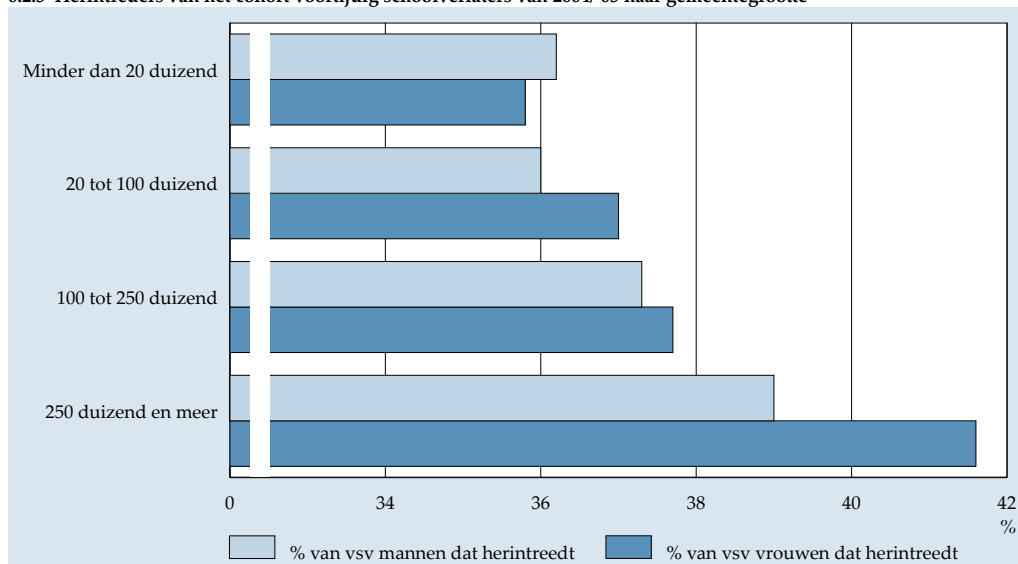
Het aandeel herintredende autochtone mannen is ongeveer even hoog als het aandeel herintredende autochtone vrouwen, maar is een stuk lager dan van allochtone vsv'ers. Van de vrouwen uit Suriname of de Nederlandse Antillen en Aruba gaat meer dan de helft van de vsv'ers weer onderwijs volgen. Dit is veel meer dan van mannen met dezelfde herkomst en ook hoger dan het aandeel herintreders uit alle andere herkomstgroeperingen, hoger ook dan onder autochtonen. Het aantal herintreders is voorts relatief gering in kleine gemeenten en groot in de grootste gemeenten.

6.2.2 Herintreders van het cohort voortijdig schoolverlaters van 2004/'05 naar herkomst

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

6.2.3 Herintreders van het cohort voortijdig schoolverlaters van 2004/05 naar gemeentegrootte

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

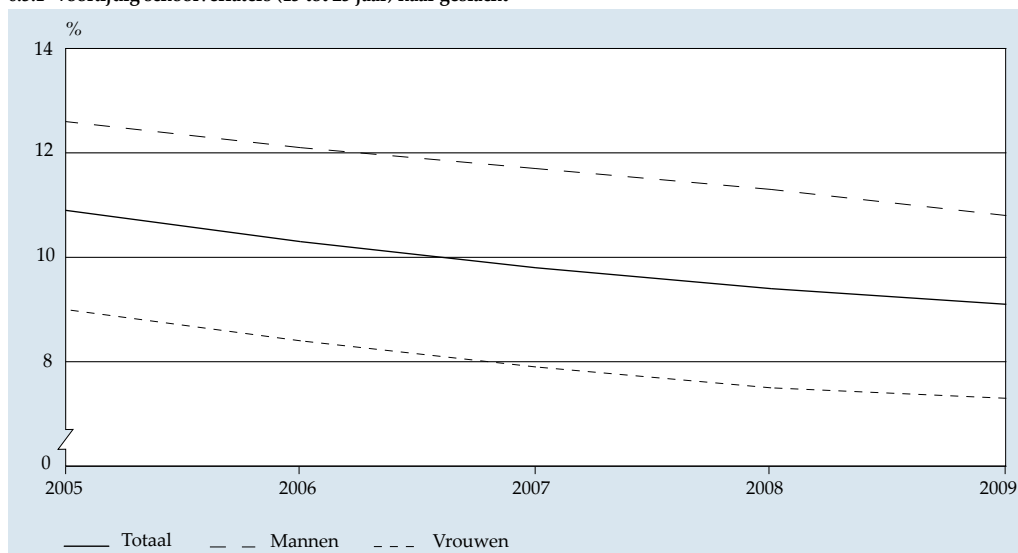
Voor mannen is er een kleine toename te zien in de aandelen herintreders naarmate de woongemeente groter is. Het lijkt echter dat voor vrouwen, nog meer dan voor mannen, herintreden aantrekkelijker of makkelijker wordt met toenemende grootte van de woongemeente. Misschien is er in grotere gemeenten een meer divers of flexibel onderwijsaanbod binnen handbereik, dat het specifiek voor vrouwen makkelijker maakt om school te combineren met bijvoorbeeld zorg voor een gezin of werk.

6.3 Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar

Tot zover zijn de analyses beperkt geweest tot het aantal leerlingen van 12 tot 23 dat per schooljaar het onderwijs voortijdig heeft verlaten. Voor nationale en Europese beleidsdoeleinden wordt ook gekeken naar het totale volume vsv'ers in de leeftijd 15 tot 25 jaar en 18 tot 25 jaar. De geformuleerde Lissabondoelstelling is bijvoorbeeld op deze laatste leeftijdsgrens gebaseerd.

In 2009 worden 110 duizend mannen en 72 duizend vrouwen gerekend tot de groep vsv'ers. Dit is ongeveer 11 procent van de mannen en 7 procent van de vrouwen (15 tot 25 jaar). Het aandeel vsv'ers is in de periode 2005–2009 voor mannen en vrouwen in vrijwel gelijke mate afgenomen.

6.3.1 Voortijdig schoolverlaters (15 tot 25 jaar) naar geslacht

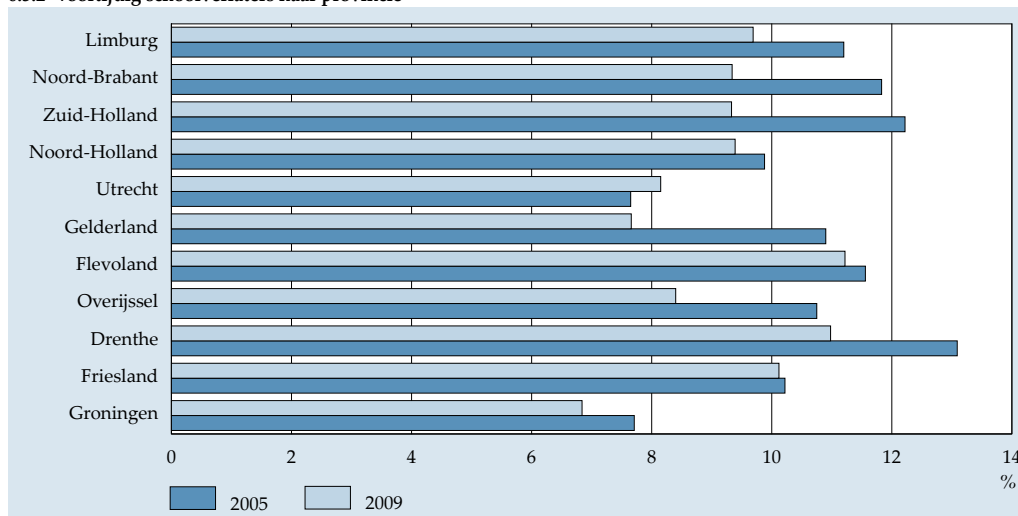

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Sterkste daling voortijdig schoolverlaters in oosten van het land

In 2009 was het aandeel vsv'ers het laagst in Oost-Nederland. Het aantal vsv'ers was er ruim 8 procent. In de rest van Nederland lag dit aandeel boven 9 procent. In Oost-Nederland is het aandeel vsv'ers in de periode 2005–2009 ook het sterkst

6.3.2 Voortijdig schoolverlaters naar provincie¹⁾

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

¹⁾ Zeeland te weinig waarnemingen.

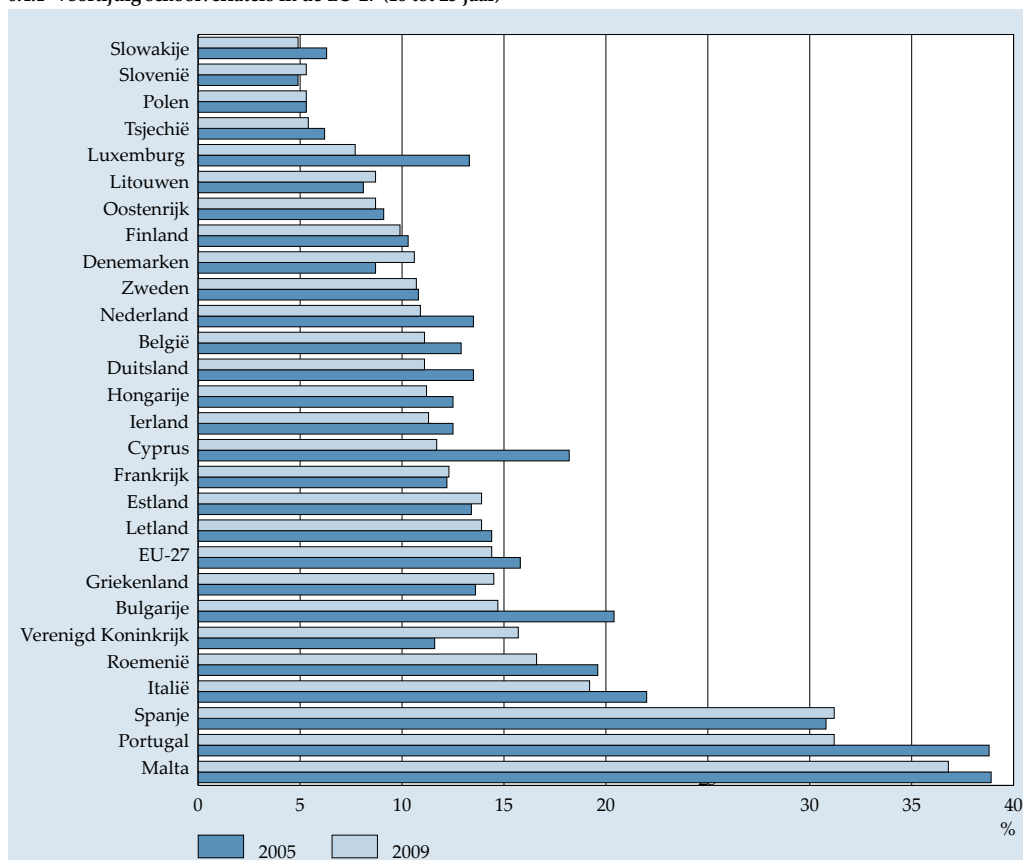
afgenomen, te weten met 2,5 procentpunt. In 2005 was dit aantal vsv'ers nog het laagst in Noord-Nederland.

In Overijssel en Gelderland is het aandeel vsv'ers de afgelopen vijf jaar behoorlijk afgenomen, tot 8 procent in 2009. In Zuid-Holland en Noord-Brabant daalde het aandeel vsv'ers van 12 procent in 2005 naar 9 procent in 2009. In de provincies Groningen en Utrecht is het aandeel vsv'ers doorgaans vrij laag. Dit komt doordat een relatief groot deel van de 15- tot 25-jarigen er bestaat uit studenten die aan de betreffende universiteiten studeren.

6.4 EU-doelstelling 2010

De Europese lidstaten hebben in 2000 in Lissabon de doelstelling geformuleerd om het aandeel voortijdig schoolverlaters van 18 tot 25 jaar in 2010 terug te brengen tot

6.4.1 Voortijdig schoolverlaters in de EU-27 (18 tot 25 jaar)

Bron: Eurostat.

10 procent. Nederland nadert deze doelstelling. Was in 2005 nog 14 procent van de 18- tot 25-jarigen in ons land voortijdig schoolverlater, in 2009 is dit 11 procent. De positie die Nederland hiermee inneemt is vergelijkbaar met België, Duitsland en Frankrijk. Overigens geldt voor al deze landen dat – net als in Nederland – mannen vaker dan vrouwen behoren tot de vsv'ers.

Polen, Tsjechië en Slowakije zitten ver onder de EU-doelstelling. Voor Polen geldt bijvoorbeeld sinds 1999 een nieuwe leerplicht. Daarbij leren scholieren in principe door tot het behalen van een opleiding die overeenkomt met een opleiding van mbo 2-niveau in Nederland. De Zuid-Europese landen Italië, Portugal, Spanje en Malta kennen echter relatief veel vsv'ers en zitten nog ver boven de doelstelling. In *Strategie Europa 2020*, de opvolger van de Lissabondoelstellingen, hebben de Europese lidstaten doelstellingen bepaald voor het jaar 2020. Hierin is het aandeel voortijdig schoolverlaters opnieuw vastgesteld op 10 procent voor de EU-27.

Referenties

Herweijer, L., 2008, Gestruikeld voor de start, de school verlaten zonder startkwalificatie. Sociaal Cultureel Planbureau.

Pijpers, F.P., 2010, Wat beïnvloedt het risico op voortijdig schoolverlaten?, Sociaal-economische trends 4^e kwartaal 2010.

Toelichting:

Voortijdig schoolverlaters

Voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) zijn leerlingen uit het voortgezet onderwijs, het voortgezet algemeen volwassenen onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs die op 1 oktober van het volgende schooljaar het (bekostigd) onderwijs hebben verlaten en niet in het bezit zijn van een startkwalificatie. Dat wil zeggen op zijn minst een havo- of vwo-diploma, of een diploma op mbo-2 niveau (basisberoepsbeoefenaar).

De resultaten in paragrafen 6.1 en 6.2 gaan over de 'nieuwe aanwas' van voortijdig schoolverlaters en geven inzicht in de ontwikkelingen over de afgelopen vier jaar voor voortijdig schoolverlaters met diverse achtergrondkenmerken. Het gaat hierbij om de voortijdig schoolverlaters van 12 tot 23 jaar die staan ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie. De uitkomsten hebben niet het doel het totaal aantal voortijdig schoolverlaters in Nederland weer te geven. Cijfers daarover zijn afkomstig van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Multivariate analyse

Het resultaat van de multivariate analyse geeft het relatieve gewicht/belang aan van de verschillende achtergrondkenmerken wanneer deze in samenspel beschouwd worden. Het uitgangspunt is dat voor iedere deelnemer er een eindige

kans is om voortijdig schoolverlater te worden, afhankelijk van een aantal factoren. Sommige daarvan zijn bekend en kunnen opgenomen worden in een statistisch model, maar er zijn ook invloeden die niet achterhaald kunnen worden uit registers. Het model kan niet gebruikt worden om voorspellingen te doen voor individuele leerlingen, maar alleen om het aandeel vsv'ers over grote groepen leerlingen te voorspellen. De modellering is in eerste instantie gebaseerd op het schooljaar 2007/08.

Tabel 6.1
Kerncijfers voortijdig schoolverlaters

	2005/'06	2006/'07	2007/'08	2008/'09 *
	%			
Totaal	4,1	4,0	3,7	3,3
Geslacht				
Mannen	4,8	4,6	4,3	3,9
Vrouwen	3,4	3,3	3,0	2,7
Onderwijssoort				
Voortgezet onderwijs	1,8	1,6	1,4	1,2
w.v.				
leerjaar 1-2	0,9	0,8	0,8	0,7
vwo 3-5/havo 3-4	0,9	0,9	0,9	0,7
vwo 6/havo 5 zonder diploma	8,5	8,4	8,7	6,3
vmbo 3	1,6	1,5	1,3	1,1
vmbo 4 zonder diploma	18,4	16,3	13,7	11,5
vmbo 4 met diploma	6,1	5,5	4,1	3,7
Middelbaar beroepsonderwijs ¹⁾	9,3	9,0	8,5	7,7
w.v.				
assistentopleiding (niveau 1)	38,0	37,7	35,8	35,0
basisberoepsopleiding (niveau 2)	15,3	15,2	15,1	13,7
vakopleiding (niveau 3)	6,7	6,1	5,6	5,0
middenkader-/specialistenopleiding (niveau 4)	4,7	4,8	4,5	4,0
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	19,1	17,2	17,8	14,0
Herkomstgroepering				
Autochtonen	3,5	3,4	3,1	2,8
Westerse allochtonen	6,9	6,3	6,4	5,5
Marokkanen	10,6	10,9	11,4	8,5
Turken	10,3	9,6	8,9	7,1
Surinamers	9,3	8,5	9,4	8,3
Antillianen/Arubanen	11,6	11,6	11,9	10,0
Overige niet-westerse allochtonen	9,6	7,8	7,5	6,2
Inkomstenniveau huishouden				
Minder dan 0,9 keer minimumloon	8,5	8,4	8,4	7,3
0,9 tot 1,1 keer minimumloon	6,7	6,7	6,1	5,5
1,1 tot 1,5 keer minimumloon	6,2	6,0	6,0	5,2
1,5 tot 2 keer minimumloon	5,3	5,3	5,3	4,6
2 tot 4 keer minimumloon	3,5	3,4	3,2	3,0
4 of meer keer minimumloon	2,9	2,7	2,6	2,3
Verdacht geweest van misdrijf				
0 keer	3,5	3,3	3,0	2,7
1 keer	14,2	13,7	12,6	11,3
2 of meer keer	24,9	25,1	23,3	22,0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Inclusief extraneï.

7. Overgang naar de arbeidsmarkt

Van alle schoolverlaters hebben mbo'ers de grootste kansen op een baan: negen op de tien mbo-afgestudeerden uit 2007 hebben binnen een paar maanden een baan. De kansen zijn het grootst voor mbo-gediplomeerden op niveau 3 en 4. Op elk niveau is het percentage werkenden hoger als de beroepsbegeleidende leerweg is gevolgd.

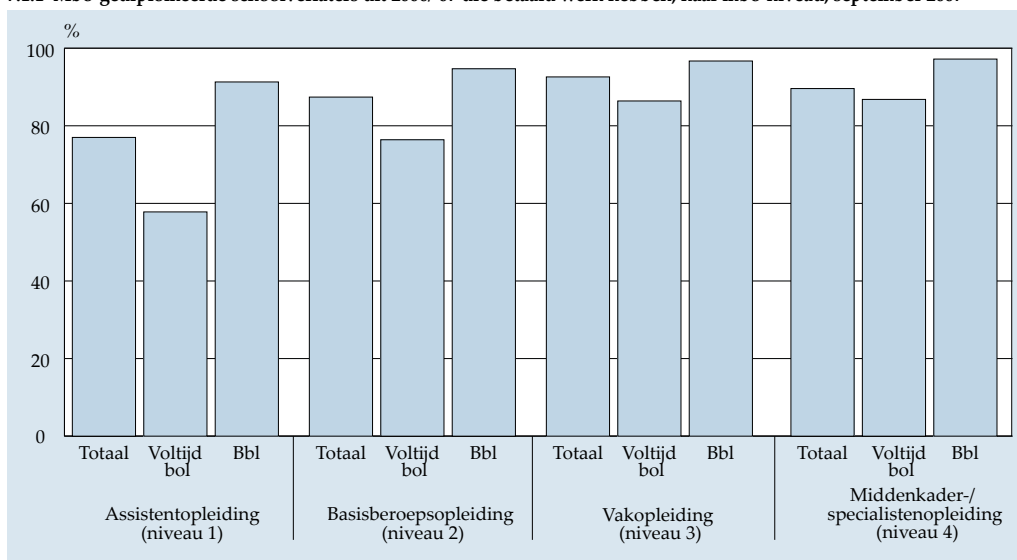
Van alle hogeropgeleiden hebben acht op de tien kort na het afsluiten van de studie betaald werk. Hbo'ers met een bachelordiploma hebben grotere kansen op een baan dan hbo'ers met een masterdiploma. Voor afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs ligt dat anders: met een masteropleiding zijn er betere kansen op de arbeidsmarkt dan met een bacheloropleiding.

Voortijdig schoolverlaters hebben de slechtste arbeidsmarktkansen: nog geen zes op de tien voortijdig schoolverlaters uit 2006/'07 hebben eind september 2007 betaald werk.

7.1 Arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden

Van de deelnemers van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) die in het schooljaar 2006/'07 hun diploma behaalden en daarna de opleiding verlieten, had 89 procent eind september 2007 betaald werk. Verreweg de meesten, 88 procent, hadden een baan in loondienst, krap 2 procent werkte als zelfstandige. Het percentage werkende mbo-gediplomeerden met een baan kort na het afsluiten van de oplei-

7.1.1 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2006/'07 die betaald werk hebben, naar mbo-niveau, september 2007

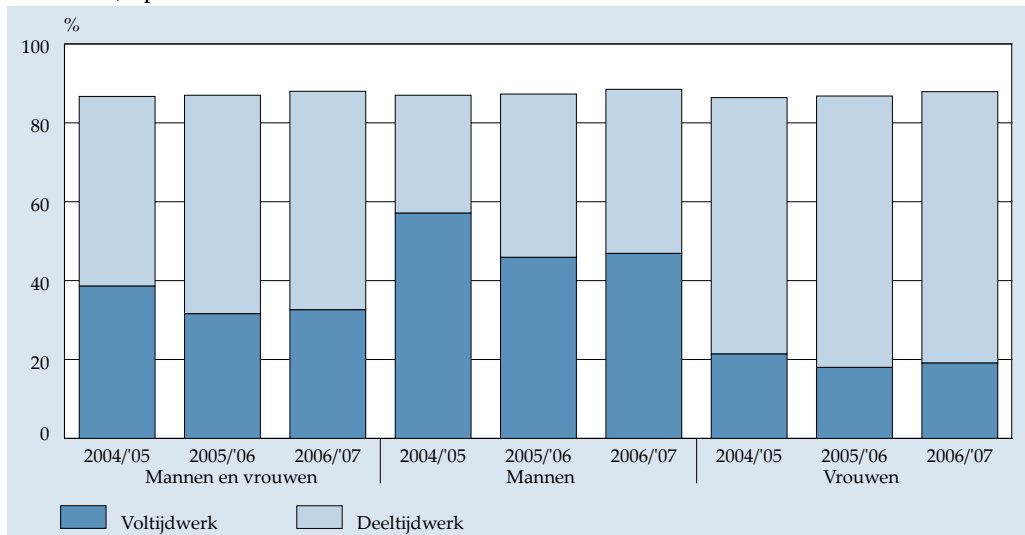
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

ding is in de periode 2005–2007 licht gestegen en ligt bovendien beduidend boven de werkzaamheidsgraad van de gehele bevolking. De percentages werkenden zijn het hoogst voor mbo-gediplomeerden op niveau 3 en 4 (de vakopleiding en de middenkader-/specialistenopleiding). Ook bij gediplomeerden op niveau 1 (assistentopleiding) heeft ruim driekwart kort na het afronden van de opleiding betaald werk, doorgaans in loondienst.

Op elk niveau is het percentage gediplomeerden dat kort na het verlaten van de opleiding betaald werk heeft hoger als de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) is gevolgd. Deelnemers aan de beroepsbegeleidende leerweg lijken in dat opzicht sneller hun weg op de arbeidsmarkt te vinden dan deelnemers aan de beroepsopleidende leerweg (bol), mogelijk omdat de eersten meer werkervaring hebben. Als onderdeel van hun opleiding werken bbl'ers meestal vier dagen in de week in een bedrijf waarmee ze een leerwerkovereenkomst hebben.

De meeste mbo-gediplomeerden die in loondienst gaan werken, hebben een deeltijdbaan. Dat geldt in sterkere mate voor vrouwen dan voor mannen (zie grafiek 7.1.2). Niet verrassend is dat vrouwen vaker deeltijdinstellingen hebben dan mannen. Het percentage mbo-gediplomeerde schoolverlaters met een voltijd baan is in de periode 2005–2007 licht gedaald. Dat is in lijn met de ontwikkeling van het totale aandeel van alle werknemers in Nederland in loondienst dat een voltijdinstelling heeft.

7.1.2 Type banen van mbo-gediplomeerde schoolverlaters die direct na het verlaten van de opleiding in loondienst werken, september 2007

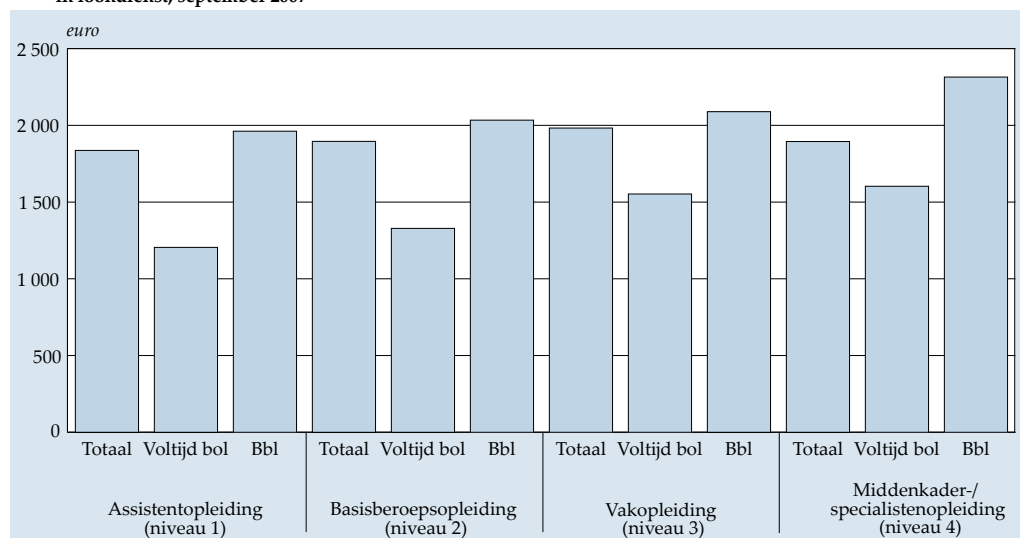
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

De startsalarissen die mbo'ers verdienen lopen enigszins uiteen. Een maatstaf voor de inkomsten uit betaald werk is het gemiddelde fiscale maandloon bij een voltijdaanstelling. Dit bedroeg gemiddeld 1 917 euro voor de mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit het schooljaar 2006/'07, en was 1 991 euro voor mannen en 1 742 euro voor vrouwen.

Het gemiddelde fiscale maandloon is het hoogst voor gediplomeerden op niveau 3, te weten 1 982 euro. Op niveau 4 is dit 1 895 euro, nagenoeg even veel als met een diploma op niveau 2 (basisberoepsopleiding). Bij vrouwen zijn de verschillen in inkomsten tussen de diplomaniveaus minder groot.

Dat mbo-gediplomeerde schoolverlaters met een diploma op niveau 4 minder verdienen dan op niveau 3 en nagenoeg even veel als mbo-gediplomeerden met een diploma op niveau 2, is opvallend en kan worden verklaard uit verschillen in de gevolgde leerweg. Op niveau 4 heeft drie kwart van de gediplomeerden de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol) gevolgd en een kwart de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Op niveaus 1, 2 en 3 heeft gemiddeld 60 procent van de mbo-gediplomeerde schoolverlaters de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) gevolgd. Op elk diplomaniveau hebben de gediplomeerde schoolverlaters van de bbl een grotere kans op betaald werk en als voltijd werknemer een hoger fiscaal maandloon. De totaalcijfers voor niveau 4 weerspiegelen dus het grotere aandeel van de gediplomeerden die de voltijd bol als leerweg hebben gevolgd en vallen daardoor iets minder florissant uit dan voor de lagere niveaus, waarin de bbl als gevolgde leerweg de overhand heeft.

7.1.3 Gemiddeld fiscaal maandloon van mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit schooljaar 2006/'07 met voltijdbaan in loondienst, september 2007

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Binnen de groepen mbo-gediplomeerde schoolverlaters die dezelfde leerweg hebben gevolgd, zijn het percentage met betaald werk en het gemiddelde loon van voltijd werknemers hoger naarmate het mbo-niveau hoger is.

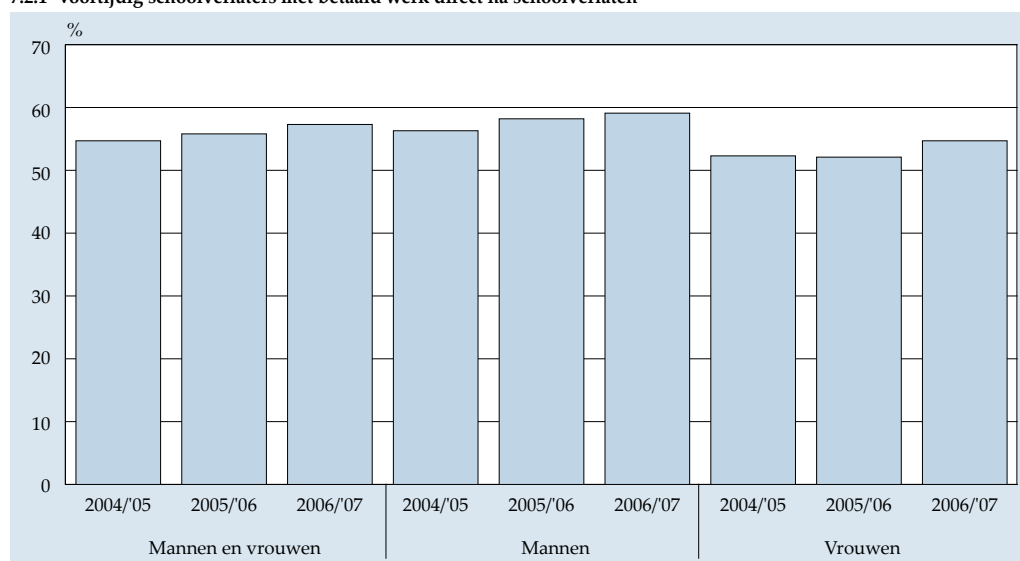
7.2 De arbeidsmarktpositie van voortijdig schoolverlaters

Van de groep voortijdig schoolverlaters jonger dan 23 jaar uit het schooljaar 2006/'07 heeft 57 procent eind september 2007 betaald werk, voor het merendeel als werknemer in loondienst. Minder dan 1 procent werkte als zelfstandige. De percentages voortijdig schoolverlaters met betaald werk liggen duidelijk lager dan voor degenen die het mbo met een startkwalificatie (diploma op mbo-niveau 2 of hoger) hebben verlaten (90 procent).

Het percentage voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) met een baan is lager dan in eerdere jaren. Dat steeds meer vsv'ers werken, komt door de verbeterde arbeidsmarktomstandigheden in die jaren. Het aandeel vsv'ers dat betaald werk heeft is bij mannen groter dan bij vrouwen.

Van de voortijdig schoolverlaters met een baan in loondienst heeft 22 procent een voltijdaanstelling. Van de mbo-gediplomeerde schoolverlaters met een startkwalificatie, is 89 procent werkzaam in loondienst, van wie 37 procent met een voltijdaanstelling.

7.2.1 Voortijdig schoolverlaters met betaald werk direct na schoolverlaten

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Voortijdig schoolverlaters hebben niet alleen minder vaak een baan, maar ze hebben, als ze werk hebben, ook een lager salaris. Een vsv'er met een voltijdbaan verdiende gemiddeld 1 237 euro, een mbo'er met een diploma op niveau 2 of hoger verdiende daarentegen 1 923 euro. Verschillen in leeftijd en het bijbehorende minimumloon kunnen deze verschillen in salaris niet verklaren.

Opvallend is nog dat er ook bij de voortijdig schoolverlaters duidelijke verschillen zijn tussen de inkomsten van vrouwen en mannen. Gemiddeld bedroeg het fiscaal maandloon van voltijd werkende mannen die zonder startkwalificatie het onderwijs verlieten 1 271 euro. Vrouwen zonder startkwalificatie verdienden 1 126 euro in een voltijdbaan, ruim tien procent minder.

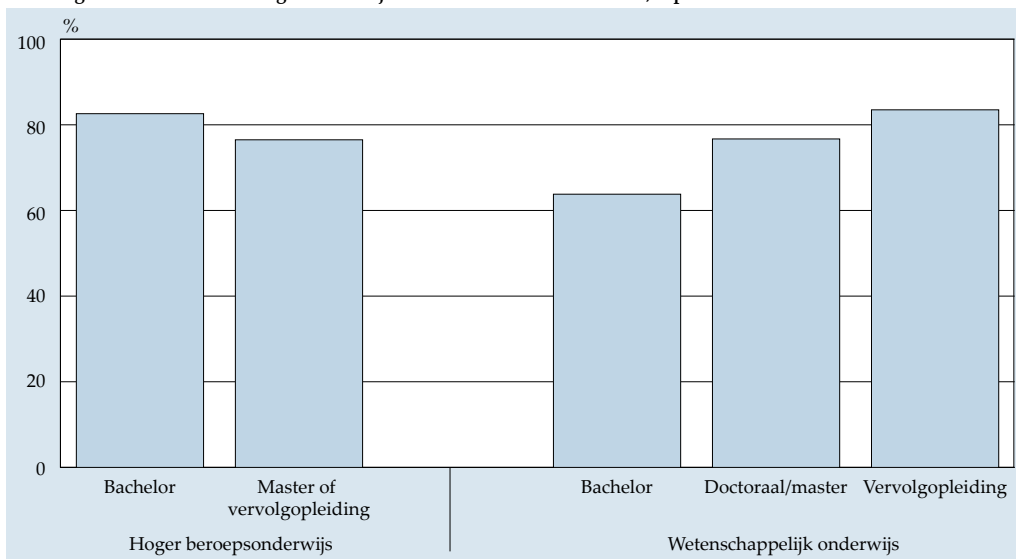
7.3 *Afgestudeerden uit het hoger onderwijs op de arbeidsmarkt*

Van alle afgestudeerden van voltijdstudies in het hoger onderwijs uit schooljaar 2006/'07 heeft in september 2007 80 procent betaald werk als werknemer of als zelfstandige (78 procent in loondienst). Beide percentages liggen 9 à 10 procentpunt lager dan bij de afgestudeerden van het mbo. Van afgestudeerden van voltijdstudies in het wetenschappelijk onderwijs heeft 77 procent betaald werk, 75 procent heeft een baan in loondienst.

Het percentage afgestudeerden met een betaalde baan verschilt met het diploma. Van de hbo-afgestudeerden hebben personen met een bachelordiploma een grotere kans op betaald werk dan degenen met een masterdiploma of een diploma voor een vervolgopleiding in het hbo.

Afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs met een bachelordiploma hebben daarentegen minder kans op een baan dan afgestudeerden met een masterdiploma en afgestudeerden van een vervolgopleiding in het wetenschappelijk onderwijs. Vervolgopleidingen in het hbo zijn opleidingen die na het behalen van het bachelordiploma in het hbo kunnen worden gevolgd. Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel in het hoger onderwijs konden gediplomeerden van bepaalde hbo-opleidingen zich inschrijven voor een vervolgopleiding, zoals voor architect of dirigent. Deze opleidingen werden ook wel voortgezette of tweede-fase-opleidingen genoemd. Na de invoering van het bachelor-masterstelsel in 2002/'03 zijn de meeste vervolgopleidingen in het hbo omgezet in masteropleidingen. In het wetenschappelijk onderwijs zijn vervolgopleidingen opleidingen die na het behalen van een doctoraaldiploma in het wetenschappelijk onderwijs konden worden gevolgd, bijvoorbeeld beroepsopleidingen voor accountant, arts, tandarts, dierenarts, apotheker, priester en de eerstegraads universitaire lerarenopleidingen. Ook in het wetenschappelijk onderwijs zijn vervolgopleidingen na de invoering van het bachelor-masterstelsel geleidelijk omgezet naar masteropleidingen.

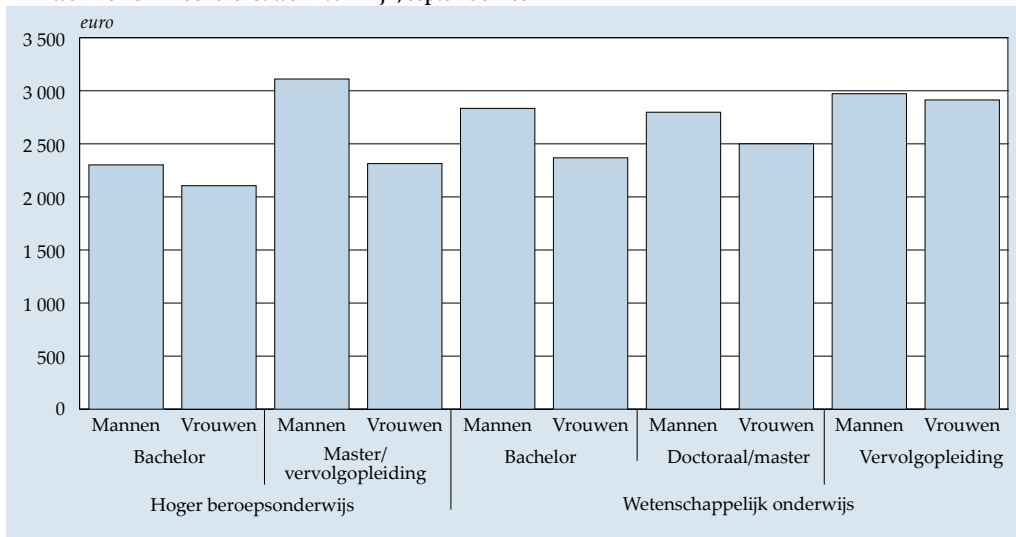
7.3.1 Afgestudeerden uit het hoger onderwijs uit 2006/'07 met betaald werk, september 2007

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Van de afgestudeerde voltijdstudenten die kort na het afstuderen een baan in loondienst hebben, heeft 53 procent een voltijdbaan, en mannen vaker (62 procent) dan vrouwen (44 procent). Van de hbo-afgestudeerden die eind september 2007 een

7.3.2 Gemiddeld fiscaal maandloon van afgestudeerden uit het hoger onderwijs van studiejaar 2006/'07 die als voltijd werknemer in loondienst werkzaam zijn, september 2007

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

baan in loondienst hadden, had 38 procent een voltijdaanstelling, en mannen vaker dan vrouwen (51 tegen 28 procent).

Afgestudeerde mannen uit het hoger onderwijs verdienen meer dan vrouwen. Omdat bij deze cijfers is uitgegaan van de beloning in een voltijdbaan, is het verschil tussen de inkomsten van mannen en vrouwen in werkelijkheid groter, omdat vrouwen vaker in deeltijd werken.

Gemiddeld bedraagt het fiscaal maandloon van de afgestudeerden uit het hoger beroepsonderwijs 2 220 euro. Voor de afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs is dat bedrag bijna 500 euro hoger: 2 712 euro. Voor afgestudeerden uit de diverse hbo-opleidingen is het fiscaal maandloon op bachelorniveau lager dan voor afgestudeerden met een masterdiploma of een diploma voor een vervolgopleiding. Bij de afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs geldt dit verband voor de vrouwen eveneens, maar is het fiscaal maandloon van afgestudeerde mannen met een bachelordiploma opvallend genoeg juist iets hoger dan voor de afgestudeerde mannen met een masterdiploma.

7.4 *Arbeidsmarktpositie zonder en met startkwalificatie*

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt de arbeidsmarktpositie bekeken van personen van 25 tot 65 jaar zonder en met startkwalificatie. De meesten van hen hebben het onderwijs verlaten en hun opleidingsniveau zal niet meer veranderen. Het gaat in 2009 om bijna 9 miljoen personen, van wie er 6,5 miljoen in het bezit zijn van een startkwalificatie.

Van de bijna 9 miljoen 25- tot 65-jarigen participeren er 6,9 miljoen op de arbeidsmarkt. De arbeidsdeelname van degenen zonder startkwalificatie is het laagst. Van de personen met alleen basisonderwijs participeert in 2009 iets minder dan de helft op de arbeidsmarkt. Bij vmbo, mbo 1 (assistentopleiding) enerzijds en de onderbouw van het avo anderzijds ligt dit aandeel op 64 en 68 procent.

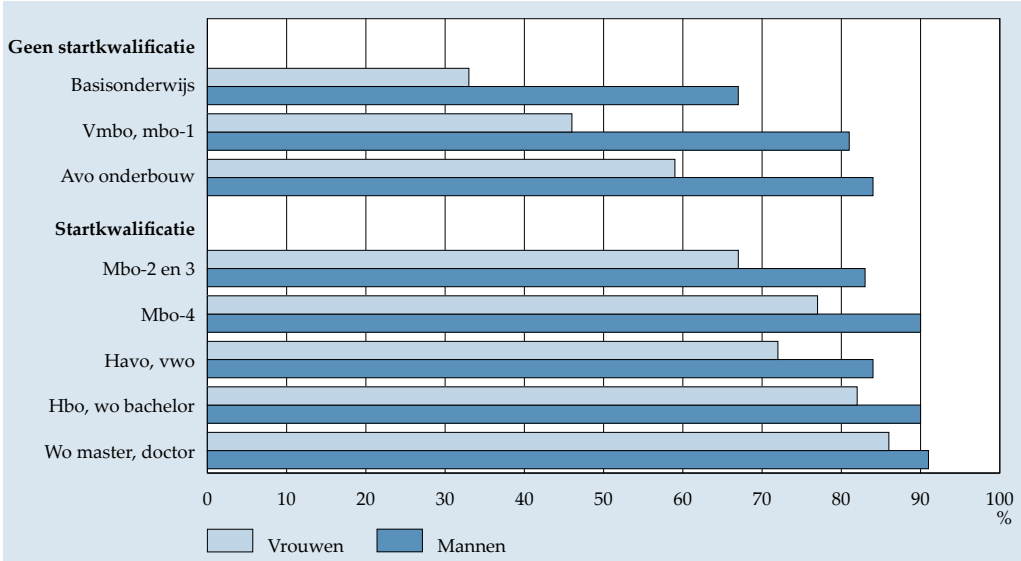
Van de 25- tot 65-jarigen met een startkwalificatie verschilt de arbeidsdeelname ook per opleidingsniveau. Het hoogst (87 procent) is de arbeidsdeelname van hogeropgeleiden. Van degenen met een diploma mbo-niveau 2 of 3 (basisberoeps- en vakopleiding) is dit 75 procent. Vergeleken met 1999 is de arbeidsdeelname toegenomen van de lager opgeleiden, maar niet van de hogere opleidingsniveaus.

Grote verschillen in arbeidsdeelname tussen mannen en vrouwen

Er bestaan grote verschillen in de arbeidsdeelname van lager opgeleiden. Van de vrouwen met uitsluitend basisonderwijs participeert in 2009 slechts een derde op de arbeidsmarkt, van de mannen van dit opleidingsniveau is dit twee derde. Ook voor de andere opleidingsniveaus zijn de verschillen in arbeidsdeelname tussen mannen en vrouwen groot, maar naarmate het opleidingsniveau stijgt nemen deze

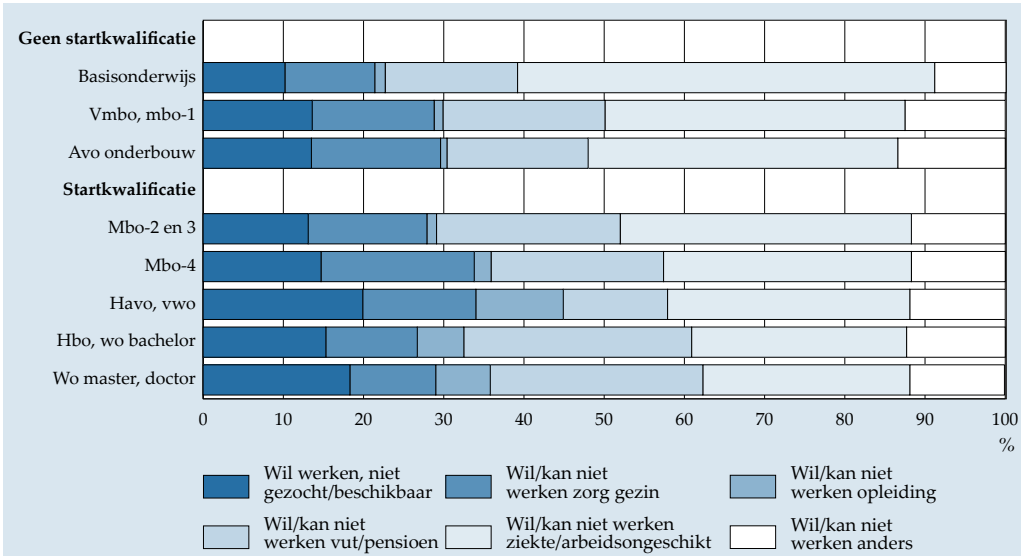
verschillen af. Het minst verschilt de arbeidsdeelname naar geslacht bij universitair opgeleiden. In 2009 participeerde 91 procent van de mannen en 86 procent van de vrouwen met een masterdiploma.

7.4.1 Netto arbeidsdeelname naar geslacht, 2009

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.4.2 Arbeidsmarktbinding van personen die niet participeren, 2009

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

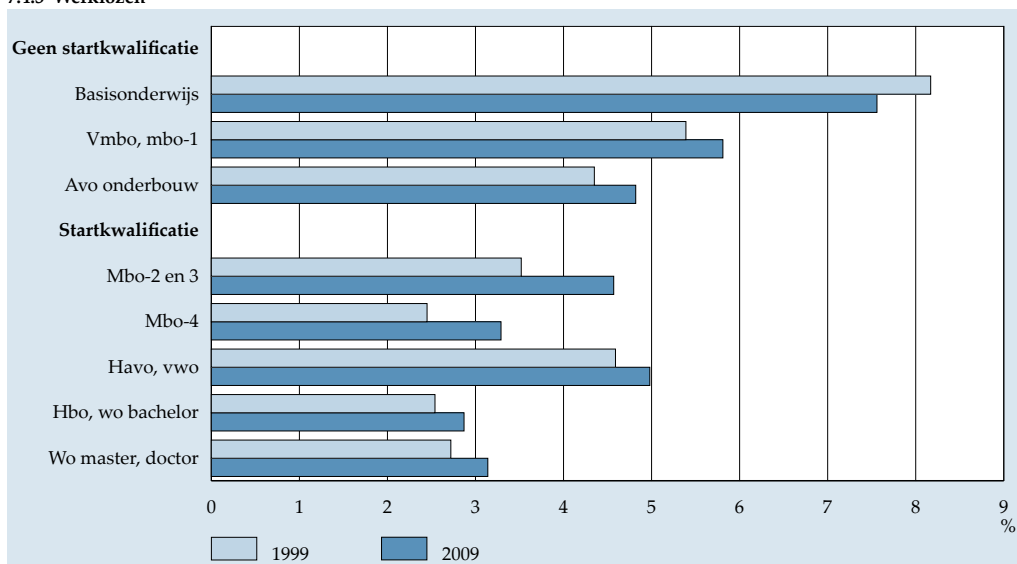
Ziekte en arbeidsongeschiktheid belangrijkste redenen voor niet-deelname

Ruim 2,1 miljoen 25- tot 65-jarigen participeren niet op de arbeidsmarkt. Hiervoor kunnen verschillende redenen zijn. De één wil wel werken, maar heeft niet gezocht naar werk of is tijdelijk niet beschikbaar, een ander kan niet werken vanwege de zorg voor het gezin of omdat hij een opleiding volgt. De belangrijkste reden is echter ziekte of arbeidsongeschiktheid. 37 procent van de 25- tot 65-jarigen is om die reden niet actief op de arbeidsmarkt. Het vaakst komt dit voor bij personen zonder startkwalificatie en dan met name bij personen met alleen basisonderwijs. Van hen participeert ruim 50 procent om deze reden niet. Voor personen met een startkwalificatie is VUT/pensioen de belangrijkste reden om niet te participeren, en dit geldt vaker voor degenen met een diploma van het hoger onderwijs.

Zonder startkwalificatie vaker werkloos

In 2009 was 4 procent van de 25- tot 65-jarigen werkloos. Personen zonder startkwalificatie en met uitsluitend basisonderwijs zijn in 2009 het vaakst werkloos (7,5 procent), gevolgd door degenen met een diploma vmbo, mbo 1 enerzijds of avo onderbouw anderzijds (6 en 5 procent). Van de groep met een startkwalificatie kennen de hogere opleidingsniveaus – mbo-niveau 4 (middenkader-/specialistenopleiding), hbo en universiteit – relatief weinig werklozen. Over het algemeen ligt in 2009 het werkloosheidspercentage wat hoger dan in 1999. Dit heeft te maken met de huidige economische crisis.

7.4.3 Werklozen

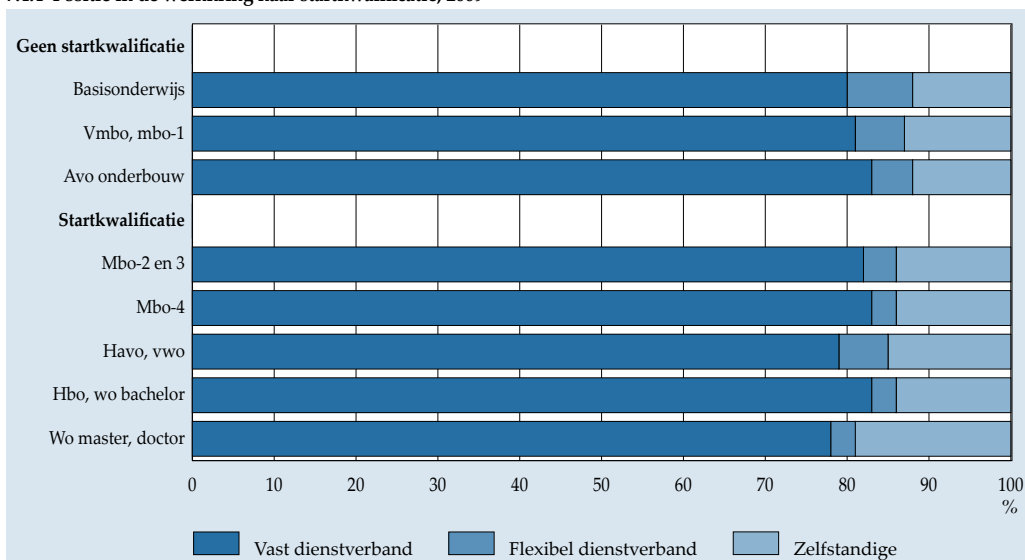

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Vaak zelfstandige na universiteit

Het merendeel van de 25- tot 65-jarigen met betaald werk is in 2009 werkzaam als werknemer in een vast dienstverband. Slechts 4 procent heeft een flexibel dienstverband, 14 procent is werkzaam als zelfstandige. Flexibele dienstverbanden komen het vaakst voor bij personen zonder een startkwalificatie. Relatief veel personen die over een startkwalificatie beschikken zijn zelfstandige. Van degenen met een masterdiploma is dit zelfs bijna één op de vijf.

7.4.4 Positie in de werkring naar startkwalificatie, 2009

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Toelichting

Enquête beroepsbevolking

De gegevens in deze paragraaf zijn ontleend aan de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB wordt sinds 1987 gehouden onder mensen die in Nederland wonen met uitzondering van de personen in institutionele huishoudens (zoals tehuizen, internaten, revalidatiecentra en gevangenissen). Deze enquête wordt bij een steekproef van 1 procent van de bevolking uitgevoerd. De EBB bevat arbeidsmarktkenmerken en demografische kenmerken. De demografische kenmerken, zoals geslacht, geboortedatum, burgerlijke staat, land van herkomst en positie in het huishouden, hebben betrekking op alle leden van het huishouden.

De vragen naar de positie op de arbeidsmarkt worden alleen gesteld aan personen van 14 jaar of ouder. Zij hebben onder andere betrekking op het al dan niet werk-

zaam zijn, de positie in de werkring, het bedrijf waar men werkt, het zoeken naar werk, de gevolgde opleiding en het ingeschreven zijn bij een Centrum voor Werk en Inkomen (CWI).

De uitkomsten van de EBB zijn gebaseerd op een steekproefonderzoek. De uitkomsten hebben daardoor een onnauwkeurigheidsmarge.

De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit het hoger onderwijs

Om de transitie vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt in beeld te brengen, wordt gebruik gemaakt van informatie over de inschrijvingen en behaalde diploma's en van gegevens over werk en inkomsten uit arbeid en uitkering. De arbeidsmarktpositie van gediplomeerden is genomen op de eerstvolgende peildatum na het voltooien van de opleiding, dat wil zeggen eind september.

De analyse is beperkt tot voltijd studenten die op het moment van afstuderen ingeschreven stonden in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA).

Voortijdig schoolverlaters

Leerlingen die het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Een leerling heeft een startkwalificatie met ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding (mbo-niveau 2).

Tabel 7.1

Arbeidsmarktpositie van mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit schooljaar 2006/'07, eind september 2007

	Totaal	w.o.				Gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers
		met betaald werk ¹⁾	werknemer	zelfstandige	voltijd werknemer	
	<i>x 1 000</i>	%				<i>euro</i>
Mannen en vrouwen	68,5	89	88	2	33	1 920
w.v.						
Assistentopleiding (mbo-niveau 1)	4,8	77	77	1	32	1 840
w.o.						
voltijd bol	2,0	58	58	1	12	1 200
bbl	2,7	91	91	1	47	1 960
Basisberoepsopleiding (mbo-niveau 2)	17,3	87	86	2	35	1 900
w.o.						
voltijd bol	7,0	76	76	1	17	1 330
bbl	10,4	95	93	2	47	2 030
Vakopleiding (mbo-niveau 3)	20,0	93	91	2	33	1 980
w.o.						
voltijd bol	8,1	86	85	2	16	1 550
bbl	11,9	97	96	2	44	2 090
Middenkader-/specialistenopleiding (mbo-niveau 4)	26,4	90	89	2	31	1 890
w.o.						
voltijd bol	19,2	87	86	1	25	1 600
bbl	7,1	97	96	2	47	2 310
Mannen	33,7	90	88	2	47	1 990
w.v.						
Assistentopleiding (mbo-niveau 1)	3,1	80	80	1	40	1 860
w.o.						
voltijd bol	1,2	62	62	1	17	1 250
bbl	1,8	91	91	1	56	1 980
Basisberoepsopleiding (mbo-niveau 2)	10,6	90	88	2	47	1 940
w.o.						
voltijd bol	3,8	79	78	1	23	1 340
bbl	6,9	96	94	2	60	2 070
Vakopleiding (mbo-niveau 3)	8,8	94	92	3	56	2 050
w.o.						
voltijd bol	2,3	85	82	4	28	1 570
bbl	6,5	97	96	3	66	2 130
Middenkader-/specialistenopleiding (mbo-niveau 4)	11,1	89	88	3	41	2 010
w.o.						
voltijd bol	8,1	86	85	3	31	1 650
bbl	3,0	98	96	3	67	2 470
Vrouwen	34,8	88	88	1	19	1 740
w.v.						
Assistentopleiding (mbo-niveau 1)	1,7	72	72	1	17	1 740
w.o.						
voltijd bol	0,8	51	51	0	6	1 030
bbl	0,9	91	91	1	27	1 880
Basisberoepsopleiding (mbo-niveau 2)	6,7	84	83	1	16	1 670
w.o.						
voltijd bol	3,2	74	73	0	10	1 290
bbl	3,5	93	92	2	21	1 840
Vakopleiding (mbo-niveau 3)	11,2	91	91	1	15	1 780
w.o.						
voltijd bol	5,7	87	87	1	11	1 540
bbl	5,4	96	95	1	19	1 930
Middenkader-/specialistenopleiding (mbo-niveau 4)	15,2	90	89	1	24	1 750
w.o.						
voltijd bol	11,1	87	87	1	21	1 550
bbl	4,1	97	96	1	32	2 080

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het gaat hier om al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op de laatste vrijdag van september 2007. Dit is inclusief personen die minder dan 12 uur per week werken.

Tabel 7.2.1
Arbeidsmarktpositie van voortijdig schoolverlaters uit schooljaar 2006/'07, eind september 2007

	Totaal	w.o.				Gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers
		met betaald werk ¹⁾	werknemer	zelfstandige	voltijd werknemer	
	<i>x 1 000</i>	%				<i>euro</i>
Mannen en vrouwen	52,0	57	57	1	13	1 240
w.o.						
voortgezet onderwijs	14,6	36	36	0	4	940
middelbaar beroepsonderwijs	35,5	66	65	1	16	1 260
Mannen	30,9	59	58	1	16	1 270
w.o.						
voortgezet onderwijs	8,4	36	36	0	6	980
middelbaar beroepsonderwijs	21,3	68	67	1	21	1 300
Vrouwen	21,1	55	54	0	7	1 130
w.o.						
voortgezet onderwijs	6,2	36	36	0	2	790
middelbaar beroepsonderwijs	14,2	63	62	0	10	1 160

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

¹⁾ Het gaat hier om al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op de laatste vrijdag van september 2007. Dit is inclusief personen die minder dan 12 uur per week werken.

Tabel 7.3.1

Arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit voltijd hoger onderwijs uit studiejaar 2006/'07, eind september 2007

	Totaal	w.o.			Gemiddeld fiscaal maand- loon van voltijd werknemers
		met betaald werk ¹⁾	werknemer	voltijd werk- nemer	
	<i>x 1 000</i>	%			<i>euro</i>
Mannen en vrouwen w.v.	62,5	80	78	34	2 450
Hoger beroepsonderwijs w.o.	36,5	82	80	31	2 220
bachelor	35,9	83	81	31	2 220
master/ vervolgopleiding	0,6	76	62	13	2 460
Wetenschappelijk onderwijs w.o.	26,0	77	75	39	2 710
bachelor	1,4	64	61	21	2 640
doctoraal/ master	22,0	77	75	38	2 670
vervolgopleiding	2,6	83	77	58	2 930
Mannen w.v.	28,2	79	77	43	2 540
Hoger beroepsonderwijs w.o.	16,0	81	78	40	2 300
bachelor	15,8	82	79	40	2 300
master/ vervolgopleiding	0,2	62	36	8	3 110
Wetenschappelijk onderwijs w.o.	12,3	77	74	46	2 820
bachelor	0,7	64	58	26	2 830
doctoraal/ master	10,6	77	75	46	2 800
vervolgopleiding	0,9	84	77	58	2 970
Vrouwen w.v.	34,3	81	79	27	2 340
Hoger beroepsonderwijs w.o.	20,5	83	82	23	2 110
bachelor	20,1	83	82	24	2 110
master/ vervolgopleiding	0,4	82	72	14	2 310
Wetenschappelijk onderwijs w.o.	13,8	77	75	33	2 580
bachelor	0,8	64	63	17	2 370
doctoraal/ master	11,3	76	76	31	2 500
vervolgopleiding	1,7	83	77	58	2 910

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

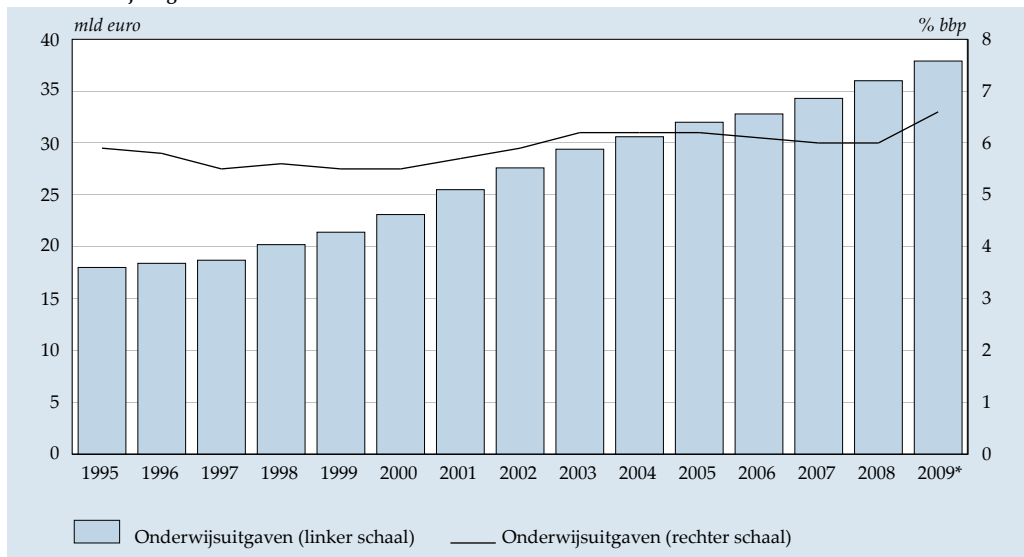
¹⁾ Het gaat hier om al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op de laatste vrijdag van september 2007. Dit is inclusief personen die minder dan 12 uur per week werken.

8. Uitgaven voor onderwijs

8.1 Nederlandse onderwijsuitgaven

In 2009 is bijna 38 miljard euro uitgegeven aan onderwijs door overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties. De onderwijsuitgaven bedroegen 6,6 procent van het bruto binnenlands product (bbp), het hoogste percentage sinds 1995. Het hogere percentage is niet alleen het resultaat van hogere uitgaven aan onderwijs, maar ook van een forse daling van het bbp als gevolg van de economische crisis.

8.1.1 Onderwijsuitgaven

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Budget voor schoolboeken

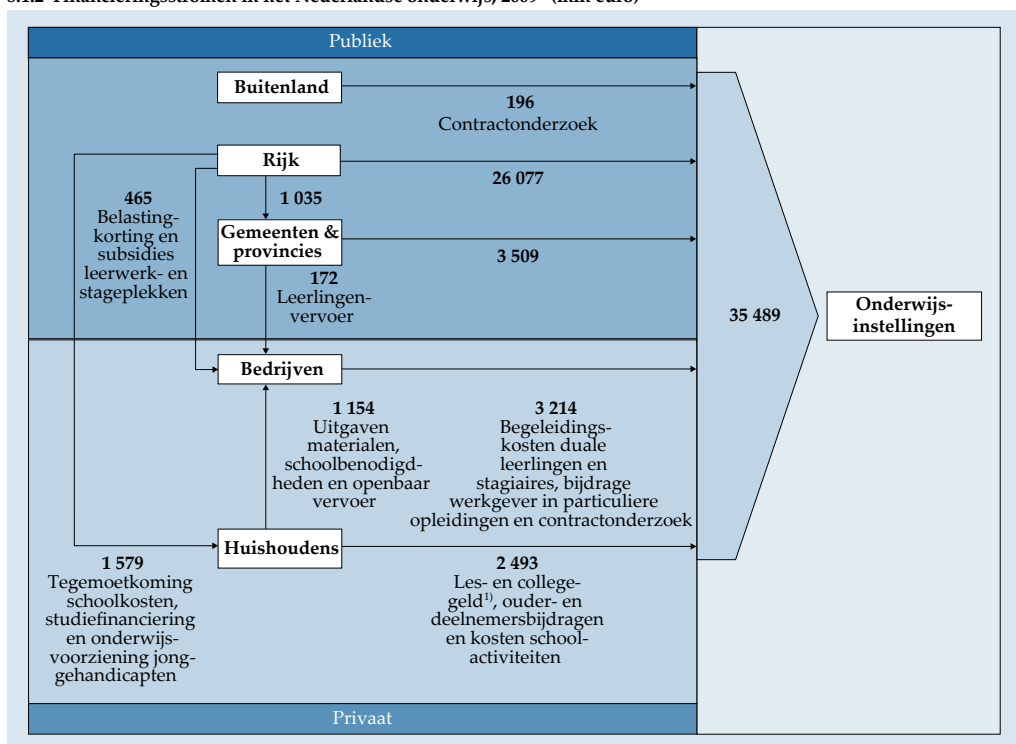
Het overgrote deel van de uitgaven aan onderwijs gaat naar de onderwijsinstellingen. In 2009 was dit ruim 35 miljard euro, 2 miljard meer dan in 2008. De uitgaven zijn het hardst gestegen in het voortgezet onderwijs. De Rijksoverheid heeft meer geld uitgegeven aan lonen in deze sector en heeft daarnaast vooral fors meer budget gegeven voor de materiële basisbekostiging. Dit laatste hangt samen met de inkoop van schoolboeken waarvoor de scholen in het voortgezet onderwijs vanaf 2009 verantwoordelijk zijn. De budgetten van de onderwijsinstellingen zijn hiervoor verhoogd.

De hogescholen en universiteiten die door de overheid bekostigd worden, hebben in 2009 bijna 9 procent meer aan collegegelden ontvangen door een toename van het wettelijk collegegeld én door een groter aantal studenten. De inkomsten uit contractonderzoek zijn met 4,5 procent gestegen naar ruim 1,1 miljard euro. Overheid, bedrijven en internationale organisaties geven universiteiten en hogescholen opdracht voor het uitvoeren van onderzoek. Hogescholen doen meer praktijkgericht onderzoek waarvan de uitkomsten in de praktijk toepasbaar moeten zijn. Contractonderzoek door universiteiten is vaak complexer en hoeft niet direct te leiden tot een toepassing.

Meer subsidie voor leerwerk- en stageplekken

Naast de uitgaven aan onderwijsinstellingen zijn er ook andere uitgaven voor onderwijs. De Rijksoverheid heeft in 2009 bijna 92 miljoen euro meer uitgegeven aan subsidies en fiscale regelingen voor bedrijven die leerwerkplekken en stage-

8.1.2 Financieringsstromen in het Nederlandse onderwijs, 2009* (mln euro)

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ De lesgelden worden in dit schema als betalingen van ouders/deelnemers aan onderwijsinstellingen aangegeven, ook al worden ze in de praktijk geïnd door de Rijksoverheid. Het Rijk geeft het geld in feite alleen door van de ouders/deelnemers aan de onderwijsinstellingen.

plaatsen beschikbaar stellen, in totaal 465 miljoen euro. Daarnaast verstrekt de overheid studiefinanciering en tegemoetkoming in de schoolkosten. Sinds de scholen de schoolboeken inkopen en hiervoor budget krijgen, heeft de overheid de tegemoetkoming in de schoolkosten voor huishoudens met schoolgaande kinderen in het voortgezet onderwijs verlaagd. Afhankelijk van de hoogte van het inkomen krijgt een deel van de ouders nu geen of een veel lagere tegemoetkoming voor de schoolkosten.

Huishoudens hebben uitgaven in verband met aanschaf van boeken, leermiddelen en het openbaar vervoer voor hun schoolgaande kinderen. Deze uitgaven daalden in 2009 met 289 miljoen euro, een daling van 20 procent ten opzichte van 2008. De daling komt vooral toe aan huishoudens met kinderen in het voortgezet onderwijs. Deze huishoudens hoeven de schoolboeken niet meer zelf aan te schaffen. Voor huishoudens met kinderen in het voortgezet onderwijs zijn bovendien de uitgaven aan materialen en gereedschappen gedaald. Huishoudens met kinderen in het middelbaar beroepsonderwijs hadden in 2009 vooral minder uitgaven aan overige schoolbenodigdheden zoals een atlas, woordenboeken, rekenmachine en ICT-benodigdheden. In het hoger onderwijs zijn de totale uitgaven aan leermiddelen toegenomen door de toename van het aantal studenten.

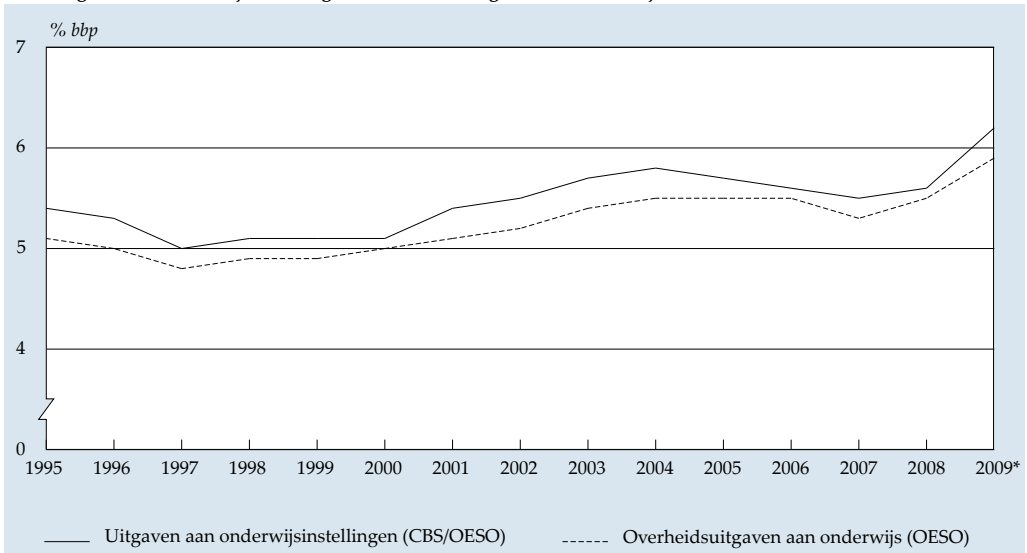
8.2 *Internationale indicatoren onderwijsuitgaven*

Er zijn verschillende indicatoren over onderwijs en onderwijsuitgaven die nationaal en internationaal worden gebruikt voor het bepalen en beoordelen van beleid. Organisaties als de OESO en Eurostat berekenen dergelijke indicatoren op basis van de gegevens die zij van de lidstaten ontvangen. Jaarlijks brengt de OESO de publicatie *Education at a Glance* uit, waarin de indicatoren zijn terug te vinden.

Voor internationale vergelijkingen van de onderwijsuitgaven maken beleidsmakers vooral gebruik van de indicatoren *Uitgaven aan onderwijsinstellingen* en *Overheidsuitgaven aan onderwijs*. Uitgaven aan onderwijsinstellingen zijn de directe uitgaven van overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties aan onderwijsinstellingen. Dit kunnen door de overheid gesubsidieerde en particuliere onderwijsinstellingen zijn. De overheidsuitgaven aan onderwijs zijn de overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen, huishoudens (inclusief studieleningen) en bedrijven. De uitgaven aan onderwijsinstellingen worden uitgedrukt als percentage van het bbp en de overheidsuitgaven aan onderwijs als percentage van het bbp en van de totale overheidsuitgaven. Een derde belangrijke indicator is *Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer*.

Dit zijn andere indicatoren dan het CBS berekend over de onderwijsuitgaven. Ze beschrijven een deel van de onderwijsuitgaven terwijl het CBS een totaalbeeld geeft van het geld dat voor onderwijs wordt ingezet, door alle uitgaven én

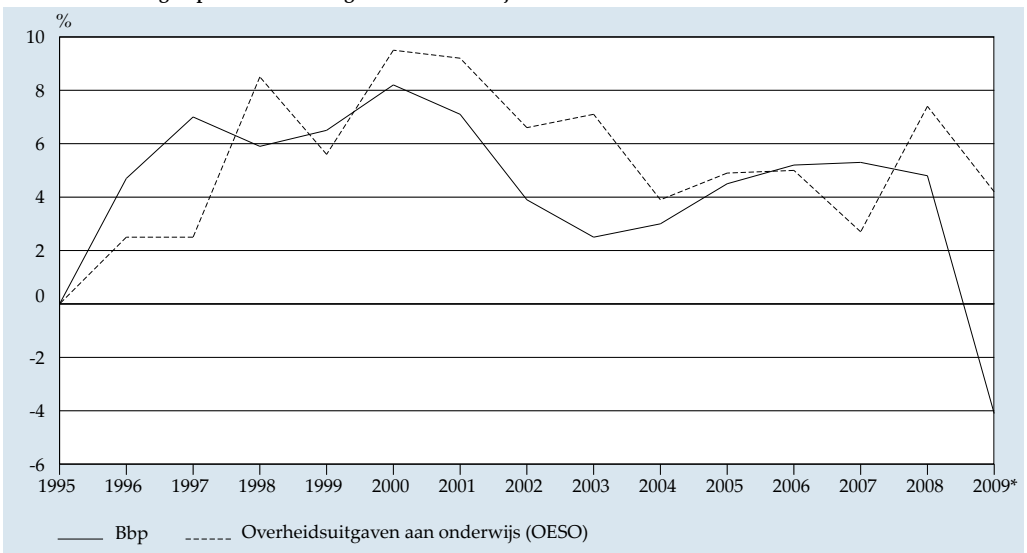
8.2.1 Uitgaven aan onderwijsinstellingen en overheidsuitgaven aan onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

ontvangsten in de berekening te betrekken en studieleningen niet als uitgaven mee te tellen. Andere landen beschikken niet altijd over alle gegevens om een dergelijke indicator ook internationaal mogelijk te maken.

8.2.2 Ontwikkeling bbp en overheidsuitgaven aan onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OESO.

De jaarlijkse groeicijfers van de overheidsuitgaven aan onderwijs en het bbp verschillen soms sterk. In 2007 steeg het bbp harder dan de overheidsuitgaven en gingen de overheidsuitgaven als percentage van het bbp omlaag. In 2009, het eerste jaar van de economische crisis, daalde het bbp fors terwijl de overheidsuitgaven nog doorstegen: de overheidsuitgaven als percentage van het bbp stegen daardoor flink.

De overheidsuitgaven aan onderwijs als percentage van de totale overheidsuitgaven zijn in de periode 1995–2005 gestegen van 9,1 naar 12,2 procent. Daarna trad een lichte daling op. In 2009 was het aandeel 11,6 procent.

Nederland scoort hoog met uitgaven per deelnemer

In vergelijking met andere Europese landen heeft Nederland in 2007 – het meest recente jaar waarvoor cijfers beschikbaar zijn – een positie boven, respectievelijk op het Europese gemiddelde voor de uitgaven aan onderwijsinstellingen en de overheidsuitgaven aan onderwijs als percentage van het bbp. Voor de overheidsuitgaven aan onderwijs als percentage van de totale overheidsuitgaven presteert Nederland net onder het gemiddelde.

Sinds 1995 is Nederland voor de meeste indicatoren een paar posities geklommen. De Scandinavische landen, België en vaak ook Frankrijk en het Verenigd Konink-

Staat 8.2.3
Internationale positie Nederland ¹⁾

	1995			2000			2007		
	gemid- delde EU-19	Neder- land	positie Neder- land	gemid- delde EU-19	Neder- land	positie Neder- land	gemid- delde EU-19	Neder- land	positie Neder- land
	%		1	%		1	%		1
Uitgaven aan onderwijsinstellingen (% bbp)	5,3	5,4	6	5,2	5,1	9	5,3	5,6	8
w.v. door de overheid	4,9	4,7	11
w.v. door huishoudens, bedrijven en buitenland	0,4	0,8	1
Overheidsuitgaven aan onderwijs (% bbp)	5,3	5,1	8	5,1	5,0	9	5,3	5,3	8
Overheidsuitgaven aan onderwijs (% overheidsuitgaven)	10,7	9,1	13	11,8	11,2	11	12,1	11,7	7
	dollar		1	dollar		1	dollar		1
Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer ²⁾									
Primair onderwijs	6 752	6 552	9
Secundair onderwijs	8 346	10 248	3
Tertiair onderwijs, inclusief R&D	12 084	15 969	3
Tertiair onderwijs, exclusief R&D	7 899	10 421	2

Bron: OESO (Education at a Glance, 2010).

¹⁾ EU-19 landen: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

²⁾ Om vergelijking tussen landen mogelijk te maken, rekent de OESO de uitgaven per deelnemer met behulp van koopkrachtpariteit (een vergelijking van de relatieve koopkracht in verschillende landen) om tot met elkaar vergelijkbare bedragen in dollars.

rijk nemen hogere posities in dan Nederland, buurland Duitsland staat in 2007 een stuk lager.

Nederland scoort een eerste positie voor de uitgaven van huishoudens, bedrijven en buitenland aan onderwijsinstellingen. Deze positie is echter geflatteerd omdat in deze uitgaven ook de gelden zijn opgenomen die bedrijven besteden aan de begeleiding van stagiairs en leerlingen die leren en werken combineren. Tot nu toe doet maar een beperkte groep landen dit ook, waaronder Duitsland. Duitsland staat dan ook niet per toeval op de tweede plaats.

Voor de uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer scoort Nederland hoog met een derde positie voor zowel secundair als tertiair onderwijs. Als de uitgaven van tertiaire onderwijsinstellingen exclusief de R&D-uitgaven worden genomen, staat ons land zelfs op een tweede plaats. Alleen de Nederlandse uitgaven per leerling in het primair onderwijs liggen onder het Europese gemiddelde.

Toelichting

Onderwijsuitgaven

Alle uitgaven aan het Nederlandse onderwijs door overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties. Dit zijn uitgaven aan onderwijsinstellingen, aan subsidies, studiefinanciering, tegemoetkoming in de schoolkosten en onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap, maar ook de uitgaven voor boeken, materialen en openbaar vervoer door huishoudens. Eventuele ontvangsten zijn met de uitgaven verrekend. Studieleningen worden bij de berekening van de totale onderwijsuitgaven buiten beschouwing gelaten, omdat leningen geen echte uitgaven zijn. Ze worden namelijk na een bepaalde tijd terugbetaald. In het verlengde hiervan worden ook de aflossingen op studieleningen niet meegerekend.

Tabel 8.1
Onderwijsuitgaven

	Eenheid	2000	2006	2007	2008	2009*
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	<i>mln euro</i>	23 096	32 812	34 273	36 007	37 899
Overheid	<i>mln euro</i>	19 646	27 673	28 106	30 347	31 802
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	<i>mln euro</i>	18 039	25 380	26 404	27 747	29 586
Subsidie- en fiscale regelingen	<i>mln euro</i>	1 857	2 461	1 902	2 839	2 476
Ontvangsten	<i>mln euro</i>	250	168	200	239	260
Huishoudens	<i>mln euro</i>	1 886	2 742	3 491	2 808	3 153
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	<i>mln euro</i>	1 727	2 265	2 305	2 422	2 493
Overige uitgaven aan onderwijs	<i>mln euro</i>	1 179	1 610	1 672	1 682	1 414
Ontvangen bijdragen	<i>mln euro</i>	1 020	1 133	485	1 295	755
Bedrijven	<i>mln euro</i>	1 519	2 284	2 576	2 665	2 749
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	<i>mln euro</i>	1 684	2 465	2 813	3 038	3 214
Ontvangen subsidies	<i>mln euro</i>	165	180	237	373	465
Buitenland	<i>mln euro</i>	45	113	100	187	196
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	<i>% bbp</i>	5,5	6,1	6,0	6,0	6,6
Uitgaven per hoofd van de bevolking	<i>euro</i>	1 456	2 009	2 095	2 195	2 299

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ Van iedere sector worden de uitgaven gesaldeerd met de ontvangsten en bij elkaar opgeteld tot de totale uitgaven aan onderwijs voor Nederland. Er wordt gecorrigeerd voor dubbelstellingen. Studieleningen en aflossingen op studieleningen worden buiten beschouwing gelaten. Studiefinanciering voor levensonderhoud en de subsidie voor leerlingenvervoer tellen alleen mee als onderwijsuitgaven van de overheid, niet als onderwijsgerelateerde ontvangst van huishoudens en bedrijven.

Tabel 8.2
OESO-indicatoren onderwijsuitgaven

	Eenheid	2000	2006	2007	2008	2009*
Overheidsuitgaven aan onderwijs ¹⁾	<i>mln euro</i>	20 725	29 485	30 258	32 548	33 926
% van bbp	<i>%</i>	5,0	5,5	5,3	5,5	5,9
% van overheidsuitgaven	<i>%</i>	11,2	12,0	11,7	11,9	11,6
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	<i>mln euro</i>	21 494	30 223	31 622	33 393	35 489
% van bbp	<i>%</i>	5,1	5,6	5,6	5,6	6,2
Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer						
Primair onderwijs	<i>euro</i>	3 981	5 705	5 765	6 110	6 484
Secundair onderwijs	<i>euro</i>	6 357	8 282	8 709	9 070	9 734
Tertiair onderwijs						
inclusief R&D	<i>euro</i>	11 804	13 480	13 786	14 269	14 412
exclusief R&D	<i>euro</i>	7 547	8 605	8 921	9 161	9 259

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ De OESO-indicator Overheidsuitgaven aan onderwijs is inclusief de studieleningen aan huishoudens en exclusief de terugontvangsten van de overheid zoals aflossingen op studieschuld.

Tabel 8.3
Internationale positie Nederland ¹⁾

2007

Uitgaven aan onderwijsinstellingen als % bbp					Overheidsuitgaven aan onderwijs als % bbp		Overheidsuitgaven aan onderwijs als % totale overheidsuitgaven		
Totaal	w.v.								
	Door de overheid		Door huishoudens, bedrijven en buitenland						
	%		%		%		%		%
Denemarken	7,1	Denemarken	6,6	Nederland	0,8	Denemarken	7,8	Slowakije	19,4
Zweden	6,3	Zweden	6,1	Duitsland	0,7	Zweden	6,7	Denemarken	15,4
België	6,1	België	5,9	Ver. Koninkrijk	0,6	België	6,0	Ierland	13,5
Frankrijk	6,0	Frankrijk	5,5	Spanje	0,6	Finland	5,9	Zweden	12,7
Ver. Koninkrijk	5,8	Finland	5,5	Denemarken	0,5	Frankrijk	5,6	Finland	12,5
Finland	5,6	Ver. Koninkrijk	5,2	Slowakije	0,5	Ver. Koninkrijk	5,4	België	12,4
Portugal	5,6	Portugal	5,1	Tsjechië	0,5	Oostenrijk	5,4	Nederland	11,7
Nederland	5,6	Oostenrijk	5,1	Polen	0,5	Nederland	5,3	Ver. Koninkrijk	11,7
Oostenrijk	5,4	Hongarije	4,9	Portugal	0,5	Portugal	5,3	Polen	11,6
Polen	5,3	Polen	4,8	Frankrijk	0,4	Hongarije	5,2	Portugal	11,6
Hongarije	4,9	Nederland	4,7	Italië	0,4	Polen	4,9	Spanje	11,1
Spanje	4,8	Ierland	4,4	Ierland	0,2	Ierland	4,9	Oostenrijk	11,1
Duitsland	4,7	Spanje	4,2	België	0,2	Duitsland	4,5	Frankrijk	10,7
Ierland	4,7	Italië	4,1	Oostenrijk	0,2	Spanje	4,3	Hongarije	10,4
Tsjechië	4,6	Tsjechië	4,1	Zweden	0,2	Italië	4,3	Duitsland	10,3
Italië	4,5	Duitsland	4,0	Finland	0,1	Tsjechië	4,2	Tsjechië	9,9
Slowakije	4,0	Slowakije	3,4			Slowakije	3,6	Italië	9,0
Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m
Luxemburg	m	Luxemburg	m	Hongarije	m	Luxemburg	m	Luxemburg	m
		Luxemburg	m	Luxemburg	m				
EU-19 gemiddelde	5,3	EU-19 gemiddelde	4,9	EU-19 gemiddelde	0,4	EU-19 gemiddelde	5,3	EU-19 gem.	12,1

Bron: OESO (Education at a Glance, 2010).

¹⁾ Internationale positie in vergelijking met de EU-19 landen: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Spanje, Tjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

m = missing, gegevens ontbreken.

Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer

Primair onderwijs		Secundair onderwijs		Tertiair onderwijs, incl. R&D		Tertiair onderwijs, excl. R&D	
	<i>dollar</i>		<i>dollar</i>		<i>dollar</i>		<i>dollar</i>
Luxemburg	13 985	Luxemburg	17 928	Zweden	18 361	Oostenrijk	10 552
Denemarken	9 176	Oostenrijk	10 641	Denemarken	16 466	Nederland	10 421
Oostenrijk	8 664	Nederland	10 248	Nederland	15 969	Zweden	9 402
Zweden	8 338	Denemarken	9 675	Ver. Koninkrijk	15 463	Ver. Koninkrijk	9 023
Ver. Koninkrijk	8 222	Frankrijk	9 532	Oostenrijk	15 039	Frankrijk	9 001
Italië	7 383	Ierland	9 375	Duitsland	13 823	Spanje	8 954
België	7 363	Zweden	9 143	Finland	13 566	Ierland	8 907
Ierland	6 901	België	8 992	België	13 482	België	8 786
Nederland	6 552	Ver. Koninkrijk	8 892	Frankrijk	12 773	Duitsland	8 534
Spanje	6 533	Spanje	8 730	Ierland	12 631	Finland	8 178
Finland	6 234	Italië	8 004	Spanje	12 548	Portugal	7 428
Frankrijk	6 044	Duitsland	7 841	Portugal	10 398	Tsjechië	6 824
Duitsland	5 548	Finland	7 829	Italië	8 673	Italië	5 447
Portugal	5 011	Portugal	6 833	Tsjechië	8 209	Hongarije	5 365
Hongarije	4 656	Tsjechië	5 527	Hongarije	6 721	Slowakije	4 922
Polen	4 063	Hongarije	4 225	Slowakije	5 736	Polen	4 637
Slowakije	3 499	Polen	3 590	Polen	5 576		
Tsjechië	3 359	Slowakije	3 219				
Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m	Griekenland	m
				Luxemburg	m	Luxemburg	m
						Denemarken	m
EU-19 gem.	6 752	EU-19 gem.	8 346	EU-19 gem.	12 084	EU-19 gem.	7 899

9. *Mobiele studenten in het hoger onderwijs*

Door de geleidelijke invoering van het bachelor-masterstelsel in de Europese Unie na 1999 en in Nederland vanaf 2002, is het voor studenten in het hoger onderwijs steeds makkelijker geworden om een studie geheel of gedeeltelijk in een ander land te volgen. Nederlandse studenten gaan voor hun studie naar het buitenland en buitenlandse studenten komen om te studeren naar Nederland. Een groot deel van de mobiele studenten in Nederland komt uit Duitsland. Nederlandse studenten trekken vooral naar België en het Verenigd Koninkrijk. Studenten baseren hun keuze voor een bepaald land vooral op de taal waarin lesgegeven wordt.

Diplomamobiliteit

Studenten willen een studie in het buitenland volgen voor het opdoen van buitenlandervaring en het vergroten van de toekomstige (internationale) arbeids- en immigratiemogelijkheden. Sommige studenten gaan ook naar het buitenland omdat een bepaalde studie niet wordt aangeboden in het thuisland, omdat ze zijn uitgeloot voor de studie van hun keuze of omdat ze per sé aan een gerenommeerde buitenlandse universiteit willen studeren.

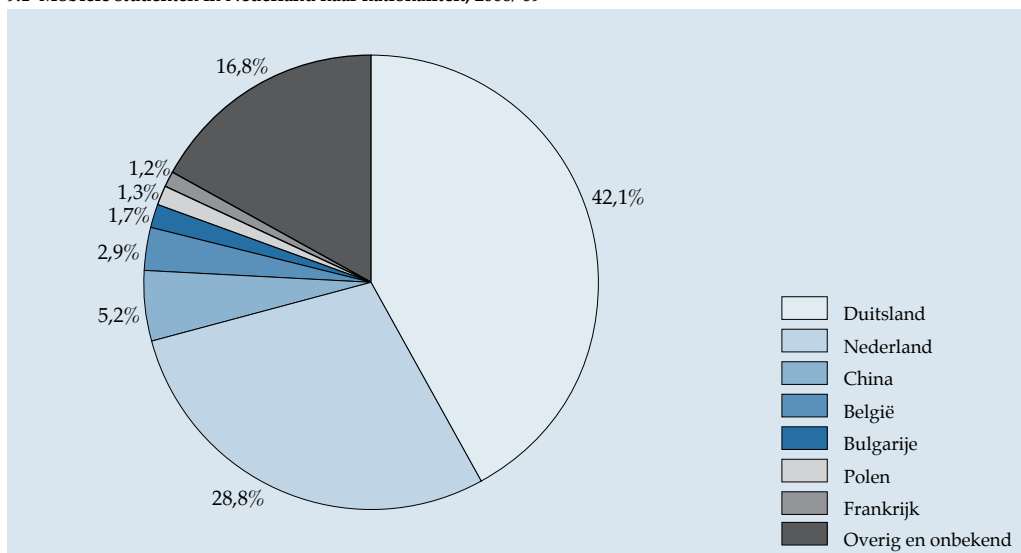
In internationaal verband is overeengekomen te spreken van 'mobiele studenten' als het gaat om studenten die hun vooropleiding aan een buitenlandse instelling hebben afgerond en bijvoorbeeld in Nederland gaan studeren. Bij het bepalen van de 'mobiliteit' van een student speelt de nationaliteit van de betrokkene dus geen rol. Dit leidt ertoe dat ook een grote groep studenten met de Nederlandse nationaliteit tot de mobiele studenten wordt gerekend. Deze Nederlandse studenten hebben dus in het buitenland hun middelbare school of een andere vooropleiding voor het hoger onderwijs afgerond en zijn daarna naar Nederland gekomen om te studeren. Aangezien we niet weten in welk land een student zijn vooropleiding heeft gedaan, wordt zijn nationaliteit als indicatie gebruikt. In dit artikel wordt alleen de zogeheten diplomamobiliteit gepresenteerd. Dit omvat de studenten die zich voor een complete studie hebben ingeschreven, en niet de studenten die alleen voor een deel van hun opleiding naar Nederland komen.

Veel Duitsers komen naar Nederland om te studeren

In ons land studeren ruim 33 duizend mobiele studenten, ruim 5 procent van alle studenten in het hoger onderwijs in Nederland in 2008/09. Ruim een kwart heeft de Nederlandse nationaliteit. Dat zijn bijvoorbeeld kinderen van Nederlandse emigranten of van Nederlanders die tijdelijk in het buitenland verbleven, waardoor hun kinderen een buitenlandse vooropleiding hebben gevolgd. Daarnaast

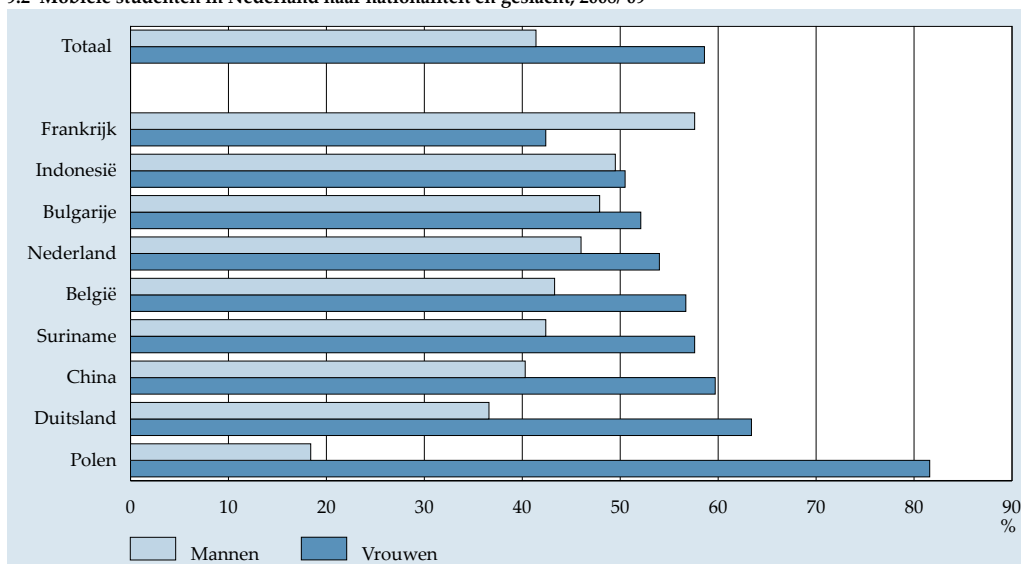
hebben ook Antilliaanse studenten de Nederlandse nationaliteit. Ruim 40 procent van de mobiele studenten komt uit Duitsland, 5 procent komt uit China, 3 procent van de mobiele studenten zijn Belgen. Uit de voormalige koloniën Indonesië en

9.1 Mobiele studenten in Nederland naar nationaliteit, 2008/09

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

9.2 Mobiele studenten in Nederland naar nationaliteit en geslacht, 2008/09

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, SSB).

Suriname en de EU-landen Bulgarije, Polen en Frankrijk komt rond 1 procent van de mobiele studenten.

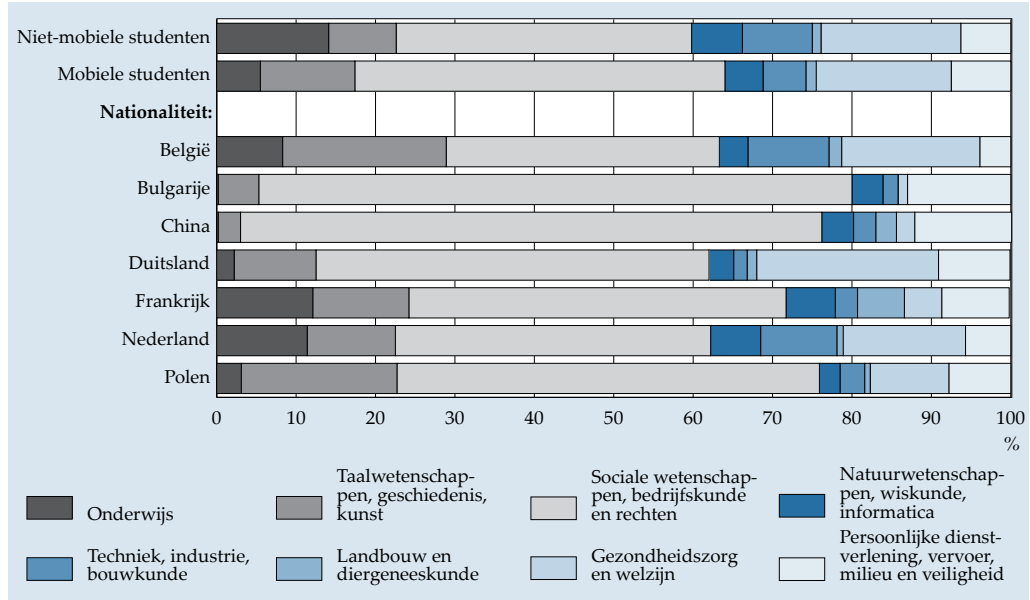
Relatief veel vrouwen onder Poolse mobiele studenten

Het aandeel vrouwen onder de mobiele studenten ligt gemiddeld hoger dan onder de niet-mobiele studenten, te weten 59 procent tegen 52 procent. Uit cijfers van de OESO ¹⁾ blijkt ook dat onder mobiele studenten in ons land relatief meer vrouwen zijn dan onder de studenten in eigen land. Vooral onder de mobiele studenten uit Polen is het aandeel vrouwen hoog (82 procent, tegen 57 procent vrouwen in het Poolse hoger onderwijs). Het aandeel vrouwen uit Duitsland is ook vrij hoog met 63 procent. Uit Frankrijk komen juist meer mannen dan vrouwen naar ons land om te studeren. Het aandeel Franse vrouwen is dan ook het laagst (42 procent).

Chinezen kiezen vaak voor bedrijfskunde en administratie

Mobiele studenten kiezen voor andere studierichtingen dan niet-mobiele studenten. Zij kiezen relatief vaak voor een studie in de richtingen sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten (47 procent tegen 37 procent onder niet-mobiele studenten). Zij kiezen relatief weinig voor onderwijs en techniek, industrie en bouwkunde. De keuze voor de studierichting hangt ook samen met het land waar de mobiele student vandaan komt. Van de studenten uit China en Bulgarije kiest driekwart

9.3 Mobiele en niet-mobiele studenten in Nederland naar nationaliteit en studierichting, 2008/09

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, SSB).

voor studies die vallen onder sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten, en dan met name voor bedrijfskunde en administratie. Ook Polen kiezen vaker dan de gemiddelde mobiele student voor deze studierichtingen (53 procent tegen 47 procent).

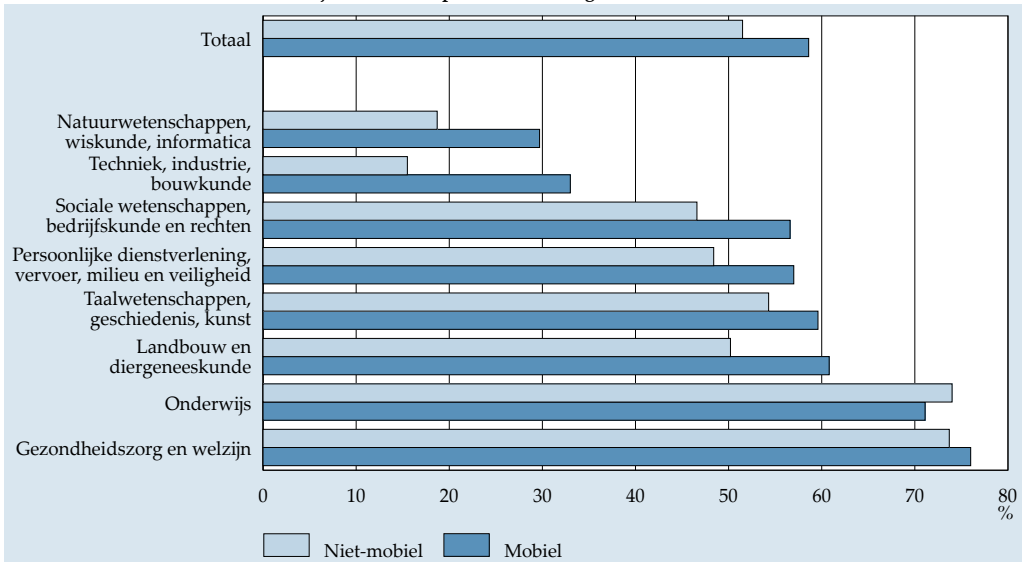
Belgische studenten in Nederland kiezen twee keer zo vaak als de gemiddelde mobiele student voor taalwetenschappen, geschiedenis en kunst en voor techniek, industrie en bouwkunde. Duitsers kiezen vaker dan andere studenten voor gezondheid en welzijn en relatief weinig voor techniek, industrie en bouwkunde. Mobiele studenten met de Nederlandse nationaliteit verschillen in hun studiekeuze niet veel van de niet-mobiele studenten.

Relatief veel mobiele vrouwen in bèta-richtingen

Zoals gezegd is het aandeel vrouwen onder mobiele studenten gemiddeld hoger dan onder niet-mobiele studenten. Dit geldt ook voor de afzonderlijke studierichtingen. In de bèta-richtingen techniek, industrie en bouwkunde en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica is het aandeel vrouwen onder mobiele studenten duidelijk hoger dan onder niet-mobielen. In eerstgenoemde richting is het aandeel vrouwen zelfs ruim tweemaal zo hoog onder mobilen (33 procent tegen 16 procent).

Een uitzondering is de studierichting onderwijs, waar het (toch al vrij hoge) aandeel vrouwen onder niet-mobielen iets hoger ligt op 74 procent. In gezondheidszorg en welzijn, een andere richting waar vrouwen goed vertegenwoordigd zijn,

9.4 Mobiele en niet-mobiele vrouwelijke studenten per studierichting, 2008/09

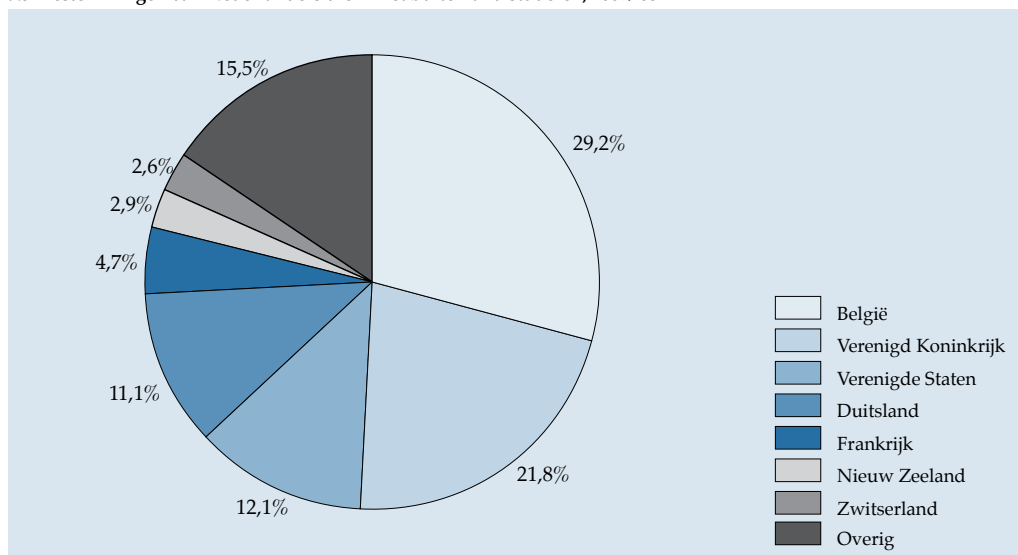
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, SSB).

ligt het aandeel vrouwen onder mobiele studenten op 76 procent en bij niet-mobiele slechts een fractie lager.

Nederlanders vaak naar België om te studeren

De uitgaande mobiliteit is beduidend lager dan de inkomende mobiliteit. Uit gegevens van de OESO blijkt dat in het studiejaar 2007/'08 zo'n 14 duizend Nederlanders zich hebben ingeschreven bij een buitenlandse hogeronderwijsinstelling. Dit is ongeveer 2 procent van de studentenpopulatie in ons land. De helft van deze studenten ging naar België en het Verenigd Koninkrijk. Andere populaire landen zijn de Verenigde Staten, Frankrijk, Nieuw-Zeeland, Zwitserland en Spanje.

9.5 Bestemmingen van Nederlanders die in het buitenland studeren, 2007/'08

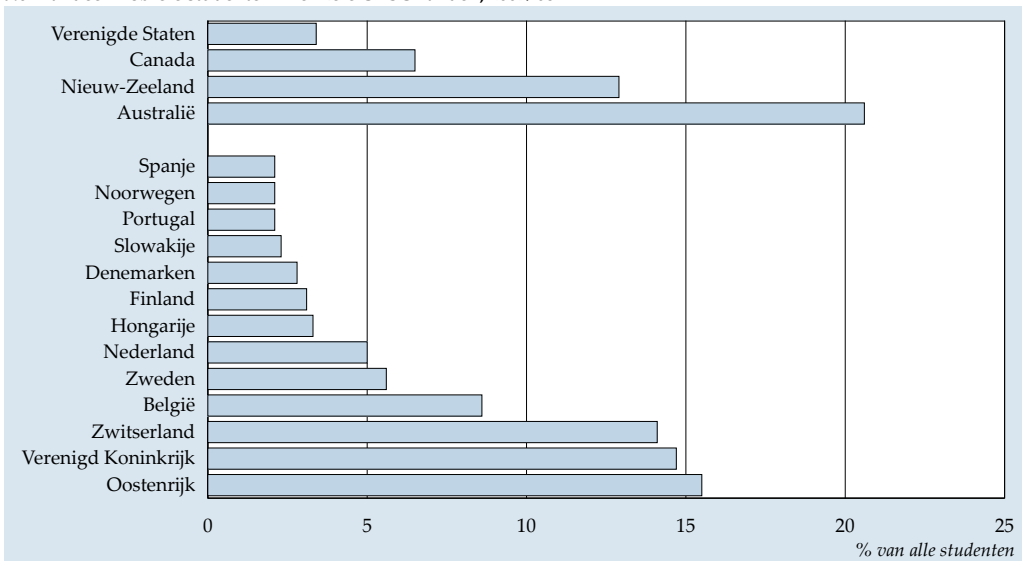
Bron: OESO (Education at a Glance, 2010).

Relatief weinig mobiele studenten in Nederland

Zowel wat betreft mobiele studenten in Nederland als Nederlandse mobiele studenten in het buitenland, scoorde Nederland in 2007/'08 onder het gemiddelde van negentien EU-landen. Het EU-19-gemiddelde voor instroom bedroeg in dat jaar ruim 6 procent, voor uitstroom was het percentage 2,8. Europese landen die veel buitenlandse studenten opnemen zijn het Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk. In beide landen komt ongeveer 15 procent van de studenten in het hoger onderwijs uit het buitenland. De herkomst van de studenten is wel verschillend. Zo komt bijna de helft van de mobiele studenten in het Verenigd Koninkrijk uit Azië en komt ruim 80 procent van deze studenten in Oostenrijk uit andere Europese landen, van wie een derde uit Duitsland.

Landen met een relatief kleine instroom zijn Portugal en Spanje. In deze landen is niet meer dan 2 procent van de studenten afkomstig uit een ander land. Portugal trekt vooral studenten uit Afrika. Ruim de helft van de mobiele studenten in Portugal komt hier vandaan. In Spanje is de spreiding van herkomstlanden groter. Toch komt ruim een kwart uit Zuid-Amerika. Van de landen buiten Europa scoort vooral Australië hoog met een aandeel mobiele studenten van 21 procent, van wie bijna 80 procent uit Azië.

9.6 Aandeel mobiele studenten in enkele OESO-landen, 2007/08

Bron: OESO (Education at a Glance, 2010).

Taal belangrijkste motief bij keuze studieland

De taal waarin de colleges worden gegeven is voor veel studenten bepalend in hun keuze voor een land om te gaan studeren. Engelstalige landen of landen die programma's in het Engels aanbieden zijn in trek: in 2008 volgde ruim 35 procent van de mobiele studenten een studie in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk of Australië. Ook andere landen met een taal die door veel mensen wordt gesproken en gelezen, zoals Frans, Duits en Russisch, trekken veel mobiele studenten.

Naast taal zijn de kosten van studeren in het buitenland een belangrijke factor in de keuze voor een studieland: de hoogte van de reiskosten naar het betreffende land, het collegegeld en de kosten in het levensonderhoud kunnen een land meer of minder aantrekkelijk maken in vergelijking met andere. Vaak gelden voor buitenlandse studenten of voor studenten van buiten de Europese Unie hogere, kosten-dekkende, collegegelden dan voor binnenlandse of EU-studenten. Voor een

beperkt aantal studenten zijn beurzen beschikbaar waarmee ze het collegegeld en hun levensonderhoud deels of geheel kunnen betalen. Als verschillende landen onderwijsprogramma's bieden van vergelijkbare kwaliteit, kiezen studenten eerder voor een universiteit met een relatief laag collegegeld. Als een land kwalitatief onderscheidende studies biedt aan universiteiten met een goede reputatie, dan speelt de hoogte van het collegegeld geen rol: hoog collegegeld wordt dan gezien als een goede investering. Sommige landen, waaronder Nederland, geven studenten de mogelijkheid om studiefinanciering vanuit het thuisland te ontvangen wanneer zij in het buitenland studeren. Dit kan studenten die in het buitenland zouden willen studeren over een eventuele financiële drempel heen helpen. Het geeft hen de zekerheid dat ze hiermee hun collegegeld en een groot deel van hun levensonderhoud kunnen betalen.

Keuze studieland ook afhankelijk van geografische factoren

Ook immigratiebeleid kan de keuze van studenten voor een studieland beïnvloeden. Australië, Nieuw-Zeeland en Canada geven personen die aan hun universiteiten hebben gestudeerd extra punten als zij een aanvraag voor immigratie en permanente vestiging indienen. Voor mensen die naar deze landen willen emigreren kan dit een factor zijn om voor een studie in één van deze landen te kiezen. Binnen de Europese Unie stimuleert het vrije personenverkeer tussen de landen het studeren in een ander EU-land.

Daarnaast spelen geografische factoren een rol bij de keuze voor een studieland. Veel mobiele studenten gaan in een buurland studeren, dicht bij het thuisland en vaak met een overeenkomstige taal. Oostenrijk ontvangt bijvoorbeeld veel Duitse studenten en tussen België en Nederland bestaan ook relatief grote studentenstromen.

Dat het Verenigd Koninkrijk vooral studenten uit Azië, Portugal vooral studenten uit Afrika en Spanje veel studenten uit Zuid-Amerika aantrekt, komt door de oude koloniale verhoudingen en de erfenis van de voertaal of tweede taal in Engels, Portugees en Spaans. Daarnaast is het bij de keuze van een studieland van belang of het diploma in het thuisland en internationaal wordt erkend.

Meestal is een combinatie van factoren aanleiding om voor een bepaald land te kiezen. Het aantal mobiele studenten dat naar Finland, IJsland, Noorwegen of Zweden gaat, is de laatste jaren bijvoorbeeld sterk gestegen omdat daar geen collegegeld wordt gevraagd en er relatief veel Engelstalige programma's in het hoger onderwijs worden aangeboden.

Noot in de tekst

- ¹⁾ De gegevens zijn gebaseerd op OESO (2010), *Education at a Glance 2010*, met uitzondering van de gegevens die betrekking hebben op Nederland.

Tabel 9.1
Herkomst van mobiele studenten in het buitenland ¹⁾, 2007/08

	Europa	w.o.		Azië	w.o.	Zuid- Amerika	Afrika	Onbekend
		Frankrijk	Duitsland					
Bestemming:	%							
Australië	4,4	0,4	0,8	79,3	25,0	1,2	3,2	6,9
Canada	11,1	5,3	0,7	47,6	22,7	7,4	11,3	12,7
Nieuw-Zeeland	10,1	1,1	4,1	66,9	31,2	1,1	1,0	-
Verenigde Staten	11,2	1,1	1,4	67,2	17,7	10,3	5,7	-
Denemarken	72,1	0,7	4,9	21,4	12,0	1,3	2,6	0,6
Finland	44,4	1,4	3,7	32,9	16,4	2,7	16,5	0,4
Frankrijk	21,3	-	2,8	21,0	8,6	5,2	43,5	6,9
Hongarije	78,2	0,4	10,6	17,2	1,5	0,3	1,9	n
Noorwegen	44,9	1,1	4,7	16,9	4,7	2,5	10,3	22,3
Oostenrijk	82,5	1,0	32,7	13,3	2,7	1,2	1,5	0,1
Portugal	20,2	3,9	1,9	2,8	0,5	23,6	51,1	0,8
Slowakije	81,9	0,1	4,2	15,6	0,4	0,6	1,4	n
Spanje	22,7	2,2	2,1	1,4	0,3	28,3	6,5	39,8
Verenigd Koninkrijk	33,3	3,8	4,1	47,9	13,5	2,3	9,6	0,6
Zweden	20,8	1,0	2,8	27,7	8,5	1,6	4,6	43,9
Zwitserland	28,5	6,2	10,6	4,1	0,9	2,1	2,8	61,3

Bron: OESO, (Education at a Glance, 2010).

¹⁾ Bijvoorbeeld: 4,4 procent van de mobiele studenten in Australië is afkomstig uit Europa.

n = verwaarloosbaar.

Algemene toelichting

In Nederland zijn kinderen vanaf 5 jaar tot het einde van het schooljaar waarin zij 16 jaar worden verplicht om naar school te gaan. Met ingang van het schooljaar 2007/'08 is daar de kwalificatieplicht bijgekomen. Deze houdt in dat jongeren zonder startkwalificatie tot hun achttiende verjaardag onderwijs moeten volgen. Een leerling heeft een startkwalificatie met ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding (mbo-niveau 2).

Primair onderwijs

Het primair onderwijs is geregeld in de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WPO gaat over het basisonderwijs en speciaal basisonderwijs. De WEC regelt het onderwijs op speciale scholen.

Het basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar. Kinderen die meer hulp nodig hebben bij de opvoeding en het leren dan het basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op het speciaal basisonderwijs. Deze onderwijssoort heeft doorgaans kleinere groepen leerlingen dan het basisonderwijs en beschikt over meer afzonderlijke deskundigen om de leerlingen met leer- en opvoedingsproblemen te begeleiden.

Speciale scholen zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan onder andere visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn de kinderen op de speciale scholen onderverdeeld in vier clusters. Cluster 1 omvat scholen voor visueel gehandicapte kinderen, of meervoudig gehandicapte kinderen met deze handicap. Cluster 2 omvat scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps. Cluster 3 omvat scholen voor lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende kinderen en langdurig zieke kinderen met een lichamelijke handicap, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps. Cluster 4 tot slot omvat scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig zieke kinderen anders dan met een lichamelijke handicap en onderwijs aan kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten.

Voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs omvat het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs. Al deze onderwijssoorten vallen onder de Wet op het voortgezet onderwijs.

Het vwo is vooral bedoeld als vooropleiding voor het wetenschappelijk onderwijs en omvat zes leerjaren. Tot het vwo behoren de onderwijssoorten gymnasium

(klassieke talen verplicht) en atheneum (klassieke talen als keuzevak). De havo bereidt voor op het hoger beroepsonderwijs en heeft vijf leerjaren. Gediplomeerde havisten kunnen ook doorstromen naar het vijfde leerjaar van het vwo. Zowel bij het vwo als havo kunnen de leerlingen in de hogere leerjaren kiezen uit vier profielen: natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en cultuur en maatschappij. Elk profiel bevat gemeenschappelijke (profielonafhankelijke) vakken, verplichte (profiel specifieke) vakken en vrije vakken. Leerlingen kunnen ook een combinatie van profielen kiezen.

Het vmbo bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), heeft een duur van vier jaar en kent vier onderwijsprogramma's, leerwegen genoemd, die een voorgeschreven aantal vakken en een relatief vaststaand examenpakket hebben. Leerlingen kunnen kiezen uit de theoretische, de gemengde, de kaderberoepsgerichte en de basisberoepsgerichte leerweg. De theoretische leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleidingen (niveau 4) in het mbo. Geslaagden voor deze onderwijssoort kunnen ook doorstromen naar het vierde leerjaar havo. De gemengde leerweg is te beschouwen als een tussenvorm van de theoretische leerweg en de beroepsgerichte leerwegen, heeft hetzelfde niveau als de theoretische leerweg, maar heeft ook een beroepsgericht vak. De gemengde leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleiding (niveau 4) van het mbo en het vierde leerjaar havo. De kaderberoepsgerichte leerweg is de beroepsgerichte vooropleiding voor de vakopleiding (niveau 3) en de middenkaderopleiding (niveau 4) van het mbo. De basisberoepsgerichte leerweg is bedoeld als vooropleiding voor de basisberoepsopleiding (niveau 2) van het mbo. Binnen het vmbo is het in alle vier leerwegen mogelijk om een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) te krijgen. Dit onderwijs is bedoeld voor leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen, die met extra begeleiding wel in staat zijn om een vmbo-diploma te behalen. In het vmbo (inclusief het lwoo) worden binnen elke leerweg vier sectoren onderscheiden: landbouw, techniek, economie en zorg en welzijn. Vanaf het schooljaar 2002/'03 is het op enkele scholen mogelijk om voor een intersectoraal programma te kiezen. Pas vanaf 2007/'08 is deze mogelijkheid in dit jaarboek opgenomen.

Het praktijkonderwijs is praktisch onderwijs, aansluitend op het basisonderwijs, dat bestemd is voor leerlingen die niet in staat zijn om een vmbo-diploma te behalen. Het beoogt leerlingen op te leiden voor zeer eenvoudig werk op de arbeidsmarkt. Stages zijn een essentieel onderdeel van het onderwijsprogramma. Leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, krijgen een getuigschrift.

Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

De volwasseneneducatie en het middelbaar beroepsonderwijs zijn geregeld in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs. Vanaf de invoering geldt voor vrijwel het gehele middelbaar beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur die moet

bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1: assistentopleiding met een duur van een half tot één jaar;
- niveau 2: basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar;
- niveau 3: vakopleiding met een duur van twee tot vier jaar;
- niveau 4a: middenkaderopleiding met een duur van drie tot vier jaar;
- niveau 4b: specialistenopleiding met een duur van één tot twee jaar.

Naast dit onderscheid worden er in het mbo twee leerwegen onderscheiden:

- de beroepsopleidende leerweg (bol), waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur ligt;
- de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarbij het percentage beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt en waarbij alleen diegenen worden toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd.

Binnen beide leerwegen zijn de opleidingen in te delen naar opleidingsrichtingen. In dit jaarboek is daarbij gebruikt gemaakt van de hoofdingeling van de International Standard Classification of Education (ISCED) van UNESCO. Dit is een indeling die het mogelijk maakt om onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Bij de toepassing van de ISCED op het mbo is in Nederland de naamgeving van de categorieën aangepast aan de namen van opleidingen in het mbo. De oorspronkelijke omschrijvingen zijn namelijk sterk gericht op het hoger onderwijs.

Bij de volwasseneneducatie wordt in dit jaarboek onderscheid gemaakt tussen de educatie en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). De educatie vervult onder meer een belangrijke rol bij de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Bij de educatie kunnen opleidingen worden gevolgd op vier niveaus. De laagste twee niveaus worden basiseducatie genoemd. Deze niveaus zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Niveau 3 komt overeen met het niveau van de theoretische leerweg van het vmbo of de vakopleiding van het mbo. Niveau 4 correspondeert met het niveau van de havo, het vwo of de middenkaderopleiding van het mbo. Behalve naar niveau zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar typen. Naast educatieve redzaamheid en sociale redzaamheid wordt professionele redzaamheid onderscheiden. Bij de educatieve redzaamheid zijn de opleidingen gericht op het bijspijkeren of aanvullen van leerstof voor de theoretische leerweg van het vmbo, de havo en het vwo. In cursussen voor sociale redzaamheid wordt aandacht besteed aan vaardigheden om zelfstandig te kunnen functioneren in regelmatig voorkomende situaties, zoals contact met buurtgenoten en leerkrachten op de basisschool of overleg met een huisarts of specialist. De cursussen voor professionele redzaamheid zijn gericht op re-integratie op de arbeidsmarkt en ondersteuning bij het volgen van opleidingen in het mbo en het

behalen van diploma's in deze onderwijssoort. De educatieve redzaamheid wordt uitsluitend aangeboden op niveau 4, de twee andere typen op de niveaus 1 tot en met 4. De educatie wordt gecompleteerd door alfabetiseringscursussen voor allochtonen. Bij deze cursussen worden geen niveaus onderscheiden.

Het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is bestemd voor personen die alsnog een diploma of deelcertificaat willen behalen van het vmbo (theoretische leerweg), de havo of het vwo. Het vavo is primair opgezet als tweedekansonderwijs, maar tegenwoordig kunnen ook leerlingen die in het reguliere voortgezet onderwijs voor hun examen zijn gezakt er terecht.

De opleidingen voor het middelbaar beroepsonderwijs en educatie (inclusief vavo) worden merendeels gegeven op Regionale Opleidingen Centra (ROC's). Voor het middelbaar beroepsonderwijs zijn daarnaast vakscholen en Agrarische Opleidingscentra (AOC's) van belang.

Hoger onderwijs

Het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo) zijn geregeld in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Opleidingen in het hbo worden gegeven aan hogescholen, opleidingen in het wo aan universiteiten. Bij beide onderwijssoorten wordt onderscheid gemaakt tussen reguliere en aangewezen onderwijsinstellingen. Reguliere instellingen worden door de overheid bekostigd. Aangewezen instellingen zijn particuliere instellingen die wettelijk erkende opleidingen aanbieden, waarvoor dezelfde eisen gelden als op de reguliere hogescholen en universiteiten. In dit jaarboek hebben de cijfers over het hoger onderwijs betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs, met uitzondering van de financiële gegevens die zowel het bekostigde als particuliere onderwijs betreffen.

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het *bachelor-master*stelsel ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van 4 jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één jaar of langer. Om de instroom in het hoger onderwijs te vergroten, kunnen studenten in het hoger beroepsonderwijs vanaf 2006/'07 ook voor een *associate degree*programma kiezen. Dit is een tweejarige opleiding binnen een hbo-bacheloropleiding die wordt afgesloten met een wettelijke graad.

Levenlang leren

Tot het post-initieel onderwijs wordt alle deeltijdonderwijs gerekend, plus het voltijdonderwijs als in de periode daarvoor de onderwijsloopbaan van deze persoon voor ten minste vijf jaar is onderbroken. Naast bijscholing op lager, middelbaar en hoger niveau, in de vorm van opleidingen en cursussen voor werk en particuliere doeleinden, behoort hiertoe ook de deelname de opleidingen aan de Open Universiteit.

Onderwijsuitgaven

De onderwijsuitgaven betreffen de uitgaven en ontvangsten van de overheid en de private sector aan onderwijs en onderwijsinstellingen. De uitgaven hebben betrekking op het reguliere onderwijs: onderwijs dat een breed erkend diploma oplevert, relevant is voor de arbeidsmarkt, minstens 400 uur studiebelasting heeft, zes maanden duurt en geen interne bedrijfsopleiding is. Dit onderwijs kan zowel verzorgd worden door onderwijsinstellingen die door de overheid bekostigd worden als door particuliere onderwijsinstellingen.

De overheid bestaat uit de Rijksoverheid, provincies en gemeenten. De private sector zijn huishoudens, bedrijven en non-profit instellingen en internationale organisaties (gevestigd in het buitenland). De gepresenteerde cijfers zijn berekend volgens de gestandaardiseerde definities van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Bij de berekening van de onderwijsuitgaven worden de ontvangsten van de uitgaven afgetrokken. Voor de overheid zijn dit de terugontvangen studiefinanciering en tegemoetkoming in de schoolkosten die teveel of ten onrechte is uitgekeerd, en de rente op studieleningen. Voor huishoudens zijn het de tegemoetkoming in de schoolkosten en de studiefinanciering die bedoeld is als tegemoetkoming in de uitgaven aan les- en collegegeld, boeken en leermiddelen en openbaar vervoer. Voor bedrijven wordt de tegemoetkoming in de begeleidingskosten van stagiairs en deelnemers die leren en werken combineren van de uitgaven afgetrokken. Behalve voor de rente wordt dit gedaan om dubbelstellingen te voorkomen (deze ontvangsten worden namelijk gebruikt voor de dekking van – een deel van – de uitgaven).

Een aantal uitgaven en ontvangsten wordt niet meegenomen in de berekening van de totale uitgaven aan onderwijs. Voor de overheid zijn dit de verstrekte studieleningen en ontvangen aflossingen op studieleningen, voor huishoudens de tegemoetkoming in levensonderhoud, de ontvangen studieleningen en de aflossingen hierop en voor bedrijven de subsidie voor het verzorgen van leerlingenvervoer. Studieleningen en aflossingen op studieleningen worden buiten beschouwing gelaten omdat leningen niet als echte uitgaven gezien worden. Ze worden immers na een bepaalde periode terugbetaald. De tegemoetkoming in het levensonderhoud heeft een algemeen doel zonder raakvlak met onderwijs, de subsidie voor leerlingenvervoer wordt verstrekt aan bedrijven buiten de onderwijssector die uit commercieel belang vervoer leveren: om deze redenen worden ze niet meegerekend als ontvangst voor onderwijs.

Financiële gegevens

Voor gegevens over de onderwijsuitgaven en -ontvangsten door de overheid wordt gebruik gemaakt van de jaarrekeningen van de Rijksoverheid, provincies, gemeenten en samenwerkingsverbanden van gemeenten. De gegevens over de private uitgaven en ontvangsten worden samengesteld uit diverse bronnen, zoals de jaar-

verslagen van bekostigde onderwijsinstellingen, de Schoolkostenmonitor (een initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), de Enquête beroepsbevolking, studiegidsen en internet. Daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van gegevens over deelnemersaantallen afkomstig van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), een agentschap van het Ministerie van OCW.

De (inter)nationale indicatoren over de overheidsuitgaven aan onderwijs en de uitgaven aan onderwijsinstellingen zijn samengesteld op basis van bepalingen van de OESO. Deze indicatoren zijn verhoudingscijfers en worden weergegeven als percentage van het bruto binnenlands product. De internationale indicatoren maken vergelijkingen met andere landen mogelijk en plaatsen de uitgaven aan onderwijs in een bredere context.

De financiële gegevens over onderwijsinstellingen betreffen de gegevens van instellingen die door het Ministerie van OCW of het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bekostigd worden. Dit laatste ministerie is verantwoordelijk voor het zogeheten groene onderwijs dat opleidingen verzorgt voor beroepen in de landbouw, voeding, natuur en het milieu. De gegevens over het wetenschappelijk onderwijs zijn inclusief de Open Universiteit.

Het schoolbestuur van elke bekostigde onderwijsinstelling legt jaarlijks verantwoording af in het jaarverslag. De instellingen hebben zich aan bepaalde voorschriften te houden over de manier waarop de jaarrekening moet worden opgesteld en worden op de naleving hiervan gecontroleerd door instellingsaccountants. Vanaf verslagjaar 2008 zijn deze voorschriften vernieuwd.

De financiële gegevens uit de jaarrekeningen worden door de Dienst Uitvoering Onderwijs verwerkt en aan het CBS verstrekt. Over de verslagjaren 1998–2008 heeft het CBS geconsolideerde exploitatierekeningen, balansen en investeringsoverzichten opgesteld, die een gedetailleerd overzicht geven van de baten en lasten van de bekostigde onderwijsinstellingen per onderwijssector, terwijl de balans inzicht geeft in de bezittingen en de schulden.

Onderwijs op de CBS-website

StatLine

De cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via internet kunt u toegang verkrijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

De onderwijstabellen in StatLine kunt u als volgt vinden. Ga naar de homepage van het CBS (www.cbs.nl) en klik op de rechterknop StatLine CBS databank. Vervolgens klikt u op Thema en dan op het gele mapje Onderwijs. Op het blad dat verschijnt ziet u eerst algemene tabellen, zoals Historie onderwijs; leerlingen en 'Beroepsbevolking; behaald onderwijs'. Daaronder zijn de tabellen verdeeld in een aantal hoofdgroepen:

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Middelbaar beroepsonderwijs
- Volwasseneneducatie
- Hoger onderwijs
- Onderwijs financieel
- Levenlang leren
- Voortijdig schoolverlaters (VSV)
- Archief

Nadat een tabel is geselecteerd kunt u in de tabbladen op het volgende scherm selecteren welke gegevens van die tabel getoond worden met behulp van de knop Toon gegevens.

Themapagina Onderwijs

De CBS-website heeft ook een aparte themapagina Onderwijs. Deze plek bevat nagenoeg alle informatie over de onderwijsstatistieken van het CBS. U kunt deze pagina als volgt vinden. Ga naar de homepage van het CBS (www.cbs.nl) en kies in het vak linksonder met onderwerpen voor het thema Onderwijs. U ziet dan een overzicht van de meest recente cijfers en publicaties over onderwijs. Van hieruit heeft u via het tabblad Cijfers toegang tot een voorselectie van de StatLine-tabellen over onderwijs. Via het tabblad Publicaties komt u terecht bij alle publicaties van het CBS op dit terrein. Daarnaast zijn er nog twee tabbladen met daarin meer achtergrondinformatie en toelichtingen op het thema onderwijs en zijn statistieken.

Lijst van afkortingen

AOC	Agrarisch Opleidingscentrum
avo	algemeen voortgezet onderwijs
bao	basisonderwijs
bbi	beroepsbegeleidende leerweg
bbp	bruto binnenlands product
bol	beroepsopleidende leerweg
bol-dt	beroepsopleidende leerweg, deeltijd
bol-vt	beroepsopleidende leerweg, voltijd
buo	buitengewoon onderwijs
bve	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CITO	Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
EBB	Enquête beroepsbevolking
EU	Europese Unie
GBA	Gemeentelijke Basisadministratie
GIVO	Groninger Intelligentietest voor Voortgezet Onderwijs
glo	gewoon lager onderwijs
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
ho	hoger onderwijs
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan
IB-Groep	Informatie Beheer Groep
ICT	informatie- en communicatietechnologie
ISCED	International Standard Classification of Education
IVA	Instituut voor arbeidsmarktvraagstukken
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs

mbo	middelbaar beroepsonderwijs
NIO	Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau
obp	organisatie- en beheerspersoneel
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
oop	onderwijsondersteunend personeel
pabo	pedagogische academie voor het basisonderwijs
po	primair onderwijs
pro	praktijkonderwijs
R&D	Research en development
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
RPA	Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid
sbao	speciaal basisonderwijs
so	speciaal onderwijs
svo	speciaal voortgezet onderwijs
ulo	uitgebreid lager onderwijs
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
vavo	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs
vglo	voortgezet lager onderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vmbo-b	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, basisberoepsgerichte leerweg
vmbo-bk	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, basis- en kaderberoepsgerichte leerweg
vmbo-gt	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, gemengde en theoretische leerweg
vmbo-k	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, kaderberoepsgerichte leerweg
vo	voortgezet onderwijs
vso	voortgezet speciaal onderwijs
vsv'er	voortijdig schoolverlater
VUT	vervroegde uittreding
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WEC	Wet op de Expertisecentra
wo	wetenschappelijk onderwijs
WPO	Wet op het Primair Onderwijs

Medewerkers aan deze uitgave

Auteurs

Daniëlle Andarabi–van Klaveren
Frank Blom
André Dickmann (Ministerie van OCW)
Marcus Driessen
Hugo Elbers
Sabine Gans
Marijke Hartgers
Kasper van der Heide
Wendy Jenje–Heijdel
Rob Kapel
Marcel Kerkhofs
Anouschka van der Meulen
Theo van Miltenburg
Frank Pijpers
Hans Ruesink (Ministerie van OCW)
Lieke Stroucken
Robert de Vries

Redactie

Ronald van der Bie